



**National Library  
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967:65

*Justitiedepartementet*



# VATTEN OCH AVLOPP

BETÄNKANDE AVGIVET

AV 1964 ÅRS VA-UTREDNING

---

*Stockholm 1967*

500  
1967:65  
Ref.

# STATENS

## OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967

### Kronologisk förteckning

1. Kommunal bostadsförmedling. Hæggström. I.
2. Allmänna arvsfonden. Esselte. Ju.
3. Utsökningsrätt VI. Esselte. Ju.
4. Ny domkretsindelning för underrätterna. Esselte. Ju.
5. Statlig publicering. Norstedt & Söner. Fi.
6. Finansiella långtidsperspektiv. Esselte. Fi.
7. Den framtida jordbrukspolitiken. Svenska Reproduktions AB. Jo.
8. Barnstugor. Barnavårdsmannaskap. Barnolycksfall. Kihlström. S.
9. Rikskonserter. Esselte. E.
10. Linköpings högskola. Del I. Victor Petterson. E.
11. Programbudgetering. Del I. Esselte. Fi.
12. Programbudgetering. Del II. — Studier och försök. Esselte. Fi.
13. Programbudgetering. Del III. — En sammanfattning. Esselte. Fi.
14. Skolans arbetstider. Esselte. E.
15. Tjänsteställning inom krigsmakten. Esselte. Fö.
16. 1958 års utredning kyrka—stat. VII. Folkbokföringen. Beckman. E.
17. 1958 års utredning kyrka—stat. VIII. De teologiska fakulteterna. Almqvist & Wiksell, Uppsala. E.
18. Invandringen. Esselte. I.
19. Statens stöd till ungdomsverksamhet. Esselte. E.
20. Den statliga länsförvaltningen. I. Norstedt & Söner. K.
21. Den statliga länsförvaltningen. II. Bilagor. Norstedt & Söner. K.
22. Skatteförvaltningen. Norstedt & Söner. K.
23. Länsindelningsutredningen. Victor Petterson. K.
24. Lag om skatterätt. Hæggström. Fi.
25. Narkotikaproblemet. Del I. Hæggström. S.
26. Partiell författningsreform. Esselte. Ju.
27. Förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval. Esselte. Ju.
28. Tryckfrihet och upphovsrätt. Berlingska boktryckeriet. Lund. Ju.
29. Transportkostnaderna i Gotlandstrafiken. Esselte. K.
30. Höga eller låga hus? Esselte. I.
31. Filmens inflytande på sin publik. Hæggström. E.
32. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet. Esselte. K.
33. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet. Bilagor. Esselte. K.
34. Kompensation i vissa fall för bensinskatt som utgår vid användande av motorsåg och snöskoter. Berlingska boktryckeriet, Lund. Fi.
35. Firmaskydd. Esselte. Ju.
36. Nykterhetsvårdens läge. Del I. Esselte. S.
37. Nykterhetsvårdens läge. Del II. Bilagor. Esselte. S.
38. Skoglig yrkesutbildning. II. Esselte. Jo.
39. Samhällets barn tillsyn, barnstugor och familjedaghem. Esselte. S.
40. Företagareföreningarnas framtida organisation och verksamhet. Kihlström. I.
41. Narkotikaproblemet. Del II. Hæggström. S.
42. Utsädesbetningens effekter. Isaac Marcus. Jo.
43. Miljövårdsforskning. Del I. Forskningsområdet. Kihlström. Jo.
44. Miljövårdsforskning. Del II. Organisation och resurser. Kihlström. Jo.
45. 1958 års utredning kyrka—stat. IX. Kyrklig organisation och förvaltning. Beckman. E.
46. 1958 års utredning kyrka—stat. X. Kyrklig egendom. Skattefrågor. Prästerskapets privilegier. Esselte. E.
47. Lärautbildning för folkhögskolan. Esselte. E.
48. Yrkesutbildningen. III. Hæggström. E.
49. Förslag till lag om skyldighet att föra räkenskaper, m. m. Norstedt & Söner. Ju.
50. Kommunala befogenheter inom turistväsendet. Esselte. K.
51. Läkares grundutbildning och vidareutbildning. Esselte. S.
52. Barnbidrag och familjetillägg. Esselte. S.
53. Kommunerna och den sociala omvårdnaden. Esselte. S.
54. Fasta förbindelser över Öresund. Esselte. K.
55. Linköpings högskola. Del II. Esselte. E.
56. Svenska Institutet. Esselte. U.
57. Adoption av utländska barn. Victor Petterson. S.
58. Enhetlig komuntyp. Städernas auktionsmonopol m. m. Beckman. K.
59. Förundersökning. Beckman. Ju.
60. Bättre hjälpmedel för handikappade. Esselte. S.
61. Semesterspridning. Esselte. S.
62. Stödformer för arbetslösa äldre arbetstagare. Kihlström. I.
63. Förmåner och avgifter i sluten sjukvård m. m. Beckman. S.
64. Samordnad banklagstiftning. Svenska Reproduktions AB. Fi.
65. Vatten och avlopp. Esselte. Ju.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967:65

*Justitiedepartementet*



# VATTEN OCH AVLOPP

BETÄNKANDE AVGIVET

AV 1964 ÅRS VA-UTREDNING

ESSELTE AB STOCKHOLM 1967

THE UNIVERSITY OF CHICAGO  
DEPARTMENT OF CHEMISTRY

# WALTER DODD BAKER

1874-1948

## Innehåll

Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet . . .	7
--	---

### Författningsförslag

A. Förslag till lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar ( <i>va-lag</i> ) . . .	9
B. Förslag till lag om ändring i 8 kap. vattenlagen . . . . .	17
C. Förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 8:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt . . . . .	18
D. Förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612) . . . . .	19
E. Förslag till instruktion för statens va-nämnd . . . . .	21

### Inledning

1. Huvuddragen i gällande ordning . . . . .	23
a) Lagstiftning . . . . .	23
b) Va-anläggningar . . . . .	25
2. Utredningsuppdraget . . . . .	25
3. Utredningsarbetet . . . . .	27

Sammanfattning . . . . .	30
--------------------------	----

### Allmän motivering

1 Kap. Rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare . . . . .	33
1. Gällande rätt . . . . .	33
2. Erinringar . . . . .	38
a) Bakgrund . . . . .	38
b) Vilka föreskrifter gäller? . . . . .	40
3. Va-utredningen . . . . .	43
a) Allmänt . . . . .	43
Offentliga anstalter i allmänhet . . . . .	43
Va-verk . . . . .	44
Utvecklingstendenser . . . . .	46
b) Utformningen av rättsförhållandet i ny VAL . . . . .	48
Va-avtal . . . . .	48
Vilken avtalstyp? . . . . .	49
Reglerna i förslaget till VAL . . . . .	50
2 Kap. Taxa och avgifter . . . . .	56
1. Gällande rätt . . . . .	56
2. Erinringar . . . . .	59
3. Va-utredningen . . . . .	62
a) Allmänt . . . . .	62

b) Självkostnad . . . . .	63
c) Engångsavgifter . . . . .	70
d) Andra avgiftsfrågor . . . . .	76
Periodiska avgifters bundenhet . . . . .	76
Avgiftsfinansiering och skattefinansiering . . . . .	76
Utvecklingskostnad . . . . .	77
Avgifter vid sanering . . . . .	79
Förenklingar i taxan . . . . .	83
Annat . . . . .	84
<i>3 Kap. Prövningsinstanser . . . . .</i>	<i>85</i>
1. Gällande rätt . . . . .	85
a) Va-området . . . . .	85
b) Statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström . . . . .	90
2. Erinringar m. m. . . . .	93
3. Va-utredningen . . . . .	97
a) Allmänt . . . . .	97
b) Statens va-nämnd . . . . .	102
Organisation . . . . .	102
Verksamhet . . . . .	104
<i>4 Kap. Avloppsvatten från industri . . . . .</i>	<i>114</i>
1. Gällande rätt . . . . .	114
2. Behovet av ändringar . . . . .	116
3. Va-utredningen . . . . .	119
<i>5 Kap. Installationsbestämmelser . . . . .</i>	<i>123</i>
1. Gällande ordning . . . . .	123
a) Va-verk . . . . .	123
b) Gas- och elverk . . . . .	125
2. Erinringar m. m. . . . .	126
3. Va-utredningen . . . . .	129
a) Allmänt . . . . .	129
b) Installationsbestämmelserna . . . . .	134
c) Typgodkännande . . . . .	143
d) Tillverkningskontroll . . . . .	147
<i>6 Kap. Installatörsrättigheter . . . . .</i>	<i>148</i>
1. Gällande ordning . . . . .	148
a) Va-verk . . . . .	148
b) Gas- och elverk . . . . .	150
2. Erinringar . . . . .	150
3. Va-utredningen . . . . .	153
a) Allmänt . . . . .	153
b) Villkor . . . . .	157
c) Giltighet . . . . .	161
d) Industrialiserad byggnadsproduktion . . . . .	162
<i>Specialmotivering</i>	
<i>A. Förslaget till ny VAL . . . . .</i>	<i>163</i>
Allmänt . . . . .	163
Anläggningen . . . . .	178

Avtal . . . . .	184
Nämnd . . . . .	200
Ansvar . . . . .	210
Särskilda bestämmelser . . . . .	211
Övergångsbestämmelser . . . . .	213
<i>B. Förslaget till ändring i 8 kap. VL . . . . .</i>	<i>216</i>
<i>C. Förslaget till ändring i regeringsrättslagen . . . . .</i>	<i>217</i>
<i>D. Förslaget till ändring i byggnadsstadgan . . . . .</i>	<i>217</i>
<i>E. Förslaget till instruktion för statens va-nämnd . . . . .</i>	<i>217</i>
<i>Särskilda yttranden</i>	
1. Av Herr Petrelius . . . . .	220
2. Av Herr Westman . . . . .	230
<i>Bilaga</i>	
Uppgifter från överståthållarämbetet och länsstyrelserna . . . . .	232



## Förkortningar

VAL	lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar
VL	vattenlagen
BL	byggnadslagen den 30 juni 1947
BS	byggnadsstadgan den 30 december 1959
Hvs	hälsovårdsstadgan den 19 december 1958
VAV	Svenska vatten- och avloppsverksföreningen
SKTF	Svenska kommunal-tekniska föreningen

## *Till*

### *Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet*

Genom beslut den 14 maj 1964 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla en sakkunnig för att överse lagen den 3 juni 1955 om allmänna vatten- och avloppsanläggningar. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen den 15 maj 1964 hovrättsrådet Per-Erik Fürst såsom utredningsman för utredningen i fråga.

Den 21 september 1964 förordnade departementschefen direktören i Svenska vatten- och avloppsverksföreningen, VAV, Bengt Petrelius och stadsjuristen i Stockholm Erik Gustaf Westman att såsom experter biträda utredningsmannen.

Utredningen har antagit namnet 1964 års vatten- och avloppsutredning.

Professor Carsten Welinder har deltagit i utredningsarbetet såvitt detta avsett taxe- och avgiftsfrågor.

Biträdande stadsadvokaten Börje Sahlstrand i Stockholm har för utredningens räkning utfört en undersökning om innebörden av begreppet servisledning.

Till utredningen har den 29 oktober 1965 överlämnats en till Kungl. Maj:t inkommen framställning av Hässelby villastads fastighetsägareförening. I framställningen ifrågasattes ändring i de lagbestämmelser, som reglerar påförandet av avgifter för avlopp.

Utredningen har den 11 november 1966 avgivit infortrat utlåtande över byggindustrialiseringsutredningens betänkande Standardisering, normering och typgodkännande verksamhet.

Experterna har deltagit i behandlingen av alla förekommande frågor.

Sedan utredningsuppdraget nu slutförts, får utredningen vördsamt överlämna sitt betänkande Vatten och avlopp.

Experterna har i särskilda yttranden redovisat avvikande mening på ett par punkter.

Stockholm i december 1967.

*Per-Erik Fürst*

*Bengt Petrelius*

*E. G. Westman*



## A. Förslag till

### Lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (va-lag)

Härigenom förordnas som följer.

#### Allmänt

##### 1 §.

Allmän vatten- och avloppsanläggning (allmän *va-anläggning*) är enligt denna lag anläggning, som kommun driver för att bereda bostäder och annan bebyggelse vattenförsörjning och avlopp. Va-anläggning som drives av annan än kommun kan förklaras allmän i den ordning som sägs nedan.

Den som driver allmän va-anläggning är anläggningens huvudman. Den som för fastighet får vattenförsörjning och avlopp genom allmän va-anläggning kallas brukare. Område, inom vilket vattenförsörjning och avlopp har ordnats eller skall ordnas genom allmän va-anläggning, är anläggningens verksamhetsområde.

##### 2 §.

Va-anläggning, som drives eller skall drivas av annan än kommun, kan på ansökan av denne förklaras allmän av länsstyrelsen, om det finns påtagligt behov av anläggningen från den allmänna hälsovårdens synpunkt eller från annan allmän synpunkt.

För bifall till ansökningen fordras även att kommunen tillstyrkt ansökningen samt att sökanden finnes ha ekonomiska och andra förutsättningar för att fullgöra uppgiften såsom huvudman för allmän va-anläggning.

##### 3 §.

Behöver från den allmänna hälsovårdens synpunkt vattenförsörjning och avlopp för visst område ordnas i ett större sammanhang, skall kommunen sörja för att allmän va-anläggning kommer till stånd, så snart det kan ske.

##### 4 §.

Huvudmannen bestämmer allmän va-anläggningens verksamhetsområde, där ej annat följer av 3 § eller av vad som sägs nedan.

På begäran av kommun kan länsstyrelsen ålägga huvudman att utsträcka allmän va-anläggningens verksamhetsområde att omfatta bebyggelse i kommunen, om vattenförsörjning och avlopp ej med större fördel kan ordnas på annat sätt för den ifrågavarande bebyggelsen. Önskar huvudman, att verksamhetsområdet för hans va-anläggning skall omfatta bebyggelse eller område som ingår eller avses ingå i verksamhetsområdet för annan befintlig eller planerad allmän va-anläggning, skall länsstyrelsen, om överenskommelse ej kan träffas, bestämma till vilken anläggning bebyggelsen eller området skall hänföras. För va-anläggning, som förklarats allmän enligt 2 §, kan länsstyrelsen på begäran av kommunen bestämma verksamhetsområdet även i andra fall än som sagts nyss.

Uppgift om allmän va-anläggningens verksamhetsområde skall finnas till-

gänglig hos länsstyrelsen. Huvudman är skyldig meddela länsstyrelsen, vad han bestämt om verksamhetsområdet.

## 5 §.

Huvudman för allmän va-anläggning är skyldig att låta ägare av fastighet inom anläggningens verksamhetsområde bruka anläggningen, om ägaren för fastigheten har behov av anordningar för vattenförsörjning och avlopp eller endera och detta behov inte med större fördel kan tillgodoses på annat sätt.

Ägare av fastighet inom allmän va-anläggnings verksamhetsområde är skyldig att genom avgift bidra till kostnaderna för anläggningen, om han för fastigheten har behov av anordningar för vattenförsörjning och avlopp eller endera samt detta behov inte med större fördel kan tillgodoses på annat sätt. Ägare av obebyggd fastighet anses, om fastigheten enligt stadsplan eller byggnadsplan är avsedd för bebyggande, ha behov av anordningar för vattenförsörjning och avlopp, om det inte finns särskilda skäl till annat.

Fastighetsägares avgiftsskyldighet inträder, när va-anläggningens ledningsnät har nått fastighetens omedelbara närhet och huvudmannen har gjort vad på honom ankommer för att va-anläggningen skall kunna brukas för fastigheten.

## 6 §.

Även om huvudman är skyldig att låta ägare av fastighet bruka allmän va-anläggning för fastigheten, kan han förlägga arbeten, som behövs för detta ändamål, till tjänlig årstid, utföra dem i lämplig ordningsföljd med arbeten för att förse andra fastigheter med vattenförsörjning och avlopp eller samordna dem med arbeten för andra ändamål i gata, väg eller annan allmän plats.

## 7 §.

Huvudman för allmän va-anläggning har rätt att av ägarna till tomter och andra för bebyggande avsedda fastigheter inom område under stadsplan eller byggnadsplan taga ut avgift, svarande mot hans kostnad för att genom anläggningen avleda vatten från gator, vägar och andra allmänna platser inom området. I den mån omfattningen av platserna uppenbarligen överstiger områdets eget behov, skall kostnaden dock bäras av den som svarar för att platserna ställs i ordning och underhålles.

*Anläggningen*

## 8 §.

Allmän va-anläggning skall utföras så att den allmänna hälsovårdens intresse tillgodoses. Den skall vara försedd med de anordningar, som krävs för att den skall fylla sitt ändamål. Behövs för viss bebyggelse anordningar endast för vattenförsörjning eller endast för avlopp, skall anläggningen lämpas efter detta.

Ledningsnät för allmän va-anläggning får inte dragas och anläggningen i övrigt inte utföras så, att fastställd plan eller bestämmelser för markens bebyggande motverkas.

Huvudmannen skall driva och underhålla allmän va-anläggning, så länge anläggningen behövs.

## 9 §.

I allmän va-anläggning ingår vattenverk och avloppsreningsverk, ledningsnät, reservoarer och pumpverk samt andra anordningar, som betjänar samtliga eller ett större antal brukare.

Servisledning och va-installation ingår i allmän va-anläggning endast i den mån de äges av huvudmannen och denne icke bestämt annat. Med servisled-

ning förstås ledning, som förbinder byggnad eller fastighet med allmän va-anläggnings ledningsnät. Med va-installation förstås ledningar med tillbehör inom byggnad, vilken är förbunden med allmän va-anläggning.

Rännsten, rännstensbrunn och ledning, som förbinder sådan brunn med allmän avloppsledning, samt vägdike ingår icke i allmän va-anläggning.

#### 10 §.

Förbindes fastighet med allmän va-anläggning och har fastigheten tillgång till anordningar för vattenförsörjning och avlopp, vilka kan användas för anläggningen, är ägaren av anordningarna skyldig att på begäran av huvudmannen låta dem införlivas med anläggningen mot skälig ersättning.

Blir anordning, varigenom vattenförsörjning och avlopp beredes fastighet, onyttig till följd av att allmän va-anläggning kommer till stånd eller utvidgas, skall huvudmannen för anläggningen på begäran av anordningens ägare betala ersättning, i den mån detta finnes skäligt med hänsyn till anordningens ålder och skick, den fördel ägaren får av den allmänna va-anläggningen och övriga omständigheter.

#### 11 §.

Va-installation skall vara så beskaffad och utförd, att den är godtagbar från den allmänna hälsovårdens synpunkt och tillgodoser skäliga anspråk på säkerhet, funktionsduglighet och ändamålsenlighet.

Föreskrifter samt råd och anvisningar om beskaffenheten och utförandet av va-installation (*installationsbestämmelser*) utfärdas i den ordning, som enligt byggnadslagstiftningen i allmänhet gäller för att meddela bestämmelser

rörande anordningar, som ingår i byggnad, och rörande byggnadsarbeten.

#### 12 §.

Huvudman för allmän va-anläggning kan besluta, att vissa arbeten med att utföra, ändra eller underhålla va-installation, endast får göras av installatör, som fått tillstånd (*installatörsrättigheter*) av huvudmannen.

Bestämmelser om villkoren för förvärv och innehav av installatörsrättigheter utfärdas gemensamt för hela riket av den som Konungen bemyndigar. Huvudman får icke utan medgivande av den, som utfärdar bestämmelserna, ställa andra villkor.

#### Avtal

#### 13 §.

Huvudman för allmän va-anläggning träffar med brukare avtal om villkoren för rätt att bruka anläggningen (*va-avtal*).

#### 14 §.

Huvudmannen antager såsom underlag för va-avtal taxa för avgifter samt allmänna bestämmelser för andra villkor.

När taxa upprättas, beaktas att avgift får tagas ut endast för att täcka nödvändiga kostnader för anläggningen och att avgiftsskyldigheten fördelas mellan brukarna efter skälig och rättvis grund.

I allmänna bestämmelser kan huvudman, utom annat, taga med

1) bestämmelser om skyldighet för brukare eller vissa brukare att med hänsyn till vattentillgången eller av annan orsak fortlöpande eller vid särskilda tillfällen begränsa sin vattenförbrukning,

2) förbud för brukare att i avloppsledning släppa ut industriellt avlopps-

vatten eller annat avloppsvatten av särskild beskaffenhet eller ämnen och föremål, som kan skada ledningen, eller

3) särskilda villkor för utsläpp av avloppsvatten, ämnen och föremål, som sagts nyss.

#### 15 §.

Kan huvudman samt brukare icke enas om villkor för rätt att bruka allmän va-anläggning eller kommer va-avtal icke till stånd till följd av att brukare icke kan anträffas eller av liknande anledning, bestämmer huvudmannen med ledning av taxa och allmänna bestämmelser den avgift och de villkor i övrigt, som skall gälla för brukaren. Vad huvudmannen sålunda bestämt gäller såsom va-avtal. Underrättelse om vad som skall gälla för brukaren skall, såvitt möjligt, tillställas denne.

#### 16 §.

Har brukare överlåtit fastighet, för vilken han fått vattenförsörjning och avlopp genom allmän va-anläggning, eller har av annan anledning i hans ställe trätt ny brukare, skall huvudmannen för anläggningen underrättas om detta samt om den nye brukarens namn och adress. Intill dess underrättelse kommit huvudmannen tillhanda, svarar den tidigare brukaren gentemot huvudmannen enligt föreliggande va-avtal.

#### 17 §.

Har huvudman beslutat ändring i taxa eller allmänna bestämmelser, skall ändringen anses ingå i brukarnas va-avtal såsom nytt eller ändrat villkor, om huvudmannen ger brukarna del av ändringen genom underrättelse skälig tid innan det nya eller ändrade villkoret börjar tillämpas. Har särskild uppsägningstid avtalats, skall den iakttagas.

I underrättelse om ändring återges denna samt uppges den tidpunkt, från

och med vilken ändringen tillämpas och anses ingå som nytt eller ändrat villkor i va-avtalen.

Underrättelse, som kungjorts i tidning med spridning inom orten, anses delgiven med brukarna den dag kungörelsen första gången införes i tidningen.

#### 18 §.

Har huvudmannen eller brukaren överskridit rätt eller åsidosatt skyldighet på grund av va-avtal, skall han återställa vad som rubbats eller fullgöra vad som eftersatts samt ersätta skadan. Där emot kan vad någondera sidan sålunda låtit komma sig till last ej medföra att avtalet häves.

Är förfallen avgift ej erlagd eller försummar brukare i annat väsentligt hänseende att iakttaga vad som åligger honom och har huvudmannen ej genom anmaning till brukaren kunnat åstadkomma rättelse, äger huvudmannen stänga av vattentillförseln till brukarens fastighet, i den mån detta kan ske utan att sanitär olägenhet uppkommer. Kostnad för avstängning kan påföras brukaren såsom särskild avgift.

#### Nämnd

#### 19 §.

För att handlägga va-mål finnes en särskild nämnd, statens va-nämnd.

Nämnden består av sju ledamöter, som Konungen förordnar för viss tid. Ersättare utses till det antal Konungen bestämmer.

Tre av nämndens ledamöter, bland dem ordföranden och ersättare för honom, är lagfarna personer, vilka icke kan anses företräda parts intresse i va-frågor. Ordföranden och hans ersättare skall inneha eller ha innehaft domarämbete. Av de övriga ledamöterna utses två bland personer, som kan anses företräda huvudmännens intressen, samt två

bland personer, som kan anses företräda brukarnas.

#### 20 §.

Va-mål är mål mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare eller tilltänkt brukare, förutsatt att tvisten i målet rör

1) rätt att bruka allmän va-anläggning och skyldighet att genom avgift bidra till kostnaderna för sådan anläggning,

2) giltigheten eller rätta innebörden av va-avtal eller däri upptagen bestämmelse, eller

3) skadestånd och annan påföljd av att huvudman eller brukare överskridit rätt eller åsidosatt skyldighet på grund av va-avtal.

#### 21 §.

Va-mål, som ej är föremål för prövning i annan ordning, kan av part hänskjutas till statens va-nämnd för avgörande eller medling.

Allmän underrätt och länsstyrelse kan överlämna va-mål till statens va-nämnd för avgörande, om parterna på ömse sidor förklarar sig villiga till detta, eller för medling, om någondera parten godtager det.

Oavsett parternas ställningstagande kan domstol och annan myndighet inhämta va-nämndens yttrande i va-mål samt rörande fråga om vattenförsörjning och avlopp i annat mål.

#### 22 §.

Har i va-mål parterna på ömse sidor enats om att hänskjuta målet till statens va-nämnd för avgörande eller har målet för sådant ändamål av allmän underrätt eller länsstyrelse överlämnats till nämnden och finner denna sig ej lagligen förhindrad att pröva målet, tar nämnden upp målet och meddelar beslut däri.

Vad som stadgas i första stycket skall

också gälla, om i va-avtal parterna förklarat sig vilja till va-nämnden för avgörande hänskjuta framtida tvist rörande rättsförhållandet mellan dem.

Har i andra fall än som sägs i första och andra styckena va-mål av part hänskjutits till statens va-nämnd eller av allmän underrätt eller länsstyrelse överlämnats dit, kan nämnden taga upp målet för medling. Vid medling kan nämnden kalla parterna till förlikningssammanträde samt meddela beslut, vari ställes förslag till uppgörelse mellan parterna.

#### 23 §.

I mål som statens va-nämnd tagit upp lämnar nämnden parterna tillfälle att muntligen eller skriftligen utföra sin talan. Underlåter part utan giltig anledning att begagna sig av detta, kan nämnden besluta i målet på föreliggande utredning.

Nämnden bör vara verksam för att främja att va-mål blir allsidigt utrett. Nämnden kan anmoda part och annan i saken insatt person att inställa sig för att höras i målet. Nämnden får dock ej stadga vite eller använda annat tvångsmedel och ej heller taga upp ed eller sanningsförsäkran.

I mål, som hänskjutits till va-nämnden för avgörande, kan nämnden på begäran av part och efter att ha lämnat andra parten tillfälle att yttra sig, förordna om vad som skall gälla för tiden intill dess slutligt beslut föreligger i målet. Beslut, varigenom sådant förordnande meddelats, länder genast till efterrättelse men kan återkallas när som helst av nämnden.

#### 24 §.

Part i va-mål kan, om det finns särskilda skäl för detta, på begäran tillerkännas ersättning av motparten för



kostnad som han haft i anledning av förfarande inför statens va-nämnd.

#### 25 §.

Statens va-nämnds beslut, varigenom va-mål avgöres, gäller från den dag, då beslutet meddelas, eller från senare dag, som nämnden fastställer. Om nämnden finner synnerlig anledning därtill, kan den förordna, att beslutet i visst hänseende skall avse förfluten tid.

Beslut, varigenom yrkande om ändring i avgift och annat villkor i va-avtal bifalles, bör utformas så att det lämnas åt parterna att genom ändring i avtalet åstadkomma rättelse.

#### 26 §.

Beslut av statens va-nämnd kan icke överklagas. Beslut, som innefattar slutligt eller interimistiskt avgörande av va-mål, länder till efterrättelse som domstols lagakraftägande dom.

Kostnaderna för nämndens verksamhet bestrides av allmänna medel.

Konungen meddelar närmare föreskrifter angående nämndens verksamhet.

#### *Ansvar*

#### 27 §.

Den som i strid mot huvudmans beslut enligt 12 § utför installationsarbete utan att inneha installatörsrättigheter dömes till böter.

#### *Särskilda bestämmelser*

#### 28 §.

För allmän va-anläggning, som sägs i 2 §, kan kommun, inom vilken anläggningen har sitt verksamhetsområde eller huvuddelen därav, utse tillsynsman.

Tillsynsman har tillträde till alla delar av anläggningen. Han kan också

granska räkenskaper och övriga handlingar om anläggningen. Han avger årligen berättelse över sin tillsyn till kommunen.

Förekommer något, som påkallar ingripande av länsstyrelsen, hälsovårdsnämnden eller annan myndighet, skall tillsynsmannen anmäla detta till kommunen.

#### 29 §.

Finner länsstyrelsen skäl antaga, att huvudman för allmän va-anläggning som sägs i 2 § icke iakttar vad som åligger honom enligt denna lag eller annan författning eller att huvudmannen är försumlig gentemot brukarna eller att han annars driver anläggningen på mindre lämpligt sätt, kan länsstyrelsen förordna syssloman att i huvudmannens ställe och för hans räkning driva anläggningen.

Upphör behovet av syssloman, entledigas han av länsstyrelsen.

Syssloman har rätt att få arvode av huvudmannen. Länsstyrelsen bestämmer arvodets belopp.

#### 30 §.

Ärende, som enligt denna lag handlägges av länsstyrelse, tages upp av länsstyrelsen i det län, där anläggningen har eller skall ha sitt verksamhetsområde eller huvuddelen därav.

Länsstyrelsen kan vid behov anlita sakkunnig. Den sakkunnige har rätt till arvode med belopp, som länsstyrelsen bestämmer. Huvudmannen för den allmänna va-anläggning som ärendet rör betalar arvodet. Rör ärendet ej befintlig eller planerad anläggning, betalas arvodet av kommunen. Länsstyrelsen kan ålägga sakägare att helt eller delvis betala arvodet om det finns särskilda skäl till detta.

## 31 §.

Försummar kommun eller huvudman att fullgöra skyldighet enligt 3 § eller 4 § tredje stycket, kan länsstyrelsen ge åläggande därom. I beslut om åläggande kan länsstyrelsen sätta ut vite.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

## 32 §.

Twist mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare prövas, om saken kan tagas upp av domstol och icke hänskjutits eller överlämnats till statens va-nämnd för avgörande, av allmänna underrätten i den ort, där anläggningen har sitt verksamhetsområde eller huvuddelen därav.

I mål som avser tillämpning av 10 § skall huvudmannen svara för kostnader på ömse sidor i underrätten, om 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken icke föranleder annat. Beträffande kostnaderna för sådant mål i högre rätt gäller, med tillämpning i övrigt av 18 kap. rättegångsbalken, att huvudmannen, om 18 kap. 6 och 8 §§ samma balk icke föranleder annat, alltid själv skall bära såväl sina egna kostnader som kostnad vilken åsamkas motparten genom att huvudmannen fullföljt talan.

## 33 §.

När omständigheterna föranleder därtill, tillämpas vad som föreskrives om fastighet i denna lag även på byggnad och på industriell anläggning, som tillhör annan än ägaren till grunden.

Såsom ägare till fastighet anses vid tillämpningen av denna lag den som enligt kommunalskattelagen är skyldig betala skatt för garantibelopp för fastigheten.

## 34 §.

Vad som sägs om kommun i denna lag gäller även municipalsamhälle, där byggnadslagens bestämmelser för stad tillämpas.

*Övergångsbestämmelser*

## 35 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1970. Genom lagen upphäves med de begränsningar, varom föreskrives nedan, lagen den 3 juni 1955 om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (nr 314).

Förekommer i lag eller författning hänvisning till eller avses däri annars stadgande, som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, tillämpas i stället den bestämmelsen.

## 36 §.

*1 mom.* Den nya lagen skall lända till efterrättelse för va-anläggning, som är eller förklarats för allmän enligt äldre lag. Därvid skall dock vad nedan föreskrives iakttagas.

*2 mom.* Vad som i tredje stycket övergångsbestämmelserna till äldre lag föreskrives om kostnad, vilken nedlagts på allmän va-anläggning före den 1 juli 1955, skall alltjämt äga tillämpning.

*3 mom.* Huvudman för va-anläggning, som är eller förklarats för allmän enligt äldre lag, skall senast den 1 januari 1972 ha upprättat och antagit taxa och allmänna bestämmelser, som sägs i 14 §.

Senast den 1 januari 1973 skall huvudmannen ha träffat va-avtal med sina brukare eller ha vidtagit åtgärder, som sägs i 15 §.

Intill dess taxa och allmänna bestämmelser antagits och va-avtal på grundval av dem träffats, skall föreskrifter, reglemente, taxa och liknande bestämmelser, som utfärdats enligt äldre för-

fattning, fortfarande tillämpas i rättsförhållande mellan huvudmannen samt brukare. Intill den 1 januari 1972 kan ändring i taxa och, om det finnes oundgängligen nödvändigt, ändring i annan bestämmelse som här avses vidtagas enligt äldre författning.

4 mom. Av huvudman med stöd av äldre författning utfärdad bestämmelse om beskaffenheten hos ledningar för vattenförsörjning och avlopp med tillbehör samt om utförandet av va-installation skall tillämpas till dess myndighet, som utfärdar installationsbestämmelser enligt 11 § nya lagen, förordnar annat, dock längst till den 1 januari 1972.

Har va-installation godkänts enligt äldre bestämmelser, skall godkännandet fortfarande att gälla, om inte myndighet, som avses i första stycket, förordnar annat.

5 mom. Vad huvudman med stöd av äldre författning kan ha bestämt om villkoren för förvärv och innehav av tillstånd att utföra installationsarbeten, skall tillämpas till dess myndighet, som enligt 12 § andra stycket nya lagen bemyndigats utfärda sådana bestämmelser, förordnar annat, dock längst till den 1 januari 1972.

Tillstånd att utföra installationsarbeten, som huvudman meddelat före nya lagens ikraftträdande, skall fortfarande att gälla, om inte annat förordnas.

### 37 §.

1 mom. Talan rörande fråga, som sägs i den äldre lagen och som väckts före nya lagens ikraftträdande, skall behandlas enligt äldre lag till dess laga kraft ägande avgörande föreligger. Mål som avses nedan skall dock kunna överlämnas till statens va-nämnd.

2 mom. Statens va-nämnd kan ta upp mål mellan huvudman samt brukare angående brukande av allmän va-anläggning, i vilket äldre lag eller författning är tillämplig, om målet på sätt föreskrives i nya lagen av allmän underrätt eller länsstyrelse överlämnas eller av part hänskjutes till nämnden och om tvisten i målet rör

- 1) giltigheten eller rätta innebörden av huvudmannens beslut eller av annan åtgärd, varigenom han avsett att reglera rättsförhållandet till brukaren, eller
- 2) skadestånd och annan påföljd av att huvudmannen eller brukaren åsidosatt vad som åligger honom i rättsförhållandet mellan dem.

## B. Förslag till

### Lag om ändring i 8 kap. vattenlagen

Härigenom förordnas, att 8 kap. 36 § vattenlagen den 28 juni 1918 (nr 523) skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)*

*(Föreslagen lydelse)*

#### 36 §.

*För avledande av avloppsvatten från fabrik eller annan industriell inrättning inom samhälle till samhället tillhörig avloppsledning äge samhället föreskriva de villkor, som på grund av avloppsvattnets beskaffenhet skäligen kunna anses erforderliga. Sedan avloppsvattnet inletts i ledningen, är samhället ansvarigt för behövliga åtgärder till motverkande av förorening genom avloppsvattnet ävensom för skada, som vållas genom sådan förorening.*

*Beslut i fråga, som i första stycket första punkten sägs, skall underställas Konungens befallningshavandes prövning.*

*Har avloppsvatten från fabrik eller annan industriell inrättning inom samhälle inletts i samhället tillhörig avloppsledning, är samhället ansvarigt för behövliga åtgärder till motverkande av förorening genom avloppsvattnet ävensom för skada, som vållas genom sådan förorening.*

---

Denna lag träder i kraft 1 januari 1970; dock skall beslut, som fattats före dagen för lagens ikraftträdande, kunna underställas Konungens befallningshavandes prövning.

### C. Förslag till

#### Lag angående ändrad lydelse av 2 § 8:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt

Härigenom förordnas, att 2 § 8: o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt<sup>1</sup> skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan sägs.

#### 2 §.

8:o) mål om rust- — — — — — — — — — — deras begagnande,  
mål om länsstyrelses beslut enligt 29 § eller 30 § andra stycket lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar,  
mål om strömrrensningar — — — — — — — — — — samfälld tångtäkt;

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1970.

<sup>1</sup> Senaste lydelse av 2 § 8:o) se 1955:298.

## D. Förslag till

### Kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612)

Häri genom förordnas, att 44 § 7 mom. och 64 § 2 mom. byggnadsstadgan den 30 december 1959 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)*

*(Föreslagen lydelse)*

44 §.

7 mom. Eldstäder och andra anordningar för uppvärmning, rök- och ventilationskanaler, sopnedkast, hissar, gårds lanterniner, ledningar för gas, elektrisk ström, vatten och avlopp samt utrymmen för särskilda ändamål, såsom pannrum, garage, tvätt- och torkrum, bränsleförråd och dylikt skola anordnas så, att brandfara, risk för olycksfall eller sanitär olägenhet icke uppkommer.

7 mom. Eldstäder och andra anordningar för uppvärmning, rök- och ventilationskanaler, sopnedkast, hissar, gårds lanterniner, ledningar för gas, elektrisk ström, vatten och avlopp *även som tillbehör till sådana ledningar* samt utrymmen för särskilda ändamål, såsom pannrum, garage, tvätt- och torkrum, bränsleförråd och dylikt skola anordnas så, att brandfara, risk för olycksfall eller sanitär olägenhet icke uppkommer.

64 §.

2 mom. Den byggande — — — erforderlig handräckning.

Vid slutbesiktning av byggnad skall den byggande förete bevis av vederbörande skorstensfejare, att eldstäder samt sådana rök- och ventilationskanaler, som skola sotas, blivit undersökta, samt, där i byggnaden skall finnas centralvärmepanna eller annan större pannanläggning, att skorstenen till denna undergått täthetsprovning. Där byggnadsnämnden så prövar erforderligt, skall härjämte företes bevis av sakkunnig person, att kontroll verkställt av värmeledningsanläggning, mekanisk ventilationsanläggning eller ventilationskanal från garage eller annan lokal, där

2 mom. Den byggande — — — erforderlig handräckning.

Vid slutbesiktning av byggnad skall den byggande förete bevis av vederbörande skorstensfejare, att eldstäder samt sådana rök- och ventilationskanaler, som skola sotas, blivit undersökta, samt, där i byggnaden skall finnas centralvärmepanna eller annan större pannanläggning, att skorstenen till denna undergått täthetsprovning. *I fråga om byggnad, som är förbunden med allmän va-anläggning, skall vid slutbesiktning företes bevis från huvudmannen för anläggningen, att ledningar för vatten och avlopp med tillbehör, som installerats inom byggnaden, undersökts*

*(Nuvarande lydelse)*

giftiga eller illaluktande gaser kunna uppkomma.

*(Föreslagen lydelse)*

på sätt *huvudmannen bestämt och befunnits överensstämma med gällande bestämmelser*. Där byggnadsnämnden så prövar erforderligt, skall härjämte företes bevis av sakkunnig person, att kontroll verkstälts av värmeledningsanläggning, mekanisk ventilationsanläggning eller ventilationskanal från garage eller annan lokal, där giftiga eller illaluktande gaser kunna uppkomma.

---

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1970.

## E. Förslag till

### Instruktion för statens va-nämnd

Häri genom förordnas som följer.

#### 1 §.

Statens va-nämnd har de uppgifter och den sammansättning, som sägs i lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (va-lagen).

Ordförande, ersättare för honom samt ledamöter och suppleanter i nämnden förordnas av Kungl. Maj:t för viss tid, högst tre år.

Nämnden antager sekreterare och kan, om det behövs, anlita särskilda experter.

#### 2 §.

Statens va-nämnd sammanträder i Stockholm. För behandling av visst eller vissa mål kan nämnden dock sammanträda på annan ort.

Sammanträde hålles på kallelse av ordföranden.

#### 3 §.

Statens planverk tillhandahåller va-nämnden sammanträdesrum, kansli lokaler och biträdespersonal.

#### 4 §.

Statens va-nämnd kan påkalla de upplysningar och det biträde av andra myndigheter, som behövs för nämndens verksamhet och som kan lämnas av myndigheterna.

#### 5 §.

Ordföranden kan ensam på statens va-nämnds vägnar

1) vidtaga förberedande åtgärder i mål och ärenden,

2) meddela interimistiskt beslut i va-mål och återkalla sådant beslut, samt

3) hålla förhandling med parterna, om detta skulle behövas i samband med åtgärd som avses under 1) och 2).

Interimistiskt beslut, som ordföranden meddelat, skall anmälas vid nästa sammanträde med nämnden.

#### 6 §.

Beslut, varigenom statens va-nämnd skiljer sig från mål eller ärende, fattas vid sammanträde med fulltalig nämnd.

#### 7 §.

Hos statens va-nämnd skall föras diarium över mål och ärenden samt inkommande handlingar.

#### 8 §.

Vid statens va-nämnds sammanträden föres protokoll. Skiljaktig mening inom nämnden antecknas i protokollet. Ordföranden justerar protokollet.

Utgående expeditioner undertecknas av ordföranden och kontrasigneras av sekreteraren.

#### 9 §.

Mot ordförande, ledamot och ersättare gäller i tillämpliga delar vad som i rättegångsbalken stadgas om jäv mot domare.

#### 10 §.

Uppkommer vid överläggning till beslut olika meningar inom statens va-



nämnd, skall såsom nämndens beslut gälla sådan mening, som omfattas av minst fyra av de i överläggningen deltagande. Kan majoritet för viss mening ej uppnås, avger nämnden förklaring, att beslut ej kan meddelas.

## 11 §.

Statens va-nämnd kan, om det finns särskilda skäl för detta, tillerkänna part eller annan, vars inställelse vid sammanträde för handläggning av va-mål nämnden finner påkallad, ersättning för resekostnad enligt lägsta reseklass i allmänna resereglementet, ävensom traktamente enligt samma reseklass.

I beslut, varigenom nämnden skiljer sig från målet, skall nämnden bestämma, huruvida vad som utbetalats enligt första stycket skall stanna på statsverket eller återgåldas av part.

## 12 §.

Nämndens ledamöter, sekreterare och experter får, enligt vad nämnden eller ordföranden bestämmer, företaga resor inom landet, när detta behövs för verksamheten.

## 13 §.

Kungl. Maj:t bestämmer om ersättning åt nämndens ledamöter, sekreterare och särskilda experter.

## 14 §.

Statens va-nämnd skall årligen före den 1 mars till chefen för kommunikationsdepartementet avgiva berättelse över verksamheten under närmast föregående kalenderår.

---

Denna instruktion träder i kraft den 1 januari 1970.

## Inledning

### 1. Huvuddragen i gällande ordning

#### a) Lagstiftning

Frågor om vatten och avlopp regleras i ett flertal skilda författningar. Bland dem märks främst den med utredningsuppdraget avsedda lagen den 3 juni 1955 om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (VAL; SFS 1955: 314).

Av övriga författningar med viktiga stadganden i va-frågor må nämnas vattenlagen (VL), byggnadslagen den 30 juni 1947 (BL) och byggnadsstadgan den 30 december 1959 (BS) samt hälsovårdsstadgan den 19 december 1958 (HvS).

VL innehåller grundläggande bestämmelser om rätt till vatten (1 kap.), regler om hur vattentillgångar får utnyttjas för vattentäkt (2 kap.) samt stadganden om avledande av spillvatten och annan flytande orenlighet från samhälle eller fastighet (8 kap.). I fråga om företag för vattenförsörjning finns i VL ej regler om anslutningsrätt eller anslutningstvång. Sådana regler, liksom bestämmelser om fördelning av kostnader mellan deltagande fastigheter, finns däremot för avloppsföretag. Bestämmelserna i 8 kap. VL är emellertid som regel icke tillämpliga inom allmän va-anläggnings verksamhetsområde. — För tillämpningen av VL:s va-regler svarar vattendomstolarna och i vissa hänseenden länsstyrelserna.

*Byggnadslagstiftningen*, såväl BL som BS, innehåller stadganden, enligt vilka

va-frågorna skall beaktas vid planering. Det kan sägas att va-frågorna hör till de väsentligaste vid bebyggelseplanering. — Tidigare innehöll BL regler, enligt vilka inom stad och därmed jämförligt samhälle tomtägare kunde påföras del av kostnaden för utförande av avloppsledning såsom bidrag till gatubyggnadskostnad. Dessa regler upphävdes, när VAL genomfördes. I stället gäller VAL:s regler om avgifter till allmän va-anläggning. — För tillämpningen av byggnadslagstiftningens va-regler svarar bl. a. byggnadsnämnderna, länsstyrelserna och byggnadsstyrelsen.

*HvS* innehåller bestämmelser om vattenförsörjning och vattenundersökning m. m. (6 kap.) samt om avledande av flytande orenlighet m. m. (7 kap.). Bestämmelserna avser att tillgodose sanitära krav. Detta skall ske bl. a. genom regelbunden undersökning av vatten, som inom s. k. hälsovårdstötort från allmän anläggning för vattenförsörjning tillhandahålles såsom dryck m. m., och genom tillsyn att vattenförorening genom avloppsvatten motverkas. — De organ, på vilka tillämpningen av HvS främst ankommer, är hälsovårdsnämnderna, länsstyrelserna, medicinalstyrelsen och veterinärstyrelsen.

VAL uppftar stadgande, enligt vilket det skall ankomma på kommunen att i vissa fall, där det påkallas till förekommande av sanitär olägenhet, ombesörja eller tillse att allmän va-anläggning kommer till stånd.

Med allmän va-anläggning förstås enligt VAL anläggning som har till ändamål att bereda vattenförsörjning och avlopp för bostäder eller annan bebyggelse och som antingen omhänderhaves av kommun såsom huvudman eller, där den omhänderhaves av annan huvudman än kommun, förklarats för allmän av länsstyrelsen.

För fastighet inom allmän va-anläggnings verksamhetsområde föreligger i princip s. k. anslutningsrätt och anslutningstvång. Enligt VAL skall nämligen sådan fastighet, om den behöver anordningar för vattenförsörjning och avlopp, på begäran av huvudmannen eller av fastighetens ägare anslutas till anläggningen, utom om ändamålet med anslutningen med större fördel för fastigheten kan vinnas på annat sätt. Vägras anslutning, kan länsstyrelsen på framställning av den som begär anslutningen ge åläggande därom.

Rättsförhållandet mellan huvudmannen för allmän va-anläggning samt dess brukare regleras i VAL genom stadganden om vad huvudmannen samt brukarna skall iakttaga, bl. a. i fråga om skötsel av anläggningen samt brukande av därtill kopplade anordningar och i fråga om rätt att påföra samt skyldighet att erlägga avgifter för brukandet.

Utöver allmänt hållna stadganden om vad som skall iakttagas vid brukande av va-anläggning för ansluten fastighets behov upptar VAL en bestämmelse, enligt vilken huvudmannen äger meddela de närmare föreskrifter i detta hänseende, som kan finnas erforderliga. Sådana föreskrifter skall, om de ej föranletts av reparationsarbete eller annat tillfälligt förhållande, underställas länsstyrelsens prövning.

Vad angår avgifter kan huvudmannen ta ut sådana av anslutna fastigheter för att täcka nödiga kostnader för ut-

förande samt underhåll och drift av anläggningen. Rätten att påföra avgifter intill självkostnad är emellertid begränsad av ett stadgande, enligt vilket huvudmannen själv skall förskjuta s. k. utvecklingskostnad, d. v. s. merkostnad föranledd av att anläggningen för att framdeles kunna utsträckas till ytterligare bebyggelse utförts på väsentligen annat sätt än som skulle ha skett annars.

Avgifterna på de särskilda fastigheterna skall stå i skäligt förhållande till fastigheternas större eller mindre nytta av anläggningen. Om kostnaden för viss eller vissa fastigheters anslutning är avsevärt högre eller lägre än för övriga fastigheter, får avgifterna anpassas med hänsyn till detta. Kostnaderna för servisledningar och andra för viss fastighet särskilt avsedda anordningar får läggas på den fastigheten. Avgifter skall utgå enligt taxa, som huvudmannen utformar. Avgiftsskyldigheten kan uppdelas i *dels* engångsavgift, avseende kapitalkostnad, *dels* årliga eller på annat sätt periodiska avgifter. Vad huvudmannen bestämmer om avgifter skall, i motsats till vad han föreskriver om brukande av anläggningen, icke underställas länsstyrelsens prövning.

Tvist i fråga, som avses i VAL, skall upptagas och prövas av allmän under rätt, när ej annat är stadgat. Till allmän underrätts prövning hör således tvist mellan huvudman för va-anläggning samt ägare av ansluten fastighet om påförd avgift. Däremot ankommer, såsom framgår av den tidigare framställningen, prövningen av fråga om s. k. anslutningsrätt och anslutningstvång på länsstyrelsen. Länsstyrelsen har i sådana och vissa andra fall befogenhet att stadga vite.

VAL har ändrats genom lag den 7 juni 1956 (SFS 1956:317). Ändringen

avsåg lagens övergångsbestämmelser. I övrigt har ingen ändring i lagen vidtagits.

#### b) Va-anläggningar

Av tillgänglig statistik, upprättad av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statistiska centralbyrån och VAV framgår, att det år 1965 fanns sammanlagt 1 193 anläggningar för vattenförsörjning och 1 464 anläggningar för avlopp i tätorter med mer än 200 invånare. Statistiken upplyser inte, om dessa anläggningar är allmänna va-anläggningar, men det kan med stor sannolikhet antagas att så är fallet med endast några enstaka undantag.

Enligt uppgifter från överståthållarämbetet och länsstyrelserna är av de allmänna va-anläggningarna 34 sådana icke-kommunala anläggningar, som av länsstyrelse förklarats för allmänna.

Av statistiken framgår, att anläggningarna för vattenförsörjning betjänade något färre och anläggningarna för avlopp något fler än 5,5 miljoner personer.

Av anläggningarna för vattenförsörjning hade 107 vardera en årsproduktion om 1 miljon m<sup>3</sup> eller mera. Dessa betjänade tillhoppa mer än 4 miljoner personer. De fyra allra största, vardera med en årsproduktion överstigande 16 miljoner m<sup>3</sup>, betjänade ca 1,5 miljoner personer.

I fråga om anläggningar för avlopp är motsvarande siffror, beräknade efter årsförbrukning av vatten, att 121 anläggningar med årsförbrukning om mer än 1 miljon m<sup>3</sup> betjänade inalles något mindre än 4 miljoner personer och att de fyra allra största med årsförbrukning överstigande för var och en 16 miljoner m<sup>3</sup> betjänade ca 1,5 miljoner personer.

## 2. Utredningsuppdraget

I utlåtande till statsrådsprotokollet över justitiedepartementetsärenden den 14 maj 1964 anförde chefen för justitiedepartementet bl. a. följande motiv för att se över VAL.

De erfarenheter som vunnits vid tillämpningen av VAL har föranlett framställningar om översyn av lagen i skilda hänseenden. Sälunda har Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet och Svenska kommunal-tekniska föreningens (SKTF) va-avdelning — numera Svenska vatten- och avloppsverksföreningen (VAV) — i en gemensam framställning anfört, att oklarhet råder beträffande den omfattning i vilken reglementariska föreskrifter, som huvudman utfärdar för va-anläggningsbrukare, för sin giltighet kräver fastställelse av länsstyrelsen. I praxis har fastställelse vägrats beträffande va-reglementen, vilka utformats i väsentlig överensstämmelse med ett normalreglemente, som upprättats inom SKTF. — — — Vidare har framhållits, att VAL ej klart ger vid handen vilken myndighet som vid tvist har att pröva sådana av huvudmannen beslutade villkor för anslutning och föreskrifter om brukandet av anläggning, vilka ej är att hänföra till taxebestämmelser.

Även i andra hänseenden har ändringar i VAL ansetts önskvärda. Svenska kommunförbundet har i en särskild framställning till Kungl. Maj:t hävdad, att det kommunala intresset bör bättre än för närvarande tillgodoses genom lagens avgiftsbestämmelser. Förbundet har påpekat, att det vid sanering av äldre villaområden har visat sig, att outnyttjad tomtmark i icke ringa omfattning beröres av allmänna anläggningar för vatten och avlopp, men att ägaren av sådan mark med lagens nuvarande utformning ej kan tvingas att delta i kostnaderna för anläggningarna. Förbundet har också framhållit, att tillämpningen av lagens avgiftsbestämmelser i övrigt kan föranleda, att en kommun vid fortskridande bebyggelse och därav betingad utbyggnad av kommunens va-anläggningar för en ort icke kan erhålla full kompensation för kostnader som nedlagts å anläggningarna till den del dessa kostnader icke uttagits av tidigare anslutna fastigheter.

Härjämte har VAV begärt sådan komplet-

tering av VAL:s bestämmelser om servisledningar, att två eller flera fastigheter kan utnyttja gemensam servis utan att kostnaden och ansvaret för densamma därmed överföres på den allmänna anläggningen. Föreningen har i detta hänseende påpekat, att bestämmelserna ansetts skola tolkas så, att servisledning som är gemensam för två eller flera fastigheter, skall inräknas i va-anläggningens ledningsnät, en tolkning som enligt föreningens mening icke är motiverad och som medför olägenheter i vissa fall. En olägenhet är också att den allmänna anläggningen därmed kommer att sträcka sig in på tomtmark. Vidare har föreningen funnit det föga tilltalande om huvudmannen, för att undvika dylika komplikationer, nödgas föreskriva separata servisledningar för samtliga fastigheter.

Vad som anförts i berörda framställningar och i andra sammanhang (se bl. a. JO:s ämbetsberättelser 1958 s. 324 ff och 1959 s. 471) utvisar enligt min mening att det nu föreligger anledning att se över VAL.

Departementschefen angav därefter vissa frågor som borde särskilt beaktas vid översynen. Han pekade först på frågan om räckvidden av VAL:s bemyndigande för huvudman att meddela *reglementariska föreskrifter* och därmed sammanhängande spörsmål. Om detta anfördes.

Såsom framgått av vad jag tidigare anført råder delade meningar om räckvidden av det bemyndigande lagen ger huvudmannen att meddela närmare föreskrifter om brukandet av en allmän va-anläggning. Det är angeläget att rättsläget i denna fråga klarlägges. Därvid bör särskilt uppmärksammas huruvida bemyndigandet omfattar även betalnings- och mätningsbestämmelser. Utredningen får taga ställning till frågan hur förhållandet mellan huvudmannen och anläggningens brukare bör vara ordnat i dessa hänseenden och hur den rättsliga regleringen lämpligen bör utformas. Av stor betydelse är även spörsmålet i vad mån huvudmannens föreskrifter för att bli giltiga förutsätter fastställelse i administrativ ordning. Ett icke oväsentligt utrymme torde finnas för en avtalsmässig reglering av rättsförhållandet mellan huvudmannen och brukarna vid sidan av den offentligrättsliga. Den närmare omfattningen av rätten att träffa sådana avtal och frågan

huruvida denna rätt bör lagfästas torde också böra utredas.

I fråga om de reglementariska föreskrifterna borde vidare, framhöll departementschefen, utredningen se till, att dessa icke lade hinder i vägen för strävandena att göra vissa *byggnormer enhetliga*. Däröfver anfördes i direktiven:

Det bör vidare ankomma på utredningen att granska VAL:s bestämmelser angående huvudmans befogenhet att meddela reglementariska föreskrifter från den synpunkten, att bestämmelserna ej skall lägga formella hinder i vägen för strävanden att göra vissa byggnormer enhetliga för riket. Här kommer närmast i fråga sådana normer, som avser anordningar för vatten och avlopp i byggnader, där anordningarnas beskaffenhet är av betydelse för anslutning till allmän va-anläggning.

Vidare borde bl. a. undersökas i vad mån ett *enhetligt förfarande* i va-ärenden kunde åstadkommas, om VAL:s *avgiftsregler* behövde jämkas och huruvida reglerna om *servisledning* borde omarbetas. Häröfver innehåller direktiven följande.

Vid tvister angående rättsförhållanden enligt VAL mellan allmän anläggnings huvudman och dess brukare torde kunna förekomma, att olika myndigheter — länsstyrelse och allmän domstol — har att avgöra samma eller likartade frågor. Under utredningen bör undersökas om och i så fall hur ett enhetligt förfarande i ärenden av angivet slag bör komma till stånd.

Utredningen bör vidare undersöka om VAL:s avgiftsregler behöver jämkas. Härvid bör uppmärksammas frågan huruvida icke avgifter för obebbyggda fastigheter kan uttagas i större omfattning än som för närvarande är möjligt. Det bör även övervägas i vad mån huvudman för va-anläggning skall vara bunden vid en från början uppgjord va-taxa.

En uppgift för utredningen blir att klarlägga innebörden av begreppet *servisledning*. I samband därmed bör övervägas huruvida VAL:s regler behöver omarbetas och fullständigast för att en tekniskt och ekonomiskt tillfredsställande ordning beträffande *servisledningar* skall åvägabringas.

Utöver de här berörda frågorna torde

flera spörsmål som äger samband med dem eller eljest uppkommit vid VAL:s tillämpning komma att aktualiseras under utredningsarbetets gång.

### 3. Utredningsarbetet

Utredningens arbete inleddes med att ett antal myndigheter och organisationer bereddes tillfälle att vid sammanträffanden med utredningsmannen framföra synpunkter och önskemål, som de önskade få beaktade vid översyn av VAL. Sådana sammanträffanden ägde rum med företrädare för väg- och vattenbyggnadsstyrelsens va-byrå (vilken numera upphört att tillhöra styrelsen och i stället ingår i statens naturvårdsverk), kommerskollegium, byggnadsstyrelsen (statens planverk), ombudsmanämbetet för näringsfrihetsfrågor, socialdepartementets regeringsrättsbyrå, svenska kommunförbundet, Sveriges industriförbund och Sveriges fastighetsägareförbund.

Under arbetets gång har ytterligare samråd ägt rum med dessa samt andra myndigheter, organisationer och av va-frågor intresserade. Utöver de förut angivna kan nämnas medicinalstyrelsen, statens institut för folkhälsan, statens hantverksinstitut, byggindustrialiseringsutredningen och näringslivets byggnadsdelegation. Genom experterna har utredningen haft fortlöpande kontakt med VAV samt Svenska stadsförbundet. Utredningsförslagen om installationsbestämmelser och installatörsrättigheter har utarbetats efter fortlöpande kontakter med byggnadsstyrelsen (statens planverk) och byggnadsstyrelsens normkommitté för sanitetstekniska frågor (va-normkommittén).

Vissa av de önskemål, som framförts vid va-utredningens kontakter med de av va-frågor intresserade, har gällt ämnen, som faller utanför ramen för gäl-

lande VAL. Särskilt två av dessa önskemål rör viktiga frågor, som enligt va-utredningens mening påkallar uppmärksamhet.

Det ena önskemålet gäller regler om samfällt utnyttjande för flera kommuners räkning av tillgängliga större vattentäkter. Önskemålet har ställts av företrädare för väg- och vattenbyggnadsstyrelsens va-byrå (numera överförd till naturvårdsverket). De har framhållit, att behovet av lagstiftning med sådana regler blivit mera framträdande, sedan det visat sig nödvändigt för olika större kommuner att ta vatten ur lämpliga sjöar och vattendrag på betydande avstånd från kommunen. Behovet har aktualiserats bl. a. i samband med att Hälsingborgs stad fick tillstånd att utnyttja Ringsjön som vattentäkt. Regler, som avsåg att åstadkomma ett samfällt utnyttjande av Ringsjön för kommunerna inom området, tillgodosågs i detta fall genom att Kungl. Maj:t i expropriationsärendet ställde villkor. Bl. a. skulle Hälsingborgs stad sälja vatten för självkostnadspris till andra skånska kommuner, som var intresserade att köpa.

Det andra önskemålet har förts fram till va-utredningen bl. a. av två advokater, en i Stockholm och en i Göteborg. De anser med stöd av erfarenheter från sin verksamhet att det behövs nya regler om rätt att dra ledningar för vattenförsörjning och avlopp över annans fastighet.

F. n. finns bestämmelser, som kan tillämpas för ändamålet i flera olika författningar; expropriationslagen, BL, VL, lagen den 28 juni 1918 om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsförbrukning.

Bestämmelserna i fråga är inte generellt tillämpliga. De som förutsätter expropriation är enligt de två advokaterna f. n. omständliga och osmidiga. Det borde finnas enhetliga, för vattenled-

ningar och avloppsledningar avsedda lagbestämmelser, med vilkas hjälp rätt att dra ledningar över annans mark kunde förvärvas på ett enkelt och smidigt sätt.

Båda frågorna är enligt va-utredningens mening av betydelse för de allmänna va-anläggningarna. Men de hör enligt utredningens mening inte hemma under VAL utan under annan lagstiftning. De faller utanför det område, som utredningen fått uppdrag att undersöka. Va-utredningen har därför för sin del inte tagit upp dem.

Utredningen inskränker sig beträffande frågan om gemensamt utnyttjande av vattentäkter till att påpeka, att den förefaller värd att utredas och att utredning torde höra ske inom en snar framtid.

Vad gäller frågan om rätt att dra ledning över annans mark har va-utredningen underrättat expropriationsutredningen, att det föreligger önskemål om nya regler därom. Va-utredningen har i samband därmed erfarit, att expropriationsutredningen överväger ändringar i expropriationslagen, vilka kan tänkas tillgodose dessa önskemål.

Va-utredningens arbete har i första hand inriktats på att undersöka hur rättsförhållandet mellan huvudman för allmän va-anläggning samt anläggningens brukare borde vara beskaffat. Undersökningen utfördes med utgångspunkt från tre huvudfrågor, nämligen den om fastställandet av *villkor och föreskrifter* för brukandet, den om *taxa och avgifter* och den om *prövningsinstans* för tvister mellan huvudman samt brukare.

Överväganden kring dessa frågor redovisas i den allmänna motiveringens *kap. 1, 2 och 3*, vilka har rubrikerna *Rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare, Taxa och avgifter, Prövningsinstanser*.

Va-utredningen har varit angelägen att begränsa sina undersökningar och förslag till ett område, som lämpligen bör regleras av en VAL. Innehållet i gällande VAL har i allt väsentligt fått ange gränserna för detta område. På en punkt har emellertid en ändring i gränsdragningen mellan VAL och VL ansetts motiverad.

8 kap. 36 § VL reglerar f. n. vissa frågor beträffande rättsförhållandet mellan industriell inrättning, vars ägare vill avleda avloppsvatten genom allmän va-anläggning samt huvudmannen för anläggningen. Va-utredningen har ansett, att vad 8 kap. 36 § VL innehåller till en del hör hemma i VAL. Utredningen har ställt förslag om ändring av lagrummet i enlighet därmed.

Vid sin behandling av 8 kap. 36 § VL har utredningen funnit anledning redovisa, att vissa bestämmelser i 8 kap. VL, bl. a. de i 36 §, förefaller stå i dålig överensstämmelse med föreskrifter i kungörelsen den 30 november 1956 om förprovning rörande åtgärder till motverkande av vattenförorening m. m. Va-utredningens överväganden rörande ändringarna i 8 kap. 36 § VL och vad därmed äger samband ingår i den allmänna motiveringen som *4 kap. Avloppsvatten från industri*.

Ingående uppmärksamhet har ägnats åt två ämnen, som inte berörts i gällande VAL eller dess förarbeten. Det ena avser bestämmelser om va-installationens beskaffenhet och utförande. Det andra gäller tillstånd att utföra arbeten av olika slag med va-installationer.

Båda frågorna har stor praktisk betydelse för de allmänna va-anläggningarnas huvudmän. Lösningen av dem inverkar också på möjligheten att inom va-området uppnå byggnormer, som är enhetliga för hela riket.

De två frågorna har behandlats i den

allmänna motiveringens 5 kap. och 6 kap. under rubrikerna *Installationsbestämmelser* samt *Installatörsrättigheter*.

Övervägandena och förslagen i den allmänna motiveringen betydde så stora ändringar i förhållande till gällande lag, att det inte kunde bli tal om annat än att arbeta över hela den gällande VAL och föreslå en ny VAL i dess ställe. Sådant förslag har också ställts.

När förslaget till den nya VAL utarbetades på grundval av va-utredningens överväganden i den allmänna motiveringen, uppmärksammades i första hand frågor, som utredningen enligt direktiven skulle undersöka och som inte avhandlats i den allmänna motiveringen. Dit hörde spørsmålet om innebörden av begreppet *servisledning*. Begreppet bestämmes i lagförslaget 9 §. Motivering lämnas i specialmotiveringen.

I andra hand uppmärksammades behov av åtskilliga detaljändringar, som borde följa av va-utredningens ställningstagande i huvudfrågorna. Här kan nämnas en teoretiskt betydelsefull ändring, avseende vad som i gällande VAL betecknas *anslutningsplikt* och *anslut-*

*ningsrätt* (5 § i lagförslaget), och en ändring av praktisk innebörd, avseende huvudmans skyldighet att bestämma och till länsstyrelsen *rapportera allmän va-anläggnings verksamhetsområde* (4 § tredje stycket i lagförslaget).

I utredningens arbete med vissa frågor, som behandlas i den allmänna motiveringen 2 kap. Taxa och avgifter — främst fråga om kommuns internräntebereäkning och dess inverkan på kommunalt affärsverks självkostnad — har professor Carsten Welinder, Lund, deltagit.

På uppdrag av va-utredningen har biträdande stadsadvokaten Börje Sahlstrand, Stockholm, för utredningens räkning utarbetat en promemoria om innebörden av begreppet *servisledning*.

Genom cirkulärskrivelser till överståthållarämbetet och länsstyrelserna har utredningen inhämtat uppgifter om förekomsten av vissa ärenden enligt VAL. Sammanställningar av de inkomna uppgifterna lämnas i *Bilaga*, som fogas vid betänkandet.



## Sammanfattning

I betänkandet föreslås en ny lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, benämnd va-lag. Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1970. Vissa följdförfattningar föreslås också.

Den nya VAL skiljer sig inte i några väsentliga hänseenden från den gällande när det gäller de grundläggande stadgandena om vad som är allmän va-anläggning, om hur allmän va-anläggning skall utföras, om kommuns skyldighet att sörja för att allmän va-anläggning kommer till stånd m. m.

*Nyheterna* i förslaget gäller framför allt *rättsförhållandet mellan huvudman för allmän va-anläggning samt anläggningens brukare*.

Detta rättsförhållande har med gällande VAL övervägande offentligrättsliga inslag. Va-utredningen har, utan avsikt att genomgripande ändra rättsförhållandets faktiska karaktär, velat utmärka de *privaträttsliga inslagen*.

Utredningen har anställt jämförelser framför allt med andra s. k. ledningsverk såsom gasverk och elverk. I dessa andra ledningsverks rättsliga relationer till sina brukare är de *privaträttsliga inslagen* mera påtagliga än i fråga om va-verk.

Va-utredningen föreslår i enlighet med sin allmänna inställning att *rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare skall vara grundat på avtal* om villkoren för rätt att bruka den allmän-

na va-anläggningen. Sådant avtal skall kallas *va-avtal*.

Va-avtalen skall som underlag ha *taxa för avgifter och s. k. allmänna bestämmelser för andra villkor*. Taxan och de allmänna bestämmelserna skall antagas av huvudmannen. De skall ersätta nuvarande reglementariska föreskrifter av olika slag med karaktär av offentliga påbud. Taxa och allmänna bestämmelser skall inte ha denna karaktär utan vara standardbestämmelser för va-avtal, ungefär motsvarande t. ex. de allmänt vedertagna allmänna bestämmelserna för kontrakt om byggnadsentreprenad, standardkontrakt för vissa avbetalningsköp, för hyror och för andra avtal.

Lagförslaget innehåller, i motsats mot gällande VAL, inga detaljregler om *hur taxa skall vara utformad*. Endast två *huvudgrundsatser* anges, nämligen att den övre gränsen för det sammanlagda avgiftsuttaget ligger vid *självkostnaden* och att *avgiftsskyldigheten skall fördelas mellan brukarna efter skälig och rättvis grund*. Såsom sådan grund skall kunna tjäna den likställighetsprincip, som tillämpas enligt kommunal praxis.

Va-utredningen har övervägt *frågan, i vad mån huvudman kan anses bunden vid en från början uppgjord va-taxa*. Förslaget innebär, att både periodiska *avgifter* och *avgifter av engångsnatur kan ändras*. Ändringarna bör dock ske inom en ram, som kan anges så, att *ändringarna skall vara måttliga*. Krafti-

ga höjningar eller sänkningar kan medföra orättvis fördelning av avgiftsskyldigheten, i varje fall om de avser engångsavgifter.

I motsats mot vad som gäller för närvarande skall brukare, som äger *obebyggd tomt*, under vissa förutsättningar kunna bli skyldig att betala va-avgifter för denna.

Kritik har riktats mot att det med gällande lagstiftning kan förekomma att olika myndigheter — länsstyrelse och allmän domstol — kan avgöra samma eller likartade mål rörande tvister mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare. Va-utredningen har haft till uppgift att undersöka möjligheterna att åstadkomma ett *enhetligt förfarande*.

Va-utredningen har inte ansett sig böra föreslå, att gängse administrativa och judiciella förfaranden frångås.

I stället föreslår utredningen att för behandling av alla mål som rör tvister om vattenförsörjning och avlopp — va-mål — skall kunna användas ett *alternativt förfarande*. Detta innebär, att va-mål under vissa förutsättningar skall kunna behandlas av en särskild instans, *statens va-nämnd*.

Ledamöterna i statens va-nämnd skall vara sju. Två skall kunna anses företräda huvudmännens intressen, två brukarnas. De övriga tre, bland dem ordföranden, skall vara jurister och opartiska.

Nämnden skall kunna pröva va-mål om parterna på ömse sidor är ense om att lämna målet till nämnden för avgörande. I annat fall kan nämnden uppträda som instans för medling, förutsatt dock att någon av parterna vill anlita nämnden.

Statens va-nämnds avgöranden i va-mål skall inte kunna överklagas.

Huvudmans allmänna bestämmelser

och parternas va-avtal skall kunna innehålla klausul att framtida tvist rörande rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare skall hänskjutas till statens va-nämnd.

Va-utredningen utgår från att huvudmän och brukare kommer att finna det förenligt med sina intressen att använda sig av statens va-nämnd för att slita tvister i va-mål.

Om detta sker i sådan utsträckning, att det blir regel att va-mål behandlas av nämnden, kan det sägas, att ett enhetligt förfarande för dessa mål kommit till stånd.

Va-nämndens nu angivna uppgifter ger den ställning av *skiljenämnd med officiell status* och *medlingsinstans*. Dessutom skall nämnden såsom sakkunnig instans kunna *avge yttranden* även i mål och ärenden rörande vattenförsörjning och avlopp, vilka den inte kan ta upp för avgörande eller medling.

Två va-frågor, som har viss anknytning till rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare, men som till större delen ligger vid sidan av detta förhållande, har särskilt uppmärksammats av utredningen. Det gäller frågan om *installationsbestämmelser*, d. v. s. tekniska bestämmelser om hur va-installationer och däri ingående ledningar med tillbehör skall vara beskaffade och utförda. Det gäller vidare *installatörsrättigheter*, d. v. s. frågan om auktorisering av person, som skall utföra kvalificerade installationsarbeten, och förbud för annan att utföra sådana arbeten.

Installationsbestämmelser utfärdas enligt gällande VAL av varje huvudman för allmän va-anläggning för sig. Huvudmännens organisation, Svenska vatten- och avloppsverksföreningen, VAV, har till deras ledning utfärdat normalbestämmelser.

I betänkandet föreslås, att huvudmännens befattning med att utarbeta och utfärda installationsbestämmelser skall upphöra. I stället skall *installationsbestämmelser utfärdas av den centrala planmyndigheten för byggnadsverksamhet, statens planverk.*

Installationsbestämmelser skall utfärdas *i den ordning, som gäller för byggbestämmelser.* Därigenom har utredningen avsett att bidra till de aktuella strävandena att genom enhetliga normer för material och materiel, som ingår i byggnad, underlätta byggnadsverksamheten och då särskilt det industrialiserade byggandet.

För att samtidigt trygga att de va-tek-niska synpunkterna blir beaktade förordar utredningen, att VAV skall tillförsäkras *långtgående inflytande och medverkan i installationsbestämmelsernas tillkomst samt huvudmännen motsvarande inflytande och medverkan vid deras tillämpning.*

*Installatörsrättigheter* skall, liksom

f. n., *meddelas av huvudman* för allmän va-anläggning. Nytt är, att bestämmelser om *villkoren för att förvärva och inneha installatörsrättigheter* skall bli enhetliga för hela riket och *utfärdas centralt av statens planverk.* Huvudman skall inte utan särskilt medgivande kunna ställa andra villkor än de centralt fastställda.

Bland de många detaljspörsmål, som behandlas i betänkandet, finns anledning att här beröra ett.

Enligt gällande VAL är *servisledning* en anordning, som är avsedd för en enstaka fastighet. Denna begränsning har vållat svårigheter i tillämpningen och väckt kritik. Va-utredningen har ändrat innebörden av begreppet servisledning. Därmed skall enligt lagförslaget förstås ledning, som förbinder byggnad eller fastighet med allmän va-anläggnings ledningsnät. Till detta hör huvudledning och grenledningar men inte servisledningar. Genom ändringen kan *servisledning vara gemensam för flera fastigheter.*

# ALLMÄN MOTIVERING

## 1 Kap. Rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare

### 1. Gällande rätt

Det rättsförhållande, som föreligger mellan huvudman för allmän va-anläggning samt ägare av fastighet, vilken anslutits till va-anläggningen, har i gällande VAL fått en sådan reglering att det torde vara berättigat anse det till alldeles övervägande del offentlighetsligt. Utmärkande för förhållandet är alltså att det regleras genom bestämmelser som antingen binder både brukare och huvudman eller ger huvudmannen befogenhet att ensidigt föreskriva, vad som åligger brukaren. Utrymmet för reglering i privaträttslig form, d. v. s. genom avtal mellan parterna, är begränsat.

Lagstiftningen skall tillgodose ett allmänt intresse, nämligen att fastigheter under vissa förutsättningar skall ha tillgång till vatten och avlopp genom allmän va-anläggning. Detta intresse är så betydelsefullt, att det enligt VAL kan tillgodoses med tvång. Inslaget av tvång gör sig gällande i den formen att kommun kan åläggas sörja för vattenförsörjning och avlopp genom allmän va-anläggning. Vidare kan rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare etableras genom tvång. Inslaget av tvång kräver en offentlighetslig reglering av vissa viktiga partier av rättsförhållandet. I praktiken har det i VAL medfört att hela rättsförhållandet fått en stark sådan prägel.

Här skall inledningsvis lämnas en re-

dogörelse för hithörande regler i gällande VAL. Den enskilda parten i förhållandet kommer därvid ibland att betecknas såsom brukare eller abonnent, ibland med lagens terminologi såsom ägare av ansluten fastighet och liknande.

Genom VAL har kommunen fått sig pålagd skyldighet att svara för vattenförsörjning och avlopp, när det påkallas för att förekomma sanitär olägenhet (3 §). När vatten och avlopp behöver ordnas i ett större sammanhang skall skyldigheten fullgöras genom att kommunen ser till att en allmän va-anläggning kommer till stånd. Kommunen kan antingen själv bli huvudman för anläggningen eller sörja för att annan, för uppgiften som huvudman lämplig, utför en anläggning, som med tillämpning av 2 § VAL kan förklaras allmän.

Skulle kommunen inte fullgöra skyldighet att ordna allmän va-anläggning, kan länsstyrelsen ålägga kommunen göra detta. Länsstyrelsen kan ge sådant åläggande av eget initiativ eller efter framställning av fastighetsägare eller annan av saken intresserad. Åläggande att ordna allmän va-anläggning kan ges vid vite (21 §).

Har allmän va-anläggning kommit till stånd, föreligger skyldighet att ansluta fastighet, som behöver vatten och avlopp. Skyldigheten gäller både för huvudmannen gentemot ägare av sådan fastighet och för fastighetsägare gentemot huvudmannen. Förutsättning är

*dels* att fastigheten ligger inom anläggningens verksamhetsområde, *dels* att det inte blir fördelaktigare för fastigheten att vatten och avlopp ordnas på annat sätt (6 §). Verksamhetsområdet för allmän va-anläggning bestämmes, med vissa modifikationer, av huvudmannen (5 §).

Skulle huvudman vägra fastighetsägare anslutning eller skulle fastighetsägare avböja, när huvudman påyrkar anslutning, kan den av parterna, som önskar anslutning, föra saken till länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan med anledning av sådan framställning ge åläggande om anslutning enligt 6 §. Också beslut om sådant åläggande kan förenas med vite (21 §).

Rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare kan alltså sägas ha en grund i lagregler, som *dels* i bestämda situationer gör inrättandet av allmän va-anläggning obligatoriskt, *dels* kan användas för att tvinga fram anslutning och därmed etablerande av sådana rättsförhållanden.

I regel föreligger inga kontroverser mellan huvudman och fastighetsägare i anslutningsfrågorna. Enligt uppgifter, som utredningen fått från överståthållarämbetet och länsstyrelserna i landet (se *Bil.* till detta betänkande), har det från VAL:s ikraftträdande den 1/7 1955 och till den 1/7 1965 förekommit 51 ärenden angående tvångsanslutning enligt 6 § VAL. I 31 av dessa ärenden bifölls framställningen, i 20 avslogs den.

Även om anslutning således med endast få undantag kommer till stånd frivilligt och på båda parterns önskan, kvarstår, att den legala grunden för rättsförhållandena är utformad med hänsyn till att tvång kan förekomma och därmed ägnad att ge dem en offentligrättslig prägel, särskilt i det inledande skedet i samband med deras uppkomst. Så

är uppenbarligen fallet, trots att i förarbetena till VAL uttalats, att anslutning till va-anläggning liksom tidigare borde kunna komma till stånd genom »formlöst avtal» (prop. 1955:121 s. 82).

Den offentligrättsliga prägelns förstärkes genom ytterligare bindande regler om utförning av de etablerade rättsförhållandena. I detta hänseende innehåller gällande VAL *dels* regler i 7—10 §§, som avser vissa rättigheter och skyldigheter, främst för va-anläggningshuvudman, *dels* stadganden i 11—13 §§ om nyttjandet av allmän va-anläggning, vilka väsentligen avser brukare, *dels* slutligen bestämmelser i 14—16 §§ om avgifter för vatten och avlopp, vilka kan sägas riktade till båda parter.

För *huvudmannens* del stadgas i 7 § VAL, att han skall vara skyldig utrusta va-anläggning med de anordningar, som behövs för att den skall tjäna sitt ändamål på ett tillfredsställande sätt. De anordningar som avses är bl. a. pump- och reningsverk samt rörledningar. Utrustningen skall i första hand förslå för uppgiften att förse fastigheterna inom verksamhetsområdet med vatten och avlopp på ett sådant sätt, att de hälsovårdssynpunkter som påkallar att området har tillgång till vatten och avlopp blir väl tillgodosedda. Den uppgiften regleras genom VAL. Därutöver skall anläggningen emellertid vara sådan att de krav blir uppfyllda som HvS ställer på vatten, som tillhandahålles från allmän anläggning för vattenförsörjning. Även de sanitära krav, som enligt HvS skall vara uppfyllda i fråga om avloppsledningar, liksom andra i HvS och med stöd därav uppställda, speciella sanitära krav skall tillgodoses. Dessutom svarar huvudmannen för att den rening av avloppsvatten kom-

mer till stånd, som skall ske enligt 8 kap. VL och därtill knuten lagstiftning.

VAL anger i 7 § också en gräns mellan anordningar, som hör till allmän va-anläggning och anordningar som inte hör dit. Vad som ligger inom ansluten byggnad av ledningar och anordningar (va-installationer) faller enligt detta stadgande utanför anläggningen. Det ingår i vederbörande fastighet och tillhör dess ägare. Likaså ligger rännstenar och vägdiken utanför anläggningen. I fråga om servisledning, d. v. s. ledning varigenom anläggningens rörsystem förbindes med ansluten fastighet, lämnar VAL åt huvudmannen att bestämma om och i vad mån den skall ingå i anläggningen.

I 8 och 9 §§ gällande VAL meddelas föreskrifter om vad som skall iakttagas, när ansluten fastighet sedan tiden före anslutningen är utrustad med anordningar för vattenförsörjning eller avlopp. För huvudmannens del kan detta bl. a. medföra skyldighet att betala ersättning.

10 § slår fast, att huvudmannen är skyldig fortsätta att driva allmän va-anläggning, så länge behovet av anläggningen kvarstår. Han skall underhålla den och i övrigt sörja för att den fyller sitt ändamål på tillfredsställande sätt.

Av gällande VAL framgår inte, att huvudman som är kommun på grund av denna sin egenskap är underkastad kommunallagarna även i sådana sammanhang, som regleras av VAL. Så är emellertid fallet. En genom lag reglerad kommunal verksamhet utesluter nämligen icke supplementär tillämpning av kommunallagarna. I den mån speciallagstiftningen icke fullständigt reglerar de rättsförhållanden, vartill verksamheten ger upphov, blir alltså kommunal-

lagens bestämmelser och principer gällande. Kommunal huvudman för va-verk är därför skyldig iakttaga kommunala principer om likställighet mellan kommunmedlemmar, utöver och vid sidan av de regler med innehåll av liknande innebörd som VAL innehåller, t. ex. att avgifter skall fördelas efter brukarens nytta. Vidare skall den kommunala självkostnadsprincipen tillämpas — i den mån den får någon betydelse vid sidan av VAL:s regler om nödig kostnad. Slutligen gäller de kommunala besvärslagreglerna.

Kommunallagstiftningen gäller inte huvudman för allmänförklarad va-anläggning.

Beträffande brukares förpliktelser, när han nyttjar allmän va-anläggning, innehåller gällande VAL vissa allmänna regler. Installationer inom byggnad skall hållas i sådant skick, att det inte uppstår fara för driftavbrott eller annan olägenhet (11 §). Brukaren skall vidare enligt 11 § bereda huvudmannen och hans folk tillfälle att undersöka installationer inom byggnad, när det erfordras.

Det är förbjudet att i avloppsledning släppa ut ämnen, som kan skada anläggningen. Över huvud taget skall anläggningen brukas med nödig försiktighet, så att det inte uppstår olägenheter vare sig för huvudmannen, som ju svarar för att anläggningen fungerar, eller för andra brukare (12 §).

Gällande VAL ger huvudmannen bemyndigande att komplettera lagens allmänna föreskrift om försiktighet vid brukandet av allmän va-anläggning. Enligt 12 § kan huvudmannen nämligen meddela närmare föreskrifter i detta hänseende, om sådana föreskrifter finnes erforderliga. Föreskrifterna är avsedda att vara ensidiga påbud från huvudmannen. Deras offentlighetsliga

prägel framträder tydligt därigenom att de skall underställas länsstyrelsen för fastställelse. Länsstyrelsen kan i samband med fastställelseprövningen sätta ut vite för att trygga föreskrifternas efterlevnad. Sanktionsmöjligheten är en ytterligare bekräftelse på föreskrifternas offentlighetsrättsliga karaktär.

Stadgandet om fastställelseprövning skall icke gälla huvudmans föreskrift i anledning av reparationsarbete eller annat tillfälligt förhållande.

Ytterligare stadgas i 13 § uttryckligen skyldighet för brukare, som åsidosätter sina åligganden att ersätta därav föranledd skada. Den skadeståndsskyldighet, som avses i lagrummet, gäller såväl skada, som tillfogas huvudmannen, som skada, vilken drabbar annan, framför allt då annan brukare.

Genom *föreskrifter enligt 12 § gällande VAL* har huvudmännen för allmänna va-anläggningar, med anknytning till vad som av tradition gällt för va-verk samt för kommunala elverk och gasverk, sökt skapa rättsligt underlag för ett flertal regler för brukandet av allmän va-anläggning.

Vad angår kommunala huvudmän har reglerna ofta upptagits i ett reglemente, som antagits av kommunens fullmäktige. Reglementet riktar sig till det kommunala organ — t. ex. verksstyrelse — som svarar för skötseln av anläggningen. Det åligger verksstyrelsen bl. a. att av sina abonnenter kräva, att de skall iakttaga olika i reglementet upptagna villkor för brukandet av anläggningen. Därigenom kommer reglementet att bli normerande för rättsförhållandet mellan huvudmannen för va-anläggningen samt brukarna.

För kommunalt va-verk har år 1959 ett *normalförslag till reglemente* utarbetats av SKTF, d. v. s. den organisation, vars verksamhet på va-området senare övertagits av den år 1962 bildade

VAV såsom särskilt organ för va-verken och va-frågorna. Detta normalreglemente har lagts till grund för va-reglementen i ett betydande antal kommuner. Att dessa reglementen vid rättslig prövning inte ansetts kunna fastställas skall i det följande närmare beröras. En redogörelse för reglementenas innehåll kommer att lämnas redan här.

Bland de många villkoren för brukande av va-anläggning i normalreglementet och på detta grundade va-reglementen skall här några av de viktigare antydas.

Normalreglementet upptar villkor, som innebär förbud för brukare att använda andra installationer än sådana, som blivit godkända av va-verket. Arbete med installation får dessutom utföras endast av verkets egen personal eller av den, som av verket tilldelats entreprenörsrättigheter. Det förutsättes, att verket skall kunna utfärda föreskrifter och anvisningar, utöver dem som reglementet innehåller, rörande installationer ävensom att verket skall utfärda instruktion för entreprenörer. — Frågorna rörande installationsbestämmelser och entreprenörsrättigheter — utredningen använder i stället uttrycket installatörsrättigheter — är av särskild betydelse och kommer i det följande att ägnas särskilda kapitel.

För leverans av vatten gäller enligt normalreglementet inskränkningar i va-verkets ansvar för avbrott, nedgång i vattentryck, förändring av vattnets beskaffenhet m. m.

För mätningen av vattenleverans finns i normalreglementet bestämmelser, enligt vilka förbrukningen skall fastställas genom verket tillhörig vattenmätare. Denna placeras inom byggnad på plats, som va-verket bestämmer. Brukaren skall vårda mätaren väl och bära ansvar för den. — Särskilda regler om uppskattning av vattenförbrukning-

en skall gälla för den händelse mätare icke fungerar eller visar fel.

Normalreglementet upptar föreskrifter om servisledning, dess framdragan- de och underhåll m. m.

I fråga om brukarens allmänna för- pliktelser innehåller normalreglementet bestämmelser bl. a. om vad som skall iakttagas vid ansökan om anslutning, om skyldighet att godtaga reglementet, taxa, verkets föreskrifter och anvisningar samt framtida ändringar och tillägg i de på dessa olika sätt meddelade nor- merna.

Brukarens skyldighet att deltaga i kostnaden för va-verket beröres också i normalreglementet. Normalreglemen- tet innehåller bestämmelser om bruka- rens betalningsskyldighet. Där stadgas om räkning på avgifter, om tid då räk- ning skall betalas, om säkerhet för av- gifter och förskottslikvid m. m.

Enligt normalreglementet skall för- summelse från brukaren i fråga om be- talning av avgift eller på annat sätt kunna föranleda avstängning, i den mån sådan åtgärd låter förena sig med sani- tära krav. Kostnaderna för avstäng- ningen skall betalas av brukaren.

*Avgiftsreglerna* i gällande VAL 14— 16 §§ innebär en ganska ingående reglering av vad som skall gälla för va- verks debitering av avgifter. VAL inne- håller för huvudman bindande regler både om det totala avgiftsuttaget, om fördelningen av avgifter mellan brukar- na samt när och hur avgiftsskyldighe- ten skall fullgöras.

En närmare redogörelse för avgifts- reglerna kommer att lämnas i ett sär- skilt kapitel. Här skall beträffande de- ras sakliga innehåll endast redovisas, att de fastslår självkostnadsprincipen såsom gräns uppåt för det totala av- giftsuttaget, att fördelningen av avgif- ter skall ske med hänsyn till de olika brukarnas nytta av anläggningen *samt*

att avgift kan utgå dels såsom engångs- avgift för att täcka kapitalkostnad dels såsom periodisk avgift. Med periodisk avgift kan både kapitalkostnad och driftkostnad täckas.

Beträffande formerna för fastställelse av avgifter bör här nämnas, att avgift skall utgå enligt taxa (16 §). Huvud- mannen utformar taxan efter de grun- der, som VAL angiver.

Gällande VAL innehåller icke någon bestämmelse, att taxa skall underställas länsstyrelsen för fastställelseprövning. Taxan blir således gällande gentemot brukarna i och med att den antagits. I fråga om va-verk med kommunal hu- vudman brukar taxa antagas av kom- munens fullmäktige.

Det av SKTF utarbetade normalför- slaget till reglemente för kommunalt va-verk motsvaras i fråga om avgifts- villkor av ett av samma organisation år 1957 upprättat *normalförslag till va- taxor*. Normaltaxeförslaget har lagts till grund för åtskilliga taxor, som antagits av kommunerna för tillämpning av va- verken.

Taxa kan sägas innebära en norm för reglering av rättsförhållandet mel- lan huvudman samt brukare i fråga om villkor, som har med avgiftens bestäm- mande att göra.

Taxeregleringen av avgifterna torde liksom regleringen av övriga sådana villkor ha en övervägande offentligrätts- lig prägel. Brukaren får anses skyldig underkasta sig vad huvudmannen be- stämmer i fråga om debitering av av- gifter enligt taxan, låt vara att det åt- minstone i vissa fall kan finnas visst ut- rymme för förhandlingar. Innebörden av reglering som avses med reglemente och liknande bestämmelser skall i det följande närmare belysas.

Den kontroll av föreskrifterna i reg- lemente, som skall äga rum genom länsstyrelsens prövning och faststäl- lelse



se och som skall avse såväl föreskrifternas laglighet som deras lämplighet, saknar, såsom nyss sagts, motsvarighet i fråga om avgiftsbestämmelserna i taxa.

Skulle brukare anse avgiftsdebitering strida mot lag, kan han vid domstol yrka ändring i debiteringen. En sådan prövning kommer att gälla taxans tillämpning gentemot just den klagande brukaren, inte taxan såsom sådan.

Den framställning, som har lämnats här, avser både va-anläggningar, som drivs med kommun såsom huvudman, och andra allmänna va-anläggningar, d. v. s. sådana som auktoriserats enligt 2 § gällande VAL. Auktorisationen av icke-kommunal anläggning får anses ge denna en ställning som offentlig anstalt. Rättsförhållandet mellan huvudman för auktoriserad va-anläggning och dess brukare får anses vara i stort sett av samma slag som det mellan andra huvudmän och deras brukare. Det har alltså en starkt offentlighetsprägel. Men det påverkas inte av kommunalagstiftningen, vilket kan medföra skillnader i vissa hänseenden.

Den offentlighetsrättsliga prägel hos rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare hindrar inte, att det finns utrymme för överenskommelser i olika frågor och att uppgörelse kan träffas, som av parterna uppfattas som avtal. Ofta bekräftas etablerandet av rättsförhållandet med en handling, som betecknas avtal, kontrakt e. d. Liksom de flesta offentlighetsrättsligt präglade rättsförhållanden torde detta få anses innehålla privaträttsligt betonade inslag.

## 2. Erinringar

### a) Bakgrund

VAL:s reglering av förhållandet mellan huvudman samt brukare kan sägas icke ha slagit igenom i praktiken.

Det dröjde till en början någon tid innan huvudmännen blev färdiga att utfärda reglementen och taxor, som var grundade på VAL. Denna trädde i kraft den 1/7 1955. Såsom framgått av den tidigare framställningen förelåg normalförslag till reglemente enligt VAL först 1959 och normalförslag för taxa 1957.

Tidigare gällande regler levde i stort sett kvar, då normalförslagen publicerades. I ganska hög grad har de tidigare reglerna präglat normalförslagen. I viss utsträckning torde äldre regler leva kvar oförändrade i äldre kommunala stadgor och reglementen rörande speciella va-frågor.

Här bör anmärkas, att det i äldre lagstiftning förelåg avgörande skillnader i fråga om karaktären av det rättsliga förhållandet mellan vattenverk samt dess brukare, på den ena sidan, och avloppsverk samt dess brukare, på den andra.

1919 års HvS, som gällde till dess att 1958 års HvS trädde i kraft den 1/1 1960, ålade visserligen hälsovårdsnämnd att verka för ymnig och lätt tillgång på gott *vatten*. Skyldigheten hade större omfattning i stad än på landet. Den borde i städer och på landet inom platser med större sammanträngd befolkning fullgöras genom att nämnden verkade för att allmän vattenledning kom till stånd. Till sådan vattenledning kunde fastighetsägarna mot avgift ansluta sina fastigheter.

Men kravet på vattenförsörjning kunde i och för sig från hälsovårdens synpunkt fyllas på annat sätt, t. ex. genom allmänna vattenposter. Det var alltså icke nödvändigt att leverans av vatten skulle ske inne i fastigheterna.

När så skedde, var detta i princip resultatet av en överenskommelse, ett avtal, mellan vederbörande fastighetsägare samt det kommunala vattenverket. Formen för ett dylikt avtal var, att

fastighetsägaren för godkännande förelades en handling, som innehöll villkor för leverans av vatten. Villkoren hämtades ur det kommunala reglementet för vattenverket. Genom godkännandet ansågs ett avtal komma till stånd, som förpliktade vattenverket att leverera vatten samt fastighetsägaren att betala överenskommen avgift och att även i övrigt iakttaga de villkor, han godkänt.

För vattenverket fanns alltså ett av kommunen ensam antaget reglemente, innehållande bl. a. detaljerade villkor för nyttjande, som förutsattes skola delges tillänkta brukare och av dem antagas.

Utöver reglementet kunde i stad finnas särskild ordningsstadga, i allmänhet utfärdad med stöd av 1868 års ordningsstadga för rikets städer, och fastställd av länsstyrelsen. Den särskilda ordningsstadgan brukade innehålla straffsanktioner i form av böter till vissa av villkoren för nyttjande av vattenverket, t. ex. avseende skyldighet att iakttaga sparsamhet med vatten, att endast använda godkända installationer och att för installationsarbeten endast anlita installatörer med entreprenörsrättigheter.

Rättsförhållandet mellan vattenverk samt dess abonnenter hade alltså enligt den rätt, som gällde före VAL, en karaktär som kan betecknas såsom väsentligen privaträttslig men med offentlighetsrättsliga inslag.

Den ytterligare kommentaren kan göras, att rättsförhållandena i fråga ganska nära överensstämde med rättsförhållandena mellan gasverk samt dess abonnenter och mellan elverk samt dess abonnenter. Här syftas då på kommunala vattenverk, gasverk och elverk. Överensstämmelsen gällde såväl formerna för rättsförhållandets tillkomst som villkoren för det löpande rättsförhållandet. I viss mån sträckte sig över-

ensstämmelsen även till kompletterande, offentlighetsrättsliga regler för abonnenternas göranden och låtanden. — I fråga om vattenverk och elverk med annan huvudman än kommun gällde i viss mån avvikande regler. Det ligger i sakens natur att om huvudmannen var enskild person eller sammanslutning rättsförhållandet hade starkare privaträttslig prägel.

Vad angår *avlopp* innehöll 1919 års HvS åläggande för hälsovårdsnämnd att verka för att avlopp ordnades på tillfredsställande sätt. I städer och vissa andra platser med större, sammanträngd befolkning skulle nämnden verka för att allmän avloppsledning kom till stånd för ändamålet.

Viss tvekan rådde, om kommunerna hade skyldighet att utföra avloppsanläggning. I praktiken tog stadskommunerna i stor utsträckning på sig denna uppgift. En skyldighet kunde aktualiseras med stöd av 1919 års HvS i fall då det påkallades av sanitära missförhållanden.

Ägare av fastighet, som anslöts till kommunal avloppsledning, kunde ursprungligen i princip icke påföras avgift härför. Emellertid kom i och med genomförandet av 1930 års stadsplanlagstiftning i fråga om stad och vissa andra samhällen att gälla, att viss del av kostnaden för att anlägga avloppsledning enligt stadsplanlagen och sedermera byggnadslagstiftningen kunde tas ut av fastighetsägare såsom bidrag till gatubyggnadskostnad. Avloppsledningen ansågs nämligen utgöra del av gata. Återstoden av anläggningskostnaden och hela kostnaden för drift av avloppsledning fick emellertid bäras av staden.

Även för avloppsverk brukade gälla reglemente med föreskrifter om vad verket skulle kräva i fråga om göranden och låtanden av ägare till anslutna

fastigheter. Oavsett om dessa föreskrifter förelades ägare av ansluten fastighet för godkännande, hade de karaktären av påbud med stöd i hälsovårdslagstiftningen. Ibland sanktionerades påbud av detta slag genom bötesbestämmelser i lokala avloppsstadgor, fastställda av länsstyrelsen. Ibland upptogs påbud jämte sanktioner i avloppsstadgor eller lokala hälsovårdsordningar. Såväl avloppsstadgor som hälsovårdsordningar brukade utfärdas med stöd av 1919 års HvS.

Förhållandet mellan huvudman för avloppsverk samt fastighetsägarna var i allt väsentligt offentlighetsrättsligt. Kommunen tillhandahöll avloppsledning för att tillgodose den allmänna hälsovårdens intresse. Fastighetsägarna anslöts av hänsyn till samma intresse och var skyldiga att använda avloppet på sådant sätt att det inte uppkom några sanitära olägenheter.

Liksom huvudmännen för va-verken i viss, ej obetydlig utsträckning hållit fast vid föreskrifter, som härrör från tiden före VAL — t. ex. föreskrifter om avgiftsskyldighet, som har sitt ursprung i BL:s regler om gatubyggnadskostnad — så har de ibland också hållit fast vid tidigare organisation av va-verksamheten. Sålunda hör t. ex. i Stockholm vattenverket under industriverksstyrelsen medan avloppsverket lyder under gatukontoret.

#### **b) Vilka föreskrifter gäller?**

Medan arbetet pågick med att anpassa detaljföreskrifterna för förhållandet mellan huvudman för va-anläggning samt brukare av sådan anläggning till gällande VAL, yppades åtskillig tvekan om innebörden av det bemyndigande att utfärda offentlighetsrättsliga, av länsstyrelsen sanktionerade föreskrifter,

som enligt 12 § tillkommer huvudmännen.

Den meningen hävdades, att bemyndigandet endast gällde föreskrifter om anläggningens brukande och att med brukande enligt VAL:s egen terminologi och vanligt språkbruk endast kunde avses vattenkonsumtionen och utsläppandet av avloppsvatten. Med denna tolkning skulle bemyndigandet följaktligen endast avse sådant som föreskrifter om vattenransonering samt förbud mot att släppa ut ämnen och föremål i avloppet, som kunde skada ledningarna.

Däremot skulle övriga villkor och föreskrifter, som av hävd tillämpades i förhållandet mellan vattenverk samt dess brukare och mellan avloppsverk samt ägare av anslutna fastigheter, t. ex. om godkännande av installationer, om entreprenörsrättigheter, om installatörens beskaffenhet m. m., icke omfattas av bemyndigandet.

Gentemot denna mening framfördes uppfattningen att bemyndigandet omfattade alla villkor för nyttjandet av va-anläggning, vilka tidigare hade upptagits i reglementen och stadgor. Till stöd för denna uppfattning återropades uttalanden i VAL:s förarbeten av vederbörande departementschef (prop. 1955: 121 s. 91—92).

Såsom framgår av den tidigare framställningen avfattades SKTF:s normalförslag till reglemente för kommunalt va-verk i enlighet med uppfattningen att alla villkor för nyttjande av va-verk, som av hävd ansågs erforderliga, skulle vara med i reglementet och genom fastställelse av länsstyrelsen lända till efterrättelse såsom offentlighetsrättsliga föreskrifter.

Det kan tilläggas, att både 1868 års ordningsstadga för rikets städer och 1919 års HvS numera ersatts av nya

författningar, nämligen 1956 års allmänna ordningsstadga samt 1958 års HvS. Det torde icke vara möjligt att utfärda sådana lokala stadgor, varmed reglementena för vattenverk och avloppsverk tidigare kompletterades, med stöd av dessa nya författningar. Lagligheten och behövligheten av dylika lokala stadgor har granskats av JO (se JO:s ämbetsberättelse 1958 s. 324—350). JO har funnit stadgorna behäftade med anmärkningsvärda brister och anmält detta för Kungl. Maj:t för den åtgärd vartill Kungl. Maj:t kunde finna anledning.

I förarbeten till HvS har därefter uttryckligen utsagts, att det icke bör komma i fråga att på grundval av HvS utfärda och straffsanktionera föreskrifter annat än i den mån de erfordras från sanitär synpunkt. Bland föreskrifter för vilka sådana synpunkter icke kan anföras nämnes bl. a. bestämmelser om skyldighet att icke anlita annan installatör än sådan med entreprenörsrättigheter, bestämmelser om besiktning och godkännande av installationsarbeten, bestämmelser om installationers utförande och beskaffenhet m. m. (se prop. 1958 nr B 46 s. 295—300). Den ståndpunkt, som lagstiftaren intagit i fråga om HvS, är alltså, att HvS icke skall gripa in på det område, som VAL avser att reglera.

Samma ståndpunkt präglar allmänna ordningsstadgan. Enligt 7 § i denna författning kan i lokal ordningsstadga meddelas föreskrifter, som behöves för den allmänna ordningen. Förutsättning är dock att de tilltänkta föreskrifterna ej angår förhållanden, om vilka är anordnades bestämt.

Läget är således, att föreskrifter för nyttjande av va-anläggning kan utfärdas med stöd av 12 § VAL men däremot icke med stöd av allmänna ord-

ningsstadgan. Endast i begränsad omfattning och då det gäller föreskrifter, som erfordras från hälsovårdssynpunkt, kan föreskrifter som avser va-anläggning utfärdas med stöd av HvS.

Innebörden och omfattningen av bemyndigandet i 12 § VAL, varom olika meningar anförts, har belysts genom två avgöranden av Kungl. Maj:t, avseende besvär över vägrad fastställelse av reglementen för va-verk, som grundats på normalförslaget. Det har därvid visat sig, att Kungl. Maj:t funnit 12 § böra ges en mycket begränsad tillämpning.

De två avsedda avgörandena är båda från den 3 mars 1961. Det ena är resolution på besvär av Borås stad angående reglemente för stadens va-verk. Det andra är resolution på besvär av Alsens kommun angående reglemente för kommunens va-verk. Båda reglementerna ansluter nära till SKTF:s normalförslag.

Borås stad hade hemställt om fastställelse på det av staden antagna reglementet hos länsstyrelsen i Älvsborgs län. Länsstyrelsen fann framställningen icke kunna bifallas, enär reglementet till väsentlig del utgjordes av föreskrifter som enligt gällande bestämmelser icke borde fastställas av länsstyrelsen.

Alsens kommun hade gjort motsvarande hemställan hos länsstyrelsen i Jämtlands län. Länsstyrelsen vägrade fastställelse med följande motivering. Det antagna reglementet innehöll, förutom ett fåtal regler för brukandet av va-anläggningen, utförliga bestämmelser om villkor för sådant brukande. Dessa villkor kunde enligt länsstyrelsens mening icke inrymmas bland sådana föreskrifter, varom kommunen med stöd av 12 § andra stycket VAL kunde besluta.

Kungl. Maj:t resolverade i båda fallen att ej göra ändring i länsstyrelsens

beslut. Som motivering anfördes i båda fallen, att reglementet väsentligen innehöll sådana föreskrifter, som icke var av beskaffenhet att böra fastställas av länsstyrelsen.

Från överståthållarämbetet och länsstyrelserna har uppgifter lämnats till utredningen om antalet ärenden rörande fastställelse av föreskrifter enligt 12 § VAL under tiden 1/7 1955—30/6 1965 (se *Bil.* till betänkandet). Dessa uppgifter ger vid handen, att 59 sådana ärenden förekommit, varav 40 bifallits och 19 lämnats utan bifall. Av dessa siffror framgår bl. a., att långt ifrån alla huvudmän gjort framställning om fastställelse av föreskrifter.

Avslag har meddelats, utöver i de två till Kungl. Maj:t fullföljda fallen, bl. a. av länsstyrelsen i Gävleborgs län i fråga om reglemente för Gävle stads va-verk, av länsstyrelsen i Örebro län i fråga om reglemente för Frövi köpings va-verk samt av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län i fråga om reglemente för va-verket i Strömstad. Motiveringarna till vägrad fastställelse ansluter till vad som anförts av länsstyrelserna och Kungl. Maj:t i de två fullföljda ärendena. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har, sedan länsstyrelsen i sitt beslut angivit vilka paragrafer i reglementet som icke ansågs vara av beskaffenhet att böra av länsstyrelsen fastställas, lämnat stadsfullmäktige i Strömstad tillfälle att ta reglementet i förnyat övervägande. Det för Strömstad aktuella reglementet överensstämde med normalreglementet.

Prövningsinstansernas ställningstagande till föreskrifterna i va-verkens reglementen torde ha medfört en betydande ovisshet om hur rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare i praktiken är beskaffat. För huvudmännens handläggning av ärenden om föreskrifter för brukande av va-anläggning

torde ställningstagandena i flera fall ha fått den konsekvensen, att reglementen med innehåll enligt normalförslaget antagits av fullmäktige i kommunen men att underställning underlåtits. Den rättsliga verkan av föreskrifter i antaget men icke fastställt reglemente är tveksam. Föreskrifterna torde i avsaknad av fastställelse icke lända till efterrättelse såsom offentlighetsrättsliga påbud. Det kan diskuteras om förhållandet mellan huvudman samt brukare därigenom kan skifta karaktär från offentlighetsrättsligt till mera privaträttsligt. Ett privaträttsligt förhållande skulle väl då förutsättas, att brukarna kunde anses ha godkänt »föreskrifterna» under sådana förhållanden att de däri angivna villkoren kom att bli gällande såsom mellan parterna avtalade i stället för såsom ensidigt påbjudna. Avtal kan måhända anses komma till stånd genom att brukaren undertecknar formulär om abonnemang, där »föreskrifterna» finns intagna såsom abonnemangsvillkor.

Det kan sammanfattningsvis sägas, att gällande VAL i den del den avser att ge huvudmännen bemyndigande att reglera förhållandet till sina brukare icke kommit att fungera tillfredsställande och att därav har följt ovisshet och tvekan om rättsläget. Dessbättre synes de praktiska olägenheterna härav icke ha varit så stora. Brukarna har i allmänhet rättat sig efter föreskrifterna utan att göra sig underrättade om eller fästa sig vid deras rättsliga karaktär och hållfasthet.

Emellertid innebär situationen vissa faror för framtida komplikationer. Det framstår dessutom som i och för sig önskvärt att reda och klarhet skapas. Synpunkter av det angivna slaget torde ha föranlett SKTF, Svenska stadsförbundet samt Svenska landskommunernas förbund att i den framställning till Kungl. Maj:t, som efter hand ledde till

att va-utredningen tillsattes, begära översyn av VAL och att därvid hemställa att dessa förhållanden skulle särskilt beaktas.

### 3. Va-utredningen

#### a) Allmänt

##### *Offentliga anstalter i allmänhet*

Frågan om karaktären av rättsförhållandet mellan offentlig anstalt — statlig, kommunal, auktoriserad — samt dess brukare är komplicerad. Den har behandlats i skilda sammanhang i den juridiska litteraturen. Där har såsom en huvudfråga diskuterats, huruvida förhållandet är privaträttsligt eller offentlighetsrättsligt.

Svaret på frågan varierar efter olika anstalters natur, efter de tjänster anstalterna tillhandahåller samt efter grunden och ursprunget till deras verksamhet. Såsom framgår av den tidigare framställningen har vattenverk tidigare ansetts stå i ett väsentligen privaträttsligt förhållande till sina brukare medan förhållandet mellan avloppsverk samt dess brukare hållits för väsentligen offentlighetsrättsligt.

Såsom övervägande privaträttsligt har i allmänhet också betraktats förhållandet mellan bl. a. elverk, gasverk, järnvägar, spårvägar samt deras nyttjare. Däremot antages som regel förhållandet vara offentlighetsrättsligt mellan bl. a. sjukvårdsanstalter, undervisningsanstalter, bibliotek, museer liksom också renhållningsverk samt dem som utnyttjar dessa anstalter.

Meningarna går särskilt starkt isär om arten av förhållandet mellan postverk och televerk samt dem som tar deras tjänster i anspråk.

Va-utredningen har icke anledning att gå närmare in på de bedömningar och överväganden, som förts fram i

den rättsvetenskapliga diskussionen. Utredningen har endast att med ledning bl. a. av denna diskussion konstatera, att de rättsförhållanden där ena parten är en offentlig anstalt genomgående har en mer eller mindre framträdande särprägel.

Särprägelns sammanhänger ytterst med anstaltens myndighetsfunktioner. Den tar sig normalt uttrycket, att den enskilde brukaren-avnämnaren-abonnenten i vissa hänseenden måste underkasta sig påbud — från anstalten själv eller från annan företrädare för det allmänna — med offentlighetsrättsliga sanktioner och att hans möjligheter att inverka på rättsförhållandets innehåll som regel är ringa. Detta kan uttryckas så, att förhållandet mellan offentlig anstalt samt nyttjare regelmässigt har offentlighetsrättsliga inslag. Dessa inslag kan till antal och grad variera inom ganska vida gränser, beroende på arten och styrkan av de allmänna intressen, som är förbundna med den offentliga anstaltens verksamhet.

Å andra sidan förekommer genomgående i relationerna mellan anstalt samt nyttjare inslag, som tillkommit genom fria överenskommelser mellan parterna och som alltså är att betrakta såsom avtal och har en privaträttslig karaktär. Den offentlighetsrättsliga regleringen brukar icke nå alla delar av rättsförhållandet ens i de fall, då lagstiftaren till äventyrs avsett att åstadkomma en fullständig sådan reglering.

Rättsförhållandena mellan offentliga anstalter samt deras brukare har således regelmässigt både offentlighetsrättsliga och privaträttsliga inslag. I vissa fall dominerar de offentlighetsrättsliga, i andra de privaträttsliga. I ytterligare andra fall väger inslagen av det ena och det andra slaget så jämnt, att det är svårt att avgöra vilketdera som är dominerande.

Såsom framgår av den föregående framställningen har de offentlighetsrättsliga inslagen karaktären av offentliga påbud från olika företrädare för det allmänna, som brukaren har att underkasta sig, ofta vid äventyr av straff eller annan offentlighetsrättslig sanktion. Påbudet kan vara av mer eller mindre ingripande slag. Såsom särskilt ingripande är sådana påbud att betrakta, som innebär att ett rättsförhållande kan etableras med tvång. Sådant påbud finnes i fråga om bl. a. va-verk samt renhållningsverk. I fråga om dessa typer av offentliga anstalter får påbudet särskilt vittgående verkningar, därför att tvångsanslutningen grundar ett rättsförhållande, som fortlöper och inte kan avbrytas annat än under exceptionella förhållanden. Förekomsten av ett påbud om tvångsanslutning har genom sin existens den verkan, att de anslutningskyldiga, som till äventyrs skulle vara ovissa om nödvändigheten att anlita anstaltens tjänster, i regel frivilligt bestämmer sig för anslutning för att undgå tillämpning av tvångsreglerna.

Offentlighetsrättsliga regler, som innebär skyldighet att etablera rättsförhållande mellan anstalt samt brukare, riktar sig emellertid i allmänhet inte till enskilda utan till anstalterna. För anstalt föreligger i regel plikt att tillhandagå dem, som önskar anlita anstalten.

Plikten härtil till kan vara lagstadgad. Så är t. ex. fallet i fråga om den som fått områdeskoncession för yrkesmässig distribution av elektrisk ström. Han är pliktig att tillhandahålla ström till envar som inom området har behov därav för normalt förbrukningsändamål (2 § 4 mom. första stycket lagen den 27 juni 1902, innefattande bestämmelser om elektriska anläggningar — 1902 års ellag).

Fastighetsägare har under vissa för-

utsättningar rätt att få sin fastighet ansluten till allmän va-anläggning även mot huvudmannens önskan. Kommunalt elverk, gasverk, allmänna transportföretag, televerket, sjukhus o. s. v. är skyldiga att stå allmänheten, d. v. s. var och en som det begär eller i varje fall en på visst sätt genom hemvist inom visst område eller dylikt kvalificerad grupp människor till tjänst, i den mån deras resurser förslår och i den mån den som gör anspråk på deras tjänster inte är diskvalificerad på grund av något särskilt förhållande.

Denna prestationsskyldighet har också betydelse för utformningen av rättsförhållandet mellan offentlig anstalt samt dess brukare. Den kan sägas innebära, att anstalten fullgör en plikt som för anstaltens del i första hand föreligger gentemot det allmänna. Anstalten skall nämligen för det allmännas räkning fullgöra en allmän uppgift, som det allmänna tagit på sig i vederbörlig form, eventuellt genom lag eller liknande allmänt påbud, och uppdragit åt anstalten som offentligt organ att verkställa. Vill man använda en terminologi med anknytning till den privaträttsliga sfären, kan man säga, att anstalten är ett ombud för det allmänna med uppgift att på vissa villkor, som det allmänna kan ha reglerat mer eller mindre ingående, tillhandahålla allmänheten särskilda tjänster eller nyttigheter.

#### *Va-verk*

De treledade relationerna mellan *det allmänna*, representerat av staten, *den offentliga anstalten*, representerad av den kommunale eller auktoriserade huvudmannen, samt *allmänheten* i egenkap av avnämare-brukare innebär i fråga om va-verk i stort sett följande.

De grundläggande förpliktelserna för

allmän va-anläggnings huvudman finns upptagna i VAL. Detaljreglerna för va-verk föreligger i fråga om verk med kommunal huvudman i form av ett särskilt, av kommunens fullmäktige utfärdat reglemente och eventuellt även andra föreskrifter. Däri bestämmes hur va-verket skall drivas och vad som skall åligga det kommunala organ, som utgör styrelse för verket. Bl. a. regleras vad som skall gälla i förhållandet mellan verket samt dess abonnenter.

Styrelsen för kommunalt va-verk är således bunden gentemot centrala kommunala instanser genom det av dessa utfärdade reglementet och eventuellt även genom andra kommunala föreskrifter. Innehållet i dessa föreskrifter är i sin tur beroende av stadganden i VAL. Lagen och de därpå grundade föreskrifterna reglerar hur va-verket skall fullgöra sin skyldighet att tillhandahålla vattenförsörjning och avlopp.

Reglementet, som i och för sig är riktat till verket, får betydelse även gentemot den enskilde. Det innehåller en rad klausuler, som förutsättes genom verkets försorg göras tillämpliga i rättsförhållanden mellan verket samt dess brukare, allt eftersom sådana rättsförhållanden kommer till stånd.

Regleringen i reglementet torde som regel gå ganska långt i detalj. Styrelsen för va-verket får i motsvarande mån begränsat utrymme för speciella överenskommelser av privaträttslig karaktär. Verkets kapacitet som part i ett privaträttsligt avtal blir därigenom begränsad.

Huvudmannen för auktoriserad allmän va-anläggning förefaller kunna få en något större frihet därigenom att sådana anläggning i motsats mot kommunalt va-verk är fristående företag, som inte är inlemmat såsom ett specialorgan i en större enhet. Detaljfore-

skrifter, i den mån de erfordras, borde kunna upprättas inom företaget. Utrymmet för frihet i utformningen av rättsförhållandet till abonnenterna borde vara större. I praktiken torde emellertid de auktoriserade va-verken ha en nära anknytning till och stå i ett faktiskt beroende till kommunen. De torde vara nödsakade att tillämpa i stort sett samma föreskrifter som de kommunala verken. Detta gör, att dessa verks ställning inte blir så mycket friare än de kommunala va-verkens. Även deras kapacitet som part i ett avtal torde m. a. o. i regel vara begränsad.

Inskränkningarna i va-verkens frihet att inverka på utformningen av rättsförhållandena till brukarna torde gå längre än för många andra offentliga anstalter. Detta medför, att rättsförhållandet mellan va-verk samt dess brukare framstår som offentligrättsligt präglad.

Emellertid är det inte bara den offentliga anstaltens ställning i fråga om bundenhet vid fastställda normer av olika slag som inverkar på karaktären av de rättsförhållanden, som uppkommer mellan anstalten samt dess brukare-avnämare. Även andra sidan, brukaren-avnämaren-allmänheten kan genom lagstiftning vara bunden i olika hänseenden.

Det kan finnas ett lagstadgat tvång att anlita den offentliga anstaltens tjänster. Så är fallet bl. a. i fråga om va-verk, vilket här är liktydigt med allmän va-anläggning. Förekomsten av ett anslutningstvång är ägnat att skapa en monopolsituation, som *dels* berövar den enskilde den grundläggande friheten att avgöra om han vill etablera ett rättsförhållande eller inte *dels* kan vara ägnad att sätta en ofri prägel på utformningen av rättsförhållandet.

Även i fall då det inte förekommer



tvångsanslutning kan den enskildes frihet att anlita eller icke anlita offentlig anstalt vara mer eller mindre skenbar, eftersom anstalterna i allmänhet har monopolställning.

Friheten är föga reell i fråga om elverk, postverk m. fl. Den enskilde kan sällan undvara elverkets och postverkets tjänster och möjligheterna att ersätta dessa tjänster med andra slag av tjänster är begränsade. Skillnaden i detta hänseende mellan va-verk samt elverk är därför, om man ser till realiteter, inte så stor. Friheten för den enskilde är större, t. ex. i förhållande till trafikanstalter. Den enskilde har ibland möjlighet att välja mellan olika allmänna transportmedel och han kan dessutom, inom vissa gränser, själv svara för sina transportbehov.

Anstalternas monopolställning torde ofta vara ett av skälen till att det allmänna brukar binda deras handlingsfrihet i fråga om de villkor, de kan betinga sig för sina tjänster. Eftersom anstalten är skyldig prestera, om den enskilde det önskar, och eftersom villkoren för dess prestationer brukar vara på förhand bestämda genom offentliga påbud, blir utrymmet för viljeytringar från dess sida i stort sett begränsat till att konstatera, vilka villkor som enligt gällande påbud skall tillämpas och till att med den enskilde brukaren-avnämnaren avtala om detaljer, vilka icke träffas av offentliga påbud.

Anstaltens bundenhet har konsekvenser för den enskilde. Han kan påräkna, att anstalten tillhandahåller den prestation, han önskar, förutsatt att hans önskemål håller sig till vad anstalten är skyldig att prestera. I fråga om pris och andra villkor är han tvungen att acceptera för anstalten påbjuden taxa, reglemente o. s. v. — eller, om han får och kan det, att avstå från att ta anstaltens tjänster i anspråk. Möjligheterna att

uppnå speciella villkor är små och föreligger som nyss sagts bara i den mån det finns »luckor» i de offentliga reglerna för anstalten.

#### *Utvecklingstendenser*

Det kan av den här lämnade framställningen, som är avsedd att återge förhärskande uppfattning, verka som om rättsförhållandet mellan offentlig anstalt samt dess brukare-avnämare — och i ovanligt hög grad just förhållandet mellan va-verk samt dess brukare — är alltigenom särpräglad och i alla eller i de flesta väsentliga hänseenden avvikande från gängse privaträttsliga förhållanden mellan enskilda.

Enligt va-utredningens mening bör emellertid avvikelserna inte överdrivas. Till en del kan de måhända förklaras med att traditionerna för de offentliga anstalterna medfört att formerna för deras verksamhet blivit speciella och präglade av att de är organ för det allmänna. Det kan anmärkas, att vissa former av verksamhet, som förefaller ha sådan karaktär, att de skulle ankommit på offentlig anstalt, i praktiken drivits i privaträttslig form. Som exempel kan nämnas de särskilda bolag, som på sin tid svarade för gasbelysningen i städerna.

De offentliga anstalterna arbetar i första hand med påbud, inte med överenskommelser. Med en efter hand ändrad allmän inställning från statsmakternas sida, innebärande att överenskommelser även i offentlig verksamhet ofta kan vara att föredra framför påbud, kan måhända en anpassning ske av formerna för anstalternas verksamhet till den, som tillämpas i privat verksamhet av liknande slag.

Dessutom kan det sägas, att det inte är något för offentliga anstalter särskilt utmärkande, att utrymmet för speciella överenskommelser om pris och

andra villkor är begränsat. Det är långt ifrån ovanligt att detaljhandlare, agenter och andra som företräder producentens sida gentemot enskilda konsumenter och agnämare på den enskilda företagsamhetens område kan vara bundna att tillämpa klausuler, som fastställts på förhand av fabrikant, försäkringsbolag, bokförlag o. s. v. och som icke kan frångås vid en uppgörelse. Förekomsten av dylika klausuler kan inskränka de agerande parternas frihet att avtala till ett minimum. Överenskommelsen och det därav härrörande rättsförhållandet får likafullt en klart privaträttslig karaktär.

Till den översikt, som va-utredningen har velat lämna under denna punkt, bör kanske fogas att den allmänna utvecklingen synes vara på väg mot en utjämning av skillnaderna mellan offentligt och privaträttsligt.

Som ett viktigt tecken på den angivna tendensen till utjämning kan främst anföras den ändring av de offentliga tjänstemännens rättsliga ställning, som ägt rum genom att statstjänstemanna- och kommunaltjänstemannalagarna, båda av den 3 juni 1965, genomförts. Genom denna lagstiftning har förhållandet mellan stat och kommun såsom arbetsgivare samt deras tjänstemän övergått från att vara utpräglat offentligt till att bli ett väsentligen genom avtal reglerat förhållande med privaträttslig prägel.

Ytterligare ett par exempel, som förefaller belysa den angivna tendensen, kan nämnas. Det ena är den praxis, som utbildats, att kommun och tomtexploator ingår s. k. stadsplaneavtal, d. v. s. frivilligt kommer överens i vilken utsträckning exploatören skall avstå mark samt bekosta anläggning av gator samt anordningar för vattenförsörjning och avlopp, när detta är aktuellt enligt BL. Denna praxis har uppkommit på grund-

val av 70 och 73 §§ BL, som förutsätter att Kungl. Maj:t i särskilt förordnande föreskriver vad som skall gälla i dessa hänseenden.

Det andra exemplet avser tillstånd att använda allmän plats för att sätta upp försäljningsstånd m. m. Tillstånd lämnas enligt 2 § allmänna ordningsstadgan. Frågan om ersättning för upplåtelsen regleras genom lagen den 31 maj 1957 om rätt för kommun att uttaga avgifter för vissa upplåtelser å allmän plats, m. m. Förarbetena till 1957 års lag ger vid handen, att upplåtelseerna avsetts få en helt offentlighetskaraktär (se prop. 1957:157 s. 56). Departementschefen uttalar, att avgiften icke får grunda sig på enskilt avtal utan att den skall utgå enligt fastställda normer (taxa). Enligt vad som uppgivits för va-utredningen har det emellertid i praktiken visat sig, att avgiften ofta måste bestämmas genom överenskommelse. Det kan antagas, att uppfattningen om dessa upplåtelsers karaktär är på glid. De torde inte anses ha den strikt offentlighetskaraktär, som lagstiftaren avsåg, utan betraktas som uppgörelser med betydande privaträttsliga inslag.

Men det förekommer också, att rättsförhållanden av utpräglat privaträttslig natur genom lagstiftning tillägges offentlighetskaraktär, betingade av allmänna intressen. Här syftas t. ex. på sådan lagstiftning som förordningen den 11 december 1959 med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar, enligt vilken säljaren vid bötespåföljd kan tvingas att tillämpa villkor, som statsmakterna vill genomdriva av penningpolitiska skäl.

Utredningen har ansett det önskvärt, att närmare undersöka möjligheterna att bereda ökat utrymme åt de privaträttsliga inslagen i rättsförhållandet mellan huvudman för va-anläggning

samt dess brukare. En undersökning med denna inriktning har förefallit utredningen motiverad *dels* på grund av rättsförhållandets affärsmässiga karaktär *dels* på grund av att en jämkning mot privaträtten kan anses vara ett naturligt led i en process, vilken utredningen uppfattar som en pågående utjämnning mellan offentlig rätt och privaträtt.

#### **b) Utformningen av rättsförhållandet i ny VAL**

##### *Va-avtal*

I direktiven för va-utredningen anföres, att det torde finnas ett icke oväsentligt utrymme för en avtalsmässig reglering av rättsförhållandet mellan huvudmannen och brukarna vid sidan av den offentlighetsrättsliga.

Utredningen har vid sina kontakter med organisationer och myndigheter kunnat konstatera intresse att få utrymme för avtalsmässig reglering så stort som möjligt. Inställningen från utredningens sida har varit att nå lösningar och lägga fram förslag som tar hänsyn till detta intresse. Samtidigt har utredningen velat tillgodose önskemålet om klarhet och reda i fråga om förhållandets karaktär. Ytterligare måste lagstiftningens huvuduppgift beaktas, nämligen att på kommunerna lägga en långtgående plikt att tillgodose intresset att fastigheter under vissa förutsättningar skall utrustas med vatten och avlopp genom allmän va-anläggning.

Det kan då till en början konstateras, att det icke bör komma i fråga att ändra gällande VAL i den del den föreskriver skyldighet för kommun att i vissa fall svara för att allmän va-anläggning kommer till stånd.

De sanitära skäl, som föranleder denna skyldighet, bör rimligen också anses föranleda bibehållen skyldighet för huvudman att bereda fastighet inom

verksamhetsområdet vattenförsörjning och avlopp, om ägaren det önskar och fastigheten har behov därav. Intresset att kostnaderna för den allmänna va-anläggningen skall kunna täckas och fördelas på ett rimligt sätt bör också föranleda, att ägare av fastighet med behov av vattenförsörjning och avlopp skall vara skyldig att betala avgift till huvudmannen. Sanitära skäl kan därutöver medföra att han bör kunna åläggas att ta va-anläggning i anspråk för vattenförsörjning och avlopp även mot sin vilja. Åläggande om sådan faktisk anslutning eller tillkoppling bör emellertid enligt va-utredningens mening meddelas enligt hälsovårdslagstiftningen. Va-utredningens förslag i denna del innebär formella ändringar i gällande VAL, bl. a. genom att begreppet »anslutning» icke användes i lagen. I sak är ändringarna dock icke så stora.

I och med att sådana regler enligt va-utredningens mening är oundgängliga och följaktligen kommer att ingå i va-utredningens förslag, kommer själva etablerandet av rättsförhållandet mellan huvudman för va-verk samt enskild fastighetsägare att bibehålla sin offentlighetsrättsliga karaktär. Liksom f. n. förstärkes denna karaktär av att ett förhållande, som en gång etablerats, inte skall kunna bringas att upphöra annat än under speciella omständigheter, främst då att fastighets behov av vattenförsörjning och avlopp upphör genom att byggnad rives och att vidare fastigheten icke längre skall användas för bebyggande.

Den offentlighetsrättsliga prägeln behöver inte vara så påfallande. Tvångsreglerna behöver endast sällan tillgripas. Redan med gällande rättstillämpning kommer relationerna mellan huvudman samt brukare i praktiken till stånd frivilligt och i former som tillämpas för att ingå avtal (eller måhän-

da genom »formlöst avtal» enligt prop. 1955: 121 s. 82).

Va-utredningen anser det önskvärt, att metoden att bekräfta rättsförhållandet och att reglera dess innehåll genom ett avtal blir regel. Därvid måste emellertid beaktas att avtalsfriheten har de gränser, som föranledes av att rättsförhållandet i de redan angivna, grundläggande delarna är offentligrättsligt. Det har även andra offentligrättsliga inslag till vilka utredningen återkommer.

#### *Vilken avtalstyp?*

Då rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare skall gestaltas som ett avtal inställer sig frågan, vilka huvudpunkter ett sådant avtal bör rymma och därmed också spörsmålet, vad rättsförhållandet innebär och var i det privaträttsliga systemet »överenskommelse» — citationstecknen står här för att markera tvekan om den verkliga juridiska karaktären men utelämnas i fortsättningen — om leverans av vatten och tillhandahållande av avlopp skall placeras in. Rör det sig om nyttjanderätt, köp, arbetsbeting eller annan avtalstyp?

Svaret på denna fråga torde vara, att överenskommelsen har drag av andra typer av avtal men att den inte kan placeras in under något av dem. Den utgör en egen avtalstyp, närmast jämförlig med de avtal som ingås mellan andra s. k. ledningsverk samt deras abonnenter. De ledningsverk, som avses, är elverk, gasverk och värmeverk.

Jämföres va-överenskommelsen med köp, blir resultatet, att en sådan jämförelse kan göras för leveransen av vatten men knappast för tillhandahållandet av avlopp. Man kan säga att vattnet är en vara, som levereras när brukaren det önskar och i de mängder han önskar. Anlægges detta betraktelsesätt, skulle överenskommelse med huvudman

för va-verk i den del den rör vattenförsörjning kunna liknas vid avtal om köp av gods att avlämnas i skilda poster.

Utföres jämförelsen finner man emellertid snart att den haltar. Framför allt beror detta på det alldeles speciella sätt på vilket va-verkets nyttigheter och tjänster tillhandahålles. Till en del sammanhänger det också med den offentligrättsliga bakgrunden till överenskommelsen om vattenförsörjning. Denna medför nämligen, att överenskommelsen inte kan hävas i de fall, då köplagen ger möjlighet härtill vid avtalsbrott. Förhållandet mellan huvudman samt brukare kan alltså inte upphöra i fall av dröjsmål med leverans eller med betalning (22 och 29 §§ köplagen) eller vid fel eller brist i godset (46 § köplagen). Hävning av köpet och avbrytande av förhållandet mellan köpare och säljare är, såsom framgår av de angivna lagrummen i köplagen, regel i vanliga avtal om köp av gods att avlämnas i skilda poster, när försummelse av betydighet ligger köpare eller säljare till last. — Det är annars i och för sig icke unikt att avtal icke kan bringas att upphöra. Tomträttsavtal får icke uppsägas av tomträttshavaren (lagen om nyttjanderätt till fast egendom 4 kap. 13 §). Distributör av elektrisk ström torde såsom innehavare av områdeskoncession på grund av den därmed sammanhängande leveransplikten (2 § 4 mom. 1902 års ellag) vara förhindrad häva avtal om strömleverans.

Man kommer att finna dålig överensstämmelse också om man jämför överenskommelse mellan huvudman samt brukare med nyttjanderättsavtal mellan fastighetsägare samt arrendator eller mellan hyresvärd samt hyresgäst eller mellan uthyrare av lös sak samt den som hyr saken. Bestämmelserna om

dessa avtal — lagen om nyttjanderätt till fast egendom 2 och 3 kap., handelsbalken 13 kap. jämte sedvanerättsliga regler om lega — passar inte så bra in på det speciella rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare av va-anläggning. En påfallande skillnad är att brukare av allmän va-anläggning icke får någon dispositionsrätt över någon del av den allmänna va-anläggningen. Skillnaden i det principiellt viktiga hänseendet om möjligheten till hävning av avtalet vid andra partens avtalsbrott föreligger även gentemot dessa avtalstyper.

Även jämförelser med arbetsbeting och andra avtalstyper utfaller på samma sätt.

Resultatet är, som redan förutskickats, att överenskommelse mellan huvudman för va-anläggning samt brukare bör betraktas som en särskild avtalstyp. Den har ett eget innehåll, som redan formats genom va-verkens reglementen och andra handlingar samt av rättsstillämpningen.

#### *Reglerna i förslaget till VAL*

Utredningen har strävat efter att i sitt förslag till VAL införa bestämmelser, där vissa centrala punkter i avtalet tas upp och regleras medan det lämnas öppet, hur avtalen skall vara beskaffade i andra delar.

Avtalet gäller villkoren för *rätt att bruka allmän va-anläggning* och betecknas *va-avtal* (13 § förslaget till ny VAL). Självfallet får avtal inte träffas så, att det strider mot bestämmelser i VAL eller mot andra i författning eller med stöd av författning meddelade bestämmelser. Emellertid finns det ej något hinder för att va-avtal innehåller erinran eller besked i annan form om sådana delar av rättsförhållandet, som är offentligrättsligt reglerade.

Den speciella begränsning i parter-

nas avtalsfrihet och handlingsfrihet, som föranledes av att rättsförhållandet inte kan avbrytas på grund av parts avtalsbrott, hör till de huvudfrågor, som uppmärksammas genom lagbestämmelse. Förslaget till ny VAL reglerar frågan om sanktioner vid avtalsbrott i 18 §. Enligt första stycket av denna paragraf är part som överskridit rätt eller åsidosatt skyldighet på grund av va-avtal pliktig att återställa vad som rubbats eller fullgöra vad som efter satts samt ersätta skadan. Däremot kan vad någondera sidan låtit komma sig till last ej medföra att avtalet häves.

Skyldighet att fullgöra och att betala skadestånd är den normala privaträttsliga sanktionsmöjligheten i ett förhållande, där möjligheten till uppsägning vid svårare avtalsbrott saknas.

Dessa skyldigheter — vilka i vissa fall kan utformas som för särskilda fall bestämda avtalsviten — avses emellertid i va-förhållandena komma att ersätta även offentligrättsliga sanktioner i form av vite och böter enligt 12 § gällande VAL samt äldre vatten- och avloppsstadgor. Va-utredningen anser nämligen, att olika klausuler om vad som är tillåtet och otillåtet för brukare av allmän va-anläggning inte längre bör utformas som offentligrättsliga påbud utan som avtalsvillkor.

Undantag från denna allmänna regel skall emellertid förekomma i ett par hänseenden, som förutses i förslaget till VAL och till vilka utredningen återkommer. Dessutom kan givetvis särskild bestämmelse i allmän författning, t. ex. HvS, eller särskilt ingripande av hälsovårdsnämnden eller annan myndighet — på eget initiativ eller på initiativ av huvudman — gentemot brukare i denna hans egenskap innebära skyldighet att göra eller underlåta något vid äventyr av sanktion av offentligrättslig natur.

Emellertid är inte de privaträttsliga sanktionsmöjligheterna gentemot försumlig brukare uttömda genom de angivna skyldigheterna. Enligt 18 § andra stycket skall huvudmannen kunna reagera mot brukare, som icke erlagt avgift eller som försummat sina skyldigheter i annat väsentligt hänseende, genom att stänga av vattentillförseln till hans fastighet. Kostnaderna härför kan påföras brukaren såsom särskild avgift. En förutsättning för att avstängning skall få ske är att åtgärden inte vållar sanitär olägenhet. Skulle åtgärden få dylika konsekvenser, skulle den ju rimma illa med VAL:s syfte.

Avstängning kan sägas vara en tillfällig hävning av uppgörelsen från huvudmannens sida, avsedd att vara en erinran om att brukaren gjort sig skyldig till försummelse och ägnad att vara ett påtryckningsmedel för att få honom att vidtaga rättelse.

Avstängning förklaras i förarbetena till VAL stå öppen såsom sanktion vid försummad avgiftsbetalning. Därvid påpekas, att åtgärden som knappast kan komma i fråga annat än vid vattenförsörjning icke får användas så, att sanitär olägenhet uppkommer (prop. 1955: 121 s. 102).

I va-avtal kan fixeras villkor rörande avgift och vad därmed äger samband, villkor om mätning av kvantiteten levererat vatten, om återhållsamhet i fråga om konsumtion av vatten, om beskaffenheten av det vatten som skall tillhandahållas och om vem som skall anlägga och underhålla servisleddning. Över huvud taget kan i va-avtalen de skilda villkor för brukandet tas upp, som är gängse. Så bör också enligt utredningens mening ske.

Blott i två hänseenden har va-utredningen funnit skäl göra undantag från den privaträttsliga linjen beträffande de klausuler, som reglerar huvudmans

samt brukares skyldigheter. Det ena gäller det allmänt tillämpade villkoret, att installation skall vara utförd och anordnad enligt särskilda bestämmelser. Det andra gäller det likaså vanliga villkoret, att endast installatör med rättigheter, utfärdade av huvudmannen, skall ha rätt att utföra installationsarbete. I båda dessa fall har utredningen funnit, att det krävs en offentligrättslig reglering. Så är fallet därför att dessa villkor, vilka med nuvarande utformning av rättsförhållandet formellt är krav på brukaren, ställda av huvudmannen, har verkningar, som sträcker sig utöver rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare.

Installationsbestämmelserna träffar tillverkarna av rör, armatur, apparater och andra installationsenheter. Tillverkarna får inrätta sin produktion efter dessa bestämmelser för att få produkterna godkända. Olika va-verk kan ha skilda bestämmelser eller i vart fall tillämpa likartade bestämmelser på olika sätt. Olikheterna har konsekvenser för tillverkarna. De kan bli tvungna att på ett orationellt sätt variera sin produktion. Detta kan hindra strävanden att standardisera.

Installationsbestämmelserna inverkar även på andra grenar av byggindustrin än den, där tillverkning av installationsenheter bedrives. Installationsenheterna skall under byggnadsarbetet och på byggsplatsen passas in i byggnadskroppen, eller — vid industrialiserat byggande — vid tillverkningen i fabriken monteras in i byggnadselement. Det spelar en betydande roll för de olika företagen, hur installationsenheterna är utförda och dimensionerade.

Liknande synpunkter gör sig gällande i fråga om entreprenörsrättigheterna eller som va-utredningen föredrar att kalla dem, installatörsrättigheterna. Des-

sa, som inte är obligatoriska, har, där de förekommer, enligt gällande rättstillämpning också formen av föreskrift, via va-reglementet riktad till brukaren, med förbud att använda annan installatör än den som fått rättigheter av huvudmannen. I praktiken träffar detta förbud kretsen av installatörer i lika hög grad som brukarna. Det hindrar — eller avser att hindra — annan att utföra installationsarbeten än installatör, som visat sig ha sådan kompetens att han kan förvärva installatörsrättigheter.

Utredningen återkommer till frågor om installationsbestämmelser och installatörsrättigheter i särskilda kapitel av betänkanudet.

Det har tidigare sagts, att va-avtalet är av speciell natur. Framställningen torde ha gett vid handen, att avvikelseerna från de gängse privaträttsliga mönstren sammanhänger *dels* med att det faktiska förhållandet mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukaren är av särskild natur, *dels* med att allmän va-anläggning är offentlig anstalt vare sig den har kommunal eller annan, auktoriserad huvudman, i följd varav förhållandet har och måste fortsätta att ha vissa betydelsefulla offentlighetsinslag. En ytterligare omständighet, som inverkar på rättsförhållandet är, att den allmänna va-anläggningen ofta har en stor krets av brukare och att dessa har befogade anspråk på att bli behandlade lika. Detta anspråk i förening med att det kan vara förenat med oöverstigliga praktiska svårigheter att ägna varje brukare den uppmärksamhet, som behövs för att i vanlig ordning träffa en individuell uppgörelse, måste beaktas, när det lagliga underlaget för va-avtalet utformas.

Enligt förslaget till ny VAL (14 §) skall huvudmannen upprätta taxa för avgifter samt allmänna bestämmelser för övriga villkor. Ingendera skall un-

derställas statlig myndighet för fastställelse.

Taxan och de allmänna bestämmelserna skall ligga till grund, när de särskilda va-avtalen upprättas. Beträffande taxa skall enligt förslaget gälla, att den skall utformas med beaktande av att avgift endast får tas ut för att täcka nödvändiga kostnader och att avgiftsskyldigheten skall fördelas efter skälig och rättvis grund. De allmänna bestämmelserna avses ersätta de delar av nuvarande reglementen för va-verk, som reglerar rättsförhållandet mellan va-verk samt brukare. Va-utredningen anser det önskvärt att de allmänna bestämmelserna inte antages som »reglemente». Detta ord för tanken till en offentlighetsreglering, som utredningen anser böra lämnas.

Situationen med bundenhet till på förhand uppgjorda allmänna bestämmelser är i och för sig icke något som särskilt utmärker offentliga anstalter och de rättsförhållanden, som dessa etablerar. Huvudman för va-anläggning måste emellertid gentemot sina brukare ta större hänsyn till krav på likställighet än privat företagare gentemot sina avnämare. Dessutom finns ytterligare vissa skillnader.

Kommunal huvudmans taxa och allmänna bestämmelser antas av kommunens fullmäktige. Detta innebär en viss kontroll av och garanti för att de är skäliga. Det kan dessutom sägas innebära, att kretsen av brukare har möjlighet att inverka på utformningen i den mån brukarna är kommunmedlemmar och röstberättigade inom kommunen. Vidare kan brukare, som är kommunmedlem, om han är missnöjd med beslut om antagande av taxa och allmänna bestämmelser, föra talan mot beslutet genom kommunalbesvär.

Avnämare eller tilltänkt avnämare till enskild företagare har som regel icke

någon liknande möjlighet att inverka på utformningen av normalkontrakt. Men i stället har han en starkare ställning vid förhandlingar om avtal, eftersom han kan avböja att sluta något avtal på de villkor som bjuds. Han kan antingen övertala företagaren att i hans fall ändra sina villkor till hans förmån eller söka upp konkurrerande företagare för att få andra och bättre villkor.

Dessa möjligheter saknar brukare eller tilltänkt brukare av allmän va-anläggning regelmässigt. Hans möjligheter inskränker sig till att inom ramen för taxa och allmänna bestämmelser välja mellan olika alternativ. Endast tilltänkta brukare med så speciella anspråk, att de faller utanför de normalfall, som regleras av taxa och allmänna bestämmelser, har ett mera vidsträckt utrymme, inom vilket de kan träffa avtal.

Emellertid kan huvudman för va-verk tvinga fram det rättsförhållande, som avses komma till stånd genom va-avtal. Huvudmannen kan därmed sägas gentemot sina brukare ha ett monopol, som är så starkt att det t. o. m. kan genomföras med tvång.

Det är ur allmän synpunkt angeläget, att en sådan monopolsituation icke missbrukas av den som innehar monopol. En viss garanti mot missbruk ligger däri att innehavaren som regel är kommun och i annat fall måste ha auktorisation av statlig myndighet.

Enligt va-utredningens mening bör emellertid garantin byggas ut. Utredningen anser, att detta kan ske genom att det inrättas en särskild instans, som vid tvist kan pröva ingånget va-avtal eller av huvudmannen erbjudet förslag till sådant avtal.

Utredningen föreslår en sådan instans, statens va-nämnd. Denna skall kunna fungera som prövningsinstans, om båda parterna är ense om att lämna avgörandet i tvisten till va-näm-

den. Om en av parterna motsätter sig prövning av tvistefråga hos va-nämnden, skall nämnden efter yrkande eller medgivande från den andra parten kunna fungera som medlingsinstans. Nämnden avses få ställning som skiljenämnd eller förlikningsorgan med officiell status och speciella funktioner.

Förslaget rörande statens va-nämnd och dess funktioner skall närmare behandlas i ett kommande kapitel.

Va-utredningens konstruktion av rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare såsom väsentligen ett avtal kräver ytterligare specialstadganden.

Ett rättsförhållande mellan huvudman samt brukare måste ibland upprättas mot endera partens vilja. I sådana fall kan det hända, att det inte går att reglera villkoren för brukandet av den allmänna va-anläggningen genom avtal. Brukaren kan ha vägrat att frivilligt anlita den allmänna va-anläggningen just därför att han är missnöjd med erbjudna villkor. Efter att ha tvingats bli brukare kan han vägra att inom den ram, som taxa och allmänna bestämmelser ger, diskutera villkoren för sitt brukande.

Även andra fall, då faktiskt brukande är för handen men avtal icke kan träffas, är tänkbara, t. ex. att brukaren inte är anträffbar eller att han är sjuk eller att det är ovissst vem som är brukare.

Emellertid måste villkoren fastställas. Båda parter skyldigheter och rättigheter på grund av det faktiskt föreliggande rättsförhållandet måste klarläggas. Det kan inte lämnas öppet vilka rättigheter och skyldigheter parterna skall ha i ett löpande rättsförhållande.

Denna fråga har lösts så, att huvudmannen skall vara skyldig att med ledning av taxa och allmänna bestämmelser fastställa den avgift och de villkor i övrigt, som skall äga tillämpning. Det-



ta har i förslaget till ny VAL (15 §) uttryckts så att vad huvudmannen bestämt skall gälla som va-avtal.

Emellertid avviker denna lösning och den situation som därigenom uppkommer från vad utredningen i sitt förslag utgått från såsom normalt. Lösningen är att anse såsom ett provisorium. Lagförslaget förutsätter i princip, att detta provisorium skall bringas att upphöra. Så kan ske antingen genom en kontakt mellan huvudman samt brukare som leder till avtal eller genom att brukaren vänder sig till behörig prövningsinstans, i första hand statens va-nämnd, och där får de av huvudmannen bestämda villkoren prövade. Det kan möjligen också anses, att en utebliven hänvändelse till prövningsinstans kombinerat med faktisk efterlevnad av de villkor, huvudmannen bestämt, efter förloppet av någon tid kan betraktas såsom ett tyst godtagande och att därmed va-avtal kommit till stånd genom s. k. konkludent handlande.

Va-avtal, som viss fastighetsägare sluttit med huvudman för allmän va-anläggning skall inte gälla ny ägare av fastigheten. Överlåtelse av fastighet bör således medföra att den tidigare ägarens avtal upphör att gälla och att den nye ägaren inträder i hans ställe. Den situation som uppkommer, när någon till följd av överlåtelse av fastighet eller av annan anledning upphört att vara brukare och i denna egenskap efterträtts av annan, behandlas i 16 § av lagförslaget.

Va-utredningen har i 16 § förslaget till ny VAL utgått från att den tidigare brukaren i och för sig bör ha rätt att upphöra att vara avtalspart i och med att det faktiska förhållandet mellan parterna avbrytes. Emellertid har utredningen ansett, att huvudmannen skall underrättas om att ny brukare trätt i den tidigare ställe. Innan underrättelse

med besked om den nye brukarens namn och adress kommit huvudmannen tillhanda, skall avtalet om vatten och avlopp med den tidigare brukaren bestå och följaktligen denne svara för sina åtaganden enligt avtalet. Stadgan- det härom har närmast karaktären av ordningsföreskrift. I praktiken innebär det emellertid en reglering av former- na för avtals upphörande.

I fråga om avtal av gängse typ och avseende en serie prestationer, t. ex. köp av gods att avlämnas efter hand i skilda poster eller hyresavtal, är det regel, att en förändring i avtalet formellt förutsätter att avtalet säges upp och att vid avtalstidens slut nytt avtal med vederbörlig ändring ingås.

Va-avtalet kan inte sägas upp till upphörande annat än om brukares behov av vattenförsörjning och avlopp för fastighet upphört. Däremot bör det inte föreligga hinder att i va-avtal ta in klausul, att avtalet kan sägas upp för ändring av villkor. Uppsägningstiden ger då brukaren rådrum att gå till statens va-nämnd, om han finner det påkallat. När kretsen av brukare är stor eller mycket stor, blir en hänvändelse till varje brukare om jämkning av avgiften eller ändring i annat villkor mycket tidsödande och föga ändamålsenlig. Va-utredningen föreslår i förslaget till ny VAL 17 §, att nytt villkor som överensstämmer med ändring i taxa eller allmänna bestämmelser skall gälla gentemot brukarna och anses ingå i deras avtal, förutsatt att de blivit underrättade om att det skall tillämpas skälig tid innan villkoret i sin nya utformning börjar tillämpas. Har särskild uppsägningstid avtalats, skall den iakttagas.

Skyldigheten att underrätta brukare skall kunna fullgöras genom annonsering i tidning med spridning inom orten.

Ytterligare reglering av va-avtalet i

den nya VAL har utredningen icke ansett påkallad. Detaljregleringen har således överlämnats till parterna, d. v. s. i praktiken väsentligen till huvudmännen med den möjlighet till påverkan av avtalens utformning som statens vånämnd kan få i egenskap av särskild instans med uppgift att handlägga tvister i va-frågor.

Det bör slutligen anmärkas, att va-utredningen betraktar va-avtalet såsom en enhet eller i varje fall såsom ett

rättsförhållande i avtalets form som bör utvecklas till att bli en enhet. Utredningen anser det således angeläget, att rättstillämpningen slutgiltigt lämnar de gamla traditionerna med deras särskilda och olika mönster för reglering av förhållandet till brukare i fråga om vattenförsörjning och i fråga om avlopp. En sådan utveckling gynnas om va-funktionen förenas under samma verkstyrelse i kommuner, där så ännu icke skett.

## 2 kap. Taxa och avgifter

### 1. Gällande rätt

Gällande VAL har under rubriken »Avgifter» tre lagrum, 14—16 §§, vilka innehåller en ganska ingående reglering av det system, som gäller för huvudmans debitering av avgifter för brukandet av allmän va-anläggning.

Av de tre lagrummen behandlar 14 § hur stort belopp huvudmannen totalt får ta ut genom avgifter, 15 § hur avgifterna skall fördelas mellan brukarna samt 16 § när och hur avgifterna skall betalas.

14 §, som alltså innehåller VAL:s reglering av det totala avgiftsuttaget, stadgar inledningsvis, att avgifter får tas ut för att täcka *nödiga kostnader* för utförande samt underhåll och drift av allmän va-anläggning. Med gällande VAL:s terminologi heter det att dessa kostnader kan tas ut av de *fastigheter*, vilka anslutits till anläggningen.

Stadgandet fastslår således som en övre gräns för det totala avgiftsbeloppet vad som utgör huvudmannens *nödiga kostnader*. Detta innebär, att *självkostnadsprincip* skall tillämpas. Emellertid står det kommunal huvudman fritt att helt eller delvis finansiera va-anläggningen på annat sätt än genom avgifter, eller således med skattemedel. Detta betyder att kommunal huvudman har möjligheter att fördela kostnaden mellan kommunens skattekollektiv samt va-kollektivet efter vad som finnes lämpligt och skäligt.

I 14 § andra stycket sättes en särskild gräns för huvudmans avgiftsuttag. Där ges nämligen föreskrift om s. k. *utvecklingskostnad*, d. v. s. merkostnad till följd av att allmän va-anläggning för att framledes kunna utsträckas till ytterligare bebyggelse utförts på väsentligen annat sätt än som eljest skulle hava skett. Utvecklingskostnad får icke tas ut genom avgifter, förrän utvidgningen kommit till stånd.

Slutligen meddelas i sista stycket av 14 § en bestämmelse, som ger huvudmannen rätt att debitera kostnader för att genom den allmänna va-anläggningen avleda dagvatten från gator, vägar och andra allmänna platser. Förutsättning är, att de allmänna platserna ligger inom område under stadsplan eller byggnadsplan. Är de allmänna platserna större och fler än området behöver, skall kostnaden dock bäras av den som svarar för iordningsställande och underhåll av platserna. Därmed avses väghållaren, d. v. s. staden, kronan eller ibland vägförening.

Det bör framhållas att avgiftsreglerna i gällande VAL, liksom de flesta reglerna i denna lag, formellt riktar sig mot de till den allmänna va-anläggningen anslutna fastigheterna, således icke annat än indirekt mot dessas ägare. Där talas sålunda om att avgifter skall tas ut av *fastigheterna*. I denna framställning jämkas terminologien något för att icke i alltför hög grad bryta mot synsättet i va-utredningens förslag.

Detta innebär att det rättsförhållande, som uppkommer genom att allmän va-anläggning brukas för ansluten fastighets behov, är ett i princip privaträttsligt förhållande mellan huvudman samt brukare, d. v. s. en person, i regel den person som äger den anslutna fastigheten.

I 15 § meddelas de bestämmelser, som avser att reglera *fördelningen* av avgifterna mellan brukarna.

Huvudregeln i paragrafens första stycke stadgar, att avgifterna skall stå i skäligt förhållande till fastigheternas större eller mindre *nytta* av den allmänna va-anläggningen.

Nytta i VAL:s mening är inte det samma som båtnad i 3 och 7 kap. VL. Båtnad innebär fastighets värdeökning genom visst företag. Nyttan i denna mening av allmän va-anläggning kan i allmänhet icke uppskattas till visst belopp.

Regeln i VAL förutsätter, att avgifterna till huvudman för allmän va-anläggning skall fördelas på grundval av en jämförelse mellan den nytta anläggningen bereder olika fastigheter.

Innebörden av fördelningsregeln blir, att avgifterna bör stå i relation till den utsträckning, i vilken va-anläggningen kan utnyttjas av olika fastigheter. Följaktligen bör t. ex. avgifterna för två fastigheter av samma storlek och med samma användningssätt vara åtminstone någorlunda lika stora. En gradering kan vara påkallad, om fastigheterna skiljer sig åt t. ex. i fråga om antalet lägenheter eller den sanitära utrustningen. Likaså ter sig gradering naturligt efter mängden förbrukat vatten. Vattenförbrukningen, vilken i allmänhet kan antagas medföra en motsvarande användning av avloppet, är ett uttryck för den utsträckning i vilken brukaren faktiskt drar nytta av anläggningen.

Kostnadsfördelning efter »jämförelsenytta» i enlighet med vad nyss antytts betyder, att kostnaderna för hela anläggningen skall slås ut på samtliga anslutna fastigheter oavsett längden av de ledningar som utnyttjas för var och en av dem. Det är enligt VAL:s förarbeten naturligt att för anläggningar av den storleksordning, som är i fråga enligt VAL, tillämpa en huvudregel för kostnadsfördelningen, som förutsätter bidrag från varje fastighet till anläggningen i sin helhet och som bortser från huvudmannens kostnader för anslutning av varje fastighet för sig och för olika delar av anläggningen.

Den huvudregel för kostnadsfördelning, som här angivits, har i förarbeten till VAL betecknats »den sociala kostnadsfördelningsregeln». Den motsatta regeln, som alltså avser fördelning efter vad anslutningen av varje fastighet för sig kan beräknas kosta huvudmannen, har stundom kallats »den privaträttsliga kostnadsfördelningsregeln».

VAL:s huvudregel om kostnadsfördelning efter »jämförelsenytta» är inte utan undantag.

15 § andra stycket innehåller ett sådant undantag. Där föreskrives nämligen att om kostnaderna för anslutning till anläggningen för viss eller vissa fastigheter är avsevärt högre eller lägre än för övriga fastigheter på grund av bebyggelsens lokalisering, terrängförhållandena eller andra omständigheter, så kan avgifterna anpassas med hänsyn därtill. Undantaget är alltså inte obligatoriskt.

Av VAL:s förarbeten framgår, att undantaget kan tänkas bli tillämpat om t. ex. ett mindre eftertraktat bostadsområde, där självkostnaderna för vattenförsörjning och avlopp är låga, kan göras mera begärligt genom att va-avgifterna hålles på en låg nivå. Det kan

också vara lämpligt bl. a. ur markpolitisk synpunkt, att ägarna av fastigheter inom område, där kostnaderna är osedvanligt höga, får genom höjda anslutningsavgifter eller i annan ordning bestrida den merkostnad som områdets förseende med vatten och avlopp drar utöver den genomsnittliga kostnaden per fastighet eller enhet inom verksamhetsområdet i övrigt. Ytterligare kan det enligt förarbetena finnas anledning tillämpa stadgandet, om industribebyggelse fordrar vatten- och avloppsanordningar av större kapacitet eller i annat hänseende av annan beskaffenhet än den övriga bebyggelsen.

I 15 § tredje stycket finns ytterligare undantag från regeln om kostnadsfördelning eller nytta men av annan art. Undantaget i andra stycket har avseende på ledningar och annat, som hör till den gemensamma va-anläggningen. Undantaget i tredje stycket gäller servisledningar och andra anordningar som är avsedda för viss fastighet särskilt. Kostnaden för sådana anordningar skall kunna läggas på ifrågasvarande fastigheter var för sig genom särskild debitering. Det är alltså inte nödvändigt att så sker.

15 § tredje stycket innehåller dessutom en bestämmelse om fastigheter, vilka anslutits enbart för vattenförsörjning eller enbart för avlopp. Sådan fastighet får icke betungas med kostnad, som belöper på det andra ändamålet.

16 § innehåller VAL:s reglering av hur avgiftsbetalningen skall gå till och när den skall fullgöras.

Paragrafen inledes med en bestämmelse i första stycket, enligt vilken avgift skall utgå enligt taxa. Huvudmannen för den allmänna va-anläggningen utformar taxan i överensstämmelse med de grunder, som angivits i 14 och 15 §§. Taxa underställes icke länsstyrelsen för fastställelse.

Första stycket innehåller därjämte

en bestämmelse enligt vilken avgiftsskyldigheten kan delas upp i *engångsavgift* samt årliga eller på annat sätt *periodiska avgifter*.

Andra stycket innehåller närmare bestämmelser om engångsavgiften. Grundregeln är, att engångsavgiften inte får sättas högre än till vad som motsvarar fastighetens andel i kostnaden för att utföra anläggningen. Engångsavgiften är med andra ord ett kapitaltillskott, maximerat till brukarens efter »jämförelsenytta» beräknade andel i den på anläggningen nedlagda totala kapitalkostnaden. Uttrycket engångsavgift har valts av lagstiftaren, därför att avgiften skall täcka en »engångskostnad» av kapitalnatur.

Det finns ej hinder i VAL för att »engångskostnad» utöver den som betalas vid anslutning påföres brukarna såsom ny engångsavgift. Anledning därtill kan uppkomma då anläggningen utrustas med nya anordningar, t. ex. avloppsreningsverk. I praktiken torde emellertid, såvitt va-utredningen har sig bekant, sådana debiteringar icke förekomma. Det har av olika skäl ansetts lämpligare att ta ut kostnader för att utföra nya anordningar genom periodiska avgifter, bruksavgifter. Det föreligger ej hinder mot att ta ut alla slags kapitalkostnader, helt eller delvis, genom bruksavgifter.

Om engångsavgiften uppgår till belopp, som kan anses betungande för brukaren, skall han ha rätt att få den fördelad på årliga inbetalningar under viss tid, högst 10 år. Förutsättning för sådant uppskov med betalningen är att nöjaktig säkerhet ställes. Huvudmannen har rätt att räkna skälig ränta på den del av engångsavgiften, som är obetald.

Beträffande engångsavgift bör här anmärkas, att huvudman för allmän va-anläggning — bortsett från statsbidrag — kan få tillskott till anläggningens utförande i annan ordning än som an-

givits tidigare i denna framställning. Detta är ägnat att inverka på huvudmannens debitering av engångsavgift.

Med det sagda syftas i första hand på bestämmelserna i 70 och 73 §§ BL. Dessa paragrafer avser situationer då stadsplan lägges över område i en ägarens hand. I dessa situationer kan Kungl. Maj:t på stadens begäran förordna, att mark som för områdets ändamålsenliga användning erfordras bl. a. till gata eller annan allmän plats under vissa förutsättningar skall tillfalla staden utan ersättning. I förordnandet kan vidare föreskrivas, att områdets ägare skall bekosta anläggning av gator och dessutom anordningar för vattenförsörjning och avlopp inom området.

De markägare, som avses med de nämnda paragraferna i BL, är markexploatörer. Det ligger i sakens natur, att deras kostnader i anledning av sådana förordnanden som nyss sagts i sinom tid tas ut av dem, som köper tomterna inom området. Klart är också, att huvudman för allmän va-anläggning icke får ta ut avgift av sina brukare avseende kostnad för anordningar, vilka tillkommit på grund av dylikt förordnande enligt BL. Om så skedde skulle brukaren ju få betala denna kapitalkostnad två gånger, först som en del av tomtpriset, sedan genom avgift enligt VAL.

Förordnande enligt 70 och 73 §§ BL kan ersättas — och ersättes i praktiken alltid — av en överenskommelse mellan stadsplanesamhället och markexploatören, ett s. k. stadsplaneavtal, där exploatören frivilligt går med på åtgärder, varom Kungl. Maj:t i annat fall kan förordna. Situationen i fråga om överföring av kostnad på tomtköpare och i fråga om huvudmans debitering av avgift avseende kostnad för allmän va-anläggning blir i sådant fall densamma, som om förordnande har meddelats.

Det förekommer åtminstone ytterligare en grupp av fall, då kostnader för vattenförsörjning och avlopp genom allmän va-anläggning påföres i annan ordning än genom avgifter enligt VAL. Avgälder för tomträtter kan nämligen inbegripa kostnaden för att tomträttsfastigheten utrustas med vatten och avlopp. Också i dessa fall skall brukaren vara fri från att ånyo gälda samma kostnader genom engångsavgift (eller bruksavgift) enligt VAL.

SKTF har år 1957 till ledning för huvudmännen för (kommunala) allmänna va-anläggningar utgivit ett normalförslag till vatten- och avloppstaxor. Taxefrågorna hade tidigare ingående undersökts av en kommitté, som SKTF hade tillsatt. Undersökningen har publicerats i föreningens Handlingar 1956 nr 8 under rubriken PM angående vatten- och avloppstaxor.

Normaltaxan upptar särskilda avsnitt för anslutningsavgifter (engångsavgifter) och för bruksavgifter. Normaltaxan är i första hand avsedd för bostadsfastigheter. I normaltaxan tas hänsyn till ett antal olika beräkningsgrunder, varigenom taxan skall ge brukaren rättvisa, efter hans nytta bestämda avgifter. Beräkningsgrunderna är utformade med tanke på att nyttan av va-anläggningen kan hänföras till åtminstone tre olika moment, nämligen nyttan eller förmånen att ha tillgång till vatten och avlopp inomhus, av att få dagvatten avlett från den egna fastigheten och av att få dagvatten avlett från gator och allmänna platser, där skyldighet att svara därför föreligger.

## 2. Erinringar

Åtskilliga anmärkningar har framställts mot VAL:s avgiftsregler både i fråga om grundsatser och detaljer. De anmärkningar och erinringar, vilka redo-

visas i det följande, härrör *dels* från de framställningar av Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet samt VAV (SKTF:s va-avdelning), vilka på sin tid föranledde att va-utredningen tillsattes, *dels* från facktidskrifter där spörsmål om VAL debatterats, *dels* från myndigheter och andra med vilka utredningen haft kontakt.

Som en huvudanmärkning har anförts, att VAL:s avgiftsregler och de avgiftsregler, som enligt kommunal praxis i allmänhet tillämpas, när kommun driver affärsföretag, kan tänkas ha i viss mån olika innebörd och att detta medfört viss tvekan hos dem, som haft att tillämpa va-reglerna. De i kommunal praxis uppehållna reglerna innebär *dels* att kommunen inte får inlåta sig på vinstgivande eller s. k. spekulativa företag *dels* att avgiftssättningen skall ske enligt principen om likställighet mellan kommunmedlemmar.

Förbudet mot spekulativ affärsverksamhet anses inte hindra att kommun tar ut avgifter, som utöver självkostnaden lämnar måttliga överskott. Först när överskott går utöver denna gräns blir verksamheten otillåten såsom spekulativ och innebärande förtäckt beskattning. — Likställighetsprincipen hindrar inte en differentiering av olika kommunmedlemmars avgifter, när en sådan differentiering är objektivt motiverad.

Skilda uppfattningar har framförts i frågan huruvida VAL:s självkostnadsprincip skiljer sig från eller sammanfaller med den kommunala regeln om förbud mot spekulativ affärsverksamhet. Likaså har diskuterats, om VAL:s regel att nyttan skall utgöra norm för fördelningen av avgifter mellan olika brukare överensstämmer eller icke med den kommunala likställighetsprincipen. Frågorna härom har aktualitet i fråga om va-verk med kommunal huvudman,

eftersom såväl VAL:s avgiftsregler som de enligt kommunal praxis tillämpade avgiftsreglerna är tillämpliga för deras avgiftssättning.

Föreliggande tvekan om överensstämmelse eller icke mellan de i allmänhet tillämpade kommunala avgiftsreglerna och VAL:s avgiftsregler har avsevärd praktisk betydelse. Övriga kommunala ledningsverk — gasverk, elverk, värmeverk — tillämpar de allmänna reglerna i sin taxesättning. För vattenverken gällde före VAL taxor, vilka likaså var grundade på dessa regler. Avloppsverk kunde tidigare icke debitera avgifter. Bidrag till avlopp kunde i regel endast tas ut för anläggningens utförande och då i form av bidrag till gatubyggnads-kostnad.

I förarbetena till VAL har uttalats, att VAL:s regler icke borde gå ut på att upphäva vad som gällde tidigare utan snarare på att lagfästa tidigare praxis och därvid söka ange vissa riktlinjer för avgiftsbestämningen. Uttalet har emellertid inte hindrat den tvekan om VAL:s innebörd, som tagit sig uttryck i de skiljaktiga uppfattningarna om dess innebörd. Till va-utredningen har framförts, att det skulle ha stämt bättre överens med uttalet i förarbetena, om VAL icke innehållit avgiftsregler. Om så skett, hade det varit klart, att den allmänna kommunala praxis skulle ha tillämpats. Därmed hade de kommunala va-verken blivit jämställda med övriga kommunala ledningsverk och affärsföretag. — Det kan anmärkas, att i så fall taxesättningen för icke-kommunala, auktoriserade va-verk kommit att lämnas oreglerad i VAL.

Bland *speciella frågor*, där tvekan uppkommit, kan inledningsvis nämnas den, huruvida begränsningen av det totala avgiftsuttaget till »nödiga kostnader» är snävare än den begränsning som anses gälla för kommunala affärs-

verk i allmänhet. Frågan härom har kanske framför allt fått aktualitet och diskuterats, då det gällt att avgöra, om medel för framtida investering, vilka kommunalt va-verk inlevererar till kommunens kassa, skall anses såsom inlevererat överskott ha ingått i kommunens kassa för gott eller icke.

I det förra fallet kan *internränta* räknas kommunens kassa till godo på alla i den allmänna va-anläggningen investerade medel, inbegripet de som motsvaras av vad va-verk inlevererat. Därmed kan internräntan också räknas in bland kostnader för anläggningen och påföras brukarna genom avgifter.

Kan däremot kommunens kassa icke slutgiltigt gottskriva sig såsom överskott inlevererade medel, torde internränta på medel som inlevererats av va-verket och sedan reinvesterats i dess anläggningar icke bli kostnad, som kan påföras brukare. I stället torde va-verket böra gottskrivas skälig ränta på medlen i fråga för den tid de stått inne hos kommunens kassa.

Det har ifrågasatts, om VAL:s nyttoprincip mer än den i kommunal praxis tillämpade likställighetsprincipen begränsar möjligheten att *ändra* engångsavgiften. Problemet kan konkret uttryckas så, att om engångsavgiften vid en bestämd tidpunkt för en fastighet utgår med visst belopp, så kan en höjning — liksom f. ö. också en sänkning — av engångsavgiften för samma slags fastigheter sägas innebära att brukare, som har alldeles samma nytta av den allmänna va-anläggningen, trots detta påföres skilda avgifter. Spörsmålet blir alltså om och i så fall hur mycket en en gång fastställd engångsavgift kan varieras utan att gällande VAL överträdes. Detta spörsmål uppkommer icke, eller i varje fall icke med samma skär-

pa, för ledningsverk, som har att tillämpa den allmänna likställighetsprincipen enbart.

Den frågan har ställts, om *anslutning* till allmän va-anläggning eller till motsvarande företag för vattenförsörjning och avlopp före VAL:s införelse skall ha giltighet för all framtid eller om den under särskilda omständigheter kan anses upphöra och ett nytt förhållande mellan huvudman samt brukare etableras med ny anslutning och rättighet för huvudmannen att kräva engångsavgift. Denna fråga uppkommer särskilt inom *saneringsområden*, där bebyggelsen rivs, användningen av marken omregleras och ny bebyggelse uppföres.

Ytterligare har erinringar framställt mot reglerna om s. k. *utvecklingskostnad*. Det har ifrågasatts om icke dessa regler kan slopas.

Mot avgiftsreglerna i VAL har ibland anmärkts, att de i olika hänseenden är *alltför invecklade*, vilket leder till onödig omgång i tillämpningen. Denna anmärkning har också träffat förslaget till normaltaxa, vilket ju innebär tillämpning av VAL:s regler.

Från kommunalt håll har såsom en brist i lagstiftningen anförts, att ägare av tomt eller annan för bebyggelse avsedd fastighet genom att underlåta eller uppskjuta bebyggelsen kan undgå att med avgifter bidra till allmän va-anläggning inom vars verksamhetsområde tomten ligger. Det yrkas en utvidgning av avgiftsskyldigheten till att omfatta också sådana tomter. Denna fråga har ett nära samband med spörsmålet om vad som i gällande VAL be-tecknas tvångsanslutning och har av va-utredningen behandlats i samband därmed.



Slutligen har Kungl. Maj:t till va-utredningen överlämnat handlingarna i ärende, vari Hässelby Villastads fastighetsägareförening u. p. a., bl. a. ifrågasatt viss ändring i VAL:s avgiftsregler.

### 3. Va-utredningen

#### a) Allmänt

Bakgrunden till VAL:s avgiftsregler är äldre förhållanden enligt vilka kommunal huvudmans leverans av vatten kunde avgiftsbeläggas, men däremot som regel icke tillhandahållandet av avlopp — annat än i form av bidrag till gatubyggnadskostnad för avloppsledning enligt regler i BL i den lydelse dessa regler hade före VAL:s genomförande.

Vattenavgifterna kunde bestämmas fritt inom ramen för den allmänna praxis för kommunala affärsföretags avgifter. Bidragsskyldigheten för avloppsledning enligt BL:s bestämmelser om gatubyggnadskostnad för avloppsledning var däremot ingående reglerad genom bestämmelser i BL och genom normalbestämmelser, utfärdade av byggnadsstyrelsen. Bestämmelser om gatubyggnadskostnad, som meddelades av stadsplanesamhälle, skulle dessutom, då som nu, fastställas av Kungl. Maj:t.

Såsom anförts i föregående kapitel har VAL:s reglering av förhållandet mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare genomgående en offentligrettslig prägel. I fråga om avgifterna har denna prägel tagit sig uttrycket att avgiftsfrågorna ägnats en ganska ingående reglering i VAL. Regleringen i lag kan måhända också förklaras såsom följd av en påverkan från detaljrikladomen i reglerna om bidrag till gatubyggnadskostnad. I förhållande till sistnämnda regler innebär emeller-

tid VAL:s avgiftsregler betydande förändringar.

Va-utredningen föreslår en starkare betoning av det privaträttsliga inslaget i förhållandet mellan huvudman samt brukare. Det ter sig då naturligt att va-utredningen vill lämna systemet med tämligen ingående lagreglering och gå över till ett system, där större frihet råder.

Va-utredningen har övervägt, att slopa VAL:s avgiftsregler utan att alls ersätta dem med andra. Följden av en sådan ändring skulle bli, att de kommunala va-verken skulle äga påföra avgifter inom den ram, som i allmänhet gäller för kommunala affärsföretag eller alltså enligt den praxis, som grundas på kommunallagen. Därigenom skulle den effekten nås, att huvudman för va-verk skulle likställas med huvudman för annat ledningsverk — gasverk, elverk, värmeverk — i fråga om möjligheterna att ta ut avgift.

Emellertid har va-utredningen funnit anledning bibehålla en markering av självkostnadsprincipen genom det med VAL:s »nödiga kostnader» likvärdiga uttrycket »nödvändiga kostnader». Därmed vinnes enligt utredningens mening en fastare anknytning till självkostnaden såsom övre gräns för det totala avgiftsuttaget än den som följer av allmän kommunal praxis. Utredningen anser av skäl, som redovisas i det följande, att en sådan fastare anknytning bör bestå, trots att därav också följer att en viss skillnad i fråga om avgiftsreglering mellan kommunalt va-verk samt andra kommunala affärsverk blir bestående. Utredningens ställningstagande medför, att det föreslås en lagregel att huvudman för allmän va-anläggning får ta ut avgift endast för att täcka nödvändiga kostnader. Va-utredningens överväganden i denna del ut-

vecklas närmare i kommande avsnitt om självkostnad.

I fråga om de icke-kommunala, auktoriserade va-verkens huvudmän skulle, om avgiftsfrågorna lämnades oreglerade i VAL, varken VAL eller kommunal praxis komma att medföra några begränsningar, utan de skulle, i varje fall formellt, kunna tillämpa en helt fri avgiftssättning. Det är sannolikt, att denna frihet skulle inskränkas genom att villkor för avgiftssättningen uppställdes vid auktorisationen. Det synes emellertid lämpligt, att stöd i lag för sådana villkor finnes.

Va-utredningen har med tanke bl. a. på de auktoriserade allmänna va-anläggningarna ansett det lämpligt, att VAL innehåller vissa allmänna riktlinjer för avgiftssättningen.

Den likställighetsprincip, som tillämpas enligt kommunal praxis, innebär, att kommunal huvudman skall fördela avgifterna mellan brukarna efter objektiva grunder, d. v. s. att lika förutsättningar skall medföra lika avgifter. En motsvarande skyldighet att behandla brukarna lika bör enligt va-utredningens mening gälla för icke-kommunala huvudmän. Därför har va-utredningen i sitt förslag till VAL tagit upp stadgande, att avgiftsskyldigheten skall fördelas mellan brukarna efter skälig och rättvis grund.

De avtal om vatten och avlopp, som enligt den av va-utredningen föreslagna VAL skall ingås mellan huvudman för allmän va-anläggning samt dess brukare, skall, bl. a. för att kravet på likställighet och likabehandling av brukarna skall bli beaktat, upprättas efter mall. I fråga om andra villkor än sådana som avser avgifter, skall huvudman upprätta s. k. allmänna bestämmelser. För avgifterna skall han upprätta taxa. I VAL skall enligt lagförsla-

get, liksom enligt VAL i gällande lydelse, finnas regel härom.

Utöver reglerna om taxa, om begränsning av avgiftsuttaget till nödvändiga kostnader och om fördelning av avgiftsskyldigheten efter skälig och rättvis grund skall enligt förslaget VAL ej innehålla regler om avgifter. Det bör nämnas, att va-utredningen avsett att genom förslaget att en statens va-nämnd skall inrättas vidga möjligheterna till prövning av avgifter och andra villkor för brukande.

#### b) Självkostnad

Vad man kallar den kommunala självkostnadsprincipen innefattar skyldighet för kommun, som driver affärsföretag att sätta sina avgifter så, att det totala avgiftsuttaget begränsas till kommunens självkostnad. Begränsningen skall iakttagas vare sig avgifterna bestämmes individuellt eller genom taxa.

Den kommunala självkostnadsprincipen innebär, att kommun inte får inlåta sig på företag enbart i syfte att få ekonomisk vinst, s. k. spekulativa företag. Därav följer, att kommun heller inte får driva i och för sig godtagna företag i syfte att få vinst. Avgifterna för företagets tjänster får alltså ej sättas så, att deras totala belopp överstiger självkostnaden.

I praxis har den kommunala självkostnadsprincipen ej ansetts hindra, att kommunala affärsföretag givit visst överskott. Överskottet får dock icke vara så stort, att avgifternas sammanlagda belopp kan sägas *väsentligt* överstiga självkostnaden. Det rättsfall som numera torde anses vägledande återfinnes i RÅ 1958 s. 12.

Principen om maximering till självkostnad hindrar inte kommun från att ta ut avgifter, som bara delvis täcker självkostnaden eller att helt underlåta

att debitera avgift. Detta betyder, att verksamheten blir helt eller delvis skattefinansierad eller således att de skattskyldiga kommunmedlemmarna, skattekollektivet, i stället för avnämarna av kommunens tjänster eller nyttigheter får svara för betalningen av kostnaderna eller en del av dem.

Kommunallagen innehåller ett allmänt stadgande som har avseende på kommunala avgifter. Det återfinnes i 74 § och innebär att fullmäktiges beslut om nya eller förhöjda avgifter på den allmänna rörelsen för att vinna bindande kraft skall underställas Kungl. Maj:ts prövning och fastställelse. Vad som menas med »den allmänna rörelsen» är delvis oklart. Såsom avgifter på den allmänna rörelsen har i praxis godtagits bl. a. torg- och parkeringsavgifter, hamnavgifter samt bropenningar. Enligt praxis får avgifterna täcka kommunens kostnader för respektive ändamål men icke ge överskott.

I åtskilliga fall gäller för förvaltningsgrenar, som kommun har om hand, statliga författningar. I vissa av dessa finns särskilda bestämmelser om taxesättning. Som framgår av den tidigare lämnade framställningen är VAL en sådan författning. Bland övriga sådana författningar kan nämnas den s. k. hamntaxekungörelsen den 21 april 1950 i fråga om hamnavgifter, köttbesiktningenslagen den 20 mars 1959 i fråga om avgifter för köttbesiktning m. m. och lag den 26 mars 1965 om kommunala renhållningsavgifter i fråga om de avgifter, som anges i lagens titel.

Dessa författningar innehåller alla uttryckliga stadganden om begränsning av avgiftsuttaget till självkostnad. Längst i fråga om denna begränsning går hamntaxekungörelsen. Den innehåller en huvudregel om begränsning av hamnavgifterna så att den årliga upp-  
börden jämte övriga intäkter av hamn-

rörelsen motsvarar summan av omkostnaderna för hamnen, däri inbegripet ränta och avskrivning på nedlagt kapital, men ej något därutöver. Med särskilt tillstånd kan avgifterna höjas så att den årliga avgiftsuppbörden överskjuter de angivna löpande omkostnaderna. Överskottet skall i så fall i princip användas för att täcka förlust på hamnrörelsen. Kungörelsen innehåller ytterligare stadganden, som avser att förhindra att kommunen tillgodogör sig vinst på hamnrörelsen. Stadgandena har medfört, att hamnkassa och kommunens drätsel i övrigt måste hållas isär.

Avsöndringen av hamnens kassa och rörelse från kommunens kassaförvaltning i övrigt och från övriga kommunala rörelsegrenar har väckt kritik. Det har sagts, att hamnen och de organ, som svarar för hamnrörelsen, ingår i den kommunala enheten på samma sätt som andra kommunala organ och att avsöndringen därför är onaturlig och olämplig.

Självkostnadsreglerna i de två andra här särskilt berörda författningarna är enklare och mindre ingripande. Enligt köttbesiktningenslagen får avgifterna för köttbesiktning m. m. icke sättas högre än som kan anses erforderligt för att täcka kostnaderna för köttets besiktning och därmed sammanhängande åtgärder. Renhållningsavgifter får enligt 1965 års lag bestämmas till högst det belopp, som motsvarar nödvändiga kostnader för förräntning av använda medel, för förnyelse och underhåll av anläggningar och utrustning samt för driften. Från kostnaderna skall dragas vad som kan beräknas belöpa på användning av anläggning eller utrustning för annat ändamål än renhållning, t. ex. framställning av värme.

I vissa fall gäller enligt statliga författningar för kommuns uttag av avgif-

ter speciella regler, vilka icke har anknytning till självkostnadsprincipen. Som exempel på sådana författningar kan nämnas lagen den 31 maj 1957 om rätt för kommun att uttaga avgifter för vissa upplåtelse å allmän plats m. m. Där stadgas, att kommun för upplåtelse av gatumark för försäljningsändamål m. m. får ta ut skälig avgift enligt grunder, som beslutas av kommunens fullmäktige. Av förarbetena till lagen framgår, att fullmäktige därvid kan ta hänsyn till bl. a. beräknad normal omsättning och bruttovinst av försäljningen. Lagen ger vidare kommunen rätt att ta ut parkeringsavgifter. Förutsättning därför är, att detta finnes påkallat för trafikens ordnande. Avgiften skall enligt grunder, som kommunens fullmäktige beslutar, utgå med belopp som erfordras för att tillgodose det trafikreglerande ändamålet. Fullmäktiges beslut enligt 1957 års lag skall för att vinna bindande kraft underställas länsstyrelsen.

Va-utredningen har haft anledning närmare överväga i vad mån självkostnadsprincipen i fråga om allmän va-anläggning har och bör ha en striktare innebörd än den självkostnadsprincip som anses föreligga enligt allmän kommunal praxis.

Rådande meningsskiljaktigheter om innebörden av VAL:s självkostnadsprincip i relation till den kommunala självkostnadsprincipen har för va-utredningen aktualiserats genom en i kommunala sammanhang diskuterad fråga om beräkning av s. k. internränta på medel, som av kommun investeras i va-anläggning.

Frågan har följande bakgrund. Av den allmänna va-anläggningens brukare tas ofta ut brukningsavgifter, som är så beräknade, att viss del därav skall användas för framtida investeringsändamål. Härför avsedda medel blir i va-

verkets årliga redovisning upptagna såsom vinst och utgör formellt ett över-skott på rörelsen. Eftersom va-verket ingår såsom ett organ i den kommunala enheten, skall överskottet inlevereras till kommunens kassa och där bokföras såsom andra till kommunen inflytande medel. Ehuru medlen härrör från va-verket, gottskrives detta icke intern ränta.

När det blir aktuellt för va-verket att företaga de planerade investeringarna måste va-verket i vanlig ordning begära anslag för ändamålet. Kommunens centrala instanser tar ställning till anslagsäskandena från verket på samma sätt som till andra anslagsäskanden. Den omständigheten att från va-verket har inlevererats medel, som i form av avgifter tagits ut av brukarna för att användas till ifrågavarande investeringar, anses inte skapa någon ovillkorlig rätt för va-verkets styrelse att få anslaget beviljat till önskat belopp eller vid önskad tid.

Om anslaget beviljas, brukar de anslagna medlen enligt de numera tillämpade, kommunala redovisningsmetoderna bokföras såsom kommunens i anläggningstillgångar hos va-verket placerade, ränteberättigade kapital. Sett från va-verkets sida betyder detta, att va-verket i förhållande till kommunens kassa påförts en skuld, varpå skall beräknas ränta. Räntan skall från va-verket betalas till kommunens kassa. Den blir därmed en kostnad för verket.

Från styrelserna för de kommunala va-verken har detta sätt att gå till väga kritiserats. Det har gjorts gällande, att inlevererade överskottsmedel som avsetts för investeringsändamål, borde räknas va-verken tillgodo i det interna förhållandet mellan kommunens kassa och va-verket. Internränta borde gottskrivas va-verket för tiden från inbetalningen och till dess medlen från kom-

munens kassa levererades åter till va-verket för att användas för investeringsändamål. Och för tiden därefter skulle ränta icke räknas kommunen tillgodo. Medlen härrörde ju nämligen från va-verket. Om va-verket hade varit en självständig juridisk person och icke ett i kommunen ingående organ, skulle de för investering avsedda överskottsmedlen ha fonderats för detta ändamål. De hade i så fall kunnat göras räntebärande genom lämplig placering före investeringstillfället. Och efter detta tillfälle hade det icke kommit i fråga att betala ränta till kommunens kassa eller annan utanför verket stående. Det föreliggande, interna förhållandet kunde regleras på ett häremot svarande sätt genom att va-verkens investeringsmedel fonderades särskilt och icke avsattes till kommunens allmänna investeringsfond.

Gentemot dessa argument har från centralt kommunalt förvaltningshåll anförts bl. a. följande. Enligt praxis kunde kommun inkassera överskott från affärsverk, i den mån överskottet inte väsentligt översteg verkets självkostnad. Kommunen kunde således gottgöra sig från va-verk för framtida investeringsbehov avsedda medel på samma sätt och i samma utsträckning, som andra uppburna medel. Därav följde, att kommunen också borde och ägde rätt att räkna sig till godo internränta på det sätt som allmänt och i enlighet med rekommendation från kommunförbunden praktiserades.

De angivna meningsskiljaktigheterna har varit aktuella i kommunala sammanhang sedan åtskillig tid. Åren 1957—1960 var den här berörda frågan om beräkning av internränta och närliggande frågor, framför allt av bokföringsteknisk natur, föremål för diskussion mellan på den ena sidan kommunförbunden och på den andra sidan

Svenska elverksföreningen och Svenska gasverksföreningen. Diskussionen slutade med att kommunförbunden rekommenderade kommunerna att räkna internränta på alla för investering i affärsverkens anläggningstillgångar anvisade medel. Affärsverkens överskott borde alltså avsättas till kommunens allmänna investeringsfond. Vissa åtgärder föreslogs, varigenom vederbörande affärsverks finansieringsförhållanden och fonddispositioner skulle komma till klart uttryck.

Diskussionen har emellertid icke avstannat därmed. Olika metoder att ge affärsverken en självständigare ställning gentemot kommunal verksamhet i övrigt och att särskilja deras ekonomi från kommunens i övrigt har varit på tal. Den mest radikala metoden är att driva affärsverken såsom särskilda kommunägda företag i aktiebolagets form. Hithörande problem har behandlats av kommunalrättskommittén i dess betänkande VII Kommunala bolag (SOU 1965:40).

De diskussioner, som avses med det senast anförda, har närmast gällt kommunala elverk och gasverk. För dessa verks del kan det genom rättspraxis anses fastslaget, att kommunen äger tillgodogöra sig skäliga överskott eller således överskott, som inte kan anses medföra, att det totala avgiftsuttaget väsentligen överstiger självkostnaden. Fastän det inte finns något rättsfall, som innefattar ett uttryckligt godtagande från regeringsrättens sida av internräntedebitering i enlighet med vad här tidigare angivits, kan rättspraxis i fråga om överskott anses medföra, att sådan debitering inte är i strid mot lag, så länge de inlevererade, för investering avsedda överskotten ligger inom den i rättspraxis godtagna gränsen.

Härav följer i sin tur, att kommunerna faktiskt har möjlighet att driva

elverk och gasverk på sådant sätt, att kommunerna genom driften tillföres viss, ej obetydlig vinst. Det ligger i sakens natur, att denna möjlighet kommit att begagnas i ökad utsträckning allt eftersom de kommunala uppgifterna vidgats och därmed anspråken på skattemedel ökats.

Emellertid uppkommer frågan, huruvida kommunalt va-verk i här ifrågasvarande hänseende är att jämställa med gasverk och elverk. I formellt avseende föreligger den skillnaden, att för va-verken skall tillämpas en självkostnadsprincip, som i gällande VAL uttryckts genom stadgandet om begränsning till »nödiga kostnader för utförande samt underhåll och drift» medan den allmänna kommunala självkostnadsprincipen icke är till sin innebörd fixerad i lag.

I sakligt hänseende föreligger skillnaden mellan va-verk på den ena sidan samt gasverk och elverk på den andra, att va-avgifterna kan sägas ha en mera offentlighetsrättslig bakgrund än el- och gasavgifterna. Det är en skyldighet för kommunen att under angivna förutsättningar anordna allmän va-anläggning. Fastighetsägarna kan tvingas att anlita va-verket. Inslaget av skyldighet och möjlighet till tvång skall väsentligen bibehållas enligt va-utredningens förslag, fastän i annan form. Till följd av dessa inslag kan det sägas vara särskilt angeläget, att va-verk icke drives med tanke på förtjänst. Ett förhållande med sådana inslag av tvång och monopol som det mellan kommun såsom huvudman för va-verk samt dess brukare bör ej få leda till affärsvinst för huvudmannen.

Gasverk och elverk står i ett delvis annat förhållande till sina avnämare. Kommun tillhandagår i princip kommunmedlemmarna med dessa nyttigheter såsom en serviceåtgärd. Även om

det med fog kan sägas, att en faktisk monopolställning föreligger även för kommun såsom leverantör av gas och el, så är denna monopolställning icke lika påtaglig som den för kommunen såsom huvudman för va-verk. Brukare av gas och el har i varje fall i teorien frihet att avstå från gasverkets eller elverkets tjänster. De kan i vissa hänseenden ersätta gas och el med andra kraft- och värmekällor. En något större frihet vid debiteringen av gas- och elavgifter kan därför vara motiverad.

I rättspraxis torde ej finnas avgöranden från tiden efter VAL:s ikraftträdande, som ger säker ledning för bedömning av frågan om det föreligger skyldighet för kommunal huvudman att i enlighet med vad här anförts tillämpa en mera strikt självkostnadsprincip beträffande va-verk än beträffande gas- och elverk.

Frågan synes heller icke ha behövt komma på sin spets. I de flesta kommuner torde alltjämt kostnaderna för allmän va-anläggning till en del bestridas av skattemedel. I sådant fall uppkommer en marginal, som kan medge kommunen t. ex. att beräkna internränta på investerade medel såsom här berörts utan att va-anläggningens brukare påförts avgifter, så att den gräns som markeras av självkostnaden överskrides. Vartefter intresset att avgiftsfiansiera va-anläggningar ökar, kommer problemet om internräntebereäkningen att få ökad aktualitet från legalitetssynpunkt.

I debatten kring självkostnadsproblemet och även kring det därunder hörande internränteproblemet har ibland anförts, att vad som kunde komma att tillfalla kommunen utöver den siffermässiga självkostnaden i själva verket skulle utgöra skälig ersättning från vederbörande affärsverk för tjänster och förmåner från kommunens centrala för-

valtning, vilka icke kunde specificeras till sitt belopp. Som exempel på sådana tjänster och förmåner har nämnts de centrala kommunala beredande och beslutande organens bestyr med affärsverkens budgetfrågor och andra frågor samt affärsverkens nyttjande av kommunal mark för ledningar och annan kommunens egendom för olika med driften sammanhängande ändamål. I varje fall när det gäller elverk har kommunerna brukat påföra särskild »koncessionsavgift» såsom intern gottgörelse från affärsverk till kommun för nyttjandet av gatumark. I vissa kommuner lär koncessionsavgift årligen påföras med det belopp, varmed elverkets avgiftsuppbörd överstiger summan av de specificerade kostnaderna. Därigenom sker alltså en utjämning mellan avgiftsuppbörd och kostnad, så att något överskott icke redovisas.

Va-utredningen har funnit, att en mera strikt självkostnadsregel än den allmänna kommunala i princip bör gälla för va-verks taxesättning. I utredningens förslag till VAL har detta uttryckts på liknande sätt som i gällande VAL nämligen med att avgift får tagas ut endast för att täcka nödvändiga kostnader. Uttrycket är detsamma som det som användes för att utmärka självkostnadsprincipen i 1965 års lag om kommunala renhållningsavgifter.

Innebörden härav avses vara, att alla kostnader som har ett normalt samband med en affärsmässig drift av här ifrågavarande slag skall godtagas såsom nödvändiga kostnader. Dit skall således bl. a. räknas vad som användes för att anskaffa, vidmakthålla och förnya för driften erforderliga anläggningstillgångar. Därvid bör huvudmannen i fråga om avskrivning, ränteberäkning och avsättning till framtida investering kunna handla inom ramen för vad som

är vedertaget i fråga om affärsverksamhet av liknande slag.

Hinder bör icke föreligga att verkställa avskrivningar efter dagens återanskaffningsvärde (nukostnad) eller annat från företagsekonomiska synpunkter godtagbart värde. Avskrivningstiden bör fastställas så, att avskrivningen kommer att motsvara den kapitalförbrukning, som äger rum genom anläggningstillgångens årliga värdeminskning. Tillgången bör således i princip vara helt avskriven vid den tidpunkt, då den icke längre har något bruksvärde. Utgångspunkten när avskrivningstiden bestämmas bör vara tillgångens antagna ekonomiska livslängd. Den fysiska livslängden är i regel längre än den ekonomiska. Det bör dock beaktas, att avskrivningar icke bör göras i sådan takt att dolda reserver skapas.

På medel, som kommunen anslår till va-verks kapitalbildning, bör ränta beräknas i den mån medlen icke motsvaras av tidigare från va-verket inbetalda, för sådant ändamål inlevererade överskott av uppburna avgifter. Ränta på anslagna, i va-verkets kapitaltillgångar nedlagda medel, bör beräknas efter en procentsats, som kan anses skälig med hänsyn till det allmänna ränteläget, kommunens genomsnittliga kostnader för att anskaffa kapital och andra omständigheter. — Under tid, då av va-verk inlevererade, för investering avsedda överskottsmedel disponeras av kommunens centrala kassa, bör ränta gottskrivas va-verket. Procentsatsen bör vara densamma, som den kommunens kassa tillgodoräknar sig av va-verket i fall då intern ränta skall tillkomma kassan.

Till va-verks självkostnad bör även i skälig utsträckning få räknas avsättningar för framtida, från tekniska och ekonomiska synpunkter motiverad ut-

byggnad av va-verkets anläggningar. Sådana avsättningar utgör ett led i en fort-löpande konsolidering. Hinder däremot kan icke anses möta på grund av en självkostnadsprincip, som tillämpas med rimlig hänsyn till affärsmässighet och företagsekonomi. Den för kommunala skatte- och avgiftsbetalare tillämpade principen, att *en* tids betalare ej skall betungas med en senare tids utgift, måste i detta fall stå tillbaka *dels* för de nyss angivna ekonomiska hänsyner *dels* för det faktum att lånefinansiering kan vara utesluten på grund av kapitalmarknadens kärvhet. Det kan då vara nödvändigt att göra avsättningar till framtida investeringar.

I fråga om vad som eljest kan betecknas som nödvändig kostnad kan följande tilläggas. Det är enligt va-utredningens mening riktigt, att va-verket internt debiteras för olika tjänster och förmåner, som kommer verket till del från den centrala kommunala förvaltningens sida. En sådan debitering måste emellertid kunna fixeras till sitt belopp på ett godtagbart sätt. Det kan alltså enligt utredningens mening icke accepteras, att en debitering »höftas» till sådant belopp att det motsvarar överskott, som kommunen vill gottskriva sig. Debitering måste kunna motiveras såsom till beloppet skälig ersättning för en av kommunen lämnad prestation eller nytighet eller som kompensation för utgift eller förlust, som kommunen ådrar sig. I den mån så inte kan ske, bör debitering icke företagas.

Den sålunda angivna regeln bör enligt va-utredningens mening medföra, att debitering av internränta kan företagas i fråga om kommunala tillskott till va-verkets kapitaltillgångar, i den mån de tillskjutna medlen härrör från upplåning eller från kommunal upp-börd av annat än avgifter från va-ver-

kets brukare. I den mån medlen härrör från va-verkets brukare i denna deras egenskap, bör internräntedebitering däremot icke äga rum.

När den centrala kommunala förvaltningen debiterar va-verket för tjänster och förmåner, som va-verket tillgodogör sig från kommunens centrala organ kan bl. a. följande synpunkter anläggas. Tjänster bör kunna debiteras intill be-  
lopp, som klart kan motiveras med hänsyn till tjänstens art, använd tid, insatt personal, gjorda utlägg m. m. Approximeringar, som medför att på va-verk övervältras kostnad, som annat kommunalt organ bör bära eller som det debiterande organet självt bör stå för eller som är fiktiv, bör icke accepteras.

Vad beträffar debitering för förmåner av olika slag bör ett liknande betraktelsesätt anläggas. Vissa synpunkter tillkommer. Frågan i vad mån »koncessionsavgift» för upplåtelse av mark till ledningar kan tas ut, är en rättsligen icke avgjord fråga. Ärlig »koncessionsavgift» förutsätter synsättet att kommunens centrala organ betraktas såsom företrädare för en kommunal ägare, vilken till va-verket mot årlig avgift upplåter rätt att draga och inneha ledningar i gatan.

Skäl kan anföras för andra synsätt. Markexploatör kan ha tillhandahållit den och i sin tur belastat de blivande tomterna med kostnaden härför. Fastighetsägarna kan i större eller mindre utsträckning ha betalat gatumarkskostnaden genom ersättning enligt bestämmelser i BL. Staden har då utan vederlag erhållit marken att användas för gata och ledningar. Att staden därefter betingar sig avgift för att ledningarna skall få bibehållas i gatan borde icke komma i fråga. Enligt den före VAL:s tillkomst gällande rätten hade stadsplaneringsamhälle icke möjlighet att för av-



loppet uttaga annan ersättning än ersättning för gatumark och för gatubyggnadskostnad, inberäknat anläggande av avlopp. Kostnad för förnyelse av avloppsanläggningarna och för deras drift skulle bestridas med skattemedel och fick icke uttagas i form av brukningsavgifter. När VAL infördes, utsträcktes avgiftsrätten att även avse avloppsanläggningarnas förnyelse och drift. Men att därutöver utsträcka avgiftsrätten att avse en årlig »koncessionsavgift» synes icke böra ifrågakomma. En sådan upplåtelseavgift vore enligt va-utredningens mening icke en avgift, som skall täcka in en kostnad — och än mindre en nödvändig kostnad — utan en debitering, ägnad att bereda kommunen förtjänst.

Va-utredningen vill också understryka att uttrycket »nödvändiga kostnader» såsom norm för vad som kan påföras va-verks brukare i form av avgifter medför en skyldighet för huvudman, att utöva kostnadskontroll i den meningen, att kostnad skall vara affärsmässigt motiverad och att kostnaderna bör pressas så långt som möjligt genom fortlöpande åtgärder för rationalisering. Om åtgärd skulle var onödigt kostsam t. ex. på grund av uppenbart bristfällig rationalisering eller på grund av att icke affärsmässiga hänsyn tillåtits inverka, bör detta medföra att den icke i sin helhet betraktas såsom nödvändig.

Va-utredningen anser vidare, att om den kommunala bokföringen anpassas efter de riktlinjer för tillämpningen av självkostnadsprincipen för va-verk, som här angivits, så kommer kravet på att resultatet av kommunernas olika rörelsegrenar skall kunna utläsas därav att bli väl tillgodosett i fråga om va-verk.

Den självkostnadsprincip, som va-utredningen förordar, avses icke medföra någon avsöndring av va-verkens ekonomi från kommunens ekonomi i övrigt,

såsom fallet blivit med kommunernas hamnrörelse.

Den föreslagna VAL:s självkostnadsbegrepp avses kunna tillämpas även på icke-kommunala allmänna va-anläggningar. Det är tänkbart att bedömningen av vad som skall anses vara skäligen utdelning på aktiekapital — om va-anläggningens huvudman är aktiebolag — leder till ett resultat som något avviker från resultatet av motsvarande bedömning i fråga om skäligen intern ränta på kapital som kommun tillskjutit till kommunalt va-verk. Även andra skiljekriterier i utfallet av bedömningen av olika detaljfrågor kan tänkas utan att därför de principer och riktlinjer som angivits behöver vara annorlunda.

Det är i och för sig beklagligt, att va-utredningens förslag leder till eller fastslår skillnader mellan de kommunala va-verken och övriga kommunala ledningsverk. Emellertid har va-utredningen, såsom framgår av den anförda motiveringen, icke ansett det riktigt att för va-verkens del acceptera att kommunerna tillgodogör sig vinst av driften. Dessutom har va-utredningen ansett att dess förslag medför att redovisningen av de kommunala va-verkens resultat blir riktigare.

#### c) Engångsavgifter

Enligt 16 § VAL kan brukarnas avgiftsskyldighet delas upp att avse *dels* engångsavgift (anslutningsavgift) *dels* årliga eller på annat sätt periodiska avgifter (brukningsavgifter).

Lagrummet begränsar huvudmannens möjlighet att ta ut engångsavgift till vad som svarar mot ansluten fastighets andel i kostnaden för anläggningens utförande. Andelen i fråga skall enligt 15 § VAL beräknas efter fastighetens nytta av anläggningen (»jämförelsenytta»).

Huvudmannen kan underlåta att göra

uppdelningen i engångsavgift och periodiska avgifter. Han kan täcka både sina kapitalkostnader och sina löpande kostnader genom periodiska avgifter.

I den utredning, som låg till grund för VAL (SOU 1951:26), uttalades på sin tid, att kapitalkostnaderna för allmän va-anläggning borde påföras i form av engångsavgift. Som skäl därför anfördes främst markpolitiska synpunkter. En fastighets anslutning till allmän va-anläggning betydde en stegring av fastighetens värde. Värdestegringen borde genom engångsavgift överföras till den som givit upphov till den eller således huvudmannen för anläggningen. Redan fixerandet av engångsavgiften såsom ett på fastigheten vilande onus var ägnat att hålla försäljningspriset nere. Togs kapitalkostnaden ut genom periodiska avgifter, föll den prisdämpande effekten bort eller minskades (SOU 1951:26 s. 245 ff).

I propositionen med förslag till VAL (prop. 1955:121) underströk departementschefen över huvud taget betydelsen av att allmän va-anläggning såväl till den del den bereder vattenförsörjning som till den del den bereder avlopp finansierades genom avgifter. Han anbefalldes emellertid icke särskilt engångsavgift (prop. s. 65).

Nästan alla huvudmän för allmänna va-anläggningar tar numera ut engångsavgift. Ibland utgår emellertid i stället för engångsavgift däremot svarande bidrag till allmän va-anläggnings kapitalkostnader på så sätt, att markexploatör jämlikt 70 och 73 §§ BL, d. v. s. i praktiken genom s. k. stadsplaneavtal, åtar sig att bekosta bl. a. anordningar för vattenförsörjning och avlopp. I dessa fall kommer den som köper tomt av markexploatör att betala ett pris, vari kapitalkostnad för vattenförsörjning och avlopp är inräknad. I andra

fall ingår mot engångsavgiften svarande bidrag till den allmänna va-anläggningen i tomträttsavgälden för fastighet, som upplåtits med tomträtt.

Enligt den 1 januari 1967 gällande taxor var engångsavgiften för enfamiljsvilla av viss storlek i Stockholm 4 500 kronor, i Göteborg 4 075 kronor, i Norrköping 6 400 kronor och i Örebro 3 200 kronor. För hyreshus av viss storlek (bl. a. innehållande 50 lägenheter) var engångsavgiften i Stockholm 80 000 kronor, i Göteborg 62 700 kronor, i Norrköping 48 000 kronor och i Örebro 33 250 kronor. I vissa städer och andra samhällen var avgifterna lägre. Men det föreligger en klar tendens att successivt höja dessa till i nivå med avgifterna i ovannämnda städer. I några fall är avgifterna ej oväsentligt högre, t. o. m. omkring det dubbla. Det finns också exempel på huvudmän som ännu ej infört någon engångsavgift alls.

En orsak till att tendensen i fråga om engångsavgifter går mot höjning kan vara önskan att kompensera penningvärdeförsämringen och således att bibehålla engångsavgiften vid oförändrat realvärde.

Men huvudman kan av flera anledningar också vilja ta ut engångsavgifter, som representerar ett höjt realvärde. Detta kan bero på att huvudmannen — för att undgå låne- och skattefinansiering — önskar öka avgiftsfinansieringen av sin anläggning. En annan orsak kan vara, att anläggningen genom tillkomsten av nya och förbättrade anordningar — reningsverk, övergång från kombinerat ledningssystem till duplikatsystem o. s. v. — fått sin standard så höjd att kapitalkostnaden per fastighet (eller enhet) stegrats väsentligt. En tredje orsak kan vara, att nytillkommande fastigheter inom viss ny stadsdel på grund av sin lokalisering, ter-

rängförhållandena eller andra omständigheter vållar särskilt höga anslutningskostnader. Likaså kan det tänkas, att kostnaderna för anslutning allmänt sett ställer sig dyrare per enhet sedan en allmän va-anläggning byggts ut att omfatta ytterligare bebyggelseområden.

Sänkning av engångsavgifter har, såvitt utredningen har sig bekant, icke förekommit. Det lär knappast bli aktuellt inom överskådlig framtid heller.

Såsom tidigare anförts har tvekan uppstått, om och i vilken utsträckning det låter sig förena med principen om fördelning av avgifter efter de anslutna fastigheternas nytta och med den allmänna kommunala likställighetsprincipen att ändra det belopp vartill engångsavgift en gång fastställts. Frågan gäller om så kan ske utan kompensation till fastighetsägare, som genom ändringen kommer att få betala mera för anslutningen, i fall då han inte får mera nytta därav än den som sluppit undan med en lägre engångsavgift.

Fråga om kompensation skulle kunna bli aktuell till brukare, som efter höjning måst betala högre engångsavgift för vatten och avlopp än de som blivit brukare före tidpunkten för höjningen. Kompensation kan lämnas genom att sådan brukare får en lägre brukningsavgift än de tidigare anslutna brukarna. Utjämning mellan de två grupperna brukare kan också tänkas ske genom att de tidigare anslutna påføres en extra engångsavgift.

Skulle engångsavgiften ha sänkts — ett fall som enligt vad nyss sagts kan betraktas såsom teoretiskt — kan det tänkas bli tal om kompensation till de tidigare anslutna brukarna. Kompensation kan lämnas genom återbetalning av engångsavgift, befrielse från återstående delbetalningar av engångsavgiften eller genom lägre brukningsavgift än för senare tillkomna brukare.

Att frågan om tillåtligheten av ändring i engångsavgift diskuterats sammanhänger säkert med att sådana ändringar måste anses påverka va-kostnaderna även för framtiden. Hur detta går till och vilken grad av inverkan det rör sig om kan lämpligen belysas genom ett exempel. Om anslutningsavgiften för ett enfamiljshus vid viss tidpunkt varit 3 000 kronor och denna anslutningsavgift höjes, innebär varje ökning med 1 000 kronor att fastighetens årskostnad stiger med räntan på detta belopp. Vid 6 procents räntefot betyder detta 60 kronor per år. Medelvärdet för vattenförbrukningen i ett enfamiljshus ligger vid cirka 200 m<sup>3</sup> per år. Höjes anslutningsavgiften med 1 000 kronor, innebär detta således en höjning av vattenpriset med 0:30 kronor per m<sup>3</sup>. Som f. n. gängse vattenpris (inberäknat avloppsavgift) kan antagas i runt tal 1 krona per m<sup>3</sup>. Redan en höjning i det antagna fallet av engångsavgiften med 1 000 kronor har alltså en påtaglig inverkan på fastighetens va-kostnad.

Differentiering av brukningsavgifter mellan olika grupper brukare kan tekniskt genomföras utan större svårigheter, i varje fall av huvudmän som använder sig av datamaskiner för debiteringen. Av naturliga skäl är emellertid huvudmännen angelägna att undvika olikheter i debiteringen. De vill över huvud taget inte komma i sådana situationer, att kompensation eller utjämning mellan olika grupper brukare kan komma på tal. Såvitt utredningen har sig bekant har sådana åtgärder, som här har angivits, heller inte förekommit i praktiken. De har emellertid förts på tal i en kommentar till VAL vid behandlingen däri av lagens övergångsbestämmelser (V. Körlof, Vattenförsörjning och avlopp, s. 99).

Förhållandena vid gas- och elverk synes ej ge vägledning av betydelse för

bedömning av frågan i vad mån fastställda engångsavgifter kan ändras utan särskilda åtgärder.

Enligt vad som uppgivits för va-utredningen har engångsavgift icke påförts gasverkens abonnenter. Först på senare tid har fråga uppkommit om att ta ut avgift av detta slag.

Huvudmännen för elverk brukar ta ut viss avgift av engångsnatur. Denna synes emellertid i allmänhet vara mera begränsad än den engångsavgift, som brukar utgå enligt VAL. Ofta torde denna avgift huvudsakligen utgöra ersättning för servisleddning. Frågan om ändring av sådan elavgift synes ej ha medfört problem av de slag, som uppkommit beträffande va-avgifter.

Va-utredningen skall enligt sina direktiv överväga, i vad mån huvudman för va-anläggning skall vara bunden vid en från början uppgjord taxa.

För va-utredningen framstår det såsom uppenbart, att det måste finnas möjligheter att ändra avgifter och att dessa möjligheter måste vara ganska vidsträckta. Va-verken bör i princip drivas på ett från företagekonomiska synpunkter godtagbart sätt. Därav följer, att huvudman för va-verk måste ha sådan rörelsefrihet i fråga om taxesättning att han kan anpassa sig efter rådande förhållanden. Förändringar i penningvärdet drabbar honom vid förvärv av nyttigheter och tjänster som han behöver för rörelsen. Han måste då kompensera sig genom höjning av priset för sina egna nyttigheter och tjänster, d. v. s. av sina i taxa upptagna avgifter.

Kreditmarknaden varierar i fråga om tillgång på lånemedel för kommuner och andra huvudmän för allmänna va-anläggningar liksom för andra låntagare. Under tider då det är svårt för huvudman att lånefinansiera förvärv av anläggningstillgångar kan det vara na-

turligt, att han vill försöka uppbringa erforderligt kapital genom att ta ut höga engångsavgifter. Det kan emellertid diskuteras hur framgångsrika sådana försök blir. Det kan påräknas, att även de enskilda brukarna får svårt att anskaffa kontanta medel, när lånemarknaden är kärv. I gällande VAL stadgas att engångsavgift, som kan anses betungande för brukaren, på dennes begäran skall fördelas på årliga inbetalningar under högst tio år. Det kan med visst fog sägas, att en avgift som på sådant sätt erlægges med delbetalningar under en följd av år i viss mån tappar sin karaktär av engångsavgift.

Tendensen till höjningar såväl av engångsavgift som av brukningsavgift är så markant, att det inte inom överskådlig tid kan påräknas intresse för sänkning av engångsavgiften, även om det skulle inträffa sådana förändringar på lånemarknaden att möjligheterna för lånefinansiering i och för sig skulle förbättras avsevärt.

Det problem som ter sig aktuellt för va-utredningen är således, i vad mån *höjningar* av engångsavgifter kan genomföras utan konsekvenser i form av särskilda åtgärder för utjämning mellan olika grupper av brukare.

Problemet har tydligen uppkommit till följd av att gällande VAL stadgar, att fördelning av brukarnas avgifter skall ske efter nytta. Det har väsentligen karaktären av ett teoretiskt problem. I praktiken har höjningar i betydande utsträckning ägt rum utan att brukarna ifrågasatt lagligheten därav och utan att särskilda åtgärder för utjämning varit på tal. Det kan möjligen antagas, att tvekan om lagstiftningens innebörd har haft en viss dämpande effekt på den takt, i vilken höjningar av engångsavgifter genomförts.

I va-utredningens förslag till ny VAL finns det ingen uttrycklig anknytning

av avgiftsfördelningen till brukarnas nytta. I stället sägs i 14 § att avgiftsskyldigheten skall fördelas mellan brukarna »efter skälighet och rättvis grund».

Förslaget till VAL nämner intet om att avgift kan utgå såsom engångsavgift och såsom periodiska avgifter. Hinder för en uppdelning av avgiftsskyldigheten enligt detta mönster skall emellertid inte föreligga. Tvärtom förutsättes denna uppdelning komma att bestå. Utredningen anser, att det utan särskilt lagstadgande kan påräknas, att engångsavgiften får karaktären av kapitaltillskott. Denna karaktär innebär bl. a., att huvudman inte genom engångsavgifter skall ta ut mera än sina kapitalkostnader. Utredningen förutsätter vidare, att engångsavgift även framdeles skall få erläggas genom delbetalningar.

Va-utredningen anser, att frågan om huvudmans bundenhet vid en en gång fastställd taxa kommer i ett ändrat läge, om VAL får den föreslagna lydelsen. Den tvekan som f. n. kan föreligga om att huvudman har rätt att inom skäligen gränser ändra engångsavgiften bör kunna upphöra, vare sig ändamålet med ändringen av avgiften är att bibehålla dess realvärde, att få den att motsvara ett efter hand genom utbyggnader och förbättringar uppkommet högre värde per enhet hos va-anläggningen eller att öka avgiftsfinansieringen av huvudmannens kapitalutgifter.

Beträffande höjningar gäller, oavsett anledningen, att de inte bör göras som chockhöjningar utan vara *måttliga*. Om en engångsavgift har varit oförändrad under lång tid, t. ex. i tio år, kan det ifrågasättas om det är lämpligt och förenligt med kravet på skälighet och rättvisa att ta igen hela den under denna tid inträffade penningvärdeförsämringen i ett slag. Resultatet därav blir, att brukare som fått vattenförsörjning och avlopp och debiterats engångsavgift

strax före dagen för höjningen kommer avsevärt lindrigare undan än brukare som fått dessa förmåner strax efter höjningen.

Om höjningar av engångsavgiften genomföres i etapper, där varje höjning framstår såsom måttlig, kan befogad kritik för orättvis behandling av va-anläggningens brukare undgå. Det kan vara klokt av huvudman att tillämpa en rutinmässig ordning för höjningar i anledning av penningvärdeförsämring, *dels* därför att oförändrad engångsavgift under lång tid i realiteten betyder att avgiften sjunker, om hänsyn tas till realvärdet, *dels* därför att inflationshöjningen annars kan komma att inkräkta på möjligheterna att göra höjning därutöver, om detta skulle bli aktuellt.

Godtagande av måttliga höjningar av engångsavgiften förefaller stå i god överensstämmelse med det närmande till de allmänna kommunala principerna i fråga om bestämmandet av avgifter, som skall ske enligt va-utredningens förslag. Den kommunala självkostnadsprincipen anses inte hindra att vissa överskott uppkommer. Principen om likställighet kommunmedlemmar emellan hindrar inte ändringar i taxa från tid till annan, förutsatt att likställigheten iakttages vid tillfällena för ändringarna och förutsatt att ändringarna inte överstiger den gräns, som här betecknas med uttrycket måttlig.

Va-utredningen har ingående övervägt frågan om hur den gräns skall kunna anges närmare, som markeras av det flexibla uttrycket »måttlig höjning». Det har utan vidare stått klart, att det inte är möjligt eller lämpligt att i lagtexten ange någon med siffror eller på annat sätt konkret bestämd gräns. Det har emellertid också visat sig, att det knappast låter sig göra att med exempel och siffror belysa, vad som

kan anses vara måttlig höjning och vad som kan anses falla utanför den ram, som anges med detta uttryck. De fall, som kan tänkas uppkomma i praktiken, är varandra alltför olika och variationerna i fråga om förutsättningar och motivering för höjningar alltför stora för att exemplifiering skall vara meningsfull. Det får överlämnas åt huvudmännen att med ledning av erfarenheter från detta och andra områden avgöra vad som kan anses tillåtet med hänsyn till den kommunala likställighetsprincipen, där denna är tillämplig, och till den föreslagna VAL:s krav på skälig och rättvis grund för fördelningen av avgifter. Skulle tilltänkt brukare vilja anföra klagomål t. ex. över att högre engångsavgift drabbat honom än som uttagits från andra brukare kan han vända sig till behörig prövningsinstans, i första hand statens va-nämnd.

De synpunkter, som här anförts på möjligheterna att höja engångsavgift, har motsvarande tillämpning på sänkning av sådana avgifter, om och när ändring i sänkande riktning skulle komma att bli aktuell.

Av den föregående framställningen framgår, att brukares kapitaltillskott till den allmänna va-anläggningen ibland har utgått i annan form än genom engångsavgift enligt VAL. Utredningen syftar på de fall, då exploatör enligt stadsplaneavtal tagit på sig kostnaden för anordningar för vattenförsörjning och avlopp inom stadsplaneområde, och de fall, då kapitalkostnaden för vattenförsörjning och avlopp räknats in i det belopp som tomträttsinnehavare påföres såsom tomträttsavgäld.

Stadsplaneavtal kan sägas vara grundat på 70 och 73 §§ BL. Sådana avtal kommer regelmässigt till stånd i stället för förordnande som sägs i 70 § BL. Föreskrift enligt 73 § BL om skyldighet för exploatör att bekosta anläggning av

gator samt anordningar för vattenförsörjning och avlopp gäller endast stadsplaneområde i den ifrågavarande exploatörens hand. Det kapitaltillskott, som exploatörerna erlagger till kommunen och sedermera tar igen från köpare av tomer, avser endast ersättning för de delar av allmän va-anläggning, som betjänar det ifrågavarande området. Det innebär således icke ersättning för centrala delar av anläggningen, vilka kan anses vara gemensamma för brukarna inom hela verksamhetsområdet.

Det belopp som kalkylerats in i tomtträttsavgäld såsom ersättning för anordningar för vattenförsörjning och avlopp torde i allmänhet vara på liknande sätt begränsat och således avse rörledningar och annat som betjänar ett begränsat område, dit den ifrågakommande fastigheten hör, men icke centrala anläggningsdelar.

Brukare av allmän va-anläggning kan ha befogade anspråk på likabehandling i fråga om debitering av kapitaltillskott till anläggningen, oavsett om tillskotten utgår genom engångsavgift eller genom köpeskillingen vid förvärv av tomt eller genom tomträttsavgäld. Frågan om relationerna mellan de olika formerna av kapitaltillskott bör beaktas av huvudmännen.

Enligt uppgift har kommunala huvudmän i allmänhet hållit engångsavgifterna vid en nivå, som ger dem ersättning för anordningar inom ett visst, lokalt begränsat område men inte för centrala anordningar. I den mån så skett och sker i orter där de andra, här angivna formerna för kapitaltillskott praktiseras, kan det alltså anses, att anspråk på likabehandling av brukarna är tillgodosedda. Skulle huvudman vilja höja engångsavgifterna inom sin anläggnings verksamhetsområde, så att de även täcker kostnader för centrala delar

av anläggningen, kan detta medföra en tyngre belastning av brukare, som betalar engångsavgift, än av brukare, som erlägger kapitallinskott på annat sätt. Detta kan tänkas medföra, att höjningen av engångsavgiften anses strida mot stadgandet om fördelning av avgifter mellan brukare efter skälig och rättvis grund. Den olika belastningen av skilda kategorier brukare kan utjämnas på något av de sätt, som angivits i redogörelsen för möjligheterna att från tid till annan ändra engångsavgift.

#### **d) Andra avgiftsfrågor**

Utredningen har övervägt ytterligare några spörsmål, som rör taxa och avgifter för brukande av allmän va-anläggning.

#### *Periodiska avgifters bundenhet*

Den i föregående avsnitt diskuterade, i utredningsdirektiven angivna frågan om huvudmans *bundenhet* vid en från början uppgjord taxa kan, i varje fall efter orden, avse inte bara engångsavgifter utan också periodiska avgifter.

För periodiska avgifter torde denna fråga som problem för lagstiftaren vara av väsentligen teoretiskt intresse. Förändringar i taxan för de periodiska va-avgifterna är naturliga med hänsyn till förändringar i penningvärdet och i andra betingelser för verksamheten. Höjningar, som föranledes av ökad avgiftsfinansiering, eller av att kapitalkostnader i högre grad än tidigare tas ut genom periodiska avgifter, torde kunna genomföras utan kollision med avgiftsreglerna vare sig i gällande VAL eller den VAL, som va-utredningen föreslår. Höjningarna träffar ju alla brukare. De torde därmed uppfattas som förenliga med principen om brukarnas likställighet. Endast i sällsynta undantagsfall, som torde vara föga praktiska, kan en

kollision med denna princip tänkas uppkomma. Den i direktiven ställda frågan kan anses i praktiken begränsad till engångsavgiften. I denna del har frågan behandlats i föregående avsnitt.

#### *Avgiftsfinansiering och skattefinansiering*

Ett fördelningsproblem, som kommunal huvudman i vissa orter har anledning ägna uppmärksamhet från en speciell synpunkt, gäller avvägningen mellan *avgiftsfinansiering* och *skattefinansiering*. Denna avvägning kan nämligen påverka fördelningen av kostnaderna för den allmänna va-anläggningen — förutom mellan fastighetsägare samt andra kommunmedlemmar — mellan personer, som bor i tätbebyggda delar av kommunen, samt personer, som bor i glesbygd utanför den allmänna va-anläggningens verksamhetsområde. Skattefinansiering betyder i sådana fall att kommunmedlemmar, som bor utanför va-anläggningens område och som inte får vattenförsörjning och avlopp genom den, trots detta såsom skattebetalare deltagar i kostnaderna för anläggningen. Frågan i vad mån detta är rimligt beror på en rad olika omständigheter, bl. a. vilken fördel dessa kommunmedlemmar kan anses ha eller få av anläggningen. Frågan är i och för sig inte reglerad i gällande VAL och heller inte i förslaget till ny VAL. Men den har så nära anknytning till avgiftsfrågorna i VAL, att den förtjänar att nämnas.

I fråga om framtida fördelar avses framför allt möjligheten att anläggningens verksamhetsområde kan komma att omfatta även glesbygden. Det är tydligt, att hänsynen till kommunmedlemmar, som icke får vattenförsörjning och avlopp genom den allmänna va-anläggningen, ibland kan ge huvudmannen

särskild anledning att överväga en högradig avgiftsfinansiering.

Hänsyn av detta slag kan tänkas — jämte de alltmer ökande kraven på kommunala skattemedel för olika ändamål — medverka till den på va-området liksom på andra områden märkbara tendensen att övergå från skattefinansiering till avgiftsfinansiering eller i varje fall att öka avgiftsfinansieringen.

Ser man denna tendens i ett vidare perspektiv, kan man för städernas vidkommande tala om återgång från skattefinansiering till avgiftsfinansiering. Därmed avses då den utveckling som ägt rum alltsedan 1800-talets början. Då hade i städerna fastighetsägarna vidsträckta skyldigheter att genom avgifter och andra prestationer bidra till anläggning, renhållning och underhåll av gata m. m. År 1862 blev fastighetsägare och andra invånare i städerna i princip likställda. De skulle i princip alla ta del i kostnaderna för anordningar till invånarnas gemensamma gagn.

Den principiella likställigheten ansågs ha kommit till uttryck i 1862 års kommunala lagstiftning. Men den realiserades inte direkt genom denna lagstiftning. Kommunalreformen föranledde emellertid Kungl. Maj:t att 1863 utfärda ett cirkulär, där det anbefalldes, att frivilliga överenskommelser skulle träffas för att få till stånd den likställighet som kommunallagstiftningen byggde på. Cirkuläret ledde till att s. k. likställighetsöverenskommelser kom till stånd i praktiskt taget alla rikets städer. Överenskommelsernas innehåll varierade. Ofta betydde de emellertid, att fastighetsägarna mot någon form av vederlag kunde avlösa onera och avgifter, som vilade på fastigheterna, och att motsvarande prestationer i stället skulle utgöras av stadens samtliga medlemmar.

I början av 1900-talet gjorde sig så

småningom en tendens till återgång till avgiftssystem märkbar. Denna tendens har fortsatt och på senare tid blivit särskilt tydlig.

#### *Utvecklingskostnad*

VAL i gällande lydelse innehåller i 14 § ett förbud för huvudman att ta ut avgift för s. k. *utvecklingskostnad*. Därmed förstås den merkostnad, som uppkommer, när huvudman för att framdeles kunna utsträcka anläggningen till ytterligare bebyggelse låter utföra allmän va-anläggning på väsentligen annat sätt än som annars skulle ha skett. Denna merkostnad får icke tas ut genom avgifter förrän utvidgningen kommer till stånd.

Va-utredningen har i sitt lagförslag slopat denna bestämmelse. Utredningens åtgärd betyder inte, att utredningen vill ge huvudman frihet att ta ut hela kostnaden för en överdimensionerad anläggning av de brukare, som först blir satta i tillfälle att nyttja anläggningen. Tvärtom anser utredningen att dessa brukare maximalt skall kunna debiteras avgifter, motsvarande de kostnader, som erfordrats för att just de skulle kunnat förses med vatten och avlopp. Överskjutande kostnad för anläggningens utförande, d. v. s. utvecklingskostnaden, skall huvudmannen alltså vara skyldig att förskjuta till dess den kan tas ut av de nytillkommande brukare med tanke på vilka anläggningen dimensionerats.

Det bör måhända för tydlighetens skull tilläggas, att till utvecklingskostnad bör räknas *dels* vad som belöper på utbyggnad av anordningar för gemensamt bruk, som uppenbarligen går utöver vad som behövs för de ursprungliga brukarna och som därigenom föranlett en påtaglig och väsentlig merkostnad, *dels* vad som läggs ned på spe-



ciella anordningar för de brukare, som beräknas tillkomma genom utvidgningen, t. ex. ledningar, vilka dragits fram till och in i utvidgningsområdet.

Utredningen anser, att den här förordade ordningen för att ta ut anläggningskostnaderna följer av de kortfattade regler om avgifter, som förslaget innehåller. Begränsningen till nödvändiga kostnader hindrar enligt va-utredningens mening huvudman att ta ut mer kapitalkostnader av en grupp brukare, som ansluter sig i en första omgång, än vad som är nödvändigt för att förse just dem eller rättare deras bebyggelseområde med vattenförsörjning och avlopp.

Förutsatt att kapitalkostnaderna per fastighet eller enhet förblir desamma vare sig en va-anläggning dimensioneras för ett större eller mindre antal brukare kan det inte bli några problem om vad som är nödvändig kostnad för de brukare, som i en första omgång tar va-anläggningen i anspråk. Om det således kostar 1 miljon kronor att ordna vattenförsörjning och avlopp genom allmän va-anläggning för brukare med 100 fastighetsenheter och 2 miljoner kronor för brukare med 200 fastighetsenheter, är den nödvändiga kostnaden per enhet under alla omständigheter 10 000 kronor. Det kan då inte bli fråga om att ta ut mer än 10 000 kronor per enhet eller inalles 1 miljon kronor av de första 100 brukarna.

Men om kapitalkostnaden per fastighetsenhet sjunker, för den händelse allmän va-anläggning dimensioneras för ett större antal brukare, blir situationen en annan. Säg att kostnaden blir 1,5 miljoner kronor om en va-anläggning dimensioneras för brukare med 100 fastighetsenheter men 2 miljoner kronor om den dimensioneras för brukare med 200 fastighetsenheter. I det förra fallet blir kostnaden 15 000 kronor per fastighetsenhet, i det senare fallet endast

10 000 kronor. Antag vidare, att anläggningen dimensioneras för 200 fastighetsenheter men att i en första omgång dess tjänster tas i anspråk av en grupp brukare med 100 sådana enheter. Då kan det möjligen sägas, att nödvändiga kostnader för att förse dessa 100 brukare eller, rättare sagt, enbart dem med vattenförsörjning och avlopp är 15 000 kronor per enhet. Det kunde vidare möjligen ifrågasättas, att huvudmannen skulle kunna debitera intill 15 000 kronor per fastighetsenhet i kapitalkostnad för förstahandsbrukarna.

Emellertid är huvudmannen också bunden av det föreslagna stadgandet i den nya VAL om fördelning av avgifter mellan brukarna efter skälig och rättvis grund. Detta stadgande avses medföra, att huvudmannen i sin kalkyl är skyldig att räkna med den planerade utvidgningen och fördela avgifterna så, att han tar ut samma eller ungefär samma avgift för kapitalkostnad av senare tillkommande brukare. Det kan knappast vara skäligt och rättvist att ta ut en högre engångsavgift av tidigare brukare än av senare. Med tanke på inflation och andra i tidigare avsnitt behandlade förhållanden kan motsatsen te sig rimligare.

Den situation, där den gällande regeln om utvecklingskostnad skulle kunna bli av betydelse, torde föreligga, när en avsedd och i huvudmannens kalkyl påräknad bebyggelse inte kommer till stånd. Då kan huvudmannen tänkas vilja täcka de extra kostnader, som förorsakats av överdimensioneringen och som alltså blir onyttiga. Lagstiftarna har genom regeln i gällande VAL bl. a. velat inskräpa att sådan kostnad, som blivit onyttig, icke får påföras brukarkollektivet utan skall stanna på skattekollektivet.

I det senast skisserade fallet skulle detta betyda att av de tänkta 200 fas-

tighetsenheter, för vilka den allmänna va-anläggningen dimensionerats, endast de första 100 kommer till stånd medan de övriga 100 fastighetsenheterna icke kommer till stånd. Antag då att huvudmannen lagt ned 2 miljoner kronor i kapitalkostnad på den allmänna va-anläggningen och att han påfört engångsavgift med 10 000 kronor per fastighetsenhet. Det belopp, han får in för att täcka sin kapitalkostnad, är då 1 miljon kronor. Det kan med det nyss förda resonemanget sägas, att nödvändiga kostnader för att förse de 100 fastighetsenheterna med vattenförsörjning och avlopp är 1,5 miljoner kronor och att den *merkostnad*, som utgör vad som brukar kallas utvecklingskostnad enligt gällande VAL är 0,5 miljoner kronor.

Denna merkostnad är han förbjuden att ta ut enligt gällande VAL. Däremot torde han möjligen kunna påföra brukarna en extra avgift om 5 000 kronor per fastighetsenhet för att täcka in det belopp, också om 0,5 miljoner kronor, som återstår av nödvändig kostnad under den förutsättningen att antalet fastighetsenheter stannar vid 100. Va-utredningen menar, att den föreslagna VAL:s begränsning av avgiftsuttaget till nödvändiga kostnader ger samma inskränkning i huvudmannens debiteringsmöjligheter som gällande VAL, fastän förslaget icke innehåller uttryckligt förbud mot debitering av utvecklingskostnad innan utvidgning kommit till stånd.

Va-utredningen ifrågasätter, om det i praktiken annat än rent undantagsvis förekommer utvecklingskostnad av det slag som här angivits och som åsyftas i gällande VAL.

Utredningen räknar med att det tänkta fall, som utredningen konstruerat, är att betrakta som teoretiskt. Fallet kan uppkomma beträffande mindre samhällen i landskommun, för vilket tillkoms-

ten av en allmän va-anläggning har karaktären av en engångsföreteelse. Det vanliga torde emellertid vara, att allmän va-anläggning redan finns, att dess verksamhetsområde successivt ökas och att va-anläggningen efter hand förses med nya anordningar, dimensionerade med tanke på att det samhälle, som anläggningen betjänar, befinner sig i fortlöpande utveckling. Att fastslå vad som skall anses som utvecklingskostnad är under sådana omständigheter inte möjligt. Ett förbud mot avgiftsfinansiering av utvecklingskostnad framstår för dessa fall såsom meningslöst. Intrycket att förbudet är överflödigt torde ytterligare förstärkas av den omständigheten, att kapitalkostnaderna för allmän va-anläggning ofta endast till en del täckes genom avgiftsfinansiering. Viss skattefinansiering tillämpas i många fall och torde komma att tillämpas även i fortsättningen, om än tendensen går mot ökad avgiftsfinansiering.

Vad som anförts torde ge vid handen, att det förtydligande som regeln om utvecklingskostnad innebär till huvudreglerna om avgifter i nuvarande VAL, torde haft ringa praktisk betydelse och att regeln kan undvaras i den föreslagna VAL.

#### *Avgifter vid sanering*

Va-utredningen har haft anledning överväga frågan om huvudmans möjligheter att taga ut *avgifter vid sanering* av olika slag och omfattning. Bakgrunden är, att det vid omregleringar av fastighetsindelning och bebyggelse f. n. anses ovisst, om huvudmannen kan ta ut ny engångsavgift av ägare till nybildad tomt eller nyuppfört hus. Frågan har varierande innehåll alltefter omregleringens karaktär och omfattning.

Omregleringen kan vara en storsanering av ett större område inom en

stad och medföra ny stadsplan, ny fastighetsindelning, helt ny bebyggelse och i samband därmed omläggning av gator och rörledningar. Men den kan också innebära punktsanering, bestående i rivning av enstaka byggnad och uppförande av en ny på samma tomt utan att det blir fråga om annan ändring av va-anläggningens anordningar än möjligen att dra ny servisledning. Det kan slutligen röra sig om olika mellanformer mellan dessa typer av omreglering. Frågan i vad mån ny engångsavgift kan tas ut kan vidare uppkomma, då hus brinner ned och annat hus uppföres i dess ställe eller då en mera genomgripande ombyggnad av ett hus verkställles.

Ovissheten om möjligheten att i de antydda fallen ta ut engångsavgift sammanhänger med att det inte kan anses klart vad erläggandet av engångsavgift har för rättsliga konsekvenser. Är det en prestation, som berättigar varje ägare av fastigheten till vattenförsörjning och avlopp genom den allmänna va-anläggningen under obegränsad tid? Blir brukaren möjligen genom engångsavgiften delägare i den allmänna va-anläggningen?

Eller är engångsavgiften ett kapitaltillskott, som inte hindrar huvudmannen från att ta ut nya tillskott av olika anledningar såsom att fastigheten förändras genom ändringar i fastighetsindelningen, att de faktorer, som bestämt beloppet av den ursprungliga engångsavgiften ändrats, t. ex. till följd av ombyggnad eller tillbyggnad eller att huvudmannen lagt ned ytterligare kapitalkostnad på anläggningen?

Verkningarna av att engångsavgift erlagts kan bero av innehållet i VAL och av de förutsättningar från huvudmans och brukares sida utöver eller vid sidan av VAL:s regler, under vilka avgiften erlagts.

Utformningen av gällande VAL kan ge upphov till föreställningen att betalningen av engångsavgift skulle skapa en bestående rätt till vattenförsörjning och avlopp, bl. a. genom valet av beteckningen engångsavgift, genom stadganden att avgiften utgår av fastigheterna och genom det uttryckliga stadgandet i 10 §, att huvudmannen är skyldig att genom den allmänna va-anläggningen sörja för vattenförsörjning och avlopp, så länge behovet av anläggningen kvarstår.

Emellertid torde uttrycket engångsavgift inte innebära annat än att avgiften skall utgå för att täcka kostnader av engångsnatur, d. v. s. kapitalkostnader. Det torde vara lagligen möjligt att påföra brukare ny engångsavgift, om huvudmannen ådragit sig nya kapitalkostnader på grund av förbättring eller liknande åtgärd beträffande anläggningen, som kommer hela va-kollektivet eller väsentliga grupper därinom till godo.

Möjligheten att debitera ny engångsavgift, som i de här avsedda fallen av praktiska och psykologiska skäl inte ofta torde ha varit på tal, kan ha eliminerats genom utfästelser från huvudmannen eller genom överenskommelse mellan huvudman och brukare.

Den omständigheten att avgift enligt gällande VAL utgår av fastighet är, på den ena sidan, en omständighet som jämte andra kan ge vid handen att avgiften är avsedd att ha verkningar, som består, i varje fall så länge fastigheten existerar. Enligt 25 § VAL svarar, om annat ej avtalats, ägaren av fastighet för avgifter som förfaller till betalning från det han tillträtt fastigheten till dess ny ägare tillträder den. En ägares betalning av engångsavgift räknas kommande ägare tillgodo.

På den andra sidan kan det göras gällande att knytandet av avgiftsbetalning

till fastighet bör medföra att verkningarna av sådan betalning upphör, för den händelse det sker en omreglering av fastighetsbeståndet, som gör att fastigheten upphör att existera i den form den hade, när avgiftsbetalningen skedde. Förändring av fastighetens beteckning i samband med ändringar i dess areal eller dylikt bör väl däremot inte i och för sig behöva medföra sådan verkan. Det är först när förändringarna är så genomgripande, att den ursprungliga fastigheten inte längre kan identifieras, som det finns klar anledning ifrågasätta, att verkningarna av avgiftsbetalningen har upphört. Framför allt gäller detta om förändringarna i fastighetsbildningen medfört motsvarande genomgripande omläggning av rörsystem och andra anordningar för vattenförsörjning och avlopp.

Den rätt till vattenförsörjning och avlopp, som enligt gällande rätt tillkommer brukare, grundas på gällande VAL:s allmänna bestämmelser om kommuns skyldighet att besörja allmän va-anläggning, fastighetsägares anslutningsrätt och huvudmans skyldighet att vidmakthålla anläggningen och ansvara för dess funktioner. Vederlaget i form av avgifter för huvudmannens tjänster behöver enligt va-utredningens mening i och för sig icke ha någon inverkan på den del av rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare, som avser själva rätten till vattenförsörjning och avlopp. Rätten kan vara densamma, även om det inte skulle utgå någon avgift, vilket kan förekomma utan hinder av VAL.

Den omständigheten att engångsavgiften bestämmes och erlägges vid brukningstidens början och att dess belopp är maximerat efter huvudmannens kapitalkostnader för anläggningen innebär icke, att den medför någon andel i anläggningen eller något delägarskap

eller över huvud taget någon rättighet gentemot huvudmannen utöver den, oberoende av om engångsavgift utgår, förefintliga rätten att bruka anläggningen och därmed få vattenförsörjning och avlopp.

Det är emellertid förstaeligt att engångsavgiften kan ha förmenats medföra någon form av delägarskap. När företaget av liknande slag som allmän va-anläggning drives av sina brukare såsom aktiebolag, förening eller samfällighet brukar ofta delägarskapet konstitueras genom ett kapitaltillskott i form av insats e. d. I VAL har genom avgiftsreglerna accepterats att huvudmannen ålägger brukarna att betala ett sådant tillskott, fastän de inte är eller kan bli delägare i den allmänna va-anläggningen på grund av dennas karaktär av offentlig anstalt.

Sammanfattningsvis kan sägas, att åtskilliga skäl föreligger såväl för som mot uppfattningen att rätten att bruka va-anläggningen skulle ha allframtidskaraktär.

För uppfattningen att rätten skulle ha en sådan karaktär talar bl. a. att den enligt gällande VAL är knuten till fastigheten — oavsett den därpå uppförda bebyggelsen — om än engångsavgift liksom bidrag till gatubyggnadskostnad (dess avloppsdel) bestämts med hänsyn ej endast till tomtens storlek utan även i väsentlig grad till bebyggelsens eller byggnadsrättens omfattning och art. Vidare torde man icke kunna bortse från att en fastighetsägare genom sitt kapitaltillskott i form av engångsavgift kan hävda berättigade anspråk på att för all framtid få avkastning av sitt kapitaltillskott. Avkastningen gottgöres honom genom lägre brukningsavgifter. Nedsättningen motsvarar i princip räntan på engångsavgiften.

Huvudmannen har ju haft frihet att antingen ta ut engångsavgifter upp till

den tillåtna maximigränsen eller att ta ut enbart brukningsavgifter. I det förra fallet måste brukningsavgifternas totala belopp i princip vara så mycket lägre än i det senare fallet, att skillnaden motsvarar räntan på engångsavgifternas totala belopp.

Om huvudmannen valt att ta ut 1 000 kronor i anslutningsavgift, måste (vid sex procents ränta) de årliga avgifterna i princip bli 60 kronor lägre än om ingen anslutningsavgift tagits ut. Skall omreglering av avgifterna ske, bör fastighetsägaren således även i fortsättningen äga åtnjuta 60 kronors nedsättning i de årliga avgifterna eller återfå kapitaltillskottet om 1 000 kronor eller dess motvärde.

Mot uppfattningen om engångsavgiftens allframtidskonsekvenser kan främst anföras, att den i praktiken till huvudsaklig del motiveras av och till beloppet bestämmas efter bebyggelsen på fastigheten, icke efter tomten. När bebyggelsen är uttjänt och avskriven, är det också rimligt att motsvarande engångsavgift för vatten och avlopp och den därmed förenade rätten skall anses avskriven. Riktigare uttryckt är det de med kapitaltillskottet bekostade ledningarna som får anses uttjänta och avskrivna. Det berättigade i detta betraktelsesätt är särskilt markerat i de fall, då sanering innebär att befintliga ledningar, trots att de varit fullt tillfredsställande för den tidigare bebyggelsen, måste läggas om på grund av ökad bebyggelse eller eljest behov av ökad kapacitet till följd av stadsplaneändring, ändrade gatu- eller ledningssträckningar o. s. v.

Va-utredningen vill i anslutning härtill erinra om att vissa av de likställighetsöverenskommelser angående gathållning som träffades efter 1862 var avsedda att genom kapitalbidrag från

fastighetsägarna för all framtid befria dem från denna börda. När genom 1931 års stadsplanelag möjlighet yppades för städerna att taga ut bidrag till gatu- byggnadskostnad, åberopades likställighetsöverenskommelserna av fastighetsägarna till stöd för yrkande om befrielse. Rättsfall visar att dessa invändningar tillmättes ringa betydelse. Förutsättningarna hade så avsevärt förändrats att likställighetsöverenskommelserna endast kunde föranleda mindre jämkningar i de fordrade bidragen (SOU 1928: 5 s. 288 ff; prop. 1931: 79 s. 110; NJA I 1951 s. 524).

I detta sammanhang bör också erinras att så länge kostnader för avlopp av fastighetsägarna togs ut i form av bidrag till gatubyggnadskostnad, dessa bidrag var att betrakta som engångsbidrag så länge den stadsplan var gällande, till vilken bidragen var anknutna. Skedde en sådan förändring genom ny stadsplan att nya gator och nya tomter bildades och till följd därav nya avloppsledning framför tomterna måste anläggas, hade ägarna av de nya tomterna att utge nya gatukostnadsbidrag, avseende bl. a. avloppsanordningarna. De kunde icke yrka befrielse eller nedsättning under åberopande av att gatukostnadsbidrag tidigare erlagts för den tomtmark som kommit att ingå i de nya tomterna.

Va-utredningen anser, att frågan om engångsavgifter för ny bebyggelse på förut bebyggd mark främst bör bedömas från praktiska synpunkter och på basis av huvudregeln att avgiftsskyldigheten skall fördelas mellan brukarna efter skälig och rättvis grund. Det torde således finnas anledning för huvudmännen att utforma sina taxor och allmänna bestämmelser enligt den föreslagna VAL så, att engångsavgifterna i huvudsak anknytes till bebyggelsen på fastig-

heten, icke till tomten. När bebyggelsen rives, kan det följaktligen bli fråga om att ta ut ny engångsavgift.

Rivning av byggnader sker sällan förrän efter minst femtio år. Om engångsavgift efter denna tid betraktas som avskriven, innebär detta att fastighetsägaren för varje år under femtioårsperioden (vid sex procents räntefot) betalat 63 kronor 50 öre i brukningsavgift för varje 1 000-tal kronor av avslutningsavgiften. Är han i stället berättigad att få ersättning för eller att behålla motvärdet av engångsavgiften, har han betalat 60 kronor per år under perioden ifråga. Mot bakgrunden av de förändringar beträffande va-anläggningen, dess kapacitet och utnyttjande, penningvärde och brukningsavgifter o. s. v. som måste antagas ha inträtt under en femtioårsperiod, framstår avskrivningen av engångsavgiften efter en sådan tidsperiod såsom väl motive-rad.

Det sagda bör också ses mot bakgrunden av att om nybildad tomt inom saneringsområde skulle tillgodoräknas engångsavgift, som erlagts för tomter eller delar av tomter, vilka ingår i den nya tomten, så skulle detta innebära ett administrativt mycket betungande arbete. Resultatet skulle dessutom lätt och ofta kunna föranleda delade meningar och ge upphov till tvister.

Emellertid kan det förekomma fall, då det vore stötande om icke skälig hänsyn toges till den erlagda engångsavgiften, t. ex. när byggnad brinner ned eller när den av någon anledning rives efter relativt kort tid.

Va-utredningen anser att man kan förutsätta att huvudmännen — med hänsyn till regeln om kostnadsfördelning efter skälig och rättvis grund — kommer att ta hänsyn till fastighetsägarnas berättigade anspråk på gottskrivning av

engångsavgift, som ännu ej kan anses helt avskriven, när det i de antydda situationerna blir fråga om att taga ut nya avgifter. Det kan förväntas att huvudmännen genom sin organisation, VAV, utformar erforderliga riktlinjer för avskrivning av engångsavgift och att regler om detta införes i taxor och allmänna bestämmelser.

#### *Förenklingar i taxan*

Va-utredningen kan för sin del inte ställa förslag om *förenklingar i taxan* för de allmänna va-anläggningarna. Liksom hittills skall det ankomma på huvudmännen att fastställa taxa. Det får förutsättas, att VAV tillhandagår huvudmännen med vägledning i taxefrågor.

Såsom framgår av den tidigare framställningen har SKTF låtit utarbeta ett normalförslag till vatten- och avloppstaxor år 1957. Det kan inte förutsägas, om och när det kan bli tal om att i tekniskt hänseende arbeta om detta normalförslag. Va-utredningens förslag till ny VAL ger i och för sig knappast anledning till någon omarbetning i detta hänseende. Däremot finns det anledning till en översyn i formella hänseenden med tanke på att den föreslagna VAL utgår från att taxan skall vara norm i rättsförhållanden mellan huvudman samt brukare vilka i varje fall till formen är av delvis annan karaktär än hittills.

Den föreslagna nya VAL innebär inte några nyheter i fråga om de allmänna va-anläggningarnas prestationsskyldighet gentemot sina brukare. Denna avses liksom hittills kunna omfatta, förutom vattenförsörjning och avlopp, som helt eller väsentligen avser byggnad, även avledning av dagvatten från brukarens tomt. Dessutom kan brukare liksom f. n. vara skyldig bidraga till hu-

vudmannens kostnader för att avleda vatten från allmänna platser.

De föreslagna, schematiska avgiftsreglerna torde i och för sig medge vissa förenklingar i taxorna. Syftet med dem och med de kommentarer och motiv, som lämnats till dem, är emellertid i första hand att undanröja den tveksamhet som föreligger om vad gällande rätt innebär i fråga om huvudmans möjligheter att ta ut och brukares skyldighet att betala avgifter. Utredningens undersökning har inte givit vid handen, att det nuvarande förslaget till normaltaxa innehåller något som strider mot de principer för taxa och avgifter som utredningen anser böra gälla i dessa hänseenden. Tvärtom får normalförslaget anses tillgodose kravet på fördelning av avgifterna efter skälig och rättvis grund.

Detta krav torde emellertid kunna tillgodoses även på andra sätt. Utredningen utgår från att taxefrågorna kommer att ägnas uppmärksamhet av VAV och av huvudmännen och att möjligheterna till förenkling kommer att beaktas och vägas mot intresset av rättvis fördelning av avgifterna m. m., när det blir aktuellt att göra ändringar i nuvarande förslag till normaltaxa eller i tillämpad taxa för allmän va-anläggning.

*Twister* av olika slag mellan huvud-

man samt brukare rörande lagligheten och skäligheten av taxa och avgifter, kan enligt va-utredningens förslag på brukares begäran prövas av *statens va-nämnd* under förutsättning att huvudmannen medger detta. Den tvistefråga, som förelåg i ett av Hässelby villastads fastighetsägareförening u. p. a. hos Kungl. Maj:t anhängiggjort ärende, vari handlingarna överlämnats till utredningen, skulle med tillämpning av utredningens förslag till VAL under angiven förutsättning kunna prövas i denna ordning. Tvistefrågan gällde skäligheten av att debitera kostnader för avlopp efter mängden av förbrukat vatten utan att medge ägare av villatomter och trädgårdsanläggningar skäligt avdrag för vatten, som använts för bevattning.

#### *Annat*

Ytterligare två frågor rörande taxa och avgifter, den ena rörande avgift för att *avleda industriellt avloppsvatten från industriföretag*, den andra om skyldighet att erlagga *avgift för obebyggd tomt* har särskilt övervägts av utredningen. Dessa frågor kommer att behandlas i specialmotiveringen, den förre i samband med förslaget till ändring i 8 kap. 36 § VL, den senare i samband med 5 § förslaget till ny VAL.

### 3 kap. Prövningsinstanser

#### 1. Gällande rätt

##### a) Va-området

I 19—23 §§ VAL ges bestämmelser om prövningen av frågor enligt VAL. 19—22 §§ avser frågor, som prövas av länsstyrelsen, 23 § frågor, som prövas av domstol.

Behörig länsstyrelse för ärende, som enligt VAL skall handläggas av sådan myndighet, är enligt 19 § länsstyrelsen i det län, där allmän va-anläggning huvudsakligen har eller skall ha sitt verksamhetsområde. Länsstyrelsen kan enligt 20 § i va-ärende anlita sakkunnigt biträde och bestämma om ersättning åt den sakkunnige.

21 § ger länsstyrelsen befogenhet att sätta ut vite i ärenden enligt 3 § om skyldighet för kommun att ombesörja allmän va-anläggning, i anslutningsärenden enligt 6 § och när föreskrifter enligt 12 § fastställs. 22 § slutligen innehåller stadgande, att talan mot länsstyrelsens beslut kan föras hos Kungl. Maj:t genom besvär.

23 § VAL avser tvistefrågor enligt VAL, som skall prövas av domstol. Lagrummet anger som behörig domstol allmänna underrätten i den ort, där anläggningen huvudsakligen har sitt verksamhetsområde. Till domstols prövning hör enligt lagrummet tvistiga frågor, om vilkas prövning annat ej är stadgat.

Frågor om ersättning enligt 8 och 9 §§ VAL för befintliga anordningar, som antingen tas i anspråk för allmän

va-anläggning eller blir onyttiga genom tillkomsten av sådan anläggning, skall prövas av domstol. För denna grupp av domstolsfrågor med expropriationsrättslig anknytning ges i 23 § andra stycket en specialregel för rättegångskostnaderna. Huvudmannen skall betala båda sidornas kostnader, utom om rätten med hänsyn till omständigheterna finner skäligt förordna annorlunda.

Till gruppen *domstolsfrågor* enligt VAL hör ärenden om *ersättning m. m.* enligt 8 och 9 §§ VAL.

Den viktigaste gruppen av frågor, som enligt VAL skall prövas av domstol, får emellertid anses vara sådana som rör brukares *avgifter*. Tvist mellan huvudman samt brukare om avgift, som påförts brukaren, skall avgöras genom domstols prövning. Den missnöjde, som regelmässigt torde vara brukaren, har att väcka talan mot huvudmannen vid domstol.

Domstolens dom i målet kommer endast att avse förhållandet mellan parterna i målet, d. v. s. huvudmannen samt den ifrågavarande brukaren. Domen får således icke någon omedelbar verkan på andra brukares avgifter, även om domen skulle innebära, att domstolen underkänt huvudmannens beräkningsgrunder i något hänseende, som inverkar på alla eller många brukares avgifter.

Det torde emellertid kunna påräknas, att huvudman i händelse dom i avgiftsmål skulle gå honom emot självmant



ändrar taxan och beräkningsgrunderna. Huvudmannen har ett eget intresse att göra detta, eftersom han annars riskerar att bli instämnd av ytterligare brukare.

Vad gäller kommunal huvudman finns möjlighet att få taxa prövad i administrativ väg genom kommunala besvär enligt 76 § kommunallagen. Administrativ prövning torde även kunna komma i fråga i vissa avgiftsärenden, som berör enstaka brukare samt huvudman. Va-utredningen återkommer härtill senare i framställningen. Här skall endast den allmänna reflexionen göras, att kommunernas roll som organ för tillämpning av VAL medför, att kommunallagen kommer att gälla både för själva rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare och för möjligheterna att åstadkomma prövning av huvudmans beslut av skilda slag, som påverkar detta rättsförhållande. Domstolsprövning och administrativ prövning kan därigenom bådadera förekomma i åtskilliga ärenden enligt VAL, bl. a. avgiftsärenden.

Åtskilliga frågor som har samband med *andra villkor för brukandet* av allmän va-anläggning än avgifterna och vad därmed sammanhänger kan föranleda huvudman eller brukare att begära domstols prövning. Som exempel på sådana frågor kan nämnas yrkande om skadestånd, då huvudman eller brukare anser sig ha lidit skada till följd av att andra parten överträtt vad som åligger honom enligt va-avtalet. Åtskilliga andra frågor, avseende villkors giltighet, tolkning, skälighet och laglighet torde också kunna föras till domstol.

Av de här åsyftade villkoren för brukande har va-verken meddelat många som föreskrifter enligt 12 § VAL. De är alltså avsedda att gälla som offentlig-rättsliga påbud. Tidigare har nämnts, att fastställelse av länsstyrelsen inte ansetts kunna meddelas på föreskrifter,

vilka grundats på ett av VAV (SKTF) utarbetat normalförslag. Som följd härav har föreskrifter i åtskilliga fall antagits av huvudman och sedermera tillämpats gentemot brukare utan att dessförinnan ha fastställts. Vilken rättslig karaktär de antagna men ej fastställda föreskrifterna har, är att anse som ovisst. Möjligen kan de liknas vid standardformulär för avtal på områden, där rättsförhållanden genom avtal etableras mellan en företagare samt en stor krets av avnämare. Som ett näraliggande exempel kan nämnas bestämmelser i reglemente för kommunalt elverk om vad abonnent skall vara skyldig iakttaga. Som ett exempel från ett område, där den privaträttsliga karaktären av rättsförhållandena är mera utpräglad, kan nämnas standardformulär för avtal om försäkringar. Om jämförelsen med företagares standardformulär för avtal godtages, skulle förekomsten av antagna men icke fastställda föreskrifter om villkor för brukande av allmän va-anläggning kunna sägas betyda ett ökat privaträttsligt inslag i rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare.

Om villkoren för brukandet av allmän va-anläggning gäller, att administrativ prövning i den ordning, som tillämpas i fråga om kommunala beslut i allmänhet, står till buds vid sidan om domstols prövning, när sådan kommer i fråga. Har villkoren den av lagstiftaren avsedda karaktären av offentlig-rättsliga påbud, torde prövning i administrativ väg få anses vara den mest naturliga och komma i första hand. Har villkoren inte blivit fastställda som föreskrifter, skulle detta möjligen kunna anses medföra, att domstolsprövning fått något större aktualitet.

Vad som hittills anförts om va-frågor, vilka prövas av domstol, gäller allmänna va-anläggningar med kommun som huvudman. Har anläggningen för-

klarats allmän enligt 2 § VAL och har den således annan huvudman än kommun, medför detta ett bortfall av de möjligheter till prövning i administrativ ordning genom kommunala besvär, som står till buds när huvudmannen är kommun.

*Va-frågor för allmän va-anläggning med auktoriserad huvudman* kan således, i den mån de uppkommit till följd av beslut av huvudmannen, som regel endast prövas av domstol. Va-utredningen syftar då främst på sådana frågor, som är aktuella och centrala i rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare, d. v. s. avgiftsfrågor och frågor om andra villkor. Skulle villkor för brukandet ha fastställts av länsstyrelsen enligt 12 § VAL, finns emellertid möjlighet för den som berörs av beslutet att i vanlig ordning överklaga fastställelsebeslutet hos Kungl. Maj:t. Om villkoren för brukande av anläggningen blivit fastställda som föreskrifter och därmed fått karaktär av offentliga påbud, torde detta inverka på omfattningen och innebörden av den prövning, som domstol kan göra i händelse av tvist.

De *administrativa va-frågorna* är till en del angivna i VAL. Till en annan del beror de av om huvudmannen är kommun eller annan. Såsom framgår av vad tidigare sagts, kan enligt 76 § kommunallagen kommunala besvär anföras över de flesta beslut av kommunala organ.

Som exempel på administrativa ärenden enligt VAL kan nämnas frågan om kommuns skyldighet att ordna så att allmän va-anläggning kommer till stånd (3 §), om allmän va-anläggnings verksamhetsområde i vissa fall (5 §, 2 § tredje stycket), om skyldighet att ansluta fastighet (6 §), om fastställelse av föreskrifter för brukandet (12 §), om auktorisation av va-anläggning med

annan huvudman än kommun (2 §) samt om förordnande av syssloman för sådan anläggning (18 §). Till denna grupp av va-ärenden torde också få räknas ärenden enligt 8 kap. 36 § VL om fastställelse av villkor för avledande av industriell inrättnings avloppsvatten genom allmän va-anläggnings avloppsledning.

Den instans, som företar prövning av här ifrågavarande va-ärenden, är länsstyrelsen. Mot länsstyrelsens beslut kan talan fullföljas hos Kungl. Maj:t. Ärendena upptas och avgöres av regeringsrätten med undantag av ärenden om fastställelse av kommunal representations beslut att antaga föreskrifter enligt 12 § VAL. Ärenden av sistnämnda slag avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet, sedan regeringsrätten avgivit utlåtande.

Genom kommunala besvär kan ett flertal beslut, som i va-ärenden fattas av kommunal huvudman, bringas under länsstyrelsens prövning. Från länsstyrelsen kan dessa ärenden föras vidare genom besvär hos Kungl. Maj:t i regeringsrätten.

Fullföljd genom kommunala besvär är ett speciellt rättsmedel, för vilket gäller inskränkningar i olika hänseenden. Klagan får endast föras av medlem i den kommun, som fattat beslutet. Besvären måste vara grundade på någon av följande besvärsgrunder, nämligen *att* beslutet icke tillkommit i laga ordning, *att* det står i strid mot allmän lag eller författning eller annorledes överskrider deras befogenhet, som fattat beslutet, eller *att* det kränker klagandens enskilda rätt eller eljest vilar på orättvis grund. Sammanfattningsvis kan sägas, att besvären medför en laglighetsprövning men däremot icke någon lämplighetsprövning. Kommunalbesvär kan anföras över beslut av kommunens fullmäktige samt över beslut av

kommunens styrelse eller annan kommunal nämnd.

Innebörden av de olika möjligheterna till prövning kan lämpligen belysas genom exempel.

Fråga om föreskrifter för brukande av allmän va-anläggning skall enligt 12 § VAL komma under länsstyrelsens prövning genom att huvudmannen underställer sitt beslut att antaga föreskrifterna för fastställelse. Denna prövning, som omfattar såväl beslutets laglighet som dess lämplighet, gäller både kommunal huvudmans föreskrifter och annan huvudmans.

För kommunal huvudman — men däremot inte annan huvudman — gäller emellertid tillika, att beslut om antagande av föreskrifter kan överklagas av kommunmedlem genom kommunalbesvär. Dessa besvär, som avser det kommunala beslutets laglighet, kan föreligga till prövning hos länsstyrelsen samtidigt som föreskrifterna underställts länsstyrelsen för fastställelse. Prövningen efter underställning anses icke böra företagas före den kommunala besvärprövningen. I praxis torde förekomma, att den ena och den andra prövningen företages samtidigt. Därvid torde i första hand avgöras, om beslutet är lagligt. Skulle beslutet finnas olagligt och skall det hävas på denna grund, saknas anledning pröva dess lämplighet.

Skulle kommunala besvär mot kommunal huvudmans beslut att antaga föreskrifter av länsstyrelsen lämnas utan bifall, torde detta inte hindra, att länsstyrelsen i underställningsärendet vägrar fastställelse. Vägran kan grundas såväl på laglighetsskäl som på lämplighetsskäl.

Om länsstyrelsen avslår kommunala besvär över beslut om antagande av föreskrift och samtidigt fastställer beslutet på grund av underställning, så kan den som fört de kommunala be-

svären fullfölja talan till Kungl. Maj:t, antingen enbart mot kommunens beslut eller såväl däremot som mot fastställelsebeslutet. Talerätt mot fastställelsebeslutet torde i övrigt tillkomma var och en, som beröres därav, således även annan än kommunmedlem.

Talerätt mot beslut om *vägrad* fastställelse tillkommer endast vederbörande kommun.

Besvär över fastställelsebeslut i underställningsärende prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet efter regeringsrättens hörande. Besvär över länsstyrelses utslag på besvär över kommunens beslut prövas av regeringsrätten. Föres talan samtidigt såväl mot fastställelsebeslut som mot utslag på besvär över kommunens beslut, skall det för talan mot fastställelsebeslutet föreskrivna förfarandet iakttagas även beträffande det kommunala besvärsmålet (3 § andra stycket regeringsrättslagen).

När föreskrifter för brukandet antagits och satts i tillämpning gentemot brukarna utan att fastställelse av länsstyrelsen begärts, kommer överprövning i administrativ ordning till stånd endast om huvudmannen är kommun och kommunmedlem anför kommunalbesvär. Är huvudmannen annan än kommun finns inte möjligheten att anföra kommunalbesvär.

Det nyss anförda visar, att olika former av administrativ prövning kan komma i fråga beträffande samma beslut i va-ärende, när beslutet rör normgivning — antagande av föreskrifter — av kommunal huvudman.

Även beslut om åtgärd gentemot enskild brukare, som kommunal huvudman vidtar, torde ibland kunna prövas på grund av kommunalbesvär. Så torde kunna ske t. ex. om brukaren anser, att huvudmannen i förhållande till honom uppträder så att principen om kommunal likställighet kränkes. Han kan

t. ex. göra gällande att huvudmannen i samma situation tillämpar visst villkor, avseende avgift eller annat, mot honom men icke mot andra brukare eller att villkoret tillämpas annorlunda och strängare mot honom än mot andra.

Såsom framgår av det som tidigare anförts vid redogörelsen för domstolsfrågor kan fråga om åtgärd av huvudman gentemot enskild brukare bringas under domstols prövning. I många fall, sannolikt bl. a. de nyss antydda då brukare ansett kravet på likställighet åsidosatt, kan såväl administrativ prövning som domstolsprövning komma i fråga.

Ytterligare ett exempel kan anföras på hur VAL och kommunallagstiftningen griper i varandra och hur detta kan medföra prövning av va-frågor i olika ordning och från divergerande utgångspunkter. Huvudman bestämmer enligt 5 § VAL — med vissa speciella undantag — anläggningens verksamhetsområde. I praktiken fattas ofta inga formella beslut om verksamhetsområdet. Detta anses då omfatta det område, där ledningar dragits och andra anordningar för att bereda fastigheterna vattenförsörjning och avlopp färdigställt, d. v. s. verksamhetsområdet sammanfaller med det område inom vilket anläggningen faktiskt har utbyggt.

Det kan tänkas, att bebyggt område delvis ligger inom, delvis utom allmän va-anläggnings verksamhetsområde. Fastigheterna utom verksamhetsområdet kan ha lika stort behov av att bli brukare av den allmänna va-anläggningen som fastigheterna inom. Trots detta har ägare av fastighet utom verksamhetsområdet icke rätt kräva anslutning enligt 6 § VAL. Inte heller torde han ha möjlighet kräva, att anläggningens verksamhetsområde jämkas till att omfatta hela bebyggelseområdet, så att fastigheten kommer att falla inom verksamhetsområdet och ägaren därmed bli

berättigad kräva tvångsanslutning. Där emot torde han, om huvudmannen är kommun, möjligen kunna anföra kommunala besvär mot huvudmans beslut att vägra anslutning. Besvären torde då böra grundas på att beslutet står i strid mot den kommunala likställighetsprincipen. — VL 8 kap. ger i vissa situationer fastighetsägare utanför samhälle, d. v. s. allmän va-anläggnings verksamhetsområde, särskilda möjligheter att kräva anslutning till anläggningens avloppsledning.

Framställningen har hittills så gott som enbart gällt brukares möjligheter att få va-frågor prövade. Huvudmannens motsvarande möjligheter har endast berörts i förbigående. Såvitt gäller de inbördes relationerna mellan huvudman samt brukare är det naturligt att framställningen fått en sådan tyngdpunkt. Huvudmannen har en sådan ställning gentemot brukaren, att brukaren i allmänhet med eller mot sin vilja måste rätta sig efter vad huvudmannen bestämmer. Gör brukaren icke detta, så har huvudmannen andra möjligheter att driva igenom sin vilja än att bringa saken under prövning hos domstol eller i administrativ väg.

Om brukaren t. ex. inte betalar debiterad avgift eller överträder meddelad föreskrift, kan huvudmannen tänkas tillgripa avstängning för att tvinga fram det önskade handlandet från brukaren. Huvudmannen kan använda denna utväg att driva igenom sin mening vare sig brukarens handlingssätt beror av försummelse eller av att brukaren anser att huvudmannen överskrider sin befogenhet eller kränker brukarens rätt. Och huvudmannen har att själv bedöma om avstängning kan ske utan olägenheter, sanitära och andra, som inte står i proportion till ändamålet med åtgärden och som kan tänkas föranleda skadeståndsskyldighet eller annan sank-

tion vid en prövning i efterhand. Brukare, som är missnöjd med beslut eller åtgärd från huvudmannens sida, är däremot hänvisad till att begära prövning av beslutet eller åtgärden hos domstol eller administrativ myndighet.

Emellertid kan huvudman ibland vilja påkalla prövning av va-frågor. Huvudman kan ha anledning vända sig till domstol med krav på skadestånd av brukare, som överträtt meddelad föreskrift. Han kan också ha anledning hos domstol yrka att få debiterat men ej erlagt avgiftsbelopp utdömt.

Huvudman kan föra talan mot administrativt beslut som gått honom emot, t. ex. ärende om underställning enligt 12 § VAL, där länsstyrelsen vägrat fastställelse av antagna föreskrifter, eller ärende, där brukare anfört besvär mot beslut av huvudman i va-fråga och fått bifall till sin talan i länsstyrelsen. Vidare kan huvudman få olika va-ärenden prövade enligt VAL, t. ex. ärende om tvångsanslutning av fastighet enligt 6 §, ärende rörande frågan till vilken av flera möjliga allmänna va-anläggningar viss bebyggelse skall hänföras (5 §) m. m.

Denna framställning omfattar icke annat än undantagsvis prövning av va-frågor enligt annan speciallagstiftning än VAL och kommunallagen, t. ex. VL och hälsovårdslagstiftningen. Prövning av frågor, som rör vattenförsörjning och avlopp enligt VL och HvS kan förekomma och förekommer i betydande utsträckning men har ansetts ligga utanför vad utredningen haft anledning att gå närmare in på.

Här skall endast erinras om att de grundläggande stadgandena om rätt till vatten finns i 1 kap. VL, att 2 kap. VL innehåller regler om byggande i vatten och om vattentäkt, och att VL:s regler om avloppsvatten finns i lagens 8 kap.

Vidare skall nämnas, att HvS 1958 i sitt 6 kap. upptar regler om vattenförsörjning och vattenundersökning m. m., att 7 kap. HvS har rubriken Om avledande av flytande orenlighet m. m. och att hälsovårdsnämnd enligt stadganden i 14 kap. HvS, som handlar om hälsovårdskontroll, kan utfärda förelägganden och förbud bl. a. rörande vattenförsörjning och avlopp.

#### **b) Statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström**

På elområdet har sedan 1938 funnits en föreskrift om reglering av priset för elektrisk ström. Föreskriften är intagen i 2 § 7 mom. 1902 års ellag. Prisregleringen tillkom huvudsakligen för att hindra distributionsföretagen på elområdet från att missbruka den monopolställning, de innehar såsom statliga koncessionshavare och som de fått efter en prövning av bl. a. behovet av den elektriska anläggningen.

I den utformning, som prisregleringen på elektrisk ström hade fått år 1938, var den inskränkt till rena prisfrågor. Övriga villkor, som gällde för att distributör skulle tillhandahålla strömmen, omfattades inte av regleringen. Emellertid skulle enligt uttalande i förarbetena (prop. 1938: 137 s. 48) de förhållanden, under vilka strömmen levererades, beaktas, när taxas skälighet bedömdes.

1938 års prisreglering hade dessutom den inskränkningen, att den icke avsåg statens taxor och heller inte pris, som kommunal myndighet hade fastställt för att tillhandahålla ström inom kommunen.

Som organ för prisregleringen inrättades statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström. Nämnden bestod och består alltså av fem ledamöter, förordnade av Kungl. Maj:t för viss tid. Bland ledamöterna skall finnas såväl sådana

som företräder leverantörsintressena som sådana vilka företräder konsumentintressena.

Framställning om prisreglering skall av elkonsument eller den som vill bli elkonsument ges in till kommerskollegium. Om framställningen inte anses uppenbart ogrundad, överlämnar kollegium den till nämnden. Sedermera kan framställning göras om ändring i eller upphävande av vad nämnden beslutat. Sådan framställning prövas på samma sätt som annan. Den kan emellertid göras inte bara av brukare utan också av distributör.

Kommerskollegiets och nämndens beslut i prisregleringsfrågor kan inte överklagas. Vad nämnden beslutat, binder parterna i prisregleringsärende. Skulle de sluta avtal, som strider mot vad nämnden beslutat, så skall detta avtal vara utan verkan. Parterna kan avvika från vad nämnden beslutat endast om nämnden efter ny framställning från någon av dem ändrat eller upphävt sitt beslut.

Prisregleringsnämndens beslut kan alltså upprätthållas genom regeln att däremot stridande avtal skall vara utan verkan. Däremot finns det icke någon straffrättslig sanktion i händelse någon bryter mot beslutet. I förarbetena till lagbestämmelserna om prisregleringsnämnden, uttalades, att möjlighet torde föreligga att åtminstone i många fall trygga efterlevnaden av en beslutad prisreglering i annan ordning. Därvid torde syftas på att eldistributör såsom koncessionshavare kan förmodas vara angelägen uppfylla sina förpliktelser av olika slag mot det allmänna. Sedan 1958 kan försummelse därutinnan medföra att det kan bli tal om att häva koncessionen.

Enligt nämndens instruktion (SFS 1939: 807) skall nämnden i första hand söka få till stånd frivillig uppgörelse

mellan parterna. Nämnden skall därför hänvisa parterna att underställa tviste-frågan Svenska elverksföreningens tariffkommission. Skulle kommissionen ej åstadkomma förlikning, skall nämnden göra ytterligare försök att bilägga tvisten innan den verkställer prisreglering.

Nämnden kan, i mån av behov anlita särskilda sakkunniga.

Kostnaderna för nämndens verksamhet bestrides av allmänna medel. Sökande i prisregleringsärende påföres emellertid avgift för lösen av kommerskollegiets beslut i anledning av hans framställning. Avgiften utgör numera 30 kronor.

Tariffkommissionen medverkar i prisregleringen utan krav på ersättning.

Prisregleringsnämndens verksamhet har varit av ganska blygsam omfattning. Antalet ärenden, som överlämnats från nämnden till tariffkommissionen har i medeltal varit 14 per år.

Reglerna i 1902 års ellag om koncession och om prisreglering på elektrisk ström reviderades år 1957. I fråga om koncession infördes bl. a. uttrycklig bestämmelse om skyldighet för koncessionshavare att leverera ström till avnämare.

Skyldigheten för koncessionshavare att underkasta sig prisreglering utvidgades. Det stadgades nämligen, att koncessionshavare skulle underkasta sig prisreglering inte bara i fråga om priset på levererad ström utan också i fråga om övriga villkor för dess tillhandahållande. Dessutom upphävdes det tidigare undantaget i fråga om statliga och kommunala eltaxor. Prisregleringen omfattar således numera alla eltaxor.

Hänförandet av de kommunala eltaxorna under prisregleringen utlöste under förarbetena till lagändringarna debatt och meningsskiljaktigheter. Den statliga utredning, elkraftutredningen, som framlagt det betänkande, som låg

till grund för lagändringarna 1957 (SOU 1954: 12), föreslog med reservation från en ledamot, att de kommunala taxorna skulle vara underkastade prisreglering. Den skiljaktiga ledamoten åberopade som skäl för att undantaget skulle bestå, att majoritetens förslag innebar ett angrepp på den kommunala självbestämmanderätten.

Vid remissbehandlingen av betänkandet avstyrktes förslaget bl. a. av stadsförbundet som ansåg, att förslaget inkräktade på den kommunala självbestämmanderätten. Förslaget avstyrktes vidare av kommerskollegium. Ämbetsverket anförde såsom skäl för sin inställning, att kommunallagen gav möjlighet att genom kommunala besvär få skäligheten av kommunala eltaxor prövad. Enligt kollegiets mening fanns ej tillräckliga skäl att skapa ytterligare en besvärsväg för att pröva kommunalt företags taxor inom den egna kommunen.

I den proposition, vari förslag till ändringar i 1902 års ellag lades fram för riksdagen (prop. 1957: 161 s. 58) undantogs med hänvisning till kommerskollegiets remissyttrande kommunala eltaxor från prisreglering.

Riksdagen gick emellertid ifrån propositionen på denna punkt. Riksdagen följde härvid tredje lagutskottet (L<sup>3</sup>U 1957: 22 s. 51). Utskottet förklarade, att det uppenbarligen var svårare att få rättelse i en taxa, om överprövning endast kunde ske genom kommunala besvär. Då fick prövningen nämligen ej avse beslutets ändamålsenlighet utan endast dess laglighet. Nämnden däremot prövade taxan ur alla synpunkter. Skulle propositionen godtagas, skulle abonnent hos kommunal leverantör komma i sämre ställning än abonnent hos andra företag.

Redan i samband med 1957 års revision av 1902 års ellag diskuterades vissa ytterligare ändringar, bl. a. i fråga om

vilket organ, som skulle handlägga prisregleringsfrågor. Elkraftutredningen hade nämligen föreslagit, att en statens elnämnd skulle inrättas. Denna skulle — till viss del som beredningsorgan åt Kungl. Maj:t — ha hand om den elektriska koncessionsverksamheten och därmed sammanhängande ärenden, bl. a. prisregleringsfrågor.

Handläggningen av prisregleringsfrågor hade också utsatts för kritik. Från konsumenthåll har sedermera anförts att hänskjutandet från prisregleringsnämnden för elektrisk ström av prisregleringsfrågorna till Svenska elverksföreningens tariffkommission för förlikning borde upphöra. Tariffkommissionen var nämligen ett organ för kraftleverantörerna. Förekommande tvistefrågor borde handläggas av experter, vilka icke var bundna vid visst partsintresse.

De här berörda spörsmålen har tagits upp av en annan utredning, den 1960 tillsatta ellagstiftningsutredningen, i dess betänkande. Lagstiftning om elektriska anläggningar (SOU 1966: 39 s. 55—61). Utredningen har föreslagit vissa ändringar i prisregleringsförfarandet.

Ellagstiftningsutredningen har funnit kritiken mot det förlikningsförfarandet som tillämpas vid prisregleringen åtminstone delvis berättigad. Utredningen anser, att det kan vara lämpligt med förlikningsförfarande i individuella tvister, d. v. s. sådana som endast berör de tvistande parterna. Däremot kan ett sådant förfarande ej anses lämpligt i fall av generell eller principiell natur. Utredningen finner det felaktigt, att eltaxorna för ett företags samtliga abonnenter kan bli beroende av vad någon eller några av dem förlikningsvis kan ha gått med på i ett av dem väckt prisregleringsärende utan att de övriga haft tillfälle utveckla sina synpunkter i frågan.

Enligt ellagstiftningsutredningens mening bör prisregleringsärenden av generell betydelse eller annars av principiell natur — t. ex. generell taxerevision — handläggas utan inslag av förlikningsförfarande. Sådant ärende bör därjämte av hänsyn till det allmännas intresse, kunna tas upp *ex officio*.

Prisregleringsärenden av individuell natur skall däremot alltjämt endast tas upp efter framställning av part. Sådana ärenden skall även framgent i första hand hänskjutas till förlikning. Såsom förlikningsorgan skall tariffkommissionen alltjämt kunna anlitas, förutsatt att parterna accepterar detta. I annat fall skall ärendet hänskjutas till särskilt förlikningsförfarande.

Prövningen av prisregleringsärenden skall enligt ellagstiftningsutredningens förslag inte längre ankomma på prisregleringsnämnden för elektrisk ström utan på kommerskollegium. Utredningen förordar samtidigt, att detta ämbetsverk skall få utvidgat bemyndigande att avgöra koncessionsärenden. Förslaget innebär, att ellagstiftningsutredningen godtagit den tidigare diskuterade, här nämnda tanken att samma myndighet — tidigare ifrågasattes statens elnämnd — skall ha hand om koncessionsärenden och därmed sammanhängande ärenden, däribland ärenden om leveransplikt samt prisregleringsärenden.

Emellertid skall kollegium vid sin sida ha en nämnd, vilken föreslås få namnet statens elnämnd. Den skall vara uppbyggd i stort sett efter samma principer som prisregleringsnämnden. Den föreslås få sju ledamöter, varav en opartisk och övriga till samma antal företrädare för förbrukar- och leverantör-intressen. Leverantörerna bör företräda såväl enskilda som statliga och kommunala företag. Förbrukarintresset bör tillgodoses genom representanter för de tre grupperna detaljbonnenter på

landsbygden, detaljbonnenter i samhällen och industriella förbrukare.

Statens elnämnd skall biträda kommerskollegium i ärenden om leveransplikt och prisreglering. Uppgiften blir i första hand av rådgivande art. Emellertid skall kollegium kunna delegera sin beslutanderätt i prisregleringsärenden till nämnden. Den typ av ärenden, som utredningen anser lämpligen kunna överlämnas till nämnden för avgörande, är de individuella prisregleringsärendena.

Ellagstiftningsutredningen föreslår ändring också i det hänseendet, att den som är missnöjd med avgörande i prisregleringsärende skall få klagorätt. Talan mot beslut i sådant ärende skall nämligen få fullföljas till Kungl. Maj:t. Det föreslås, att prövningen skall ske i regeringsrätten.

Ellagstiftningsutredningens betänkande har, utan remissbehandling, överlämnats till den år 1966 tillsatta el-distributionsutredningen.

## 2. *Erinringar m. m.*

De framställningar, som föranledde att va-utredningen tillsattes, innehöll bl. a. önskemål att det skulle införas entydiga bestämmelser om hos vilken myndighet talan skulle föras mot villkor för brukandet av allmän va-anläggning, som huvudmannen beslutat.

I direktiven för va-utredningen berördes frågan om prövningen av va-ärenden. Det torde kunna förekomma, sades det i direktiven, att olika myndigheter — länsstyrelse och allmän domstol — hade att avgöra samma eller likartade frågor. Under utredningen borde undersökas, om ett enhetligt förfarande borde komma till stånd och i så fall hur detta borde vara beskaffat.

I den debatt, som i facktidsskrifter



och annorstädes förts om prövningsinstanserna i va-ärenden, har kritik bl. a. riktats mot att VAL och annan lagstiftning — kommunallagstiftning, VL, hälsovårdslagstiftning — griper i varandra på ett sådant sätt, att ovisshet kan uppkomma om när den ena och den andra lagstiftningen skall tillämpas. Såsom en följd härav blir det också svårt att överblicka, hur och när olika prövningsinstanser skall anlitas och hur gränserna mellan deras deras kompetens och funktioner går. Det göres gällande, att det med rådande förhållanden finns mer än vanligt påtaglig risk, att skilda rättsliga instanser skall anlitas och att de skall bedöma samma eller likartade frågor på olika sätt.

Huvudmän och brukare torde ha särskild anledning att reflektera över prövningsförfarandena i ärenden om taxa och avgifter samt om villkor för brukande.

Framställningen av gällande rätt i fråga om prövningsinstanser torde ha givit vid handen, att det vad gäller avgifter finns olika möjligheter för missnöjd brukare. Han kan genom kommunala besvär få till stånd en prövning av själva taxebeslutet, om huvudmannen är kommun. Han torde i vissa fall genom kommunala besvär kunna få beslut prövat om avgifter och debiteringar, som avser honom själv och hans fastighet. Men den prövning som lagstiftaren i VAL har tänkt sig och anvisar i fråga om brukares avgifter, utföres av domstol.

Beträffande *villkor för brukande* torde framgå, att i den mån dessa villkor av huvudmannen antagits som föreskrifter, VAL förutsätter, att föreskrifterna skall underställas länsstyrelsen för fastställelse enligt 12 § VAL. Överprövning i administrativ ordning av huvudmannens beslut är således i dessa fall obligatorisk enligt VAL. Vid sidan av den-

na överprövning kan brukaren åstadkomma en överprövning genom att anföra kommunala besvär mot huvudmans beslut att antaga föreskrifter.

Även vissa frågor om tillämpningen av villkor för brukande torde kunna prövas såväl i administrativ väg efter kommunala besvär som av domstol. F. ö. har reglering genom föreskrifter enligt 12 § VAL inte kunnat tillämpas annat än i begränsad utsträckning, sedan det visat sig att fastställelse inte kunde erhållas på föreskrifterna i ett utfärdat normalreglemente.

Både för huvudmän och brukare torde gällande ordning kunna medföra vissa olägenheter. Vinner brukare process i avgiftsfråga, kan för huvudmannen uppkomma problem, hur han med hänsyn till utgången av processen skall reglera sitt förhållande till övriga brukare. Skulle avgörandet i processen medföra, att andra brukare kan åberopa rätt att få ändrade avgifter, torde det bli aktuellt för huvudmannen att ändra taxan. Detta torde ofta te sig naturligt och lär inte behöva föranleda besvär och omgång utöver vad huvudmannen skäligen bör räkna med att underkasta sig.

Men om det skulle kunna göras gällande, att domstolens avgörande bör medföra rätt för andra brukare att få reduktion av tidigare erlagda avgifter, så uppkommer en situation som kan bli mycket besvärande för huvudmannen. Det kan kosta oproportionerligt stor möda att räkna ut vad varje brukare betalat för mycket och att genom återbäring gottgöra honom. Det kan dessutom tänkas rubba de ekonomiska beräkningar, som huvudmannen gjort och på vilka han grundat sin avgiftspolitik.

För brukaren förefaller domstolsprövning i avgiftsfrågor i allmänhet ha tett sig som en föga praktisk åtgärd. Såvitt va-utredningen har sig bekant, har

den sällan kommit till användning. I de fall då brukare varit missnöjd med avgift och begärt myndighets prövning synes han i allmänhet ha föredragit att använda möjligheten att anföra kommunalbesvär. Sådana besvär torde kunna anföras antingen mot taxan — eller rättare sagt mot det kommunala beslut, varigenom taxan antages — eller mot beslut, varigenom avgifter debiteras brukaren.

Det kan antagas, att domstolsprövning av avgiftsfrågor kommit till användning i ringa utsträckning *dels* därför att den formen av prövning ofta torde ha framstått såsom inte fullt adekvat i en tvist mellan ett — som regel kommunalt — va-verk samt brukare *dels* därför att domstolsprövningen är ett förfarande, som måste beräknas bli så omständligt, tidskrävande och dyrbart, att brukaren endast i undantagsfall torde finna det försvarligt från ekonomiska och andra synpunkter att gå till domstol. I varje fall när tvisten gäller brukningsavgift torde tvisteföremålets värde för den enskilde brukaren i allmänhet vara så begränsat, att domstolsprövning framstår såsom ett oproportionerligt dyrbart och besvärligt rättsmedel.

De synpunkter, som här anlagts på prövningen av avgiftsfrågor, torde åtminstone delvis gälla även frågor om villkor för brukande, i den mån sådana frågor kan komma under domstolsprövning.

Det är givet, att den administrativa prövningen och domstolsprövningen har olika föremål och innebörd, även om förfarandena i vissa typer av värenden kunnat användas alternativt av den som är missnöjd med kommunal huvudmans beslut och vill åstadkomma ändring.

Relationerna mellan domstolarna och administrationen har diskuterats åt-

skilligt i den juridiska litteraturen. Skilda åsikter har framförts om hur långt domstolarnas möjlighet sträcker sig att pröva fråga, vari beslut fattats av kommunalt organ. Vissa juridiska författare anser, att domstolarnas rätt att pröva kommunala beslut bör betraktas såsom en undantagsföreteelse och att rätten i fråga måste utnyttjas med stor återhållsamhet. Andra författare intar motsatt ståndpunkt och gör således gällande, att domstolarna har en rätt att pröva och kontrollera kommunala och andra administrativa beslut med undantag endast för sådana fall, då domstolsprövning är utesluten på grund av särskilt stadgande i lag.

Enighet råder på vissa väsentliga punkter mellan företrädare för de skilda ståndpunkterna. Domstol kan inte upphäva ett kommunalt beslut, inte pröva fråga om beståndet av beslutet. Domstol kan endast underlåta att tillämpa det kommunala beslutet i fall, som kommer under domstolens prövning. Vidare kan domstol åsidosätta kommuns rättstillämpning men inte gå in på en bedömning av skälighets- eller lämplighetsavgöranden.

Bland de rättsliga avgöranden, där frågan om karaktären av administrativ prövning och domstolsprövning berörts, kan här nämnas ett utslag av regeringsrätten, som finnes refererat i RÅ 1957 s. 55. Däri klagade två personer på ett beslut av kommunalfullmäktige i viss kommun, enligt vilket den årliga avgiften på fastigheter, anslutna till kommunens va-anläggning, med utgångspunkt från en sammanlagd poängsumma bestämts till visst belopp per poäng. Klagandena yrkade på angiven grund, att beslutet skulle upphävas och ärendet återförvisas till kommunalfullmäktige för omprövning.

Länsstyrelsen förklarade besvären icke föranleda någon länsstyrelsens åt-

gärd, eftersom det på grund av 23 § första stycket VAL — som talar om domstolsprövning — inte tillkom länsstyrelsen att pröva skäligheten av va-avgifter.

Regeringsrätten däremot förklarade, att klagandena, oavsett om de kunde begära domstolsprövning, som kommunmedlemmar hade rätt påkalla prövning av frågan, om kommunens beslut var olagligt i något av de hänseenden som omförmäldes i 76 § kommunallagen. Regeringsrätten visade målet åter till länsstyrelsen för ny behandling.

En ledamot av regeringsrätten utvecklade sin mening i målet i ett särskilt anförande. Där uttalade han bl. a., att besvärprövningen i ett fall som detta icke har till uppgift att slutligt avdöma den tvist av ekonomisk art, som kan föreligga mellan kommunen samt klagande. Detta tillkommer endast allmän domstol. Uppgiften är däremot att pröva, *vilken ståndpunkt som det för kommunen kan vara befogat att inta i tvisten*. Att intaga en klart oriktig ståndpunkt anses vara att kränka motpartens enskilda rätt. — Åtskillig kritik har i rättslitteraturen anförts gentemot ledamotens uttalande. Kritiken riktar sig dock huvudsakligen mot andra delar av uttalandet än den, som återgivits här.

Omnämmandet av rättslitteraturen, som är rikhaltig i fråga om relationerna mellan administrativ och judiciell prövning, och av rättsfallet har gjorts för att belysa, att alternerande mellan administrativ prövning och domstolsprövning innebär vissa svårigheter både för myndigheter och enskilda. Gränsen mellan de olika formerna av prövning är inte klar. Användningsområdet för den ena och den andra prövningsformen kan också vara svår att avgöra.

Det kan diskuteras om ett kommunalt taxebeslut binder domstolen i något

hänseende vid prövning av instämtd tvist om brukares va-avgift eller om domstolen har full frihet att pröva den debiterade avgiftens rättsenlighet. Det kan antagas, att statsmakterna vid VAL:s tillkomst syftade till att domstolarna skulle ha en vidsträckt frihet att pröva, om debiteringen av avgift stod i överensstämmelse med reglerna om taxa och avgifter i VAL. VAL förutsätter ju att sådan prövning skall äga rum vid domstol.

Men den administrativa prövningen av taxe- och avgiftsfrågor sker efter kommunala besvär enligt 76 § kommunallagen. Denna prövning kan avse tillämpningen i det kommunala beslutet inte bara av VAL:s regler utan också av den regel om likställighet mellan kommunmedlemmar, som upprätthålles enligt gällande rätt och som enligt vutredningens mening är tillämplig jämte VAL:s regler. Det har ifrågasatts, om domstol bör gå in på prövning av det kommunala avgiftsbeslutets förenlighet med det kommunala likställighetskravet. Praxis torde emellertid ha stannat vid att en sådan prövning kan äga rum (se t. ex. NJA I 1955 s. 476).

Såsom framgår av vad som sagts tidigare är det inte utan vidare klart att domstol har full frihet att åsidosätta kommunala avgiftsbeslut. Fråga uppkommer i vad mån domstolen i fråga om gränserna för sin möjlighet att pröva bör påverkas eller faktiskt påverkas av att det kommunala beslutet förts vidare till högre instans — länsstyrelsen, regeringsrätten — och där funnits lagligt. Svaret härpå skulle väl med utgångspunkt bl. a. från det refererade regeringsrättsutslaget kunna bli, att en konfirmering av högre administrativ instans av den ståndpunkt, som kommunen intagit i ärendet, kan ge ökad tyngd åt denna ståndpunkt utan att där-

för binda domstolen, om utredningen i målet ger anledning gå ifrån ståndpunkten.

Va-utredningen vill här slutligen nämna en typ av ärenden, där det förefaller kunna uppkomma olägenheter av nuvarande regler om prövningsförfarandena i va-frågor.

Twist kan uppkomma mellan huvudman samt ägare av fastighet rörande frågan, huruvida fastigheten skall anslutas till den allmänna va-anläggningen. Motsätter sig fastighetsägaren anslutning, lär detta som regel bero på att han anser sig kunna ordna vattenförsörjning och avlopp för fastigheten billigare och bättre på annat sätt. Avgörande för hans vilja eller motvilja att ansluta sig är med andra ord vilka avgifter och övriga villkor, som kommer att gälla för honom som brukare.

Begär huvudmannen hos länsstyrelsen åläggande för fastighetsägaren att ansluta fastigheten, skall länsstyrelsen enligt 6 § VAL pröva bl. a. om ändamålet med anslutningen med större fördel för fastigheten kan vinnas på annat sätt. Länsstyrelsen torde emellertid icke vara behörig att i anslutningsärendet pröva de avgifter och villkor i övrigt, som skall tillämpas i händelse anslutning kommer till stånd. Sådan prövning ankommer på allmän domstol. Länsstyrelsens prövning av anslutningsfrågan torde alltså komma att grundas på förutsättningen, att de av huvudmannen bestämda avgifterna och villkoren i övrigt kommer att tillämpas.

Det har bl. a. från SKTF i den skrivelse, vari utredning om revision av VAL ursprungligen begärdes, framhållits, att uppdelningen av behörigheten att pröva va-frågor mellan länsstyrelse och domstol kan medföra svårigheter vid prövningen av anslutningsärenden. Saken kan uttryckas så, att länsstyrel-

sen nödgas avgöra anslutningsfrågan utan att vara behörig att pröva den fråga om avgift för brukande m. m., som ofta är den verkliga tvistefrågan mellan parterna.

### 3. Va-utredningen

#### a) Allmänt

Åtskilliga beslut av huvudman för allmän va-anläggning kan överprövas i såväl administrativ som judiciell ordning såsom framgår av den här tidigare lämnade redogörelsen.

Beslut av huvudman, som är kommun, i ärende om utfärdande enligt 12 § VAL av föreskrifter för nyttjande av va-anläggningen skall enligt lagrummet överprövas av länsstyrelsen för fastställelse. Det kan dessutom överprövas av länsstyrelsen, om kommunmedlem anför kommunala besvär mot beslutet enligt 76 § kommunallagen. Denna dubbla möjlighet till administrativ prövning kommer att bortfalla i händelse av bifall till va-utredningens förslag att ersätta föreskrifterna med avtalsklausuler, grundade på allmänna bestämmelser, som huvudmannen antagit. Därigenom kommer den komplicerade bilden av nu föreliggande möjligheter till överprövning att förenklas.

Enligt sina direktiv bör va-utredningen undersöka om och i så fall hur ett *enhetligt förfarande* bör komma till stånd i ärenden, som föranledes av tvister mellan allmän va-anläggnings huvudman samt dess brukare.

Beträffande förutsättningarna för att åstadkomma enhetlighet, vill utredningen hänvisa till framställningen av gällande rätt på va-området samt till framställningen om erinringar däremot m. m. Därav torde framgå, att administrativ prövning och judiciell pröv-

ning i vissa fall kan användas alternativt av brukare, som vill åstadkomma ändring i fråga om avgift eller annan förpliktelse på grund av sitt rättsförhållande till huvudmannen.

Emellertid torde tillika framgå, att de olika slagen av prövning har skilda föremål och syfte samt att de skiljer sig åt även i andra hänseenden, trots att resultatet av dem i vissa fall kan tänkas bli likartat, sett ur den enskilde brukarens synpunkt.

Det råder olika meningar om räckvidden och verkan av administrativ myndighets beslut eller prövning och som konsekvens härav om allmän domstols möjlighet att pröva fråga, som kan anses avgjord i administrativ ordning.

Dessa meningsskiljaktigheter har emellertid inte bara kommit till synes på va-området. De har framförts i debatter av generell innebörd. Och de har kommit till uttryck i rättsliga avgöranden på många områden, bland dem sådana som har en ganska nära anknytning till va-området, t. ex. elområdet och gasområdet. Det kan möjligen sägas, att va-området hör till de områden, där frågan om de olika prövningsinstansernas kompetens och funktioner kan anses ovanligt tveksam och komplicerad.

Det torde inte ha varit avsett, att va-utredningen skulle överväga ett enhetligt förfarande för va-området, som betydde avsteg från en allmänt tillämpad ordning. Utredningen har fattat sin uppgift så, att den skall utreda vad som i gällande VAL kan vara ägnat att särskilt komplicera prövningsförfarandet på va-området och undersöka i vad mån detta kan elimineras eller eventuellt ersättas med bestämmelser, som medför enklare och helst ändamålsenligare förfaranden för prövning.

Va-utredningen har nyss anfört, att den i 12 § VAL stadgade fastställelse-

prövningen enligt förslaget skall slopas och att detta medför viss förenkling.

Bortfallet av fastställelseprövningen är en följd av att va-utredningen betonar de privaträttsliga inslagen i rättsförhållandet mellan huvudman för va-anläggning samt dess brukare. I va-utredningens förslag till VAL förutsättes detta förhållande i väsentliga delar vara reglerat genom ett avtal, grundat på taxa för avgifter samt på allmänna bestämmelser för andra villkor. Både de allmänna bestämmelserna och taxan skall upprättas av huvudmannen. Fastställelse eller sanktioner av länsstyrelsen skall icke förekomma för någondera.

Va-utredningen anser, att dessa ändringar innebär klarlägganden av rättsförhållandets karaktär och att de därigenom bör vara ägnade att hos parter och myndigheter minska föreliggande tvekan om användningen av olika former av prövning.

Va-utredningen vill här också beröra ytterligare en ändring som vidtagits i den föreslagna VAL och som är avsedd att medföra förenkling och enhetlighet.

Utredningen syftar på att reglerna om anslutningsrätt och anslutningstvång i 6 § gällande VAL skall ersättas med regler i 5 § av den föreslagna VAL av delvis annan innebörd. Begreppet »anslutning», som i gällande VAL har en speciell, »juridisk» innebörd (se prop. 1955:121 s. 122 f, 127) slopas. I stället talas om skyldighet för huvudmannen att under vissa förutsättningar, vilka överensstämmer med gällande VAL:s för anslutning, låta ägare av fastighet inom anläggningens verksamhetsområde bruka anläggningen. För brukarens del ges regler om skyldighet för ägare av fastighet inom verksamhetsområdet att under vissa förutsättningar genom avgifter deltaga i kostnaderna för den

allmänna va-anläggningen. Sådan skyldighet kan i vissa fall inträda även om fastigheten är obebyggd. Bl. a. i detta hänseende innebär förslaget nyheter i sak.

I fråga om prövningsförfarande betyder va-utredningens förslag i denna del, att länsstyrelsen icke vidare skall pröva frågan om skyldighet för huvudman samt fastighetsägare att etablera rättsförhållande med varandra. Sådan prövning skall ankomma på judiciell myndighet. Därigenom kommer de här förut berörda svårigheter att upphöra, som med nuvarande ordning kan uppkomma genom att frågan om etablerandet av rättsförhållandet prövas i administrativ ordning medan frågan om avgifter och andra villkor i ett blivande rättsförhållande prövas i judiciell ordning.

Va-utredningen vill anmäla ytterligare en ändring av nu gällande regler för rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare, som utredningen föreslår och som kan vara av intresse i förevarande sammanhang. I 8 kap. 36 § VL finns nu en bestämmelse om rätt för huvudmannen, att föreskriva villkor för avledande av avloppsvatten från fabrik eller annan industriell inrättning inom anläggningens verksamhetsområde. Vad huvudmannen — eller samhället med terminologien i 8 kap. 36 § VL — föreskriver, skall underställas länsstyrelsen för prövning.

Enligt utredningens förslag skall de sålunda angivna bestämmelserna i 8 kap. 36 § VL utgå ur detta lagrum. I stället skall i 14 § av den föreslagna VAL ingå bestämmelse, enligt vilken huvudman i allmänna bestämmelser kan ta med särskilda villkor för utsläpp i den allmänna va-anläggningens avloppsledning av bl. a. industriellt avloppsvatten m. m. Av bestämmelsen följer att sådana villkor kan komma att ingå i

va-avtal med ägare av fabrik och annan industriell inrättning. Sådana villkor skall behandlas som andra villkor i va-avtal. Det blir icke fråga om prövning för fastställelse från länsstyrelsens sida vare sig av allmänna bestämmelser, som upptar sådana villkor, eller av va-avtal, som gör detta.

Utredningen har intrycket, att det kunnat uppkomma missförstånd om innebörden av reglerna i 23 § första stycket VAL. I lagrummet stadgas, att tvist i fråga, som avses i VAL, om annat ej är stadgat skall tas upp och prövas av allmänna underrätten i den ort, där anläggningen huvudsakligen har sitt verksamhetsområde.

Lagrummet torde icke inverka på kompetensfördelningen mellan administrativ myndighet samt allmän domstol. Tvekan härom har dock kunnat förekomma, såsom torde framgå av det tidigare nämnda rättsfallet RÅ 1957 s. 55.

Förarbetena till gällande VAL ger, vid en jämförelse av departementschefens uttalanden i den allmänna motiveringen om prövningsförfarandet (prop. 1955:121 s. 66) och i specialmotiveringen till 23 § (prop. 1955:121 s. 106) anledning till någon tvekan, huruvida lagstiftarna avsett att allmän underrätt skulle vara ensam behörig att pröva vissa frågor, bl. a. frågor om avgiftsskyldighet.

I varje fall har avsikten varit att ge en gemensam forumbestämmelse för fall, då domstol är behörig. Genom en sådan bestämmelse avsågs främst att undanröja tvekan, huruvida va-mål skulle tas upp av allmän underrätt eller av specialdomstol, t. ex. ägodelningsrätt, expropriationsdomstol eller vattendomstol. Lagrummet ger vidare besked om att i fråga om va-anläggning, som sträcker sig genom flera domstolars områden, behörigheten tillkommer domsto-

len i den ort, där anläggningen huvudsakligen har sitt verksamhetsområde.

Va-utredningen har i sitt förslag till VAL såsom 32 § bibehållit bestämmelser, vilka motsvarar reglerna i nuvarande 23 § VAL. Den föreslagna 32 § skall uteslutande ange rätt forum. Den skall således icke inverka på gränsdragningen mellan de administrativa myndigheternas och domstolarnas befogenheter.

De i förslaget upptagna ändringar, som redovisats här, bör enligt utredningens mening vara ägnade att minska de särskilda komplikationer, som kan sägas föreligga på va-området. Utredningen har bl. a. avsett att reducera problemen i fråga om gränsdragning mellan de administrativa myndigheternas och domstolarnas befogenheter så att de såvitt möjligt skall bli desamma som motsvarande problem på andra näraliggande områden, främst då elområdet och gasområdet.

Även om va-utredningen icke har ansett sig böra gå längre än så i fråga om jämkningar i de bestämmelser, som reglerar tillgången på rättsmedel och prövningsförfaranden, har utredningen icke velat begränsa undersökningen av förfarandet härtill.

Både domstolsprövningen och den administrativa prövningen har sina begränsningar och olägenheter i va-frågorna.

Tidigare har här lämnats en ingående framställning av prisregleringsförfarandet i elfrågor och av det speciella organ, prisregleringsnämnden för elektrisk ström, som har hand om detta förfarande. Så har skett därför att va-utredningen funnit, att denna nämnd och förfarandet där kan ge uppslag för liknande organ på va-området. Möjligen skulle med ett organ av sådant slag kunna nås olika fördelar av det slag som torde åsyftas, när ett enhetligt förfarande efterlyses i va-utredningens direktiv. Ut-

redningen tänker då på ett förfarande, som kan användas i va-ärenden i allmänhet, som ger en allsidig prövning och som fyller rimliga anspråk på att vara lätt tillgängligt, billigt och snabbt.

Prisregleringsnämnden för elektrisk ström har inrättats för att hindra innehavare av koncession för leverans av elektrisk ström att missbruka den monopolställning, som koncessionen medför. Saken kan också uttryckas så, att elleverantören fått förmånen av ensamrätt till vissa elleveranser men i gengäld får underkasta sig prisreglering. Dessutom och likaledes som en motprestation för koncessionen är han *skyldig att leverera* till den krets av avnämare, som avses med koncessionen och som har behov av elleverans. Prisregleringsförfarandet kan numera omfatta både fråga om priset på levererad ström och övriga villkor för dess tillhandahållande.

Inrättandet av prisregleringsnämnden har icke medfört några inskränkningar i fråga om elabonnents rätt och möjlighet att begära prövning i sedvanlig ordning av fråga, som rör hans förhållande till elleverantör. Elabonnenten är alltså bibehållen vid möjlighet att gå till domstol. Likaså kan han, om elleverantören är kommunalt elverk och han själv kommunmedlem, anföra kommunala besvär i fall, då detta enligt 76 § kommunallagen är möjligt, t. ex. mot kommuns antagande av eltaxa.

I praktiken torde emellertid elabbonenterna föredra att vända sig till prisregleringsnämnden. Denna kan verkställa en generell prövning av en taxa likaväl som en prövning, som avser en tvistefråga mellan viss elabbonent samt elverket. Nämnden kan i det förra fallet sägas verkställa en prövning, som ersätter den administrativa prövningen genom kommunalbesvär. Nämnden är emellertid icke bunden vid de

begränsningar i prövningen som gäller för kommunalbesvär.

Prövningen i det senare, individuella fallet kan sägas ersätta domstolsprövning. Nämndens prövning är av annan art än domstols, vilket för part kan innebära såväl fördelar som nackdelar. Till fördelarna hör, att nämnden står till förfogande utan annan kostnad än ett mindre belopp till stämpelavgift.

Prisregleringsnämnden kan sägas ge elabonmenterna tillgång till ett enhetligt förfarande i ärenden, som föranleds av tvister mellan dem samt deras elleverantör. Elabonmenterna kan undgå tvekan i valet mellan länsstyrelse och domstol genom att hänskjuta tvistefråga till prisregleringsnämnden.

Brukare av allmän va-anläggning har en ställning gentemot huvudman som i åtskilliga hänseenden motsvarar elabonmentets gentemot elleverantör.

Huvudmannen för allmän va-anläggning har, liksom elleverantör, en monopolställning. Gentemot fastighetsägare inom anläggningens verksamhetsområde har han under angivna förutsättningar leveransplikt. Såsom framgår av det tidigare anförda har han, i motsats mot elleverantör, viss möjlighet att tvinga fastighetsägare inom verksamhetsområdet att »ansluta» fastigheten till anläggningen.

Även om de privaträttsliga inslagen i rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare framhäves på det sätt, va-utredningen föreslagit, och om förhållandet i väsentliga delar formas som ett avtal, kommer brukaren såsom avtalslutande part i ett underläge gentemot huvudmannen. Denne måste på förhand ha utformat normer i form av taxa och allmänna bestämmelser för avtalen med de enskilda brukarna. Utrymmet för förhandlingar mellan huvudman samt brukare blir i allmänhet ringa, ibland kanske intet. Möjligheter-

na för brukare att få krav och önskemål beaktade är i motsvarande mån begränsade.

Det finns skäl att skapa ett särskilt prövningsförfarande även på va-området, bl. a. för att ge brukarna möjlighet att i efterhand få beaktade befogade krav och önskemål, som ej kunnat tillgodoses eller ej blivit tillgodosedda av huvudmannen, när rättsförhållandet etablerades.

Va-utredningen föreslår, att som organ för ett särskilt, enhetligt prövningsförfarande i va-ärenden skall inrättas en *statens va-nämnd*.

Va-nämnden bör i första hand ta befattning med sådana ärenden enligt VAL, som föranledes av tvister mellan huvudman samt brukare eller tilltänkt brukare, i andra hand även med andra va-ärenden.

Statens va-nämnd bör enligt va-utredningens mening, beroende på omständigheterna, kunna fungera antingen som *beslutande*, *medlande* eller *sakkunnigt* organ.

Som *beslutande organ* föreslås nämnden komma att arbeta, när tvistefråga mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare av båda parter gemensamt hänskjutits till nämnden eller om endera parten fört frågan dit och den andra medgivit, att frågan avgöres av nämnden. Såväl brukare som huvudman skall kunna föra tvistefråga till statens va-nämnd. Vanligen torde det bli brukaren, som går till nämnden. Beslut, som statens va-nämnd meddelat i fråga, som av båda parterna hänskjutits till nämndens avgörande, skall icke kunna överklagas.

Statens va-nämnd skall kunna fungera som *medlingsorgan*, när i tvist mellan huvudman samt brukare endast *ena* parten vill föra saken till nämnden. Nämnden kan i så fall avge ett medlingsförslag, som det skall stå parterna fritt



att antaga eller förkasta. Förkastas medlingsförslaget, kan tvisten av part föras till avgörande i gängse ordning inför administrativ eller judiciell prövningsinstans. Förutsättning för att tvisten i denna situation skall kunna behandlas av administrativ myndighet torde emellertid som regel vara, att frågan fullföljts dit inom besvärstiden och att målet hos myndigheten vilat i avbidan på va-nämndens befattning därmed.

Va-nämnden kan bli engagerad som medlingsorgan, när den missnöjda parten vänder sig till statens va-nämnd och motparten där förklarar sig icke medge att saken avgöres av nämnden. Skulle den missnöjde i stället ha vänt sig till domstol eller länsstyrelse, kan andra parten där begära handläggning i statens va-nämnd. Domstolen eller länsstyrelsen kan då överlämna saken till va-nämnden för medling och i avbidan på medlingsförslag från nämnden förklara målet vilande.

Statens va-nämnd föreslås få befogenhet att som *sakkunnigt organ* yttra sig i va-ärenden av olika slag, där domstol eller annan myndighet finner anledning utnyttja nämndens sakkunskap. Så kan tänkas bli fallet i tvister mellan huvudman samt brukare rörande tillämpningen av VAL, när ingen av parterna velat hänskjuta frågan till nämnden.

Men det kan också finnas intresse av och anledning att anlita nämnden såsom sakkunnigt organ i va-ärenden av andra slag. Va-utredningen syftar *dels* på tillämpning av VAL i fall då fråga är om kommuns eller huvudmans förhållande till det allmänna, t. ex. skyldighet att inrätta allmän va-anläggning, då länsstyrelse prövar taxa eller allmänna bestämmelser eller då det är fråga om att auktorisera icke-kommunal va-anläggning, *dels* på va-ärenden som avser tillämpning av annan lagstiftning än VAL t. ex. HvS.

Statens va-nämnd bör, liksom prisregleringsnämnden för elektrisk ström, inom sig inrymma företrädare för »leverantörs»-intressena — d. v. s. va-verken — samt brukarnas intressen. Med tanke på den viktiga domstols- eller skiljenämndsliknande funktionen liksom också på den medlande uppgiften, bör nämnden ha ett starkt inslag av ledamöter, som icke kan anses företräda partsintressen och som är jurister, bland dem sådana med kunskap och erfarenhet i kommunal förvaltningsrätt.

Va-utredningen föreslår, att statens va-nämnd skall bestå av ordförande och sex ordinarie ledamöter samt ett lämpligt antal suppleanter. Samtliga ledamöter och suppleanter skall utses av Kungl. Maj:t.

Ordföranden i nämnden och ytterligare två ledamöter skall vara jurister. Av de återstående skall två företräda va-verkens intressen och två brukarnas.

Statens va-nämnd bör få lokal och kansli hos lämpligt centralt ämbetsverk, förslagsvis det nyinrättade statens planverk.

I fråga om detaljer rörande nämnden och dess verksamhet hänvisas till följande avsnitt.

#### **b) Statens va-nämnd**

##### *Organisation*

Statens va-nämnd bör bestå av *ordförande och sex ordinarie ledamöter*, alla utsedda av Kungl. Maj:t.

Ordföranden och två av ledamöterna skall vara lagfarna. Ordföranden och den av de två ledamöterna, vilken vid förfall för ordföranden skall vara ersättare för honom, skall därjämte inneha eller ha innehaft domarämbete. De tre lagfarna ledamöterna skall alla utses bland personer, som icke kan anses företräda partsintresse i tvistefråga mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare av sådan anläggning.

För de lagfarna ledamöterna bör utses suppleanter, förslagsvis tre, d. v. s. en för varje ledamot. Suppleanterna skall vara lagfarna och icke kunna anses företråda partsintresse, som nyss angivits.

Av de fyra övriga ledamöterna skall två ha anknytning till huvudmännen samt två till brukarna. För samtliga dessa fyra ledamöter bör utses suppleanter till sådant antal att olika kategorier med anknytning till huvudmän samt brukare kan bli representerade. Va-utredningen föreslår att för varje ledamot utses tre suppleanter. Vardera partsidan skulle på detta sätt bli representerad av två ledamöter och sex suppleanter. Även dessa ledamöter och suppleanter skall utses av Kungl. Maj:t.

Ledamöter, representerande huvudmännen, torde böra utses efter förslag av VAV. Även stadsförbundet och kommunförbundet torde emellertid böra beredas möjlighet medverka vid utseendet av ledamöter eller suppleanter. De ickekommunala huvudmännen synes också böra ha möjlighet vara representerade i nämnden genom suppleant.

Brukarna torde kunna hänföras till två huvudgrupper, nämligen *dels* brukare, som behöver vattenförsörjning och avlopp till bostäder och för annan detaljförbrukning, *dels* brukare, som är företagare och som behöver anlita den allmänna va-anläggningen helt eller till väsentlig del för förbrukning inom industri eller för annan liknande förbrukning. Av de två ledamotsplatserna för brukare torde den ena och de tre suppleantplatserna till denna lämpligen kunna tilldelas representanter för detaljabonenterna, den andra jämte suppleantplatser representanter för företagen.

Bland organisationer, som kan sägas företråda brukarsidan och som kan vara lämpliga såsom medverkande vid ut-

seendet av representanter för konsumentintressen, vill va-utredningen nämna Sveriges fastighetsägareförbund, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO), HSB, Hyresgästernas riksförbund, alla för detaljförbrukare, samt Sveriges industriförbund, Sveriges lantbruksförbund och Kooperativa förbundet för företag.

Statens va-nämnd skall ha tillgång till framstående expertis på tekniska va-frågor, taxefrågor o. s. v. Det kan förutses, att tillgänglig va-expertis framför allt finns att tillgå inom eller genom VAV. Genom VAV:s medverkan vid utseendet av ledamöter och suppleanter torde nämnden som sådan komma att tillföras personer med särskild sakkunskap. Genom formell remiss när så kräves beträffande särskild fråga torde statens va-nämnd kunna få tillgång till ytterligare sakkunskap från VAV. Det är emellertid *icke* avsett, att VAV eller organ inom VAV skall knytas till va-nämnden och medverka i dess arbete på liknande sätt som Svenska elverksföreningens tariffkommission i prisregleringsnämndens för elektrisk ström.

Hinder möter givetvis icke, att nämnden tillföres speciell sakkunskap genom andra partsledamöter eller suppleanter eller genom organisation, vartill de har anknytning. Detta skall ske i samma ordning som beträffande VAV.

Nämnden skall ha ett *kansli*, som förestås av en sekreterare. På sekreteraren skall ankomma att enligt ordförandens anvisningar mottaga och registrera inkommande ärenden samt svara för att ärendena blir förberedda och för att de utan onödigt dröjsmål blir upptagna till behandling i nämnden.

Sekreterargöromålen torde, i varje fall under ett begynnelsestadium, inte få större omfattning än att de kan fullgöras som deltidsarbete eller bisyssla. Hinder bör ej föreligga att för näm-

dens räkning mot arvode anlita utomstående arbetskraft med erforderliga kvalifikationer för att vid behov lösa på kansliet ankommande uppgifter.

Statens va-nämnds kansli torde lämpligen böra anknytas till statens planverk eller annat lämpligt centralt ämbetsverk på så sätt att nämnden där får disponera erforderliga utrymmen för sin verksamhet samt beredes möjlighet att anlita skrivpersonal o. s. v. Däremot skall nämnden icke inordnas i detta verks organisation. Ej heller bör ämbetsverket ta befattning med inkommande framställningar på liknande sätt som kommerskollegium med framställningar till prisregleringsnämnden för elektrisk ström.

Va-utredningen förordar, att statens planverk tilldelas uppgiften att hålla statens va-nämnd med lokal för kansli m. m. på sätt här angivits. Det ter sig naturligt att verket blir säte för va-nämnden med tanke på de många och betydelsefulla uppgifter inom va-området, som tillagts verket i utredningens förslag. Anknytning av va-nämnden till planverket kan bl. a. underlätta för nämnden och verket att vid behov ta del av varandras material och handlingar på va-området.

Beträffande vissa ytterligare detaljer i fråga om statens va-nämnds organisation och formerna för dess verksamhet torde få hänvisas till det förslag till instruktion för nämnden, som utredningens utarbetat.

#### *Verksamhet*

Statens va-nämnd skall, om *båda parterna i en va-tvist önskar detta*, kunna fungera som *beslutande instans*, d. v. s. ta upp och slutligt avgöra tvistefrågor mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare eller tilltänkt brukare.

Med brukare förstås enligt 1 § för-

slaget till ny VAL den som får vattenförsörjning och avlopp för fastighet genom allmän va-anläggning. Med tilltänkt brukare avses här bl. a. person, som önskar bli brukare men vars fastighet huvudmannen icke vill förse med vatten och avlopp, samt person, som själv icke vill bli brukare men som enligt huvudmannens åsikt är skyldig betala avgift till huvudmannen enligt 5 § andra och tredje styckena förslaget till ny VAL. Såsom tilltänkt brukare kan också räknas ägare av industriell inrättning, som med huvudman förhandlar om villkoren för rätt att bruka dennes anläggning.

De mest centrala frågorna inom va-nämndens verksamhet som beslutande instans skall bli sådana, som rör avgifter och andra villkor för brukande enligt va-avtal eller tilltänkt va-avtal.

Bakom va-avtalens bestämmelser om avgifter och andra villkor ligger huvudmannens taxa och allmänna bestämmelser. Va-nämndens prövning av bestämmelse i va-avtal kommer ofta att innebära en prövning också av taxan och de allmänna bestämmelserna. Prövningen kan föranleda huvudmannen att ändra taxan eller de allmänna bestämmelserna.

Va-nämndens prövning av taxa och allmänna bestämmelser sker emellertid som ett led i prövningen av va-avtalet. Prövningen riktar sig inte direkt mot taxan och de allmänna bestämmelserna. Resultatet av prövningen i denna del ingår som skäl för ett slut, som avser det egentliga föremålet för va-målet, nämligen va-avtalet.

Någon prövning, som direkt avser taxa och allmänna bestämmelser, skall icke kunna förekomma inför va-nämnden. Sådan prövning skall — i fråga om kommunal huvudman — vara förbehållen länsstyrelsen, dit ärende om sådan prövning kan föras genom kommunala

besvär. Länsstyrelsen skall emellertid kunna inhämta va-nämndens yttrande i ärende som avser sådan prövning. Den bör enligt va-utredningens mening göra detta.

Twist mellan huvudman samt brukare eller tilltänkt brukare angående allmänna bestämmelser och taxa har enligt va-utredningens mening icke det samband med va-avtal och med rättsförhållande eller tilltänkt rättsförhållande dessa parter emellan, som konstituerar va-mål.

Bortser man från sådana tvister bör statens va-nämnds kompetens vara vidsträckt och i princip omfatta *alla tvistefrågor*, som har samband med det *rättsförhållande genom va-avtal*, som blivit etablerat mellan huvudman samt brukare eller som endera huvudmannen eller tilltänkt brukare vill få till stånd.

Va-nämnden bör kunna pröva om åtgärd eller villkor är förenligt med den föreslagna VAL och i övrigt *rättsenligt*. Nämnden bör vidare kunna pröva twist om *tolkningen* av va-avtal.

*Skäligheten* av avgift kan bli föremål för twist, t. ex. om brukare gör gällande att hans avgift bestämts på ett sätt, som inte överensstämmer med den föreslagna VAL:s stadgande om fördelning av brukarnas avgiftsskyldighet efter skäligheten och rättvis grund.

Även den kommunala principen om likställighet kan åberopas som grund för yrkande från brukares sida om lindring i skyldigheten att betala avgift eller i annan skyldighet enligt va-avtal.

*Utanför gränserna* för va-nämndens behörighet såsom beslutande instans faller med den här angivna gränsdragningen tvister i frågor enligt VAL mellan andra än huvudman samt brukare eller tilltänkt brukare samt tvister, som visserligen rör va-frågor men som inte härrör av va-avtal utan av annat avtal eller rättsförhållande.

Såsom framgår av vad som anförts nyss skall inte heller fråga om giltigheten eller innebörden av taxa och allmänna bestämmelser falla inom området för va-nämndens kompetens i den mån taxa och allmänna bestämmelser ej ingår i va-avtalen.

Twist enligt 10 § i den föreslagna VAL om ersättning för anordningar, som införlivas med allmän va-anläggning, eller för anordningar, som blir onyttiga genom att allmän va-anläggning kommer till stånd, kan ibland falla innanför och ibland utanför va-nämndens kompetens. De faller utanför gränsen, om ersättningsfrågan inte berörs i föreliggande va-avtal mellan huvudmannen samt den, som yrkar ersättning, eller om den, som yrkar ersättning, inte är vare sig brukare eller tilltänkt brukare.

Brukare kan ha gjort gällande vissa rättigheter gentemot allmän va-anläggning på grund av avtal eller annat rättsförhållande, som inte har karaktären av va-avtal eller är jämförligt därmed. Utredningen syftar härmed bl. a. på speciella uppgörelser, som ibland träffats mellan kommun samt industriföretag eller andra brukare och som t. ex. berättigar brukarna att »för all framtid» mot ingen eller ringa ersättning utnyttja avloppsledning eller få vattenförsörjning. Vidare avses upplåtelser av rätt att dra fram ledningar genom avtal om servitut eller nyttjanderätt, i den mån upplåtelseerna inte ingår som klausuler i va-avtal utan utgör självständiga avtal. Speciella uppgörelser och upplåtelser av dessa och andra slag synes böra falla utanför va-nämndens kompetens.

Twist kan tänkas uppkomma mellan huvudman samt fastighetsägare, huruvida fastighet ligger inom eller utom va-anläggningens verksamhetsområde. Fastighetsägaren kan kräva att få bli brukare. Denna twist, som samman-

hänger med frågan om hur gränserna skall gå för verksamhetsområdet, torde va-nämnden icke böra ta upp. Den får anses röra förhållandet mellan det allmänna samt huvudmannen för va-anläggningen, även om dess avgörande får konsekvenser för förhållandet mellan huvudmannen samt fastighetsägare.

Även om parterna i sådana rättsförhållanden, som här angivits, skulle enas om att hänskjuta därur härrörande tvist till statens va-nämnd, skall denna således visa saken ifrån sig. Skulle saken sedermera tas upp av domstol eller i förekommande fall av administrativ myndighet, kan denna emellertid, om den anser det befogat, begära yttrande av va-nämnden och således anlita nämnden såsom sakkunnigt organ på va-området.

Gränserna för va-nämndens behörighet såsom beslutande instans kan enligt va-utredningens mening göras så vida, som förslaget trots de angivna begränsningarna innebär, med tanke på att nämnden skall ha denna funktion endast under förutsättning att båda parter är ense om att hänskjuta tvistefråga till dess avgörande. Nämnden kommer således att tjänstgöra såsom en skiljenämnd av speciellt slag och med officiell ställning.

Om huvudman samt brukare eller tilltänkt brukare enat sig om att hänskjuta uppkommen tvist till statens va-nämnd för avgörande innan tvisten förts till domstol eller länsstyrelse för prövning, kommer tvisten att gå direkt till nämnden. Denna blir behörig att avgöra den.

Skulle besvär i stället ha anförts vid länsstyrelsen, torde länsstyrelsen, om förklarande parten åberopar överenskommelsen och hänvisar till pågående förfarande vid va-nämnden, ha anledning låta anstå med prövningen av be-

svärsärendet till dess va-nämndens avgörande föreligger. Part kan ha anledning föra saken till länsstyrelsen för att undvika att besvärstiden går till ända och att han därmed förlorar sin rätt till prövning i administrativ ordning.

Huvudmans allmänna bestämmelser ävensom va-avtal mellan huvudman samt brukare kan, om va-utredningens förslag genomföres, komma att innehålla klausul, enligt vilken framtida tvist, som härrör av avtalet, skall hänskjutas till statens va-nämnd för avgörande. En sådan bestämmelse torde få samma konsekvenser för domstols och länsstyrelses befattning med tvisten som en överenskommelse för det särskilda fallet. I fråga om inverkan på domstols behörighet torde reglerna i 10 kap. 16—18 §§ rättegångsbalken bli tillämpliga, d. v. s. domstol blir icke behörig att upptaga tvisten.

Om tvist i va-fråga, där överenskommelse om hänskjutande till va-nämnden ej föreligger, instämts till allmän under rätt eller genom besvär förts till länsstyrelsen för prövning i administrativ väg, kan svarandeparten vid domstolen och förklaranden i det administrativa målet föreslå prövning i statens va-nämnd. Godtages förslaget av andra parten, bör därav som regel följa att målet i domstolen återkallas och avskrivs. Om målet förts till länsstyrelsen och talan icke återkallas måste det förklaras vilande i avbidan på va-nämndens beslut. Sker icke detta, kan målet ej behandlas i va-nämnden. Förutsättning för dess kompetens är nämligen att målet ej är föremål för prövning i annan ordning.

Skulle förslag att föra målet till va-nämnden för avgörande icke godtagas av andra parten, uppkommer den situation, då domstolen eller länsstyrel-

sen kan överlämna målet till va-nämnden för medling. Va-utredningen återkommer till detta.

Statens va-nämnd skall, såsom framgår av det tidigare sagda, ha vidsträckt behörighet att pröva olika va-frågor, som parterna enats om att hänskjuta dit för avgörande.

Va-utredningen har övervägt, hur statens va-nämnd bör behandla olika typer av ärenden, som kan tänkas komma att hänskjutas till nämnden. Utredningen har därvid funnit, att nämnden bör ha mer varierande och mera nyanserade handlingsmöjligheter än prisregleringsnämnden för elektrisk ström. Denna prövar tvistefrågor mellan elabonnet samt huvudman för elverk efter framställning av abonnenten.

Prisregleringsnämndens prövning resulterar i ett beslut. Detta kan innefatta ändringar i taxa eller i villkor, som endast berör enstaka abonnent.

Enligt 1902 års ellag blir avtal, som strider mot nämndens beslut, utan verkan. Detta betyder, att beslutet binder parterna under den tid beslutet fastställts att gälla eller utan tidsbegränsning, om sådan ej angivits. Beslutet kan i fråga om avgifter och taxa innefatta föreskrift om indexberäkning för att medge ändringar i avgiften, som medför att den behåller sitt realvärde. Ändringar av annat slag förutsätter ny prövning av prisregleringsnämnden. Sådan prövning kan ske på framställning av elleverantör eller av elabonnet.

Enligt va-utredningens mening bör den ordning som tillämpas av prisregleringsnämnden inte oförändrad tillämpas av statens va-nämnd.

Ett beslut av prisregleringsnämnden får karaktär av ett ingripande, som låser parterna och i ärenden av generell innebörd även andra abonnenter än den som är part. Parterna blir bundna att i

sitt inbördes rättsförhållande tillämpa vad nämnden beslutat. Deras rättsförhållande regleras alltså i de delar, där nämnden ingripit, inte längre genom avtal utan genom beslut av offentlig institution. Det förefaller finnas risk för att denna situation blir bestående, om nämligen nämnden efter framställning av elleverantören om ändring ersätter tidigare beslut med nya och inte låter parterna återfå sin avtalsfrihet.

Va-utredningen anser det önskvärt, att statens va-nämnd undviker att inkräkta på parternas avtalsfrihet. Möjlighet att undgå detta torde föreligga, om statens va-nämnd i händelse den konstaterar brister i föreliggande avtal meddelar beslut att avtalet på grund av anförda skäl inte kan godtagas samt hänvisar *parterna* att åstadkomma rättelse.

En sådan behandling av va-ärendena i va-nämnden skulle ha anknytning till den »kassatoriska» metod som tillämpas vid prövning av kommunalbesvärsmål. Nämnden skulle i sitt beslut »kassera» viss eller vissa klausuler i va-avtalet. Motiveringen för va-nämndens beslut torde komma att ge parterna vägledning om hur ett rättsligen godtagbart avtal bör vara beskaffat.

Skulle nämnden i något fall finna sig nödsakad meddela beslut med föreskrifter om vad som skall gälla mellan parterna med påföljd att föreskrifterna kommer att gälla i stället för avtal mellan parterna, så bör nämnden för att tillgodose önskemålet att i så liten omfattning som möjligt inkräkta på parternas avtalsfrihet tidsbegränsa beslutets giltighet. — Det bör genomgående vara en strävan från va-nämndens sida att *icke* låta sina ingripanden få *retroaktiv* karaktär.

Enligt va-utredningens förslag skall tvistefråga mellan huvudman samt brukare i enlighet med praxis på hithö-

rande rättsområden kunna prövas av statens va-nämnd även om det förhållande, som tvisten avser, pågått kortare eller längre tid utan erinran från någondera parten. Viss taxa kan alltså ha antagits av huvudmannen och tillämpningen därav i va-avtal med brukare kan ha föranlett debitering under flera år av avgifter, som erlagts utan erinran. Om emellertid brukaren därefter får uppfattningen att tolkningen av avgiftsbestämmelse eller klausul i hans avtal är felaktig och föranlett för hög debitering eller att avgiftsbestämmelsen inte är rättsenlig, så kan han ta upp saken för att få rättelse.

Önskemålet om rättelse bör begränsas att avse tillkommande tid. Accepterandet av va-avtalet och av debiteringarna bör i regel medföra, att förhållandet mellan parterna i fråga om avgifter anses slutligt reglerat för den tid, som ligger före tvisten, och kanske därutöver för den tid, som ligger före ett avgörande, varigenom förutsättningarna för debitering ändras.

För huvudmannen kan retroaktiva verkningar av beslut, som innebär ändring av rättsförhållandet till brukare, medföra orimligt besvär och omgång. Verkningarna kan nämligen komma att gälla alla brukare eller i varje fall ett större antal. Huvudmannen kan därigenom tvingas till tidskrävande uträkningar av returbelopp och till återbetalningar. Det meningsfulla i en sådan verksamhet beträffande samtliga brukare eller större grupper av brukare kan i dessa fall ifrågasättas, eftersom återbetalningarna blir en kostnad i rörelsen som huvudmannen lär komma att på nytt påföra brukarna, antagligen dock med något förändrad fördelning dem emellan.

Givetvis kan det inte bli fråga om att genom någon generell regel hindra retroaktiv giltighet av va-nämndens be-

slut. Frågan om beslutens giltighet i tiden får avgöras efter allmänna rättsregler från fall till fall. Undantagsvis kan retroaktiv tillämpning vara klart befogad, t. ex. om viss brukare genom uppenbar felräkning, som upptäcks först efter hand, vid ett antal debiteringstillfällen påförts för hög — eller eventuellt för låg — avgift. Skulle uppenbar felräkning ha drabbat alla brukare och drabbat dem lika eller något så när lika, kan det vara anledning bedöma frågan om retroaktivitet på annat sätt. Givetvis bör beräkningarna rättas till men det torde i en sådan situation ofta framstå som meningslöst att retroaktivt reglera om vad som inträffat.

De beslut, vilka hittills diskuterats, har i allmänhet avsett fastställelse av bestämmelses rättsenlighet, skälighet eller innebörd. Statens va-nämnd skall emellertid också kunna besluta att part skall fullgöra prestation eller underlåta åtgärd. Huvudman för va-anläggning skall efter yrkande av den som äger fastighet inom verksamhetsområdet kunna åläggas att, enligt 5 § av den föreslagna VAL, låta fastighetsägaren bruka anläggningen. Ägare av fastighet inom verksamhetsområdet skall, också enligt 5 § av den föreslagna VAL, efter yrkande av huvudmannen kunna åläggas avgiftsskyldighet till huvudmannen. Va-nämnden bör även kunna sätta ut vite. Brukare, som finnes ha brutit mot va-avtal, skall kunna åläggas att betala huvudmannen skadestånd. Huvudman, som för att förmå brukare att fullgöra vad huvudmannen anser åligga brukaren, stängt av vattentillförseln till hans fastighet, kan åläggas upphöra med avstängningsåtgärden, om va-nämnden finner denna icke rättsenlig. I mål, som avser pågående avstängningsåtgärd, och i andra mål, där det kan vara påkallat med omgående prövning av viss fråga, skall va-nämnden på begäran kunna

meddela interimistiskt beslut, varigenom förordnas att åtgärd skall upphöra eller annat förordnande meddelas om vad som skall gälla för tiden intill dess slutligt beslut föreligger i målet.

Va-utredningen övergår till att behandla statens va-nämnds verksamhet såsom *medlande instans*.

Va-nämndens behörighet såsom medlande instans föreslås ligga inom alldeles samma gränser som dess behörighet såsom beslutande instans, d. v. s. nämnden skall kunna medla i tvistefrågor mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare eller tilltänkt brukare, när tvisten rör fråga, som har samband med rättsförhållandet dem emellan på grund av den föreslagna VAL eller va-avtal.

Förutsättning för att nämnden skall kunna fungera som beslutande instans är, att parterna på ömse sidor är eniga om att hänskjuta tvistefråga dit för att avgöras. Brister denna förutsättning, finns möjligheten att nämnden kan uppträda som medlande instans, om någon av parterna önskar, att nämnden skall ta befattning med frågan eller om båda parter accepterar nämnden som medlingsinstans.

Vill ingen av parterna, att statens va-nämnd skall kopplas in, kan det komma i fråga att annan instans — länsstyrelse eller allmän underrätt — till vilken part vänt sig för att få saken prövad, begär yttrande i viss fråga från statens va-nämnd. Så kan också tänkas ske, om det skulle inträffa, att någon part motsätter sig både medling och beslut från nämnden under sådana omständigheter att länsstyrelsen eller underrätten bedömer det som lämpligare att nämnden yttrar sig som sakkunnig instans än att den ingriper med medling.

Allmän underrätt och länsstyrelse bör

emellertid vara verksamma för att för-  
må parter i va-tvister att anlita va-nämnden som medlingsorgan och upplysa dem om möjligheten att hänskjuta tvisten till nämndens avgörande. Det torde kunna påräknas, att både huvudmän och brukare i allmänhet kommer att anse det fördelaktigt att va-nämnden tar befattning med deras tvister aningen som beslutande instans eller som medlande.

Part, som vill ha va-fråga prövad, kan vända sig direkt till statens va-nämnd med begäran att den prövar saken. Om andra parten bestrider, att saken avgöres av nämnden, men medger, att nämnden avger medlingsförslag, bör nämnden avge sådant förslag. Skulle andra parten bestrida, att nämnden alls tar befattning med frågan, har nämnden att pröva, om den är behörig och om så befinnes vara fallet, huruvida omständigheterna är sådana, att den bör avge medlingsförslag eller avstå från detta. Låter andra parten inte höra av sig, torde nämnden böra avge medlingsförslag, om inte särskilda skäl talar emot detta.

Har part i tvistig va-fråga vänt sig till allmän underrätt eller till länsstyrelsen för att få saken prövad, skall underrätten eller länsstyrelsen avbida andra partens yttrande i saken för att se, om denna förklarar sig önska att va-nämnden tar befattning med saken. Kärandeparten eller klaganden skall där-  
efter beredas tillfälle att yttra sig om motpartens önskemål. Underrätten eller länsstyrelsen har därefter att enligt här tidigare anförda riktlinjer ta ställning till om och i så fall för vilket ändamål — avgörande, medling eller yttrande — målet skall överlämnas till statens va-nämnd.

I vissa fall bör hänskjutande till statens va-nämnd för medling icke äga rum. Som exempel på sådant fall kan



nämnas, att huvudman vänt sig till allmän underrätt för att få försumlig avgiftsbetalares betalningsskyldighet fastslagen. Om i så fall brukaren i uppenbart syfte att förhåla avgörandet begär, att saken skall hänskjutas till nämnden, bör underrätten avslå begäran. Förutsättning för ett avslag bör vara att det framstår såsom uppenbart att det från sakliga synpunkter inte finns fog för begäran och att medling kan påräknas icke ge positivt resultat.

I sin medlande uppgift kan va-nämnden, om det låter sig göra utan oskäligen omgång, föra samman parterna och försöka åstadkomma en förlikning inför nämnden.

Har parterna förlikats inför nämnden bör nämnden skriftligen fixera innehållet i förlikningen samt stadfästa denna. Den sålunda stadfästa förlikningen får samma verkningar som beslut, vilket innefattar avgörande av tvist i va-fråga.

Om parterna inte kan förlikas inför nämnden förelägger nämnden dem ett medlingsförslag, som innefattar dess uppfattning om hur tvisten bör lösas med tillämpning av gällande rätt.

Om parterna eller någon av dem inte vill rätta sig efter medlingsförslaget, är de hänvisade att använda ordinära prövningsförfaranden i domstol eller länsstyrelse, om de vill fortsätta att hävda sin mening. Va-utredningen vill i detta sammanhang erinra om att fortsatt talan vid länsstyrelse i detta läge torde förutsätta att besvär tidigare anförts och att ärendet vilat i avbidan på utgången i va-nämnden.

Va-utredningen antar, att hänvändelser till allmän underrätt och länsstyrelse efter det statens va-nämnd avgivit medlingsförslag kommer att bli få.

Det torde kunna förutsättas, att huvudmännen — och då särskilt de kommunala — kommer att vara inställda

på att rätta sig efter statens va-nämnd. Det kan därför antagas, att huvudman endast sällan kommer att förkasta medlingsförslag från nämnden, när sådant förslag gått honom emot.

Om huvudman godtar medlingsförslag lär han komma att rätta sig efter det även om det inte accepteras av brukare, som är motpart. Eftersom huvudman i fall, då va-avtal inte kan komma till stånd med brukare, har att bestämma villkoren för hans brukande av va-anläggningen enligt taxa och allmänna bestämmelser, torde vad va-nämnden uttalat sig för komma att tillämpas gentemot den eller de brukare, som beröres av vad va-nämnden uttalat. Brukare har möjlighet att påkalla ordinärt prövningsförfarande, om han är missnöjd.

Skulle huvudman förkasta medlingsförslag, som gått honom emot, lär detta betyda, att vad va-nämnden uttalat i medlingsförslaget icke kommer att tillämpas gentemot den eller de brukare, som beröres av förslaget. I så fall har brukare anledning anlita ordinärt prövningsförfarande. Hans möjligheter att vinna bifall till yrkande om tillämpning av vad statens va-nämnds medlingsförslag innehåller kan antagas vara goda.

Det återstår att något beröra statens va-nämnds ställning såsom *sakkunnigt organ*, till vilket andra myndigheter och institutioner kan vända sig med begäran om yttrande.

I denna egenskap kan va-nämnden ta befattning med va-frågor i mål och ärenden utan de inskränkningar till rättsförhållandet mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare, som gäller, när nämnden uppträder som beslutande och medlande instans. Nämnden kan i princip yttra sig i vilken va-fråga som helst, där dess yttrande som sakkunnigt organ begärts.

I vissa hänseenden torde nämnden böra vara återhållsam med att avge yttranden. Främst gäller detta i fall, då ett yttrande från nämnden skulle kunna föregripa framtida prövning i ärenden, där nämnden uppträder såsom beslutande eller medlande instans. Nämnden torde således böra avböja att ge förhandsbesked till huvudman om skälighet och rättsenlighet av taxa eller allmänna bestämmelser, som denne avser att antaga. Den sakkunskap, varav huvudman har behov i den nyss angivna situationen, bör tillhandahållas av VAV.

Har emellertid talan mot taxa eller allmänna bestämmelser anförts av kommunmedlem — han må vara brukare eller icke — i den för kommunala besvär föreskrivna ordningen, så finns det ingenting som hindrar att nämnden på begäran av länsstyrelsen avger yttrande. Va-utredningen har tidigare i denna framställning uttalat sig för att länsstyrelsen inhämtar va-nämndens yttrande i sådana mål.

Beträffande *förfarandet* inför nämnden och nämndens *beslut* vill va-utredningen här ytterligare anföra följande.

Vid överläggning till beslut varigenom va-mål avgöres eller förslag till uppgörelse ställes liksom vid överläggning till beslut om yttrande till annan myndighet eller institution skall nämnden sammanträda in pleno, d. v. s. ha den sammansättning, som förutsattes i förslaget till VAL. Däri skall således ingå ordförande jämte sex ledamöter, varav två lagfarna utan anknytning till partsintresse samt två, som kan anses företräda huvudmannens intressen, och två, som kan anses företräda brukarnas. Om möjligt skall av tjänstgörande ledamöter, som anses företräda partsintressen, en på vardera sidan ha anknytning till de partsintressen, som är aktuella i

målet. Sådan anknytning kan ibland uppnås genom att suppleant för ledamot anlitas.

Förberedande åtgärder i målet skall kunna vidtagas av ordföranden ensam. Till sådana åtgärder bör räknas att hålla förhandling, till vilken parterna kallas, med karaktär av förberedelse. Dit bör också räknas att interimistiskt för tiden intill dess slutligt beslut meddelas av nämnden besluta åtgärd i målet, i händelse ordföranden finner, att den bör vidtagas utan dröjsmål. Sådan åtgärd kan endast komma i fråga i mål, som hänskjutits till nämnden för avgörande. Interimistiskt beslut skall, så snart det kan ske, anmälas för nämnden in pleno och prövas av denna. Interimistiskt beslut skall lända till efterrättelse genast. Det skall emellertid kunna återkallas när som helst.

Beträffande handläggningen av mål skall i övrigt gälla, att parterna skall ha tillfälle att muntligen eller skriftligen utföra sin talan. Utredningen antar, att nämnden som regel kommer att ge parterna tillfälle att utväxla skrifter. Om nämnden finner det behövt med muntlig förhandling, skall sådan därefter kunna hållas. Nämnden kan, om den finner anledning därtill, hålla sammanträde på annan ort än i Stockholm. Syn bör kunna hållas av nämnden eller, för nämndens räkning, av ordföranden.

Nämnden bör vara verksam för att få va-mål allsidigt utrett. Nämnden kan anmoda part eller annan att inställa sig för att höras i va-mål. Nämnden får emellertid inte ta upp ed eller sanningsförsäkran eller använda annat tvångsmedel. — Nämnden kan också vända sig till myndighet och begära dess medverkan till utredning genom yttrande i viss fråga eller på annat sätt.

Va-nämnden bör ha möjlighet att tillerkänna part ersättning av motparten

för kostnad, som han haft i anledning av förfarandet inför nämnden. Sådan ersättning torde emellertid endast böra utgå, när part begär det och när han kan åberopa särskilda skäl för det.

Särskilda skäl föreligger uppenbarligen, om mål om ersättning enligt 10 § förslaget till VAL för anordning, som införlivas med allmän va-anläggning, eller för anordning, som blivit onyttig, kommit att avgöras av statens va-nämnd. I sådana fall skall huvudmannen enligt 32 § förslaget till VAL som regel stå för kostnaderna på ömse sidor. Brukaren bör icke komma i sämre läge, om sådan ersättningsfråga skulle ha hänskjutits till va-nämnden än om den handlagts vid domstol.

Jämförelsen med vad som inträffat om va-mål handlagts vid domstol bör även i andra fall kunna medföra, att särskilda skäl att utdöma gottgörelse för kostnader skall anses föreligga.

När nämnden uppträder såsom instans för medling, torde det som regel inte komma i fråga att ålägga part att ersätta motpartens kostnader. I detta fall — och i speciella fall, då nämnden avgör va-mål — bör nämnden ha möjlighet förordna, att part och annan, vars inställelse nämnden finner påkallad, skall kunna erhålla ersättning av allmänna medel för att inställa sig i målet. I slutligt beslut skall nämnden förordna om vem som skall slutligt svara för sådan kostnad.

Mot ordförande och ledamot av va-nämnden skall vid handläggning av va-mål i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat om domarejäv.

Om det vid överläggning till beslut förekommer olika meningar inom nämnden, skall såsom nämndens beslut i frågan gälla mening som omfattas av minst fyra av de i beslutet deltagande. Skulle majoritet icke kunna uppnås för viss mening, får nämnden avstå från att

meddela beslut i frågan. Part, som vill ha saken prövad, blir i sådant fall nödsakad att vända sig till ordinarie prövningsinstans, d. v. s. domstol eller länsstyrelse, om saken kan tas upp där.

Va-utredningen föreslår denna regel av två orsaker. Utredningen anser, att va-nämnden med hänsyn till sin speciella karaktär bör ha beslutsförhets- och omröstningsregler, som är enkla och lätta att tillämpa. Från denna synpunkt är omröstningsreglerna i 16 kap. rättegångsbalken enligt nämndens mening alltför komplicerade för att vara lämpade för va-nämndens verksamhet.

Vidare menar utredningen, att reglerna bör garantera att bakom ett beslut av statens va-nämnd står en majoritet av de i beslutet deltagande. Va-utredningen räknar med att det i praktiken knappast kommer att inträffa, att majoritet för viss mening ej nås. Det bör, med tanke på nämndens ställning såsom instans med förlikningsuppgifter, i stället kunna påräknas, att nämnden kommer att sträva efter att nå största möjliga enighet mellan ledamöterna inbördes och att det endast i sällsynta undantagsfall kommer att inträffa att beslut meddelas med så knapp majoritet som fyra röster mot tre.

Förebild till stadgande, att giltigt beslut inte kan åstadkommas annat än om det omfattas av majoritet, kan anses föreligga i 16 § lagen den 14 juni 1929 om skiljemän. Där stadgas nämligen, att skiljeavtal — om parterna inte kommit överens om annat — skall vara förfallet, när inte flertalet bland skiljemännen blir ense om fråga, som överlämnats till deras prövning.

Skiljaktig mening skall antecknas till protokoll. Protokoll skall föras vid nämndens sammanträden.

Beslut av statens va-nämnd skall inte kunna överklagas. Beslut skall lända till efterrättelse som domstols lagkraft-

ägande dom. Detta innebär att beslutet skall verkställas av exekutiv myndighet.

Stadgandet om besluts exigibilitet gäller såväl interimistiska som slutliga beslut i mål, som hänskjutits till va-nämnden för avgörande. Det gäller också beslut om stadfästelse av medlings-förslag, som båda parter antagit.

*Kostnaderna* för statens va-nämnd och dess verksamhet skall enligt förslaget bäras av det allmänna.

De kostnader, varom det blir fråga, är *dels kanslikostnader*, avseende lokal, biträdespersonal m. m., *dels kostnader för arvoden* samt *reskostnader* och *traktamenten* till ordförande, ledamöter och sekreterare, *dels kostnader*, för par- ters och andras inställelse inför näm-

den, när sådan kostnad skall ersättas eller förskjutas av det allmänna. Kansli- kostnaderna torde till en början kunna beräknas bli begränsade. Statens plan- verk eller annat ämbetsverk, som kom- mer att tillhandahålla kanslilokaler m. m., torde böra med lämpliga mellan- rum träffa uppgörelse med nämnden om skälig gottgörelse.

Kostnaderna i övrigt för nämndens verksamhet kan för närvarande icke med tillfredsställande grad av säkerhet beräknas.

Från olika synpunkter torde det vara lämpligt, att stämpelavgift uttages på beslut av statens va-nämnd. Avgiften torde kunna sättas till 50 kronor.

## 4 kap. Avloppsvatten från industri

### 1. Gällande rätt

Enligt 6 § VAL i gällande lydelse är huvudman för allmän va-anläggning skyldig att på begäran ansluta fastighet, som ligger inom anläggningens verksamhetsområde, förutsatt att fastigheten behöver anordningar för vattenförsörjning och avlopp, att ägaren begär anslutning och att inte ändamålet med anslutningen med större fördel för fastigheten kan vinnas på annat sätt.

Stadgandet avser alla fastigheter i VAL:s mening. Byggnader och industriella anläggningar är inbegripna, även om de tillhör annan än ägaren till grunden.

I 8 kap. VL ges regler om avloppsvatten. Reglerna syftar i de delar, som är av intresse i förevarande sammanhang, till att motverka förorening genom avloppsvatten av vattendrag, sjö eller annat vattenområde (recipient). (Se bl. a. 8 kap. 23 och 32 §§ VL.)

I 8 kap. VL skiljes mellan kloakvatten och industriellt avloppsvatten. Med avloppsvatten förstås spillvatten och orenlighet från bostäder eller från verksamhet, vilken icke är att hänföra till industriell rörelse. Med industriellt avloppsvatten förstås spillvatten och orenlighet från industriell rörelse.

Åtgärderna för att motverka förorening omfattar skyldighet att ordna eller bidraga till kostnaderna för rening. Skyldigheten i fråga kan vila på ägare av fastighet eller på »samhälle». Med

samhälle förstås enligt 8 kap. 2 § tredje stycket VL »verksamhetsområdet för allmän vatten- och avloppsanläggning och, såvitt angår utö vandet av rättigheter och fullgörandet av skyldigheter, som stadgas beträffande samhälle, huvudmannen för sådan anläggning».

Fråga om villkoren för att avloppsvatten skall få släppas ut i recipient kan enligt 8 kap. 38 § första stycket VL efter ansökan prövas enligt VL. Enligt samma lagrums fjärde stycke kan vidare Kungl. Maj:t meddela *förbud* bl. a. mot att utan föregående prövning anlägga vissa slag av fabriker och andra industriella inrättningar eller att släppa ut kloakvatten eller industriellt avloppsvatten av viss mängd, art eller sammansättning i recipient.

Kungl. Maj:t har den 30 nov. 1956 utfärdat kungörelse om förprövning rörande åtgärder till motverkande av vattenförorening m. m.

I kungörelsen stadgas *förbud* mot anläggning utan föregående prövning enligt VL av vissa fabriker eller inrättningar, från vilka skall släppas ut industriellt avloppsvatten. Förbudet gäller vare sig avloppsvattnet skall släppas ut i recipient — vattendrag, sjö eller annat vattenområde — eller på annat sätt. Fabriker och inrättningarna anges under 1 § kungörelsen i en uppräkningslista, som omfattar 15 punkter.

Beträffande vissa andra fabriker eller inrättningar med utsläpp av industriellt avloppsvatten påbjudes i 2 §

av förprövningskungörelsen *anmälan* till länsstyrelsen (före den 1/7 1967 statens vatteninspektion) i god tid innan de anlägges. Fabriker och inrättningar är upptagna i en uppräkningslista som omfattar 22 punkter. Anmälningskyldigheten föreligger vare sig avloppsvattnet skall släppas ut i recipient eller på annat sätt.

Enligt 3 § förprövningskungörelsen föreligger anmälningskyldighet också om någon i fråga om företag som avses i 1 eller 2 § vill på en gång eller efter hand vidtaga åtgärder som innebär väsentlig ökning av mängden avloppsvatten eller väsentlig ändring av dess sammansättning eller av sättet för dess utsläppande. Anmälan skall göras hos länsstyrelsen i god tid före ändringen.

Skulle prövning enligt VL ha verkställts, innan sådan ändring som nyss beskrivits har ägt rum, och skulle vid denna prövning bestämmelser inte ha meddelats för det fall, som inträder genom ändring, skall ny prövning enligt VL äga rum, innan ändringen genomföres.

Det bör tilläggas, att statens naturvårdsverk och länsstyrelsen (före den 1/7 1967 statens vatteninspektion) enligt lag den 30 november 1956 om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden skall utöva tillsyn för att motverka vattenförorening. Såsom det allmännas organ för denna tillsyn har tillsynsmyndighet åtskilliga befogenheter. Den kan meddela råd och anvisningar och föranstalta om prövning enligt VL. Länsstyrelsen kan meddela förbud mot utsläpp i vissa fall. Tillsynsmyndighet kan vinna tillträde till fabrik eller inrättning för att företa undersökningar.

Förhållandet mellan huvudman för allmän va-anläggning samt ägare av fabrik eller annan industriell inrättning inom anläggningens verksamhetsområde

beröres i 8 kap. 36 § VL. Paragrafen fastslår först att samhället, d. v. s. huvudman för allmän va-anläggning, har rätt att ställa villkor för att avloppsvatten från fabrik eller annan industriell inrättning inom samhälle skall få avledas till samhället tillhörig avloppsledning.

Huvudmannen kan föreskriva de villkor, som på grund av avloppsvattnets beskaffenhet skäligen kan anses erforderliga.

Sedan avloppsvattnet letts in i ledningen, är samhället, alltså enligt 8 kap. 36 § VL, ansvarigt för de åtgärder som behövs för att motverka förorening genom avloppsvattnet. Samhället är också ansvarigt för skada, som vållas genom sådan förorening.

Slutligen innehåller 8 kap. 36 § andra stycket VL en regel, som avser att ge garanti för att huvudman icke begagnar sin befogenhet att ställa villkor på ett sådant sätt, att gränserna för billighet och rättvisa överskrides. Där stadgas nämligen, att huvudmannens beslut i fråga om villkor skall underställas länsstyrelsens prövning.

Beträffande 8 kap. 36 § VL kan följande tilläggas. Lagrummet avser fabrik eller annan industriell inrättning inom samhälle som avleder avloppsvatten till samhällets ledning. Det gäller däremot icke sådan inrättning *utom* samhället, även om det skulle bli fråga om att avleda dess avloppsvatten genom samhällets ledning. I sådant fall gäller de allmänna reglerna i 8 kap. VL.

8 kap. 36 § VL fick i stort sett sitt nuvarande innehåll genom lagstiftning år 1941. Denna lagstiftning avsåg en genomgripande revision av 8 kap. VL. Den var främst föranledd av önskemål att förbättra skyddet mot vattenförorening. Lagrummet avsåg i 1941 års lydelse avledande av avloppsvatten från fabrik eller annan industriell inrättning

inom samhälles stadsplanlagda område till samhället tillhörig avloppsledning. Samhälle hade då icke den särskilda betydelse, som det fått i lagrummets gällande, år 1955 fastställda lydelse.

I förarbetena till 1941 års lagstiftning (prop. 1941: 45 s. 118—121, NJA II 1942 s. 98—101) uttalades, att ett samhälle svårligen kan anses skyldigt att taga emot avloppsvatten, som kan fördärva ledningarna eller medföra särskilda svårigheter i fråga om åtgärder till motverkande av förorening i recipienten.

Vidare förklarades att den befogenhet att meddela föreskrifter, som lagrummet gav, kunde användas för att kräva rening av avloppsvattnet, innan det tillfördes ledningen, eller för att kräva bidrag till kostnader för rening, som ägde rum efter det avloppsvattnet tillförts ledningen. Samhället borde också kunna ålägga den det gällde att delta i skadestånd som samhället kunde förpliktas utgiva till följd av skada genom förorening eller att delta i kostnad för att motverka förorening.

I förarbetena påpekades, att vad lagrummet stadgade om samhällets ansvar när industriellt avloppsvatten inleddes i dess avloppsledning icke fick tolkas så, att ett samhälle skulle vara utan ansvar för skada genom kloakvatten. Detta ansågs tvärtom så självklart, att det ej behövde diskuteras.

De sålunda återgivna uttalandena torde alltjämt äga tillämpning med de modifieringar som föranledes av att VAL tillkommit och att samhälle i 8 kap. VL i samband därmed genom ändring i 8 kap. 2 § VL fått den speciella betydelsen av allmän va-anläggnings verksamhetsområde samt huvudman för sådan anläggning.

Såsom inledningsvis anmärktes, innehåller VAL i 6 § stadgande om skyldighet för allmän va-anläggnings huvudman att ansluta fastighet, som ligger

inom anläggningens verksamhetsområde.

Om 8 kap. 36 § VL sättes i relation till vad som gäller enligt VAL, torde dess uppgift få anses vara att utgöra en påminnelse om vad som skall åligga huvudman och ägare av fabrik eller annan industriell inrättning, för den händelse anslutning enligt VAL av inrättningen till va-anläggningens avloppsledning kommer till stånd.

Huvudman är enligt 7 § VAL skyldig att, då allmän va-anläggning upplåtes till begagnande, ha försett anläggningen med de anordningar, som erfordras för att den på ett tillfredsställande sätt skall tjäna sitt ändamål. Stadgandet medför, att om anläggning upplåtits till begagnande för industriell inrättning och inrättningens avloppsvatten mottages i den allmänna va-anläggningens avloppsledning, huvudmannen för anläggningen svarar för att denna är försedd med de anordningar för avloppsvattenrening, som kan behövas.

Skulle mottagandet av avloppsvattnet från inrättningen medföra, att huvudmannen får vidtaga särskilda åtgärder för att åstadkomma erforderlig rening, så kan enligt 15 § tredje stycket VAL kostnaden härför genom avgift påföras ägaren av inrättningen. Lagstadgandet i fråga säger nämligen att »å varje fastighet må läggas kostnad för servisleddningar och andra för fastigheten särskilt avsedda anordningar».

## 2. Behovet av ändringar

8 kap. 36 § VL kan till en del anses innebära regler för förhållandet mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare eller rättare tilltänt brukare, nämligen sådan som är ägare av fabrik eller annan industriell inrättning.

Vad som då åsyftas är regeln om rätt

för samhälle att föreskriva villkor, som på grund av avloppsvattnets beskaffenhet skäligen kan anses erforderliga, samt regeln att beslut om sådana villkor skall underställas länsstyrelsen.

Återstående del av 8 kap. 36 § VL utgöres av stadgandet att, sedan avloppsvatten från fabrik eller annan inrättning inletts i samhällets avloppsledning, samhället är ansvarigt för rening och för skada, som vållas genom förorening.

Detta stadgande kan visserligen sägas också ha viss motsvarighet i VAL, nämligen i dess 7 §. Men stadgandet i VL avser inte förhållandet mellan huvudman samt brukare utan ansvaret gentemot tredje man för utsläpp av avloppsvatten och har ett nära samband med övriga regler om denna fråga i 8 kap. VL.

I framställningen av gällande rätt har nämnts, att prövning kan ske enligt VL av frågan om vilka åtgärder som bör vidtagas för att motverka vattenförorening, när avloppsvatten släppes ut. Redogörelse har lämnats för det väsentliga innehållet i den år 1956 utfärdade förprövningskungörelsen.

1956 års kungörelse förutsätter i fråga om de i kungörelsens 1 och 2 §§ uppräknade industriella inrättningarna, att förprövning enligt VL eller anmälan till länsstyrelsen skall äga rum vare sig avloppsvatten släppes ut i recipient eller i samhälles avloppsledning. Skyldigheten att ordna förprövning eller göra anmälan är knuten till *anläggandet* av inrättningen.

Tidigare förprövningskungörelser, utfärdade den 17 oktober 1941 (SFS nr 844) och den 1 november 1946 (SFS nr 684), gjorde skillnad mellan utsläpp i recipient och i samhälles avloppsnät.

Enligt 1941 års förprövningskungörelse gällde förbud och anmälningsskyldighet endast när avloppsvatten släpptes ut

i recipient. Det stadgades uttryckligen, att förbud och anmälningsskyldighet icke gällde, om fabriken eller inrättningen anlades inom stadsplan och avloppsvattnet leddes till samhällets avloppsnät.

I 1946 års förprövningskungörelse hade bl. a. i detta hänseende vissa ändringar gjorts. Där stadgades nämligen i fråga om fabriker och andra inrättningar inom stadsplan, vilka avledde sitt avloppsvatten genom samhällets avloppsnät, skyldighet att göra anmälan till fisketillsynsmyndigheten, den dåvarande beteckningen för det statliga organ, som sedermera kallades statens vatteninspektion och vars vattenvårdande uppgifter numera övertagits av statens naturvårdsverk och länsstyrelserna. Anmälningsskyldigheten skulle i dessa fall fullgöras av samhället, således icke av den som anlade inrättningen. Anmälan genom samhällets försorg skulle ske såväl i de fall, då det annars gällde förbud mot anläggning utan förprövning, som i de fall, när annars företagaren skulle göra anmälan.

Förslaget till 1956 års förprövningskungörelse ställdes på sin tid av vattenvårdskommittén i dess betänkande Vattenvården (SOU 1955: 6). Av förslaget framgår (s. 101 f.), att kommittén ansåg, att de särskilda bestämmelserna i 1946 års förprövningskungörelse om samhälles anmälningsskyldighet skulle utgå och att både skyldigheten att påkalla prövning och skyldigheten att göra anmälan därigenom skulle övergå på de företagare, som anlade de ifrågakommande industriella inrättningarna. Förprövningskungörelsen utformades i vattenvårdskommitténs förslag i enlighet härmed. Den blev sedermera utfärdad med det ändrade innehåll i de angivna avseendena, som vattenvårdskommittén förordat.

1956 års förprövningskungörelse ut-



färdades utan att samtidigt ändring gjordes i 8 kap. 36 eller 38 § VL. Det förefaller emellertid svårt att förena förprövningskungörelsens regler om prövning enligt VL med reglerna i 8 kap. 36 § VL om att samhället äger föreskriva villkor. Den prövning, som skall äga rum enligt förprövningskungörelsen kan knappast innebära annat än att vattendomstol efter prövning enligt VL ställer villkor om åtgärder för att motverka vattenförorening. Dessa villkor torde bli av alldeles samma slag, som de samhället fått befogenhet att föreskriva enligt 8 kap. 36 § VL. Om både vattendomstol och samhälle skulle ställa villkor, vilket är innebörden av gällande lagstiftning, så skulle det lätt kunna inträffa att den ena instansens villkor skilde sig från den andras. Och om samhället bär ansvaret för rening av avloppsvatten, som letts in i dess avloppsledning, synes det ej finnas anledning ålägga företagaren att föranstalta om prövning enligt VL.

I praxis har det också visat sig, att bestämmelserna om förprövningsskyldighet i 1956 års förprövningskungörelse inte anses förenliga med reglerna i 8 kap. 36 och 38 §§ VL. Vattendomstol har i ett för va-utredningen känt fall avvisat ansökan om prövning enligt VL av fråga om utsläpp av avloppsvatten från industriell inrättning inom samhälle i samhällets avloppsledning. Beslutet om avvisning fastställdes av vattenöverdomstolen i beslut 22/2 1967 nr I: Ö 3.

Ordningen för förprövning i avsikt att motverka vattenförorening har behandlats av immissionssakkunniga i deras betänkande Luftförorening, buller och andra immissioner (SOU 1966: 65). I betänkandet föreslår de sakkunniga betydande ändringar i det system, enligt vilket förprövning och anmälan sker nu.

Immissionssakkunnigas förslag innebär i de här aktuella delarna i korthet följande. Bestämmelserna om vattenförorening bör samordnas med reglerna om immissioner, d. v. s. luftföroreningar, buller m. m. Särskilt viktigt är enligt de sakkunnigas mening, att det blir en gemensam ordning för förprövning och för tillsyn i fråga om de olika slaggen av förorening.

Den förprövningsordning, som föreslås, får sin legala grund i 2 kap. 5 § av en av de sakkunniga föreslagen *immissionslag* samt i en ny § i 8 kap. VL, betecknad 38 a §, som ersätter fjärde stycket i den nuvarande 8 kap. 38 § VL. Med stöd av 2 kap. 5 § immissionslagen och 8 kap. 38 a § VL skall Kungl. Maj:t kunna utfärda kungörelse om förprövning till skydd mot vattenförorening, luftförorening m. m.

Den ordning för förprövning, som de sakkunniga förordar, innebär, att anläggande av vissa slag av fabriker och andra inrättningar fordrar tillstånd enligt 8 kap. VL och 2 kap. immissionslagen. En sådan *absolut koncessionsplikt* skall emellertid gälla endast för ett mycket begränsat antal inrättningar, i förslaget uppräknade under sju punkter.

För åtskilliga fabriker och inrättningar, uppräknade under 30 punkter, gäller en *fakultativ koncessionsplikt*. Denna innebär, att förprövning av frågan om anläggning av sådan inrättning skall göras av statens naturvårdsverk, i vilket statens vatteninspektion inlemmats, och att anläggningen icke får utföras utan tillstånd enligt 8 kap. VL och 2 kap. immissionslagen annat än om denna myndighet medgiver detta.

Beträffande industriella inrättningar, vilkas *anläggande* är förbundet med absolut eller fakultativ koncessionsplikt, gäller enligt förslaget, att *utvidgning* eller *ändring* är förbunden med fakulta-

tiv koncessionsplikt. Medgivande kan i dessa fall, efter delegation från statens naturvårdsverk, lämnas av länsstyrelsen.

I vissa andra fall behövs inte förprovning. I stället skall *anmälan* göras till statens naturvårdsverk eller till länsstyrelsen.

Immissionssakkunniga har ej föreslagit ändring i de tre första styckena av 8 kap. 38 § VL, där regler ges om förfarandet vid provning av fråga om under vilka villkor avloppsvatten får släppas ut i recipient. Inte heller har ändring föreslagits i 8 kap. 36 § VL.

### 3. Va-utredningen

Det framstår för va-utredningen såsom önskvärt, att stadgandena i 8 kap. 36 § VL om samhälles, d. v. s. huvudman för allmän va-anläggning, rätt att föreskriva villkor för att ta emot avloppsvatten från fabrik eller annan industriell inrättning, utgår ur detta lagrum.

Stadgandena i fråga avser förhållandena mellan huvudman samt brukare eller tilltänkt brukare. I den mån fastighet ligger inom allmän va-anläggningens verksamhetsområde, är 8 kap. VL enligt gällande rätt icke tillämpligt beträffande rätt och plikt att ansluta fastigheter till den allmänna va-anläggningen. Därmed sammanhängande frågor om kostnader för anslutning och kostnadernas fördelning regleras i stället i VAL.

Såsom framgår av den föregående framställningen föreligger brister i överensstämelsen mellan 1956 års förprovningsskugörelse samt vissa stadganden i 8 kap. VL, främst 36 och 38 §§. Förprovningsskugörelsen förutsätter provning enligt VL innan åtskilliga uppräknade fabriker och andra industriella inrättningar får anläggas. Denna för-

utsättning avses enligt kungörelsen gälla, oavsett om inrättningen ligger inom eller utom allmän va-anläggnings verksamhetsområde och om avloppsvatten skall släppas ut i recipient eller i allmän va-anläggnings avloppsnät. Likaså gäller skyldighet för företagaren att göra anmälan till länsstyrelsen, då detta är föreskrivet, fastän ansvaret för att åtgärder mot vattenförorening blir vidtagna vilar på samhället.

Frågorna om förprovning och formerna därför har tagits upp av immissions-sakkunniga. Dessa föreslår en ny ordning härför. Denna utmärkes av att förprovning och anmälningsskyldighet skall avse inte bara vattenföreningar utan också luftföreningar och andra s. k. immissioner. Om immissionssakkunnigas förslag genomföres, skall förprovning och anmälan ske i den stadgade ordningen, oavsett om fabrik eller annan industriell inrättning ligger inom eller utom allmän va-anläggnings verksamhetsområde och om avloppsvattnet släppes ut i recipient eller i allmän va-anläggnings avloppsnät. Immissions-sakkunniga har inte löst konflikten mellan VL 8 kap. samt förprovningsskugörelsen.

Va-utredningen utgår från att spörsmålet om förprovning kommer att behandlas och lagstiftningen därom revideras av statsmakterna i samband med att dessa tar ställning till immissions-sakkunnigas betänkande. Därvid bör emellertid den bristande överensstämmelse, som f. n. synes föreligga mellan VL och förprovningsskugörelsen, bringas att försvinna.

Detta kan enligt va-utredningens mening lämpligen genomföras på så sätt att förprovningen — såväl den genom absolut som den genom fakultativ koncessionsplikt — ersättes med anmälningsplikt såvitt gäller industriella inrättningar, vilka skall släppa sitt avlopps-

vatten i samhälles avloppsnät. Anmälningsplikten kan läggas på industri-företagaren. Ansvar för att åtgärder mot vattenförorening blir vidtagna skall däremot vila på samhället. VL och den tilltänkta förprövningskungörelsen bör utformas i enlighet därmed.

Den betoning av de privaträttsliga sidorna i förhållandet mellan huvudman samt brukare, som va-utredningens förslag innebär, bör gå igen även i den speciella situation, som nu behandlas i 8 kap. 36 § VL. Huvudmannen bör således ej ensidigt föreskriva villkor. I stället bör huvudman samt företagare avtala vilka villkor som skall tillämpas i ett va-avtal dem emellan.

Överläggningar om va-avtal mellan huvudman samt industriföretagare måste vara grundade på att de åtgärder mot vattenförorening skall komma till stånd, som huvudmannen med beaktande av sitt ansvar för utsläppet från den allmänna va-anläggningen finner behövlige. Utrymmet för överläggningar, d. v. s. faktisk frihet att träffa avtal, torde i denna situation vara större än i vanliga fall, då va-avtal ingås. Det lär t. ex. vara svårt att i taxa uppställa normer för hur avgift skall beräknas i de här avsedda fallen. Däremot kan viss hänsyn till de speciella förhållandena i dessa fall tas vid upprättande av allmänna bestämmelser för va-avtal.

Va-utredningen föreslår alltså, att stadgandet i 8 kap. 36 § VL om befogenhet för huvudman — eller med terminologien i 8 kap. VL, samhälle — att föreskriva villkor ersättes med stadganden i VAL.

Dessa stadganden har inrymts i 14 § av den föreslagna, nya VAL. Lagrummet ålägger huvudman att antaga taxa och allmänna bestämmelser.

I fråga om taxans utformning föreskrives i 14 § andra stycket av den föreslagna VAL att avgift får tagas ut

endast för att täcka nödvändiga kostnader och att avgiftsskyldigheten skall fördelas mellan brukarna efter skälig och rättvis grund. Denna allmänna regel bör enligt utredningens mening kunna accepteras som tillräcklig även för de här avsedda fallen av avgiftsbestämning för industriella inrättningar såsom brukare.

Beträffande allmänna bestämmelser innehåller 14 § tredje stycket av den föreslagna VAL regler, enligt vilka huvudman, när han utformar de allmänna bestämmelserna, bl. a. bör beakta, om det behövs förbud för brukare att i avloppsledning släppa ut industriellt avloppsvatten eller annat avloppsvatten av särskild beskaffenhet eller ämnen och föremål, som kan skada ledningen, eller om det kan räcka med särskilda villkor — i stället för förbud — i fråga om utsläppen.

En allmän va-anläggning har i första hand till ändamål att tillgodose det från allmän hälsovårdssynpunkt grundläggande intresset att bostäder och hushåll tillhandahållas vattenförsörjning och avlopp. Dess utrustning torde i allmänhet vara anpassad efter denna förstahandsuppgift. Vattnet måste ha sådan beskaffenhet i fråga om smak, renhet o. s. v., att det lämpar sig för hushållsändamål. Anordningarna för rening av avloppsvatten är som regel utförda med tanke på att avloppsvattnet härrör från hushåll.

Det torde ofta inträffa, att industriell inrättning, som vill bli brukare av allmän va-anläggning, har behov i fråga om vattenförsörjning och avlopp, som huvudmannen inte kan tillgodose utan särskilda anstalter av olika slag. Vad gäller avlopp kan förutses behov av särskilda åtgärder för rening, möjligen också åtgärder för att ta emot större mängd avloppsvatten än som förutsatts vid anläggningens tillkomst.

Huvudmannen skall enligt va-utredningens mening även framdeles vara ansvarig för att erforderliga reningsåtgärder vidtagits innan avloppsvattnet i allmän va-anläggnings avloppsnät avbördas till recipient. När huvudman förhandlar med industriföretagare om brukande av va-anläggningen, måste han ta hänsyn till detta ansvar. Han bör ha befogenhet att avböja att mottaga avloppsvatten av viss mängd, art eller sammansättning med hänvisning till att anläggningen inte är utrustad för att mottaga sådant avloppsvatten. Han bör därvid kunna åberopa att det gäller förbud mot utsläpp därav i anläggningens avloppsledning.

Ett avböjande leder till att industriföretagaren antingen själv får utföra de anordningar för rening m. m., som behövs för att den allmänna va-anläggningen skall kunna mottaga avloppsvattnet från den industriella inrättningen eller själv ordna sin avloppsfråga eller avstå från att släppa ut avloppsvatten i sådan mängd, eller av sådan sammansättning eller art att förbudet blir aktuellt.

Skulle huvudmannen finna, att hans anläggning har kapacitet att mottaga avloppsvattnet från den industriella inrättningen — eller att anläggningen kan få erforderlig kapacitet genom åtgärder, som huvudmannen är villig låta utföra — så betyder detta att huvudmannen svarar för att erforderliga reningsåtgärder är vidtagna eller kommer till stånd och att avloppsvattnet från den industriella inrättningen kan mottagas utan att företagaren vidtagit motsvarande åtgärder. Under sådana omständigheter kan det finnas anledning för huvudmannen att hänvisa till särskilda villkor i de allmänna bestämmelserna rörande utsläppet av avloppsvatten — eller att ställa upp sådana villkor i avtalet med den ifrågakomman-

de företagaren. Med hjälp av sådana villkor torde huvudmannen bl. a. böra gardera sig mot att företagaren utan föregående jämkningar i avtalet låter släppa ut avloppsvatten i större mängd eller av annan art eller sammansättning än som förutsatts i avtalet. Sådant kan inträffa vid ändringar i driften av inrättningen eller vid utvidgningar.

I den mån företagares brukande av allmän va-anläggning medför, att huvudmannen måste utföra och bekosta anordningar, som annars inte skulle vara nödvändiga, eller att huvudmannen åsamkas andra särskilda kostnader på grund av att företagare blir brukare, skall huvudmannen kunna ta ut dessa av företagaren i form av avgifter. Även om särskilda anordningar icke behövs i det aktuella fallet, bör vid avgiftsättningen hänsyn tas till avloppsvattnets mängd, särskilda art eller sammansättning och de kostnader utöver de normala, som kan föranledas därav.

Det anförda betyder, att förhållandet mellan huvudman samt företagare såsom brukare eller tilltänkt brukare likvärligt som samma förhållande när annan än företagare står på brukarsidan blir reglerat genom stadgandena i den föreslagna VAL och att alltså reglerna om befogenhet för huvudman att föreskriva villkor för fabrik eller industriell inrättning kan utgå ur 8 kap. 36 § VL.

Därav följer vidare att regeln i 8 kap. 36 § andra stycket VL om prövning av huvudmans föreskrifter om villkor skall slopas. Länsstyrelsen skall alltså icke vidare fungera som prövningsinstans i de fall, som avses i 8 kap. 36 § VL i nuvarande lydelse. Om va-utredningens förslag genomföres, blir tvist mellan huvudman samt ägare av industriell inrättning rörande giltigheten eller rätta innebörden av va-avtal, som de ingått, en fråga för statens va-nämnd eller för allmän underrätt.

I 8 kap. 36 § VL bör emellertid stå kvar en regel om ansvaret för åtgärder, som motverkar vattenförorening. Enligt va-utredningens förslag skall lagrummet föreskriva att om avloppsvatten från fabrik eller annan industriell inrättning inom samhälle inletts i samhället tillhörig avloppsledning, så svarar samhället för de åtgärder som behövs för att motverka vattenförorening genom avloppsvattnet och för skada, som vållas genom sådan förorening.

Detta stadgande avser förhållandet mellan dem, som avleder avloppsvattnet — huvudman och ägare av industriell inrättning — på den ena sidan samt tredje man på den andra. Dess förefintlighet i VL kan motiveras på samma sätt i dagens läge som vid den

tidpunkt den infördes. Dess innebörd och tillämplighet bör i princip vara densamma.

Va-utredningen anser sig inte ha anledning ställa förslag till utformning av bestämmelserna om förprovning. Utredningen hänvisar i fråga om dessa till det förslag, som ställts av immissions-sakkunniga i deras tidigare angivna betänkande SOU 1966:65. Författningsförslaget i fråga bör överarbetas och ändras så att från förprovning undantas fabrik och annan industriell inrättning, vars avloppsvatten avledes genom samhälles avloppsnät. Sådan inrättning bör i stället, såsom tidigare anförts, åläggas anmälningsplikt i de fall då annars förprovning skulle ha skett.

## 5 kap. Installationsbestämmelser

### 1. Gällande ordning

#### a) Va-verk

I SKTF:s normalförslag år 1959 till *reglemente* för kommunalt vatten- och avloppsverk finns ett avsnitt, som är rubricerat Installation. Avsnittet omfattar punkterna 8—15 och innehåller, såsom framgår av rubriken, bestämmelser om installationer.

Med installationer avses, enligt punkt 8. i normalförslaget, alla för anslutning till den allmänna va-anläggningen avsedda ledningar med tillbehör inom fastighet, dock ej va-verkets mätapparater eller sådana verket tillhöriga ledningar, som verket enligt avtal eller på annan grund fått rätt framdraga och bibehålla. Bestämmelserna om installation i normalförslaget skall också gälla den del av servisledning, som icke ingår i den allmänna va-anläggningen.

Normalförslaget förutsätter, att va-verket skall utöva en långt gående tillsyn över installationernas utförande och beskaffenhet, över anbringande, reparationer och andra arbeten med installationer och i någon mån även över deras underhåll och brukande.

Installationsarbete får, enligt punkt 10. i normalförslaget, endast utföras av verket självt och av den som innehar av huvudmannen för va-verket meddelad entreprenörsrättighet. Frågan om sådan rättighet, med va-utredningens

terminologi betecknad installatörsrättigheter, behandlas i följande kapitel.

Utförande av installationsarbete förutsätter enligt punkt 9. i normalförslaget, liksom ändring eller komplettering av befintlig installation, anmälan till va-verket på fastställda formulär. Anmälan skall vara åtföljd av ritningar.

Punkt 11. i normalförslaget förutsätter, att bestämmelser skall utfärdas om beskaffenheten av materiel och material för installation och om »sättet för dess utförande, kontroll och besiktning samt underhåll och nyttjande». Bestämmelserna härom skall meddelas *dels* i form av föreskrifter, som huvudmannen utfärdar och länsstyrelsen fastställer, *dels* såsom anvisningar, meddelade av va-verket i varje särskilt fall.

Normalförslaget innehåller vidare under punkt 12. bestämmelse om rätt för va-verket att för uppsikt och kontroll få tillträde till installation, både då den utföres och då den färdigställts.

Enligt punkt 13. skall installation, innan den tages i bruk, efter besiktning ha godkänts av va-verket.

Bestämmelser rörande installationer torde ha utfärdats av de flesta huvudmän. Dessa bestämmelser synes *dels* vara generella regler, överensstämmande helt eller väsentligen med de bestämmelser i normalförslaget, för vilka nyss redogjorts, och upptagna i *reglemente* för va-verket, *dels* vara sådan speciella

föreskrifter om installationsenheternas beskaffenhet och installationernas utförande m. m. som avses i punkt 11. av normalförslaget *dels* innehålla anvisningar för särskilda fall och för detaljer. De två först nämnda slagen bestämmelser förutsätter enligt 12 § VAL antagande av huvudmannen, d. v. s. vad gäller kommunal huvudman kommunens fullmäktige, och därjämte fastställelse av länsstyrelsen. Anvisningarna kan däremot meddelas av va-verket utan medverkan av annan instans.

Systemet med reglemente för kommunalt va-verk anknyter till den ordning, som av tradition tillämpats i fråga om kommunala affärsdrivande verk. Reglementet riktar sig i första hand till den kommunala styrelse eller nämnd som förestår verket i fråga. Det utgör alltså besked från kommunens beslutande församling om vad verksstyrelsen skall iakttaga vid driften av verket. Vad reglementet innehåller av stadganden, t. ex. om abonnenternas nyttjande av den allmänna va-anläggningen och om deras installationer, skall alltså verksstyrelsen upprätthålla gentemot verkets brukare. De generella installationsbestämmelserna i reglemente för va-verk utgör således exempel på det tredade förhållande det allmänna — va-verk — brukare, varom talats i tidigare kap. om Rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare.

I vissa kommuner torde reglementen från tiden före VAL alltjämt tillämpas. Reglementena kan innehålla såväl generella bestämmelser som speciella installationsbestämmelser och andra »villkor för nyttjandet». Ibland har de speciella bestämmelserna meddelats i form av särskilda lokala stadgor eller föreskrifter.

Det framgår av kap. om Rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare, att äldre reglementen för vatten-

verk liksom övriga bestämmelser som avser vattenverk och vattenledning har annat rättsligt underlag än reglementen för avloppsverk och andra bestämmelser om avloppsverk och avloppsledning. De förra grundades i regel på 1868 års ordningsstadga för rikets städer, de senare på 1919 års HvS. Vissa bestämmelser, bland dem framför allt sådana, som innehöll sanktioner i form av böter, förutsatte för att bli gällande fastställelse av länsstyrelsen.

SKTF, i det nu aktuella hänseendet efterträdd av VAV, har till ledning för de anslutna va-verken förutom normalförslag till reglemente för kommunalt va-verk utfärdat normalförslag till bestämmelser om installationers utförande samt deras underhåll och nyttjande. Dessa bestämmelser tillkom redan 1945, således 10 år före VAL:s ikraftträdande. En omarbetning av normalbestämmelserna pågår.

VAV utövar vidare *typgodkännande verksamhet*. Så sker genom en särskild, inom organisationen tillsatt prövningsnämnd, bestående av sju personer. Prövningsnämnden undersöker apparater, maskiner och andra installationsenheter på begäran av fabrikant och yttrar sig om dem. Undersökningarna verkställs i allmänhet på ett av Stockholms stads vattenverk drivet laboratorium. I yttrande förklaras, att installationsenheten kan godkännas — eller att den icke kan godkännas. Detta innebär, att nämnden icke uttryckligt godkänner eller underkänner prövad installationsenhet utan ger va-verken en *rekommendation* att godkänna eller icke godkänna installationsenheten i fråga. Nämndens yttrande är icke bindande för va-verken. De är formellt oförhindrade, att godkänna en installationsenhet som prövningsnämnden förklarar icke kunna godkännas och tvärtom. I praktiken torde emellertid va-verken

numera icke avsiktligt göra annan bedömning än den som VAV:s prövningsnämnd rekommenderat.

#### b) Gas- och elverk

Va-verken är, såsom framgår av det sagda, i regel kommunala, affärsdrivande verk. De hör till den typ av kommunala verk som brukar betecknas ledningsverk.

Till samma verkstyp hör de kommunala *gasverken* och *elverken*.

Även för gasverk och elverk har regelmässigt utfärdats kommunala reglementen med förhållningsregler för verksamhetsstyrelserna. Dessa reglementen har i allmänhet väsentligen samma utformning som reglementena för kommunala va-verk. Svenska elverksföreningen har år 1956 utfärdat (normal)förslag till reglemente för kommunalt elverk. Svenska gasverksföreningen har utfärdat normalföreskrifter för de kommunala gasverken. Liksom då det gällde va-verk bygger systemet med reglementen på traditioner från tiden före 1950-talet. Åtskilliga reglementen är utfärdade dessförinnan.

Reglementena för kommunala gas- och elverk brukar innehålla avsnitt om installationer med generella föreskrifter av huvudsakligen samma innehåll som motsvarande föreskrifter om va-installationer. Gas- och elinstallationer samt materiel och material för dessa skall jämlikt dessa föreskrifter vara utförda enligt bestämmelser, som verksamhetsstyrelsen fastställer. Installation skall vara besiktigad och godkänd av verket innan den tages i bruk. Verket utövar kontroll över installationerna bl. a. på så sätt att det kräver, att installationsarbete skall utföras av person med auktorisation, entreprenörsrättigheter.

Vissa skiljaktigheter föreligger mellan på den ena sidan va-området samt på den andra gas- och elområdena. Det

allmänna intresse, som främst gör sig gällande på va-området, är det sanitära, den allmänna hälsovårdens intresse. Hälsovårdslagstiftningen är av betydelse för allmän va-anläggning. HvS kan emellertid icke utgöra legalt underlag för installationsbestämmelser eller i varje fall icke för sanktioner till sådana bestämmelser.

På gas- och elområdena gör sig i första hand det allmänna säkerhetsintresset gällande.

På *elområdet* finnes ett flertal författningar med bestämmelser, som i olika hänseenden skall tillgodose säkerhetsintresset. Vad gäller installationer bör här nämnas, att det beträffande installationsmateriel eller bruksföremål, som nyttjas vid elektriska starkströmsanläggningar finns en kungörelse den 26 april 1935 angående kontroll av viss elektrisk materiel. Enligt denna kungörelse kan kommerskollegium meddela föreskrift, att dylik materiel skall vara för användning godkänd av en av Kungl. Maj:t därtill utsedd materielkontrollanstalt. Överträdelse av dylik föreskrift straffas med böter.

Den materielkontroll, varom talas i kungörelsen, handhaves av Svenska elektriska materielkontrollanstalten, SEMKO. SEMKO drives av ett redan år 1925 bildat aktiebolag. Bolagets aktier äges av Svenska elverksföreningen, Svenska brandförsvarsföreningen och Sveriges elektroindustrieförening. Den ekonomiska verksamheten leds av bolagets styrelse, den tekniska av SEMKO:s nämnd. Av nämndens ledamöter, inalles 15, utser Kungl. Maj:t nio. Av de återstående sex utser aktiebolagets tre delägare vardera två. — SEMKO har fått auktorisation av Kungl. Maj:t 1935.

SEMKO utför provning för typgodkännande *dels* i sådana fall, då sådant godkännande är obligatoriskt på grund av föreskrift från kommerskollegium,



dels då fabrikant eller representant för fabrikanten frivilligt hemställer om typgodkännande av viss elektrisk materiel eller bruksföremål. Godkänd materiel skall förse med SEMKO:s S-märke, när typgodkännande är obligatoriskt, och får förse med sådant märke, när typgodkännandet är frivilligt.

Provningsbestämmelser fastställas av kommerskollegium. Förslag till sådana bestämmelser upprättas inom SEMKO. Förslagen överlämnas till kommerskollegium för fastställelse, sedan de underkastats kritik genom ett remissförfarande.

I SEMKO:s verksamhet ingår även att genom marknadskontroll utvärdera att saluförd vara överensstämmer med den materiel, som provats och godkänts.

För *gasområdet* gäller bl. a. förordningen den 1 december 1961 om brandfarliga varor. Förordningen innehåller ett antal bestämmelser, vilka avser att tillgodose det allmänna säkerhetsintresset beträffande brandfarliga varor, till vilka stadsgasen räknas. Kommerskollegium har bemyndigande att utfärda föreskrifter och anvisningar rörande förordningens tillämpning samt förordna om obligatoriskt typgodkännande för anordning för förvaring, hantering, transport eller försäljning av brandfarlig vara.

Emellertid har kommerskollegium begagnat sig av en bestämmelse i förordningen, enligt vilken kollegium har möjlighet att under vissa omständigheter undanta stadsgas från tillämpning av förordningen. Undantaget innebär, att Svenska gasverksföreningen har bibehållits vid uppgifter såsom utfärdare av installationsbestämmelser och såsom instans för meddelande av typgodkännande på gasområdet, vilka uppgifter sedan åtskillig tid fullgjorts av föreningen. Föreningen utarbetar bl. a. provningsnormer för stadsgasapparater

samt föreskrifter för utförande av gasinstallationer.

Gasverksföreningens typgodkännande verksamhet i fråga om gasinstallationer är av liknande karaktär som VAV:s på va-installationernas område, d. v. s. föreningen konstaterar, att viss gasapparat fyller eller icke fyller anspråken enligt föreningens provningsnormer, och rekommenderar gasverken att godkänna eller icke godkänna apparaten i fråga. F. n. diskuteras viss omorganisation av den typgodkännande verksamheten. Bl. a. har ifrågasatts, att statens provningsanstalt skulle utfärda det slutliga typgodkännandet.

## 2. *Erinringar m. m.*

De lokala bestämmelserna rörande vatten och avlopp har, såsom framgått av vad tidigare anförts, undersökts av JO och föranlett en framställning från JO till Kungl. Maj:t. Framställningen, som återges i JO:s ämbetsberättelse år 1958 s. 324—350, ger vid handen, att de äldre lokala vattenstadgorna, avloppsstadgorna o. s. v. redan vid sin tillkomst var behäftade med allvarliga brister i formella och andra hänseenden.

Beträffande lokala föreskrifter om besiktning och godkännande av ledningsarbeten samt om ledningars utförande och beskaffenhet har JO bl. a. uttalat tveksamhet om lämpligheten att, såsom ofta skett i de äldre stadgorna, straffbelägga avvikelser från föreskrifterna. JO har vidare ifrågasatt lämpligheten av att såväl 1919 års HvS, vilken alljämt gällde då JO:s framställning gjordes, som VAL innehöll bemyndiganden att utfärda lokala föreskrifter om installationer.

JO konstaterade, att lokala va-föreskrifter efter tillkomsten av 1956 års allmänna ordningsstadga icke vidare

kunde utfärdas såsom lokala ordningsstadgor. I den mån föreskrift om installation icke var påkallad från strikt sanitära synpunkter, borde den icke utfärdas med stöd av 1919 års HvS. VAL innehöll förutom materiella föreskrifter i vissa ämnen, varom brukat förordnas i vatten- och avloppsstadgorna, bemyndigande för länsstyrelserna att vid sidan av vanliga hälsovårdsordningar fastställa lokala föreskrifter i ett av dessa ämnen, nämligen rörande ledningars nyttjande. Räckvidden av detta bemyndigande var tveksam.

Hela det ifrågakommande rättsområdet var enligt JO:s mening i behov av en grundlig översyn. Frågan därom hade en anknytning till pågående prövning hos Kungl. Maj:t av förslaget till revision av hälsovårdslagstiftningen.

I propositionen 1958 B 46 med förslag till hälsovårdsstadga har departementschefen uttalat (s. 300), att det icke bör ifrågakomma att straffsanktionera bestämmelser om besiktning och godkännande av ledningsarbeten. Ej heller bör straff stadgas för avvikelser i fråga om ledningars tekniska utförande och beskaffenhet. Härmed torde avses, att installationsbestämmelser icke vidare bör utfärdas i lokala hälsovårdsordningar.

Det kan anmärkas, att det i betänkandet med förslag till hälsovårdsstadga m. m. (SOU 1953: 31 s. 208), vilket låg till grund för propositionen och den nu gällande HvS, föreslogs, att bl. a. beskaffenheten av avloppsledning inom byggnad skulle regleras genom anvisningar, utfärdade av byggnadsstyrelsen. Syftet därmed skulle vara att åstadkomma en normalisering. — Detta förslag genomfördes emellertid icke.

Tanken på att installationsbestämmelserna skulle utfärdas i den ordning som gäller för föreskrifter och anvisningar enligt byggnadslagstiftningen har emellertid återkommit. Den har

framförts av byggnadsstyrelsen och av företrädare för byggnadsindustrien. Den har framför allt motiverats med kravet på enhetliga bestämmelser över hela riket. Den har därmed kommit att få ytterligare styrka i och med att det industrialiserade byggandet och byggstandardiseringen fått ökad betydelse och i växande grad uppmärksamrats av statsmakterna och myndigheterna.

Befogenheten att utfärda föreskrifter och anvisningar enligt BS utövas enligt 76 § denna författning av statens planverk, vilket tillkommit den 1 juli 1967 efter uppdelning av byggnadsstyrelsen. Föreskrifter, d. v. s. bindande bestämmelser, skall, om de är av icke oväsentlig ekonomisk betydelse eller om de av annan orsak är av större vikt, för att bli gällande fastställas av Kungl. Maj:t. Föreskrift, som rör även annan myndighets verksamhetsområde, meddelas efter samråd med den myndigheten. — Före den 1 juli 1967 utövades befogenheten att utfärda föreskrifter och anvisningar till BS av byggnadsstyrelsen. Då skulle alla föreskrifter för att bli gällande fastställas av Kungl. Maj:t.

Va-utredningen använder i fortsättningen ibland beteckningen planmyndigheten för att ange den i här ifrågakommande hänseenden aktuella centrala myndigheten, d. v. s. byggnadsstyrelsen före den 1/7 1967 och därefter statens planverk.

Byggnadsstyrelsen hade sammanfört bestämmelser enligt 76 § BS i en särskild regelsamling, Byggnadsstyrelsens anvisningar till byggnadsstadgan, BABS, utgiven 1960. En ny upplaga av denna regelsamling, benämnd Byggnorm 1967, har utgivits av planmyndigheten. Den gäller fr. o. m. den 1 januari 1968.

Samtliga bestämmelser i 1960 års BABS hade formellt karaktären av anvisningar. 1960 års BABS innehöll ej

installationsbestämmelser. 1967 års regelsamling innehåller såväl föreskrifter som anvisningar. Ej heller däri ingår bestämmelser om va-installationer samt om materiel och material därför.

Det anses, att BS ger visst underlag för planmyndigheten att utfärda installationsbestämmelser. 44 § 7 mom. BS innehåller nämligen bestämmelse, att bl. a. ledningar för vatten och avlopp skall »anordnas så, att brandfara, risk för olycksfall eller sanitär olägenhet icke uppkommer». Emellertid handhas ärenden om va-installationer icke — eller i allt fall endast i enstaka undantagsfall — av de lokala organen för byggnadsverksamheten, d. v. s. byggnadsnämnderna, utan av andra organ, va-verken och i någon mån hälsovårdsnämnderna.

Till grund för BS låg en utredning, Förenklad byggnadslagstiftning (SOU 1957: 21). Bland utredningens huvudsyften ingick dels att åstadkomma enhetliga byggbestämmelser för hela riket och att eliminera lokala specialstadganden, dels att slopa byggbestämmelser i specialförfattningar och föra över dem till byggnadslagstiftningen.

Frågan om att planmyndigheten skulle utfärda installationsbestämmelser såsom tillämpningsbestämmelser till BS väcktes av VVS-tekniska föreningen (Värme-, Ventilations- och Sanitetstekniska föreningen) i skrivelse den 23 oktober 1961 till byggnadsstyrelsen. VVS-tekniska föreningen motiverade förslag härom med att de byggnadstekniska bestämmelser på va-området, som förekommit i 1919 års HvS, icke överförts till 1958 års HvS. I stället hade sådana bestämmelser inrymts i 1959 års BS.

Byggnadsstyrelsen remitterade VVS-tekniska föreningens skrivelse till ett antal myndigheter och organisationer. Dessa intog i allmänhet en positiv in-

ställning till förslaget. Bl. a. betonade Svenska byggnadsentreprenörföreningen och AB Bostadsforskning värdet av enhetliga normer, central handläggning av normgivningen och överförande till BABS av alla tekniska detaljbestämmelser, som rör byggandet.

1962 företogs en omorganisation av byggnadsstyrelsen. Därvid inrättades bl. a. byggnadsstyrelsens tekniska råd. Rådet har till uppgift att bistå byggnadsstyrelsen — sedan den 1/7 1967 statens planverk — i frågor av större vikt i samband med utfärdandet av tekniska anvisningar till BS och därmed sammanhängande verksamhet. Rådet består av högst 16 ledamöter, vilka företräder olika institutioner och organisationer för forsknings- och projekteringsverksamhet m. m. på byggnadsområdet, bland dem VVS-tekniska föreningen. Vid omorganisationen år 1962 ägnades bl. a. uppmärksamhet åt byggnadsstyrelsens resurser att handha VVS-tekniska frågor, däribland alltså va-frågor. Omorganisationen ledde till att byggnadsstyrelsen tog upp utarbetandet av installationsbestämmelser på sitt arbetsprogram. En installationsteknisk avdelning inrättades inom styrelsens tekniska byrå för att syssla med dessa frågor.

Krav att planmyndigheten skall utfärda installationsbestämmelser, som skall binda de lokala va-verken, har år 1964 framförts av Näringslivets byggbestämelseutredning. Denna utredning tillsattes av ett antal intresseorganisationer på byggområdet, bland dem Svenska byggnadsentreprenörföreningen, Svenska byggnadsindustriförbundet och Rörelningsfirmornas riksorganisation. Utredningens uppgift var att för organisationernas räkning yttra sig över en skrivelse från byggnadsstyrelsen, där styrelsen med anledning av förestående revision av BABS 1960 anhöll om redo-

görelse för erfarenheter beträffande tillämpningen av BABS samt synpunkter och förslag. Byggbestämmelseutredningens arbete redovisades i ett stencilerat betänkande »Utredning angående erfarenheter av BABS 1960 och synpunkter på revision av BABS».

Byggbestämmelseutredningen inhämtade genom intervjuer, hearings och skriftliga frågeformulär erfarenheter och synpunkter på de angivna problemen från företag, organisationer och specialister.

Efter tillstyrkan av byggnadsstyrelsens tekniska råd inrättade styrelsen våren 1965 en normkommitté för sanitetstekniska frågor, va-normkommittén. I kommittén ingår bl. a. representanter för planmyndigheten, VAV, VVS-tekniska föreningen och Rörledningsfirmornas riksorganisation. Kommittén har till uppgift att utarbeta enhetliga, för lokala instanser bindande installationsbestämmelser, avsedda att ingå i BABS.

Va-utredningen har haft samråd och samarbetat med va-normkommittén samt med planmyndigheten under sitt arbete med frågan om installationsbestämmelser.

Den år 1964 tillsatta byggindustrialiseringsutredningen har till uppgift att utreda möjligheterna för ökat industrialiserat byggande och därmed för ökning av byggnadsbranschens kapacitet. Inom ramen för utredningsuppdraget ligger, att undersöka om olika för byggnadsverksamheten bestämmande föreskrifter — av allmän eller lokal giltighet — motverkar en utveckling i riktning mot industriella produktionsmetoder. I den mån sådana föreskrifter finns, bör byggindustrialiseringsutredningen överväga om de kan förändras så att de inte hämmar utvecklingen.

Byggindustrialiseringsutredningen har från sina utgångspunkter till va-utredningen framfört, att den biträder

önskemålet, att befogenheten att utfärda installationsbestämmelser skall tilläggas planmyndigheten. — Utredningen har den 16 september 1966 avgivit ett stencilerat betänkande, In 1966: 5, betecknat Standardisering, normering, typgodkännande verksamhet. Där i föreslås bl. a., att hela den statliga typgodkännande verksamheten på byggområdet successivt skall koncentreras till planmyndigheten.

Betänkandet har anmälts i två propositioner till 1967 års riksdag, nämligen *dels* prop. 1967: 100 angående riktlinjer för bostadspolitik m. m. (chefen för inrikesdepartementet) *dels* prop. 1967: 81 med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 76 § 1 mom. BS (chefen för kommunikationsdepartementet). I båda propositionerna betonas, att rationellt byggande främjas genom enhetliga bestämmelser och andra åtgärder med standardiserande innebörd.

Propositionerna har sedermera behandlats i riksdagen (LIII U 1967: 37, SU 1967: 100, RD skr. 1967: 263 och 265).

### 3. Va-utredningen

#### a) Allmänt

I den föregående framställningen har såsom installationsbestämmelser betecknats *dels* vissa generella regler om installationer, *dels* speciella föreskrifter om installationsenheters beskaffenhet samt installationers utförande *dels* råd och anvisningar för särskilda fall och ga om detaljer.

Av de tre typerna installationsbestämmelser har va-utredningen haft anledning i främsta rummet intressera sig för de speciella föreskrifterna, d. v. s. de tekniska bestämmelser som

avser olika installationsenheters beskaffenhet och utförandet av installationer.

Det kan konstateras, att installationsbestämmelser icke kan utfärdas med stöd av 1956 års allmänna ordningsstadga och heller icke med stöd av 1958 års HvS. Beträffande HvS bör emellertid anmärkas, att denna författning är av betydelse i olika sammanhang, som rör allmän va-anläggning. Vad angår installation finns möjlighet för hälsovårdsnämnd att med stöd av HvS i efterhand inskrida för att vinna rättelse i fall, då sanitär olägenhet uppkommit till följd av att installation är undermålig, underhållits illa eller brukats på olämpligt sätt.

Bemyndigandet för allmän va-anläggnings huvudman i 12 § VAL är svårtolkat och dess räckvidd omdiskuterad. Det avser rätt att utfärda närmare föreskrifter om brukandet av anläggningen för ansluten fastighets behov. Frågan huruvida bemyndigandet omfattar installationsbestämmelser i form av speciella föreskrifter kan icke med säkerhet besvaras. Ett negativt svar framstår såsom det sannolikt mest riktiga.

Det kan alltså göras gällande, att den legala grunden för de installationsbestämmelser, som f. n. föreligger, är tveklaktig. Det är angeläget att de oklarheter som råder härom bringas att försvinna.

Klart är, att det finns ett påtagligt behov av installationsbestämmelser på va-området. De behövs för att tillgodose viktiga allmänna intressen. Undermåliga va-installationer kan medföra sanitära olägenheter av allvarligt slag och framkalla skador på person och egendom. Skadorna kan drabba både den brukare, som äger installationen, andra brukare, huvudmannen och utomstående.

Huvudmannen bär enligt VAL ansvar för att den allmänna va-anläggningen

fungerar väl. För att han skall kunna ta detta ansvar fordras, att han kan räkna med att installationsenheter, som kopplas till anläggningen, är av tillfredsställande beskaffenhet.

Det är i och för sig möjligt att befria huvudman från ansvar för vad som kan hända till följd av att installation är undermålig. Detta bör emellertid förutsätta tekniska ändringar, som hindrar inverkan från installationer på de delar av allmän va-anläggning, som ligger utanför hus och tomt, d. v. s. upp rättandet av en teknisk spärr mellan de delar av va-anläggningen, som tillhör huvudmannen, och de, som tillhör brukare. Enligt va-utredningens mening finns det emellertid inte skäl att göra dessa ändringar. Ändringarna skulle skapa en konstlad åtskillnad mellan delar av anläggningen, som har ett naturligt samband.

Installationsbestämmelserna kan sägas till en del ha en byggnadsteknisk karaktär. I varje fall griper de in i byggnadsverksamheten. Installationsenheter utgör en både till omfång och antal betydande del av det material, som kommer till användning vid husbygge. De får därigenom betydelse för de företagare av skilda slag, som sysslar med byggande och med framställning av byggnadsmaterial. Till dessa grupper av företagare bör även hänföras installatörer och tillverkare av installationsenheter.

De med byggnadsproduktion sysselsatta företagarna har ett påtagligt intresse av att installationsbestämmelserna är enhetliga. Detta intresse gör sig gällande med särskild styrka vid industrialiserat byggande. Installationsbestämmelser, som varierar från den ena kommunen till den andra, är ägnade att lägga hinder i vägen för byggnadsverksamheten. Bestämmelser, som binder de godkännande myndigheterna vid klart

angivna och enhetliga krav, är däremot ägnade att främja byggnadsverksamheten och eftersträvas av byggföretagarna.

Va-utredningen skall enligt sina direktiv granska huvudmans befogenhet att meddela s. k. reglementariska föreskrifter bl. a. från synpunkten, att föreskrifterna ej skall lägga hinder i vägen för strävanden att göra byggnormer enhetliga för hela riket. Utredningen har således särskild anledning att beakta det krav på enhetlighet, som har redovisats här.

Motsvarande krav på enhetlighet har framförts även i åtskilliga andra sammanhang. Uppenbart är, att kravet för sitt förverkligande förutsätter någon form av centralisering av befogenheten att meddela de installationsbestämmelser, varom fråga är. Vidare förutsätter det, att de lokala instanserna blir bundna vid vad den centrala instansen bestämt eller att de, utan att vara formellt bundna, faktiskt tar hänsyn därtill på grund av den centrala instansens ställning och auktoritet. Resultatet blir i varje fall en inskränkning i de lokala befogenheterna.

En sådan centralisering har redan ägt rum på åtskilliga områden, som kan jämföras med det förevarande och som har anknytning därtill. Centraliseringen har skett på varierande sätt och med olikheter i fråga om den lokala instansens bundenhet till den centrala.

På byggnadsområdet gällde före 1945 ett system med lokala byggnadsordningar, vilka bl. a. kunde innehålla föreskrifter om byggnads tekniska utförande. Byggnadsordning skulle antagas av kommunens fullmäktige efter byggnadsnämnds hörande och fastställas av länsstyrelsen.

Byggnadsordningarnas föreskrifter varierade mycket för olika städer och samhällen. Av byggnadsstyrelsen upprättade normalförslag för byggnadsord-

ning följdes långt ifrån alltid. Detta försvårade standardisering av byggnadsdelar och industrialisering av deras tillverkning. Därigenom fördröjades i sin tur bostadsproduktionen.

År 1945 infördes den ändringen i systemet med lokala byggnadsordningar, att dessa skulle göras med ledning av normalförslag, som upprättades av byggnadsstyrelsen. Avvikelse från normalförslaget, som icke godtogs av byggnadsstyrelsen, skulle icke kunna fastställas av länsstyrelsen utan måste underställas Kungl. Maj:t.

Först genom 1959 års BS avskrevs systemet med lokala byggnadsordningar. Det ersattes med befogenheten enligt 76 § BS för byggnadsstyrelsen att utfärda tillämpningsbestämmelser till BS.

På hälsovårdens område gäller enligt 1958 års HvS att föreskrifter avseende den allmänna hälsovården, utöver vad HvS innehåller, meddelas i lokal hälsovårdsordning. Sådan hälsovårdsordning antages, på förslag av hälsovårdsnämnden eller efter dess hörande, av kommunens fullmäktige. Den fastställdes av länsstyrelsen.

Kungl. Maj:t har den 5 juni 1959 fastställt en normalhälsovårdsordning till ledning för utarbetandet av lokal hälsovårdsordning. Utan särskilda skäl får väsentlig avvikelse från bestämmelse i normalhälsovårdsordningen icke göras i lokal hälsovårdsordning.

Samma system som det i 1958 års HvS stadgade tillämpas enligt *livsmedelsstadgan* den 21 december 1951. Lokala föreskrifter enligt denna stadga skall utfärdas med ledning av en normallivsmedelsordning, fastställd av Kungl. Maj:t.

I fråga om det område, som regleras av 1956 års *allmänna ordningsstadga*, gäller en variant av det system för central vägledning vid utfärdande av loka-

la stadgor, som kommer till användning enligt HvS och livsmedelsstadgan. Lokal ordningsstadga kan enligt allmänna ordningsstadgan antagas av kommunens fullmäktige och fastställas av länsstyrelsen, d. v. s. i samma ordning som andra lokala stadgor. Allmänna ordningsstadgan innehåller icke något stadgande om normalstadga. Emellertid har, i enlighet med uttalande i förarbetena till allmänna ordningsstadgan (prop. 1956:143 s. 47) Svenska stadsförbundet och Svenska kommunförbundet år 1957 utarbetat ett Normalförslag till lokal ordningsstadga, avsett att tjäna till ledning för kommunerna.

Ytterligare en variant av systemet med central vägledning kommer till användning på *brandförsvarets område*. Enligt 1 § brandstadgan den 30 mars 1962 skall i varje kommun finnas brandordning med bestämmelser för ordnande av brandförsvaret i kommunen. Brandordningen antages, liksom övriga lokala föreskrifter, av kommunens fullmäktige och fastställs liksom dessa av länsstyrelsen. Brandstadgan innehåller ej bestämmelse om vägledande normalbrandordning. I förarbetena uttalas emellertid, att det bör ankomma på statens brandinspektion att utarbeta exempel på brandordningar för olika typer av kommuner. Så har också skett. Statens brandinspektions Meddelande 1963: 3, innehåller just exempel på brandordningar. Meddelandet har karaktär av råd och anvisningar. Det är alltså icke bindande.

Va-utredningen har mot bakgrunden av de olika metoder för centralisering som redovisats här övervägt hur utfärdandet av installationsbestämmelser och i anslutning därtill även meddelande av typgodkännande lämpligen bör ordnas på va-området.

De frågor om beskaflenheten av installationsenheter på va-området och

om utförandet av va-installationer, som behandlas i installationsbestämmelser, har byggnadstekniska inslag. De va-tekniska och byggnadstekniska inslagen griper i varandra och kan inte skiljas åt.

I och för sig torde planmyndigheten ha legalt underlag för att redan i dagens läge utfärda bestämmelser åtminstone om vissa va-installationer. Det åsyftade underlaget finns framför allt i 44 § 7 mom. och 76 § BS.

I praktiken utfärdar f. n. huvudmännen för va-verken installationsbestämmelser. Av den tidigare framställningen torde framgå, att det legala underlaget härför är bristfälligt.

Planmyndigheten har hittills undvikit att utfärda bestämmelser, som är att anse såsom installationsbestämmelser. En aktivitet från dess sida i detta hänseende skulle lätt ha kunnat leda till en kollision med va-verken och de bestämmelser om installationer, som dessa utfärdar.

Enligt va-utredningens mening finns det fog för planmyndighetens och andra med byggande verksamma organisationers och företags anspråk att installationsbestämmelser skall vara enhetliga för hela landet och att de skall utfärdas av den centrala myndigheten för byggnadsverksamhet. De standardiseringskrav, som gjort sig gällande med sådan styrka på byggområdet och föranlett att centraliseringen av befogenheten att utfärda tekniska bestämmelser där drivits längre än på andra områden, framträder enligt utredningens mening i lika hög grad i fråga om installationsenheter som i fråga om annan byggnadsmateriel.

Det finns med hänsyn härtill anledning att tillägga *planmyndigheten* befogenheter att *centralt* utfärda installationsbestämmelser i den ordning, som sägs i 76 § BS, och att låta installations-

bestämmelser, som utfärdas i denna ordning, efterhand ersätta de lokala bestämmelser, vilka huvudmännen för allmänna va-anläggningar utfärdat och som f. n. tillämpas.

Emellertid måste hänsyn tas till huvudmännens ansvar för va-anläggningarnas funktion och därav följande intresse att installationsenheterna är så beskaffade och utförda, att anläggningens funktion icke äventyras. Detta intresse, som i varje fall till en del kan gå utöver eller vid sidan av de byggnadstekniska intressena, måste tillgodoses i installationsbestämmelserna även när dessa utfärdas av planmyndigheten. Denna måste därför *samråda och samverka med centralt organ för va-verken* för att få kännedom om dessas önskemål. Centralt organ för va-verken är VAV. Ett nära samråd och samverkan med VAV är påkallat även därför att VAV i väsentligt högre grad än planmyndigheten har och t. v. kan beräknas fortsätta att ha större tillgång till expertis på va-området.

På det *lokala planet* representeras de byggnadstekniska synpunkterna i första hand av byggnadsnämnden och va-synpunkterna av va-verket. Eftersom synpunkterna griper i varandra och eftersom tillgänglig expertis på va-installationer till övervägande del finns hos va-verken är nära samråd och samverkan påkallad även på det lokala planet. Från principiella utgångspunkter skulle uppgifterna mellan de två lokala instanserna möjligen kunna fördelas så, att byggnadsnämnd ansvarade för tillsyn över tillämpningen av bestämmelser om installationsenheters beskaffenhet och för deras montering m. m. — d. v. s. installationernas utförande — i samband med att byggnad uppföres eller ändras, medan va-verk svarade för tillsyn över hur installationerna sedermera brukades och underhölls.

I praktiken kan en sådan uppdelning icke genomföras. Samarbete mellan byggnadsnämnd och va-verk måste förekomma både vid nybyggnad och vid efterföljande tillsyn. Formerna för detta samarbete bör variera efter olika lokala förhållanden och förutsättningar. Planmyndigheten bör ge byggnadsnämnderna anvisningar med riktlinjer för hur deras och va-verkens arbete skall samordnas. Synpunkter på samordning av liknande slag — mellan byggnadsnämnd och hälsovårdsnämnd — finns i förarbetena till 1958 års HvS (prop. 1958: B 46 s. 110—115). Uttalet om byggnadsnämndens allmänna uppgift som organ för *samordning* finns i förarbetena till 1959 års ändringar i byggnadslagstiftningen (prop. 1959: 168 s. 63).

I två till 1967 års riksdag avgivna propositioner, vilka nämnts tidigare i denna framställning, nämligen prop. 1967: 81 och 1967: 100, berör föredragande departementschefen (chefen för kommunikationsdepartementet samt chefen för inrikesdepartementet) frågan hur samordning av central byggmyndighets och specialmyndighets arbete skall gå till (prop. 1967: 81 s. 19—20, prop. 1967: 100 s. 209—212). Vad som anföres i de tre nämnda propositionerna ger vägledning även för den här aktuella samordningen. Va-utredningen återkommer med ytterligare synpunkter.

I fråga om *typgodkännande* av installationsenheter anser va-utredningen, att det finns behov av en fastare ordning än den som kan åstadkommas av VAV, som är en organisation med karaktär av förening. Det synsätt, som va-utredningen anlagt på installationsbestämmelserna, föranleder utredningen att föreslå att planmyndigheten skall tilläggas befogenheten att leda och samordna verksamheten för typgodkännan-



de av installationsenbeter. I denna verksamhet skall VAV spela en väsentlig roll. Expertisen inom VAV skall tas till vara och medverka. Planmyndighetens ledande och samordnande roll avses bl. a. innebära, att den skall kunna uppdra åt olika institutioner att utföra prov enligt egna eller andras provningsbestämmelser och att utfärda bevis om typgodkännande.

Va-utredningen har vid sina överväganden beaktat, att centraliseringen av befogenheten att utfärda installationsbestämmelser på va-området kan sägas innebära ett intrång i den kommunala självbestämmanderätten. Emellertid är enligt utredningens mening intresset av enhetlighet på förevarande område — liksom på andra områden, av vilka några berörts i den föregående framställningen — så betydelsefullt från både allmän och enskild synpunkt, att särskild hänsyn därtill måste tagas. Fortsatt befogenhet för de lokala instanserna, d. v. s. de allmänna va-anläggningarnas huvudmän, att utfärda bestämmelserna kan inte förenas med intresset av enhetlighet. Avvägningen mellan detta intresse och intresset att bibehålla lokalt utfärdade installationsbestämmelser utfaller enligt utredningens mening till förmån för enhetligheten.

Utredningen har anledning antaga, att centraliseringen i själva verket icke kommer att uppfattas såsom något obehörigt intrång i den kommunala självbestämmanderätten. Förhållandena torde med nuvarande system vara sådana, att de lokala va-verken under intrycket av strävandena efter enhetliga bestämmelser önskat utfärda bestämmelser med lika eller något så när lika krav på installationsenheternas beskaffenhet och installationernas utförande. Därmed har de fått påtagligt behov av vägledning från en central instans med

större resurser än varje enskilt va-verk att utföra undersökningar och att nå objektiva grunder för kraven på installationsmaterielen. Hittills har VAV tillhandagått dem i sådana hänseenden med sina normalförslag och typgodkännanden. Den statliga planmyndighetens inträde såsom myndighet med uppgift att utfärda bestämmelser och att leda den typgodkännande verksamheten, bådadera i samverkan med VAV, borde enligt utredningens mening kunna accepteras av va-verken och deras huvudmän såsom en av utvecklingen betingad, rationell åtgärd, vilken för va-verken är till fördel såtillvida att den befriar dem från en uppgift, som de flesta torde finna svår att fylla väl med egna resurser.

I det följande utvecklar va-utredningen närmare vad som skall gälla om installationsbestämmelser och för den typgodkännande verksamheten.

#### b) Installationsbestämmelserna

Verksamheten med att utfärda bestämmelser för va-installationer bör, enligt vad som anförts i det föregående, centraliseras och anförtros planmyndigheten. Huvudmännen för de allmänna va-anläggningarna bör i konsekvens härmed icke vidare utfärda installationsbestämmelser. De bör emellertid på grund av sitt ansvar för anläggningarna och deras funktionsduglighet ha inflytande över installationsbestämmelsernas utformning och tillämpning.

Det förslag till omläggning av verksamheten med installationsbestämmelser, som va-utredningen föreslår, förutsätter åtskilliga ändringar i organisatoriska och andra hänseenden i nu rådande förhållanden.

*Planverket* som central instans för vissa va-frågor torde behöva förstärkning av va-expertisen inom verket och en ordning varigenom VAV:s medverkan

i arbetet med installationsbestämmelserna tryggas.

*Byggnadsnämnderna* som lokala instanser för vissa va-frågor behöver tillgång till va-expertis. Den kan finnas inom nämnden. Men i allmänhet torde nämnden sakna egen expertis. Den får då vända sig till annan myndighet, främst då det lokala va-verket. Nämnderna behöver därjämte anvisning om en ordning för samarbete med va-verken i fråga om installationerna.

Den föreslagna ordningen kräver ändringar i gällande lagstiftning. VAL bör ändras, så att därav framgår, att installationsbestämmelser utfärdas i den ordning, som gäller för byggnadsbestämmelser. Vid bestämmelsernas utformning och tillämpning bör huvudmännen medverka genom sin organisation, VAV. I andra hand bör vissa ändringar göras i BS.

*Planverkets* uppgift såsom central instans på va-området att utfärda installationsbestämmelser bör enligt va-utredningens mening begränsas till sådana ledningar med tillbehör, vilka förbindes med allmän va-anläggnings ledningsnät men äges av annan än huvudmannen för va-anläggningen, d. v. s. till vad som är installationer enligt va-utredningens förslag till VAL 9 §. Detta betyder, att va-verkets mätansordningar, servisledning, i den mån den tillhör verket, m. m. faller utanför det område, som skall regleras genom installationsbestämmelser. I den mån statens planverk har önskemål beträffande beskaffenheten hos materiel eller material, som normalt skall ingå i och tillhöra allmän va-anläggning, bör dessa önskemål enligt va-utredningens mening inte föranleda installationsbestämmelser. De bör i stället tas upp med VAV. VAV kan därefter föra önskemålen vidare till va-verken med förslag om hur de skall tillgodoses.

*Området för installationsbestämmelserna* bör i övrigt omfatta vad som i 76 § BS angives såsom anordningars konstruktion och utförande eller, med va-utredningens terminologi, beskaffenheten hos ledningar med tillbehör och utförandet av va-installationer.

76 § BS gäller anordningar, om vilka bestämmelser är givna i BS, och byggnadsarbeten. Beträffande ledningar för vatten och avlopp meddelas bestämmelser i 44 § 7 mom. BS. Dessa innebär, att ledningarna skall anordnas så, att brandfara, risk för olycksfall eller sanitär olägenhet icke uppkommer.

Enligt de två angivna författningsrummen kan BS ge underlag för planmyndigheten att utfärda bestämmelser om va-ledningar men icke om tillbehör till dessa, d. v. s. apparater, maskiner och andra installationsenheter. Vidare ger författningsrummen underlag för bestämmelser, avsedda att tillgodose säkerhet och hygien. Det får anses ovisst i vad mån BS också ger legal grund för bestämmelser, som syftar till att ta tillvara bostadssociala krav på trivsel, viss standard o. s. v., eller väsentligen samhällsekonomiskt betingade krav på standardisering o. d. Visst stöd för uppfattningen, att bestämmelser med sådant innehåll kan meddelas, föreligger i 46 och 48 §§ BS. 46 § avser byggnad för stadigvarande bruk, i vilken inryms bostads- eller arbetsrum. Beträffande sådan byggnad stadgas, att den skall inredas så att den bereder möjlighet till trevnad och god hygien. 48 § handlar om byggnad för särskilt ändamål, såsom industribyggnad m. m. Sådan byggnad skall fylla de särskilda krav som med hänsyn till verksamhetens art skäpligen bör uppställas på hygien, skydd mot ohälsa, olycksfall och brandfara samt på trevnad och bekvämlighet för dem som skall vistas i byggnaden.

I 60 § BS finns en regel, där det bl. a.

sågs, att byggnadsarbete skall utföras med »ändamålsenligt material». Av sammanhanget framgår emellertid, att ändamålsenligheten hos materialet främst bör bedömas från säkerhetssynpunkt. Den mening, vari det nyss anförda ingår, fortsätter och avslutas nämligen med orden »och i övrigt på betryggande sätt».

Installationsbestämmelserna på va-området bör i princip kunna omfatta alla installationsenheter, som kan kopplas till ledningssystemet inom byggnad. De bör alltså omfatta även apparater, maskiner och liknande tillbehör till va-ledningar. De bör vidare kunna tillgodose krav på standard, standardisering och liknande.

För att exemplifiera betydelsen av standardsynpunkter kan anföras, att vattenkranar och vattenledningar till konsumenternas bekvämlighet bör hålla tillräckliga dimensioner för att släppa fram vatten i sådan mängd att tappning ej tar obekvämt lång tid. Vidare kan nämnas, att va-installationer bör utföras så att störande ljud såvitt möjligt ej uppstår.

Betydelsen av att standardiseringssynpunkter tillgodoses, torde ej behöva utvecklas. För det industrialiserade byggande, som statsmakterna vill stimulera och utveckla, är just standardisering en grundförutsättning.

Va-utredningen har övervägt olika möjligheter att vidga det legala underlaget för installationsbestämmelser, som finns i BS. En möjlighet är att skapa hela det önskade underlaget genom ändringar i BS. Sådana ändringar borde emellertid samordnas med ändringar, som kan föranledas av önskemål att på en rad andra områden — elområdet, gasområdet etc. — ge planmyndigheten liknande befogenheter att utfärda bestämmelser, som de va-utredningen föreslår för va-området. Det erforder-

liga legala underlaget bör därför enligt va-utredningens mening f. n. i denna del, d. v. s. såvitt gäller befogenhet att ge bestämmelser om anordningars egenskaper, icke åstadkommas genom ändring i BS.

Däremot bör enligt va-utredningens mening önskemålet att befogenheten för planmyndigheten att utfärda byggnadsbestämmelser skall omfatta inte bara ledningar utan också olika tillbehör till ledningar tillgodoses genom ändring i BS. Denna utvidgning av området för planmyndighetens befogenheter kan åstadkommas genom ändring i 44 § 7 mom. BS så att detta moment kommer att avse inte bara ledningar för gas, elektrisk ström, vatten och avlopp utan också *tillbehör* till sådana ledningar.

Va-utredningen menar, att tillägget bör avse tillbehör till alla de angivna ledningarna. Emellertid förutsätter utredningen, att planmyndigheten liksom hittills i fråga om ledningarna anser sig förhindrad att utfärda bestämmelser om tillbehör i form av apparater m. m. på gas- och elområdet så länge kontrollen över dessa utövas på annat sätt och ändring däri ej beslutats av statsmakterna.

Tillbehör till vattenledningar och avloppsledningar kan vara av högst skiftande karaktär. I fråga om vissa av dem kan det finnas goda skäl att i installationsbestämmelser beakta byggnadstekniska synpunkter jämte de va-tekniska. Beträffande andra kan byggnadstekniska intressen saknas eller vara ringa och reglering genom installationsbestämmelser vara motiverad endast från va-tekniska synpunkter.

Emellertid bör installationsbestämmelserna, såsom tidigare anförts, i princip omfatta alla slags installationsenheter. Enhetligheten bör komma till uttryck genom att installationsbestämmelserna utfärdas i gemensam regel-

**samling och av samma myndighet, statens planverk.** Hinder bör emellertid icke möta för planverket att fördela det förberedande arbetet på olika organ, om verket finner anledning till detta. Det kan tänkas, att det förberedande arbetet med bestämmelser i fråga om vissa apparater, maskiner och liknande anordningar kan utföras i särskild ordning, t. ex. av VAV efter i stort sett samma linjer som denna organisation hittills drivit detta arbete, varvid emellertid de av VAV upprättade bestämmelserna skall underställas planverket för fastställelse.

Vad angår de olika egenskaper hos va-anordningarna, som bör regleras genom installationsbestämmelser enligt 76 § BS, bör en komplettering av det legala underlaget i detta hänseende kunna åstadkommas genom stadgande i VAL.

Va-utredningen föreslår, att VAL i sin nya lydelse under 11 § första stycket skall inrymma en regel, att va-installation — varmed enligt 9 § andra stycket förstås ledningar för vattenförsörjning och avlopp inom byggnad, vilken är förbunden med allmän va-anläggning, samt tillbehör till sådan ledning — skall vara så beskaffad och utförd, att den är godtagbar från den allmänna hälsovårdens synpunkt och tillgodoser skäligen anspråk på säkerhet, funktionsduglighet och ändamålsenlighet. I 11 § andra stycket stadgas, att föreskrifter samt råd och anvisningar om beskaffenheten och utförandet av va-installation utfärdas i den ordning, som enligt byggnadslagstiftningen i allmänhet gäller för att meddela bestämmelser rörande anordningar, som ingår i byggnad, och rörande byggnadsarbeten.

Installationsbestämmelser enligt 76 § BS kan därmed stödas både på BS:s regler — däribland de här särskilt an-

märkta — och på den föreslagna VAL. Planmyndigheten får genom denna utförning av VAL ett ansvar för att installationsbestämmelser, som visar sig behövas, blir utfärdade. Planmyndigheten har möjlighet att anlita VAV och annan utom myndigheten stående expertis för att utarbeta och föreslå bestämmelserna. Själva utfärdandet och den prövning som föregår detta ankommer däremot på planmyndigheten själv.

Befogenheten att i mån av behov vaka över installationers *brukande och underhåll* skall i princip tillkomma va-verken. Huvudman för va-verk skall emellertid icke utfärda installationsbestämmelser rörande brukandet. Va-verkens befattning med att vaka över brukande och underhåll av installationer bör ske genom kontroll och ingripanden i de särskilda fallen. Skulle av särskild anledning regler beträffande brukandet eller underhållet av installation behöva utfärdas såsom installationsbestämmelse, skall även sådan bestämmelse utfärdas av planmyndigheten.

Huvudmannen kan i de allmänna bestämmelser, som huvudman skall antaga och som skall ligga till grund för avtalen, ta in klausuler att installation skall brukas försiktigt och i enlighet med vad som är eller blir föreskrivet. I övrigt bör lämpligen tas in en erinran om att installationsenheters beskaffenhet och installationers utförande regleras genom planmyndighetens installationsbestämmelser.

Statens planverks installationsbestämmelser bör liksom andra byggnadsbestämmelser enligt 76 § BS vara *dels* föreskrifter, *dels* anvisningar.

*Föreskrifter* är bindande, d. v. s. de skall lända till efterrättelse och vid äventyr av offentligrättsliga sanktioner iakttagas av myndigheter och andra, såsom byggherrar, byggnadsentreprenörer, rörinstallatörer o. s. v. Även till-

verkare av installationsenheter måste ställa sig till efterrättelse vad föreskrifterna innehåller, eftersom installationsenhet, som inte uppfyller föreskrivna krav, inte får användas.

*Anvisningarna* är rekommendationer utan bindande verkan i den mening som gäller för föreskrifter. Anvisning har i princip karaktären av ett råd, meddelat av den centrala, sakkunniga instansen. Den som följer ett sådant, auktoritativt råd skall vara säker på att hans installationsenhet eller installation uppfyller ställda krav och att han inte utsätter sig för risk att bli ställd till ansvar på grund av fel eller brist i installationsenhetens beskaffenhet eller installationens utförande. Han har vidare berättigade anspråk på att få sina installationsenheter och installationer godkända av kontrollerande myndigheter. Sådant myndighet bör följaktligen avhålla sig från att ställa krav utöver vad som följer av anvisningarna annat än i speciella undantagsfall, då det finns påtagliga skäl därför. Man kan säga, att råd och anvisningar inte är bindande gentemot brukare men däremot i princip gentemot tillämpande myndigheter på så sätt att dessa som regel bör vara bundna att godkänna anordningar, som utförts enligt utfärdade råd och anvisningar.

I BABS 1960 var samtliga bestämmelser anvisningar. Emellertid hade byggnadsstyrelsen i ett förord bl. a. strukit under angelägenheten av att byggbestämmelserna tillämpades så ensartat som möjligt och att de icke sattes åt sidan utan särskilda skäl. Innebörden av företalet kunde sägas vara, att BABS 1960 avsågs vara anvisningar med verkningar som om de varit föreskrifter.

Enligt 76 § BS i den lydelse som gäller fr. o. m. den 1/7 1967 kan statens planverk meddela byggbestämmelser i form av föreskrifter utan Kungl. Maj:ts fastställelse. Befogenheten härtill har

dock begränsningen, att fastställelse behövs om föreskriften är av icke oväsentlig ekonomisk betydelse eller om den av annan orsak är av större vikt. Rör föreskriften även annan myndighets verksamhetsområde, meddelas den efter samråd med den myndigheten. Rätten att meddela föreskrifter utan fastställelse har tillagts planmyndigheten såsom ett led i en serie åtgärder, som statsmakterna önskar genomföra för att åstadkomma enhetlighet i byggnadsverksamheten och därmed främja det industrialiserade byggandet.

Av propositionen med förslag till ändring i 76 § BS (prop. 1967:81 s. 17—20) framgår, att föreskrifter bör ges endast i fråga om funktionskrav. De bör alltså i princip avse grundläggande krav på hållfasthet, motståndskraft mot brand, tryck eller annan egenskap eller funktion som är av betydelse från säkerhetssynpunkt eller hygienisk synpunkt. Mer detaljerade regler om material, dimensioner eller andra egenskaper, som kan fordras i fråga om viss anordning för att den skall uppfylla dessa krav, bör däremot inte ges bindande verkan utan utformas som råd och anvisningar. Även en anordning vars egenskaper inte motsvarar den som anges i en anvisning bör godtagas, om den uppfyller de funktionskrav som meddelats genom föreskrifterna.

Rationaliseringssträvandena inom byggnadsindustrin kräver enligt propositionen inte endast att tillämpningen av byggnadsbestämmelserna är enhetlig utan också att den smidigt kan anpassas efter utvecklingen och inte binds i en stel form. Därför måste uppmärksamhet bl. a. ägnas åt att dispensmöjligheterna i BS användes i lämplig utsträckning för att undgå skadlig stelhet i tillämpningen samt åt att byggbestämmelserna fortlöpande överarbetas och hålles à jour med utvecklingen.

De här anförda synpunkterna utveck-

las även av föredragande departementschefen i propositionen angående riktlinjer för bostadspolitiken m. m. (prop. 1967:100 s. 207—212). I de två propositionerna ges vidare bl. a. anvisningar om hur planmyndighetens samordnande av olika intressen vid utfärdandet av installationsbestämmelser skall gå till i skilda fall. Det finns med tanke på VAV:s tilltänkta roll i fråga om installationsbestämmelser på vaområdet anledning här framhålla, att departementschefen i prop. 1967:81 uttryckligen förklarar, att han finner det naturligt med samråd mellan planmyndigheten samt intressenter såsom industrier, företag och organisationer. Han understryker, att planmyndigheten tillämpat en sådan ordning vid tillkomsten av Byggnorm 1967 och att en uttrycklig bestämmelse om en sådan ordning ej behövs.

Installationsbestämmelserna förefaller böra utgöra en särskild del av planmyndighetens normsamlingar. Vid arbetet med att utfärda installationsbestämmelser synes vissa modifikationer i förhållande till vad som gäller vid utfärdandet av Byggnorm 1967 och denna regelsamlings föregångare böra iakttagas. Framför allt avses då att bestämmelserna böra utarbetas i samverkan med VAV. Dessutom torde detta arbete kräva särskilda organisatoriska och andra åtgärder.

Det material som finnes tillgängligt i form av normalförslag och förarbeten till nya normalförslag hos VAV, torde komma till användning såsom utredningsunderlag vid det arbete med installationsbestämmelser som utföres av planmyndighetens va-normkommitté. VAV:s material och resurser böra även sedan va-normkommittén avslutat sin verksamhet i all möjlig utsträckning och i olika, lämpliga former begagnas i det fortsatta arbetet under planmyndighetens ledning. De lokala föreskrifter, som

är i kraft, bör fortsätta att gälla till dess statens planverk utfärdat installationsbestämmelser, som kan träda i deras ställe.

Statens planverk torde behöva ökade resurser för att inom verket bedriva arbetet med installationsbestämmelser. Härför kräves en utbyggnad av de enheter inom verket, som tar befattning med va-frågor.

Sådana frågor handlägges i första hand på planverkets tekniska byrå, där det finns en särskild sektion för installationer. Planmyndighetens va-normkommitté har, såsom tidigare anförts, till uppgift att utarbeta förslag till enhetliga installationsbestämmelser, avsedda att ingå i planmyndighetens byggbestämmelser. Kommittén skall utföra arbetet härmed i ett introduktionsskede. Den är icke avsedd att bli permanent utan kan ersättas med annat organ. I fråga om tekniska tillämpningsbestämmelser till BS, dit installationsbestämmelser är eller blir att hänföra, bistås planmyndigheten av sitt tekniska råd.

Frågan om hur stor förstärkning, som statens planverk behöver med tanke på här behandlade va-frågor, bör icke bedömas isolerad. Den bör i stället bedömas med tanke på att befattningen med bestämmelser för va-installationer endast utgör ett av flera led i en pågående utvidgning av planmyndighetens uppgifter att fastställa byggbestämmelser, ordna typgodkännande verksamhet m. m. och att utvidgningen till övervägande del beror på intresset för att rationalisera och industrialisera byggandet.

Det är givet, att statens planverk i sitt arbete kommer att behöva ha tillgång till VAV:s erfarenheter och resurser. Enligt va-utredningens mening bör redan fördenskull en nära samverkan etableras mellan planverket samt VAV.

Arbetet med installationsbestämmel-

ser kommer att medföra behov av laboratorier och andra anstalter för olika undersökningar. Även i detta hänseende kan viss medverkan påräknas från VAV. VAV har i sin verksamhet tillgång till Stockholms stads vattenverks laboratorium och vissa andra provningsresurser. Det kan emellertid förutsättas att statens planverk också kommer att utnyttja andra provningsmöjligheter hos statliga, möjligen också hos enskilda institutioner med resurser här för. Däremot är det enligt vad som meddelats va-utredningen icke aktuellt för planverket att inrätta eget laboratorium eller anstalt för ändamålet.

Va-utredningen har icke anledning gå in på några detaljer i fråga om hur arbetet med att utarbeta installationsbestämmelser skall gå till. Utredningen vill endast stryka under, att samarbetet mellan statens planverk och VAV bör ordnas i så enkla och smidiga former som möjligt. Vidare vill utredningen framhålla, att statens planverk torde ha anledning att genom remiss eller på annat sätt samråda bl. a. med medicinalstyrelsen i hälsovårdsfrågor och med kommerskollegium i frågor, som berör näringsfriheten eller annat kommersiellt intresse.

*Byggnadsnämnderna och va-verken såsom lokala instanser* skall enligt förslaget svara för övervakningen över efterlevnaden av installationsbestämmelserna.

Fördelningen av uppgifterna mellan de två lokala instanserna har tidigare i denna framställning preliminärt angivits så, att byggnadsnämnderna i princip skulle kunna svara för installationsenheternas beskaffenhet och installationernas utförande i samband med att byggnad uppföres eller ändras medan va-verken borde öva tillsyn över att installationerna sedermera brukas med nödig försiktighet. Samarbete mellan

byggnadsnämnd samt va-verk måste emellertid förekomma både vid nybyggnad och därefter. Byggnadsnämnden skall i detta liksom i andra, liknande sammanhang ha uppgiften att vara *samordnande* organ.

Byggnadsnämndernas tillsyn utövas alltså i första hand vid nybyggnad. Därmed förstås enligt 75 § BS bl. a. uppförande av helt ny byggnad samt tillbyggnad, påbyggnad eller ombyggnad av redan befintlig byggnad. För nybyggnad erfordras enligt 54 § BS byggnadslov av byggnadsnämnden. Enligt 75 § andra stycket skall anordnande av olika hygieniska förbättringar, till vilka va-installation torde vara att hänföra, i befintlig byggnad icke anses såsom nybyggnad och således icke kräva byggnadslov.

Ansökan om byggnadslov skall enligt 55 § BS göras skriftligen. Vid ansökan skall fogas handlingar som erfordras för att bedöma frågan om byggnadslov, bl. a. ritningar och beskrivning av byggnadsföretaget.

Enligt 62 § BS skall anmälan göras till byggnadsnämnden vid vissa betydelsefulla tidpunkter under den tid då en ny byggnad uppföres.

Byggnadsnämndens tillsyn utövas, sedan byggnadslov meddelats och byggandet börjat, väsentligen genom besiktningar. Nämnden kan göra de besiktningar, den finner erforderliga. Den kan besiktiga även byggnadsföretag, för vilka byggnadslov ej erfordras.

Byggnadsnämndens expertis behärskar normalt de byggnadstekniska frågor, som blir aktuella t. ex. vid ledningars infogande i byggnad. Däremot behärskar de i allmänhet inte de ur va-verkets och brukarnas synpunkt vitala frågorna om installationsenheternas och installationernas funktionsduglighet.

Det är och blir med det nya systemet i fråga om installationsbestämmelser

nödvändigt att va-expertis kopplas in på frågan om va-installation i nybyggnad kan godkännas. Det ter sig vidare nödvändigt att va-verket följer installationsarbetena i nybyggnader och övertygar sig om att de utföres på sådant sätt, att ledningssystemet kommer att fungera så att både va-verkets och brukarnas intressen blir tillgodosedda.

F. n. tillämpas varierande metoder i olika kommuner. I Göteborg och Södertälje har byggnadsnämnden till sig knutit va-expertiser, ledningsinspektörer, vilka för byggnadsnämndens räkning medverkar vid prövning av byggnadslov och vid besiktningar.

I Stockholm utför vattenverket kontroll av ritningar till vatteninstallationer och besiktning därav i samband med nybygge, medan hälsovårdsnämnden utför motsvarande kontroll och besiktning såvitt gäller avlopp. Denna uppdelning torde sammanhånga med att i Stockholm vattenverket drives gemensamt med gasverket och lyder under stadens industriverksstyrelse, medan avloppsverket drives för sig och lyder under Stockholms gatukontor. Liknande uppdelning förekommer i ytterligare några städer bl. a. Västerås, Hälsingborg och Lund.

I samhällen, där vattenförsörjning och avlopp tillhandahålles från ett enhetligt va-verk, torde allmänt praktiseras, att va-verket utför kontroll av ritningar och besiktningar av va-installationer. Det torde också förekomma att hälsovårdsnämnden yttrar sig. Åtskilliga variationer i fråga om tillvägagångssättet vid kontroll och besiktningar av va-installationer i samband med nybyggnad, förekommer emellertid mellan olika samhällen. Variationerna kan förklaras med olika traditioner eller kanske med att tillgången på sakkunskap inom va-området för olika kommunala instanser kan ha varierat.

Det system, som tillämpas i Göteborg,

innebär, att stadens byggnadsnämnd, med hjälp av sina ledningsinspektörer, kontrollerar installationsritningar och handhar kontrollen på byggnadsplats i samband med nybyggnad. Byggnadsnämnden tar vidare emot ansökningar om tillstånd att utföra, förändra eller utöka va-anläggning inom fastighet. Beslut i ärende om va-anläggning är avgiftsbelagt.

Eftersom den föreslagna VAL inte ändrar på huvudmannens ansvar, kommer medverkan från va-verkens sida i fråga om kontroll av va-installationer och godtagande av installationer vid nybyggnad att förbli väsentliga.

Det har vid övervägandena kring det nya systemet för utfärdande av installationsbestämmelser ifrågasatts, att byggnadsnämnderna skulle utrustas med expertis och att samtidigt den viktiga frågan om samverkan mellan byggnadsnämnd och va-verk skulle ordnas på så sätt, att byggnadsnämnd hos sig anställde en eller flera va-expertiser, som hade sin huvudanställning hos va-verket. Va-experten i fråga kunde därefter, med tillämpning av 7 § BS, få till sig delegerad befogenheten att för byggnadsnämndens räkning utföra besiktning- och andra kontrolluppgifter i fråga om va-installationer. Det har uppgivits, att dubbelanknytning och delegation av sådant och liknande slag kommer till användning i olika sammanhang inom åtskilliga kommuner.

Va-utredningen är emellertid tveksam till denna metod. Utredningen ifrågasätter, om det inte står i strid mot principerna för en klar ansvarsfördelning mellan olika myndigheter — vad som brukar kallas det odelade ansvarets princip — att samma person ena gången företräder en myndighet och andra gången en annan.

En variant av den metod för delegation, som nyss diskuterats, är att medge



byggnadsnämnden rätt att delegera byggnadsnämndens besiktnings- och kontrolluppgifter i fråga om va-installationer till huvudmannen för den allmänna va-anläggningen eller någon där anställd person. Denna metod förutsätter en ändring i 7 § BS. Va-utredningen förordar inte heller en sådan metod.

Va-utredningen anser, att byggnadsnämnderna bör ha och utöva de uppgifter som enligt BS ankommer på detta organ i samband med nybyggnad även såvitt gäller va-installationer. Samtidigt bör enligt va-utredningens mening garantier skapas för att byggnadsnämnden icke godkänner installationer, som huvudmannen för allmän va-anläggning ej finner godtagbar. Fördelningen av uppgifter mellan byggnadsnämnd och huvudman skall kunna variera, beroende på skilda lokala förutsättningar. Det bör vara möjligt för byggnadsnämnd att inhämta va-verkets yttrande rörande planerat och utfört arbete med installation. Det förutsattes därvid att va-verket grundar detta yttrande på handlingar och besiktningar. Byggnadsnämndens beslut kan därefter meddelas på grundval av va-verkets yttrande. Det bör å andra sidan vara möjligt för va-verket att avstå från att detaga i granskning och besiktning av installationer i nybygge, om huvudmannen för va-verket har anledning vara övertygad att byggnadsnämnden har resurser att med sina tjänstemän utföra dessa uppgifter på ett sätt som även från verkets synpunkter är fullt betryggande. Det finns skäl för båda parter och för kommunen såsom huvudman både för byggnadsnämndens och kommunal va-anläggnings verksamhet att se till att dubbelarbete undviks, så långt detta är möjligt utan att någondera verksamhetsgrenens berättigade intressen eftersättes.

Va-utredningen har ansett, att den sålunda skisserade ordningen bör kom-

ma till uttryck i BS. Så synes kunna ske genom ett tillägg i 64 §. Denna § handlar om byggnadsnämnds tillsyn över byggnadsföretag genom besiktningar.

I fråga om vissa anordningar föreskrives i paragrafens 2 mom. att vid slutbesiktning särskilda bevis skall företes att anordningarna blivit undersökta av sakkunnig person. Sålunda skall bevis av skorstensfejare företes beträffande eldstäder m. m. I detta moment föreslår va-utredningen, att det infogas en bestämmelse för byggnad, som är förbunden med allmän va-anläggning. Enligt förslaget skall nämligen beträffande sådan byggnad vid slutbesiktning företes bevis från huvudmannen, att ledningar för vatten och avlopp med tillbehör, som installerats inom byggnaden, undersökts på sätt huvudmannen för va-anläggningen bestämt och befunnits överensstämma med gällande bestämmelser.

Innebörden av stadgandet är, att huvudmannen kan bestämma att undersökningen skall ske genom va-verkets försorg och utföras av dess tjänstemän. Men huvudmannen kan också bestämma att undersökning skall ske genom byggnadsnämndens försorg eller genom där anställd, sakkunnig tjänsteman eller genom sådan tjänsteman hos annan myndighet t. ex. hälsovårdsnämnden.

Huvudman för auktoriserad anläggning torde ha anledning bedöma de här berörda frågorna på liknande sätt som kommunal huvudman. Det kan antagas, att huvudman för auktoriserad anläggning i regel har sådan anknytning till kommunen och den kommunala förvaltningen, att samspelet mellan honom samt byggnadsnämnden kan ske efter i stort sett samma linjer som mellan kommunal huvudman samt byggnadsnämnd.

Den nu lämnade framställningen avsåg samverkan mellan byggnadsnämnd

samt huvudman för allmän va-anläggning när det gällde kontroll av va-installation i nybyggnad.

När det gäller *kontroll av va-installationer efter nybyggnadsskedet* kommer huvuddelen av kontrolluppgifterna att vila på huvudmannen för va-verket. Det får betraktas som naturligt och riktigt, att brukare vänder sig till va-verket i löpande ärenden som rör hans vattenförsörjning och avlopp. Detta bör accepteras och beaktas vid tillämpningen av den föreslagna VAL.

Emellertid bör byggnadsnämnden ha möjlighet att delta i kontrollen, om de vid nybyggnad genom byggnadslov och besiktning godkända va-installationerna skulle ändras i väsentliga hänseenden.

Utredningen har övervägt att föreslå att byggnadsnämnden skall kopplas in, när större ändring av va-installation vidtages. Emellertid har det inte ansetts lämpligt att kräva byggnadslov med tanke på att anordnandet av hygieniska förbättringar i befintliga byggnader enligt 75 § andra stycket BS inte skall kräva byggnadslov. Den reform i fråga om installationsbestämmelserna, som va-utredningen föreslår, kan knappast ge anledning ändra detta stadgande.

I andra hand har utredningen diskuterat att i BS införa en föreskrift om skyldighet att till byggnadsnämnden anmäla större ändring i va-installation. Inte heller sådan föreskrift har utredningen emellertid velat föreslå. Den skulle kunna anses inkräkta på den frihet, som 75 § andra stycket BS avser att ge. Tillräckliga skäl för anmälningskyldighet har inte ansetts föreligga.

I stället föreslår va-utredningen, att huvudman för allmän va-anläggning anmäler större ändringar och installationsarbeten till byggnadsnämnden.

Inom verksamhetsområde för allmän va-anläggning, där endast installatör med installatörsrättigheter får utföra

installationsarbeten, kan va-anläggningens huvudman genom instruktion för installatörerna ålägga dessa att rapportera utförda arbeten och därmed för sin del få kännedom även om mindre arbeten.

Huvudman för allmän va-anläggning inom vars verksamhetsområde ej krävs installatörsrättigheter kan genom klausul i va-avtalen kräva, att brukarna underrättar honom om större ändringar och andra installationsarbeten.

Skyldighet för huvudman att anmäla till honom rapporterade större ändringsarbeten för byggnadsnämnden torde kunna tagas in i installationsbestämmelserna. I samband med att bestämmelserna upprättas, bör detaljerna i fråga om skyldighetens omfattning och sättet för dess fullgörande fastställas.

Statens planverk torde i samråd med VAV böra utfärda anvisningar om byggnadsnämndernas uppgifter i fråga om tillämpningen av installationsbestämmelserna samt om samverkan med huvudman för allmän va-anläggning och de olika former i vilka denna kan ske. VAV bör på motsvarande sätt och i samråd med planverket ge huvudmännen för allmänna va-anläggningar anvisningar om deras uppgifter och om samverkan med byggnadsnämnderna. Därvid bör de här anförda synpunkterna tjäna till vägledning.

I fall då byggnad ej är förbunden med allmän va-anläggning är VAL ej tillämplig. Däremot torde BS och vad där stadgas om ledningar och tillbehör gälla även för sådan byggnad.

#### c) Typgodkännande

Med typgodkännande förstås, att en viss serietillverkad anordning blir godkänd till sin typ av en auktoritativ myndighet eller institution. Förutsättning för typgodkännande skall vara att anordningen är så beskaffad, att den fyller särskilda

krav, vilka ställes i författning eller med stöd därav.

Typgodkännande kan vara *obligatoriskt* för viss anordning. Det betyder, att förbud gäller mot att använda (ev. också mot att marknadsföra, försälja etc.) anordning, som icke är typgodkänd.

Införandet av obligatoriskt typgodkännande är en ingripande åtgärd, som kommer i fråga endast när särskilda skäl föreligger, t. ex. då det beträffande farliga anordningar anses nödvändigt för att förebygga ohälsa eller olycksfall (se prop. 1963:126 med förslag till lag om ändring i arbetarskyddslagen den 3 januari 1949, m. m., s. 52 och 71). Sådant typgodkännande kan lätt få negativa verkningar. Det kan, om det inte handhas med smidighet och med sinne för vad utvecklingen kräver, hämma den tekniska utvecklingen, begränsa konkurrensen och leda till onödigt besvär och omgång för företagare och allmänhet. Obligatoriskt typgodkännande bör icke komma till användning annat än då bemyndigande att kräva sådant lämnats i författning av Kungl. Maj:t och riksdagen eller av Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande.

*Frivilligt* typgodkännande innebär, att det står företagare fritt att hos vederbörlig myndighet eller institution begära att få anordning, som han producerar eller tillhandahåller, typgodkänd. Lämnas typgodkännande, skall företagaren på förhand kunna räkna med att anordningen godtages av myndigheter och andra, som kontrollerar och bär ansvar för att anordningen fyller uppställda fordringar. Förutsättning härför är dock givetvis, att det över huvud taget är tillåtet att använda anordningen i fråga på den aktuella platsen. Om det t. ex. råder förbud att använda avfallskvarnar inom viss allmän va-anläggnings verksamhetsområde, gäller förbudet även typgodkända

avfallskvarnar. Och om det gäller särskilda villkor för att använda avfallskvarn eller annan apparat, blir de också tillämpliga.

Däremot betyder *frivilligt* typgodkännande *icke* att endast typgodkända anordningar är tillåtna. Tvärtom skall i princip alla anordningar, som fyller föreskrivna krav, kunna komma till användning. För att underlätta den kontrollerande myndighetens — i detta fall byggnadsnämnden och huvudmannen för den allmänna va-anläggningen — uppgift, gör den som söker godkännande klokt i att dokumentera icke typgodkänd varas egenskaper på tillförlitligt sätt genom handlingar som utvisar dens egenskaper och funktioner.

Typgodkännande, både frivilligt och obligatoriskt, förutsätter någon form av märkning eller bevis, varav framgår att ifrågakommande exemplar av anordningen omfattas av typgodkännandet. Typgodkännande bör kompletteras med kontrollåtgärder för att övervaka att fabrikant i sin produktion icke avviker från det en gång godkända typexemplaret.

Bestämmelser om obligatoriskt typgodkännande förekommer i vissa författningar, såsom i kungörelsen den 26 april 1935 angående kontroll av viss elektrisk materiel, i förordningen den 1 december 1961 om brandfarliga varor, i vägtrafikförordningen (beträffande motorfordon och viss utrustning till sådana fordon) samt (med tillämpning sedan 1964) i arbetarskyddslagen. Termerna obligatoriskt och frivilligt typgodkännande är hämtade från förarbetena till förordningen om brandfarliga varor (prop. 1961:173 s. 79 f.).

I fråga om installationsenheters beskaffenhet och installations utförande förekommer, såsom framgår av den tidigare framställningen, f. n. en särskild form av typgodkännande. VAV medde-

lar efter undersökning av typexemplar av viss installationsenhet rekommendation att denna kan godtagas.

Statens planverk anses med stöd av BS kunna meddela typgodkännande av byggnadsdelar m. m. I förarbetena till BS uttalade nämligen föredragande departementschefen, att i planmyndighetens uppgift att utfärda föreskrifter och anvisningar rörande tillämpning av gällande författningsbestämmelser »torde ligga bl. a. en befogenhet att pröva och eventuellt med generell giltighet godkänna byggnadsmaterial, konstruktioner, arbetsmetoder m. m.» (prop. 1959: 168 s. 151). Den generella prövning, som avses med uttalandet torde utövas genom typgodkännande och liknande åtgärder.

BABS 1960 upptog i kap. 35, Eldstäder, röckanaler och pannrum m. m. regler om typgodkännande. Typgodkännande meddelas av statens provningsanstalt. Provningsbestämmelser utfärdas av ett samarbetsorgan för arbetarskyddsstyrelsen, planmyndigheten, kommerskollegium och statens brandsinspektion. Provningsanstalt kan ske vid officiell provningsanstalt — således ej endast vid statens provningsanstalt — och vid annan provningsinstitution, som godkänts av de samarbetande myndigheterna. — De berörda reglerna i BABS 1960 har motsvarigheter i Byggnorm 1967.

Typgodkännande enligt BABS är icke av det slag, som här benämnts obligatoriskt. Legalt underlag för obligatoriska typgodkännanden enligt byggnadslagstiftningen föreligger icke. I fråga om eldstäder m. m. kan dock obligatoriskt typgodkännande meddelas. Detta grundar sig emellertid då på de legala befogenheter, som arbetarskyddsstyrelsen eller kommerskollegium har, styrelsen enligt arbetarskyddslagen och kollegium enligt förordningen om brandfarliga varor.

Enligt vad va-utredningen inhämtat, förekommer typgodkännande inom byggnadsverksamheten f. n., förutom för eldstäder, bl. a. för betongelement och för ventiler i bostadshus.

Det har förutsatts, att statens planverk i större utsträckning än hittills skall föranstalta om typgodkännande för byggnadsmateriel. Planmyndigheten har förberett en betydande utvidgning av sin typgodkännande verksamhet. Sedermera har byggindustrialiseringsutredningen föreslagit en ännu mera långtgående och vittsyftande utvidgning. Så skedde i dess här tidigare nämnda betänkande Standardisering, normering, typgodkännande verksamhet. Statsmakterna har på grundval av betänkandet godkänt att den typgodkännande verksamheten på byggområdet utvidgas och samordnas av statens planverk. Statsmakternas mening framgår bl. a. av departementschefens uttalande i propositionen 1967: 100 angående riktlinjer för bostadspolitiken, m. m. s. 216—218.

Bland de produkter som i första hand torde komma i fråga vid en utvidgning av planverkets typgodkännande verksamhet, är va-ledningar med tillbehör (installationsenheter) en viktig kategori.

Va-utredningen förordar, att verksamheten för typgodkännande av installationsenheter framdeles skall ankomma på statens planverk såsom samordnande, central instans. Planverket bör ha frihet att lägga ut uppgifter inom den typgodkännande verksamheten på andra, lämpliga myndigheter, institutioner och företag eller på särskilt upprättade organ. Verksamheten bör avse att meddela vad som här kallats *frivilligt* typgodkännande. För planverkets typgodkännande verksamhet torde t. v. icke erfordras stöd i författning utöver vad som kommer att finnas genom 11 § VAL samt 76 § BS.

I förhållande till företagare och all-

mänhet skall frivilligt, typgodkännande vara en service-åtgärd, icke något tvingande. Av de lokala kontrollerande organen lär åtgärden i allmänhet uppfattas som ägnad att medföra välbehövlig lättnad och förenkling i arbetet. Typgodkännandets innebörd är ju nämligen att arbetet med och ansvaret för kontrollen av viss anordning till väsentlig del flyttas från de lokala granskningsmyndigheterna till central instans och utföres för allas räkning genom denna instans' försorg. Typgodkännandet blir en form av rationalisering. Den medför ett innehållande med den kvalificerade personal, som måste ägna sig åt granskning av installationsmateriel och -enheter på va-området.

VAV:s provningsbestämmelser och det material i övrigt, som tillkommit genom organisationens och dess prövningsnämnds arbete bör tas tillvara och dess arbete med att utarbeta provningsbestämmelser och med andra uppgifter inom ramen för typgodkännande verksamhet bör fortsätta. Ett nära samarbete mellan statens planverk samt VAV i fråga om meddelandet av typgodkännande framstår såsom en förutsättning för att den typgodkännande verksamheten på va-området i den av va-utredningen planerade formen skall fungera väl.

Samarbetet mellan statens planverk samt VAV bör kunna ske i väsentligen samma former, som de vilka angivits för meddelandet av installationsbestämmelser. Den typgodkännande verksamheten har ett nära samband med den verksamhet, som leder till utfärdande av installationsbestämmelser. Den förra verksamheten kan sägas vara ett utflöde från eller ett komplement till den senare.

Även en verksamhet som syftar till frivilligt typgodkännande av till en början relativt begränsad omfattning stäl-

ler krav på en betydande arbetsinsats och däremot svarande resurser.

Provningsbestämmelser måste upprättas och fastställas.

Prov måste kunna anställas med installationer, vilka begäres typgodkända, för att kontrollera, att de fyller kraven i provningsbestämmelserna. Dessa prov bör emellertid kunna äga rum på vilken anstalt som helst med erforderliga provningsresurser. Statens planverk avser, såsom tidigare i denna framställning anförts, icke att skaffa egna provningsresurser. Det blir möjligt för den som begär typgodkännande av installationsenhet att själva ombesörja tillförlitlig dokumentation. Av denna skall framgå, att enheten är av sådan beskaffenhet, som provningsbestämmelserna föreskriver. Det blir en uppgift för kontrollorganet att avgöra, om dokumentationen kan godtagas. Detta bör ha frihet att bedöma dokumentationens tillförlitlighet utan hänsyn till om de däri redovisade undersökningarna utförts på en enskild eller offentlig institution, i Sverige eller i utlandet.

Om dokumentationen finnes godtagbar och om därav framgår, att den ifrågavarande installationsenheten kan godkännas såsom överensstämmande med provningsbestämmelserna, utfärdas typgodkännande. Finnes enheten icke kunna godkännas, kan sökanden antingen få tillfälle att komplettera sin ansökan eller beslut, att typgodkännande ej kan meddelas. Sådant beslut skall kunna överklagas. Har typgodkännandet meddelats av statens planverk eller annan myndighet är rätten till överklagande självklar. Har beslutet meddelats av organisation, t. ex. VAV, skall sökande kunna föra frågan om typgodkännande vidare till statens planverk. Det får ankomma på planverket att i sin verksamhet som central instans för den typgod-

kännande verksamheten sörja för att en sådan ordning kan genomföras.

I den typgodkännande verksamheten ingår att utfärda bestämmelser om märkning av typgodkänd vara och om den kontroll, som skall verkställas över att märkta installationsenheter överensstämmer med det ursprungligen godkända typexemplaret.

Det bör anmärkas, att även frivilligt typgodkännande kan få skadeverknningar liknande dem som kan uppkomma vid obligatoriskt typgodkännande. Så kan ske om de lokala instanserna, byggnadsnämnder och va-verk, felaktigt kräver att installationsenhet skall vara typgodkänd och alltså utan prövning avvisar icke typgodkänd anordning. Den omständigheten att det finns typgodkända intallationsenheter får inte föranleda till att endast typgodkända installationsenheter godtages. I den typgodkännande verksamheten bör ingå att övervaka, att sådana konsekvenser motverkas.

#### **d) Tillverkningskontroll**

Det industrialiserade byggandet innebär att inte bara byggnadsdelar utan också byggelement eller t. o. m. hela hus framställs i fabrik. I sådana fall kan den erforderliga kontrollen av byggnadsmate-

riäl och -materiel med större fördel utföras i fabriken än på byggplatsen. Den vid traditionellt byggande gängse byggkontrollen bör ersättas av en tillverkningskontroll.

Statens planverk har uppmärksammat denna fråga och har utarbetat system för tillverkningskontroll genom fortlöpande driftskontroll och stickprovsmässig opartisk kontroll på tillverkningsplatsen.

I den mån va-installationer utföres i fabrik, som tillverkar byggelement eller hela hus för industrialiserat byggande, bör installationsenheternas beskaffenhet och installationernas utförande kontrolleras i samband med tillverkningen på samma sätt som övrig materiel och material.

Kontrollen bör avse både byggnadstekniska och va-tekniska synpunkter. Det bör framhållas, att frågan om godkännade från va-tekniska synpunkter kräver särskild uppmärksamhet, eftersom va-verket på den plats, där huset skall uppföras, som regel inte torde kunna engageras att medverka i kontroll på tillverkningsplatsen. Frågan torde kunna lösas genom att kontrollmetoder och i kontrollen deltagande personer för va-verkens räkning godtas av VAV.

## 6 kap. Installatörsrättigheter

### 1. Gällande ordning

#### a) Va-verk

Enligt punkt 10. i SKTF:s normalförslag år 1959 till reglemente för kommunalt vatten- och avloppsverk gäller, att installation, förutom av verket, endast får utföras av den som innehar entreprenörsrättigheter, vilka huvudmannen (kommunal styrelse) meddelat. Entreprenörernas (rörinstallatörernas) namn skall enligt samma instruktion, på lämpligt sätt bringas till allmänhetens kännedom. Huvudmannen skall utfärda instruktion för entreprenörerna.

Stadganden med detta innehåll, d. v. s. om entreprenörsrättigheter eller med den terminologi, som va-utredningen avser att använda, *installatörsrättigheter*, torde ha utfärdats i de flesta — men icke alla — kommuner med allmän va-anläggning. I vissa fall torde så ha skett med stöd av bemyndigandet i 12 § VAL för allmän va-anläggnings huvudman att utfärda föreskrifter. Det är känt att fastställelse av reglementen med föreskrifter enligt normalförslaget i några fall vägrats och att dylika reglementen där efter antagits utan att underställas länsstyrelsen för fastställelse.

I vissa kommuner torde alltjämt finnas föreskrifter om entreprenörsrättigheter, vilka meddelats med stöd av äldre lagstiftning. Sådana föreskrifter har i fråga om vattenledningar ibland utfärdats såsom lokala ordningsstadgor, »vattenstadgor», med stöd av 1868 års ord-

ningsstadga för rikets städer och i fråga om avloppsledningar såsom lokala hälsovårdsanordningar, »avloppsstadgor», med stöd av 1919 års HvS. Både vattenstadgor och avloppsstadgor med bestämmelser om förbud mot att anlita annan entreprenör än den som fått auktorisation av vederbörande kommunala organ torde ha sanktionerat förbudet med böter.

Fordringarna för entreprenörsrättigheter varierar något från kommun till kommun. Som regel gäller emellertid enligt utfärdade kommunala instruktioner, att den som skall auktoriseras såsom entreprenör skall fylla vissa personliga förutsättningar, att han skall inneha viss teknisk kompetens och att han skall fylla angivna anspråk på ekonomisk vederhäftighet. Auktorisationen gäller inom verksamhetsområdet för den va-anläggning, vars huvudman meddelat auktorisation. Det förekommer, i varje fall i Stockholm, att den begränsas till viss del av området. Auktorisation kan gälla tills vidare eller för viss kortare tid, t. ex. ett år.

Om företag söker auktorisation, skall de personliga förutsättningarna och kompetensfordringarna fyllas av namngiven, hos företaget anställd person, som leder företagets arbeten och som äger företräda företaget.

De *personliga* kvalifikationer, som brukar krävas, gäller främst att sökande av entreprenörsrättigheter skall ha gjort sig känd för pålitlighet och ordentlig-

het. Vid sidan därav kräves ibland svenskt medborgarskap och viss ålder, t. ex. att sökanden ej skall ha fyllt 65 år.

I fråga om *teknisk kompetens* brukar ställas krav på viss utbildning och viss praktisk erfarenhet som rörinstallatör och som arbetsledare inom facket, förmåga att planera och kostnadsberäkna ledningsarbeten inom fastighet, känedom om de lokala bestämmelserna för installationer m. m. Den som söker entreprenörsrättigheter skall, om det begäres, undergå provning vid va-verket för att styrka sin kompetens.

Som bevis på teknisk kompetens, kvalificerande för entreprenörsrättigheter godtager huvudmannen för va-verk regelmässigt *mästarbrev*, avseende rörinstallatörsyrket. Regler om mästarbrev meddelas i kungörelsen den 11 oktober 1940 angående mästarbrev för hantverksutövare. Va-utredningen återkommer till detta.

*Ekonomisk vederhäftighet* skall i vissa kommuner styrkas genom att sökande visar att han »disponerar tillräckligt kapital» för att utöva entreprenörsverksamhet. I andra kommuner kräves deposition av visst belopp eller annan form av säkerhet. Regelmässigt ställes vidare krav, att sökande skall ha verkstad och kontor i den kommun, där han vill utöva verksamhet. I Stockholm och på andra platser kan undantag meddelas från detta krav.

De kommunala instruktionerna för rörentreprenörer plägar innehålla bestämmelser enligt vilka entreprenören tar på sig åtskilliga skyldigheter. Han skall beredvilligt verkställa av allmänheten lämnade uppdrag, använda sig av kunnig och ordentlig personal, utföra ett fullgott arbete till skäligt pris, använda material som godkänts av va-verket och stå ekonomiskt ansvar för fel och brister i utförda arbeten.

Om rörentreprenör, som fått entrepre-

nörsrättigheter, åsidosätter sina skyldigheter, kan rättigheterna återkallas.

Enligt 1940 års kungörelse angående mästarbrev för hantverksutövare kan mästarbrev tilldelas förtjänta och skickliga hantverksutövare. Mästarbrev skall avse visst yrke. Kommerskollegium bestämmer de yrken, i vilka mästarbrev skall kunna utfärdas. Enligt kollegiets bestämmande skall så kunna ske i rörinstallatörsyrket.

Kungörelsen innehåller vissa bestämmelser om förutsättningarna för att få mästarbrev. Bland förutsättningarna ingår, att sökande skall ha gjort sig känd för god vandel, ha undergått viss utbildning, förvärvat viss praktisk erfarenhet och vara verksam i yrket såsom rörelseidkare eller arbetsledare. Ytterligare bestämmelser kan meddelas av kommerskollegium.

Ansökan om mästarbrev skall ställas till Sveriges hantverks- och industriororganisation. Denna prövar ansökningen under medverkan av en särskild nämnd. Organisationen kan återkalla mästarbrev, bl. a. om innehavaren i utövandet av sitt yrke ådagalagt uppenbar vårdslöshet eller bristande skicklighet.

Klagan över organisationens beslut, varigenom ansökan om mästarbrev avslagits eller mästarbrev återkallats, kan föras hos kommerskollegium.

Den som obehörigen utger sig som innehavare av mästarbrev kan straffas med böter.

Gällande provbestämmelser för aspiranter på mästarbrev inom rörinstallatörsyrket trädde i kraft den 1 januari 1959. Kurser för mästarbrevsaspiranter inom rörledningsbranschen anordnas av statens institut för industri- och hantverk i samarbete med *dels* VAV (tidigare SKTF) *dels* de två organisationerna i branschen, Rörledningsfirmornas riksorganisation och Rörfirmornas landsförbund.



## b) Gas- och elverk

Systemet med entreprenörsrättigheter tillämpas inom kommunerna inte bara av va-verken gentemot rörinstallatör och va-abonnenter utan också av *gasverk* och *elverk* gentemot deras installatörer och abonnenter. De kommunala bestämmelserna om gasinstallatörer och elinstallatörer och om villkoren för entreprenörsrättigheter åt dessa motsvarar i allt väsentligt de nyss refererade bestämmelserna för rörinstallatörer.

En formell skillnad mellan på den ena sidan rörinstallatörer och gasinstallatörer samt på den andra elinstallatörer bör dock påpekas. I fråga om gasinstallatörer torde systemet med entreprenörsrättigheter ha genomförts utan stöd av direkt tillämplig bestämmelse i allmän lag. För rörinstallatörerna kunde, såsom framgår av det förut anförda, systemet grundas på bestämmelser i äldre HvS och 1868 års ordningsstadga för rikets städer.

Utfärdandet av entreprenörsrättigheter för elinstallatörer har däremot uttryckligt stöd i lag. Enligt 1902 års ellag 15 § andra stycket kan Kungl. Maj:t bestämma, vilka villkor leverantör av elektrisk ström äger uppställa för att bevilja entreprenörsrätt i fråga om utförande, förändring eller reparation av elektriska anläggningar, som anslutits eller skall anslutas till leverantörens distributionsanläggning. — I ett förslag till lag om elektriska anläggningar (ellag), som framlagts av ellagstiftningsutredningen (SOU 1966: 39) och som avses träda i stället för 1902 års ellag, ingår ett stadgande av samma innebörd som det nyss återgivna.

I kungörelse den 2 juni 1939 angående behörighet att vid elektriska starkströmsanläggningar utföra installationsarbete har bestämmelser meddelats om behörighet av olika klasser för elin-

stallatörer. Där stadgas tillika förbud vid straffansvar för annan än installatör med vederbörlig behörighet att utföra de flesta slag av elektriska installationsarbeten. Tillämpningen av kungörelsen handhas av statligt ämbetsverk, kommerskollegium, som bl. a. utfärdar behörighetsbevis. Bestämmelserna har tillkommit för att tillgodose det allmänna intresset att förhindra elskador. De är alltså säkerhetsbestämmelser.

Kungörelsen förutsätter, att strömleverantör, således bl. a. kommunalt elverk, skall äga kräva att elinstallatör, förutom behörighetsbevis enligt 1939 års kungörelse, innehar av leverantören meddelade entreprenörsrättigheter. Strömleverantör skall äga utfärda instruktion för sina entreprenörer. Instruktionen skall underställas kommerskollegium för fastställelse.

## 2. Erinringar

I den framställning om översyn av lokala stadgor rörande va-ledningar, som JO redovisat i 1958 års ämbetsberättelse s. 324—350, har bl. a. föreskrifterna om entreprenörsrättigheter berörts. Såsom anmärkts i kap. om Installationsbestämmelser har JO funnit, att de lokala stadgorna rörande va-ledningar var behäftade med anmärkningsvärda brister redan då de utfärdades.

Beträffande det i stadgorna förekommande entreprenörtvånget, med vilken term JO betecknar systemet med entreprenörsrättigheter, uttalar JO till en början att föreskrift därom inte kan grundas på 1956 års allmänna ordningsstadga. Frågan huruvida sådan föreskrift kunnat utfärdas med stöd av 1919 års HvS fann JO tveksamt. Bestämmelserna i HvS kunde i och för sig icke anses ange någon klar gräns för vad de enskilda hade att tåla i fråga om entreprenörtvång. Men det måste ifrågasättas, om

icke ett generellt, straffsanktionerat entreprenörtvång sträckte sig utöver vad som kunde anses påkallat av rent sanitära skäl. Emellertid uppbars anordningen med entreprenörtvång av en bred opinion bland kommunalmännen. Från länsstyrelsehåll hade framhållits, att anordningen fyllde ett praktiskt behov. Om vägande skäl för bestämmelserna befanns föreligga, borde frågan lösas enhetligt för hela riket. I vart fall syntes ett klart legislativt ställningstagande böra ske till spörsmålet om entreprenörtvångets fortbestånd.

I sin skrivelse förklarade JO avslutningsvis, att det behövdes ett samlat övertvägande av lagligheten och behövligheten av sådana föreskrifter, som pläogat intagas i vatten- och avloppsstadgor. JO påpekade, att spörsmålet hade sin givna anknytning till den prövning, som hos Kungl. Maj:t pågick av förslag till revision av hälsovårdslagstiftningen.

Beträffande entreprenörtvångets anknytning till hälsovårdslagstiftningen förelåg vid tiden för JO:s framställning betänkande med förslag till hälsovårdsstadga m. m., avgivet av 1948 års hälsovårdsstadgekommitté (SOU 1953: 31). I detta betänkande konstaterades (s. 206) att vissa kommuner i lokala föreskrifter hade uppställt kompetenskrav på dem, som arbetade med avloppsledning. Kommittén ansåg, att så borde kunna ske även i fortsättningen. Inom mindre kommuner, i synnerhet på landsbygden, kunde emellertid bristen på kvalificerad arbetskraft göra det omöjligt att uppställa kompetenskrav. Kommittén framhöll vidare, att avgörande för frågan, om en person eller ett företag skulle godkännas såsom entreprenör för avloppsledning (d. v. s. rörinstallatör) inom kommunen, utslutande borde vara hans kompetens och lämplighet för uppdraget. Frågan om det förelåg behov av ytterligare entrepre-

nörer måste vara helt ovidkommande. Kommittén tog upp bestämmelser om godkännande av entreprenör i förslag till normalhälsovårdsordning. Godkännandet skulle meddelas av hälsovårdsnämnden eller av annat organ på nämndens tillstyrkan. Normalhälsovårdsordningen skulle fastställas av Kungl. Maj:t. Den skulle ligga till grund för lokala hälsovårdsordningar, vilka antogs av kommunens fullmäktige och fastställdes av länsstyrelsen.

Kungl. Maj:t och riksdagen intog emellertid en annan ståndpunkt än hälsovårdsstadgekommittén. I propositionen 1958: B 46 med förslag till HvS uttalade departementschefen, att bestämmelser som otvetydigt inte är sanitärt påkallade icke får tas in i hälsovårdsordning. I gränsfall borde under alla omständigheter tillses att bestämmelserna inte utan tvingande skäl straffsanktioneras. Vidare förklarade departementschefen beträffande relationerna mellan VAL och med stöd därav utfärdade föreskrifter på den ena sidan, samt HvS, normalhälsovårdsordningen och därpå grundade lokala hälsovårdsordningar på den andra sidan, att föreskrifter rörande va-anläggningar i första hand borde meddelas med stöd av 12 § VAL. Förelåg behov att vid sidan om tillämpningsområdet för VAL meddela föreskrifter som berörde va-anläggningar, mötte dock inte hinder mot att de togs in i hälsovårdsordning (prop. s. 298).

Departementschefen gjorde en genomgång av olika föreskrifter om va-anläggning och tog därvid ställning till om de borde intagas i hälsovårdsordning. Beträffande bestämmelser om entreprenörtvång förklarade han, att det inte med fog kunde hävdas att sådana bestämmelser var erforderliga ur sanitär synpunkt. De borde därför *icke* intagas i hälsovårdsordning (prop. s. 300).

Riksdagen framställde inte någon erinran mot propositionen i denna del.

Den normalhälsovårdsordning, som sedermera utfärdats av Kungl. Maj:t, innehåller inte någon förskrift om entreprenörtvång.

Systemet med installatörsrättigheter (eller med andra här återgivna beteckningar entreprenörtvång, entreprenörsrättigheter, godkännande av entreprenör, auktorisation av entreprenör) innebär, liksom de flesta former av auktorisation, en åtgärd som *ingriper i näringsfriheten dels* därigenom att den för vederbörande yrkesutöfvare kan medföra hinder i hans näring, *dels* därigenom att konkurrensen inom branschen kan begränsas med påföljd att allmänheten kan få betala ett onödigt högt pris för de tjänster, varom är fråga.

Frågan om installatörsrättigheter har från dessa synpunkter vid ett par tillfällen tagits upp av ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor. Ämbetet har bl. a. i en skrivelse rörande tillämpningen i Stockholm av systemet med sådana rättigheter berört, att rörinstallatör, som ej har verkstad eller kontor inom Stockholms stad, inte utan särskilt medgivande har rätt att utföra arbete inom staden.

Ämbetet har uttalat, att auktorisation (godkännande) i och för sig såsom innebärande en form av nyetableringskontroll innebär en konkurrensbegränsning. För att auktorisation skall kunna godtagas från konkurrenssynpunkt fordras därför, att säkerhetsskäl av olika slag gör sig gällande med sådan styrka att konkurrensfaktorn får komma i andra hand.

Ämbetet ifrågasätter inte det berättigade i att av tekniska säkerhetsskäl kräva auktorisation av rörinstallatörer. Auktorisationen bör emellertid vara en kompetensauktorisation. Inga onödiga hinder bör resas för den som söker

auktorisation. Från dessa synpunkter framstår det, alltjämt enligt ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, såsom otillfredsställande, när det i bestämmelser om installatörsrättigheter ställes krav på verkstad eller kontor inom den kommun, där va-anläggningen är belägen, liksom när i bestämmelserna fordras »disposition över tillräckligt kapital» — om kraven ställes för högt — och när rättigheternas giltighet begränsas till viss del av verkets distributionsområde.

Systemet med installatörsrättigheter har kritiserats från ytterligare en synpunkt. Det förekommer i stigande utsträckning att företag med riksomfattande verksamhet anlitas för installationsarbeten på olika håll inom landet. Med nuvarande ordning måste sådana företag söka auktorisation på varje plats, där installationsarbeten skall utföras i deras regi. Kraven kan variera från den ena platsen till den andra. Det kan alltså tänkas förekomma, att ett företag, som godtagits på en plats, inte godtages på en annan. Nekad auktorisation kan bero på att företaget inte har verkstad eller kontor på platsen. Men den skulle också kunna bero på olika bedömning av den tekniska kompetensen hos vederbörande arbetsledare eller av företagets ekonomiska vederhäftighet. För de riksomfattande företagen skulle det vara fördelaktigt, om kraven på installatörer blev enhetliga över hela riket och om installatörsrättigheter kunde meddelas med riksgiltighet. Det kan anmärkas, att dessa företag kan ha särskild betydelse för industrialiserat byggande.

Till utredningen har även — från företrädare för det industrialiserade byggandet — framförts önskemål att hela systemet med installatörsrättigheter skall slopas.

Argumenteringen för detta har varierat något. Ibland har det sagts, att

reglerna om ansvarig arbetsledare i 61 § BS gör bestämmelser om installatörsrättigheter överflödiga. Ibland har det framhållits, att det vid avancerade former av industriellt byggande inte behövs kontroll på byggplatsen av fackutbildad personal och att således installatör med rättigheter kan undvaras på byggplatsen i sådana fall.

Önskemålet att systemet med installatörsrättigheter skall slopas torde förutsetta, att va-verket självt genom egna installatörer får ordna service för nödsituationer.

### 3. Va-utredningen

#### a) Allmänt

Föreskrifter om installatörsrättigheter kan i dagens läge inte utfärdas med stöd av 1956 års allmänna ordningsstadga och inte heller med stöd av 1958 års HvS.

Bemyndigandet i 12 § VAL för allmän va-anläggnings huvudman att utfärda föreskrifter om brukande av anläggningen torde, såsom tidigare anförts, inte omfatta reglering av frågor om installatörsrättigheter.

Den reglering, som förekommer, avser i praktiken *dels* förhållandet mellan huvudman samt brukare *dels* förhållandet mellan huvudman samt installatörer. I det förra hänseendet tar sig regleringen uttrycket, att brukarna förbjödes att anlita annan installatör än sådan med installatörsrättigheter. I det senare hänseendet innebär regleringen att installatör förbjödes att utföra installatörsarbete, om han saknar installatörsrättigheter.

12 § VAL torde i nuvarande utformning inte kunna syfta på annat än förhållandet mellan huvudman och brukare. Den kan i detta förhållande, såvitt kan slutas av rättsliga avgöranden,

inte användas för att åstadkomma rättsligt oangripliga förbud att anlita rörinstallatör utan installatörsrättigheter.

Legal grund med stöd varav huvudman för va-anläggning i dagens läge med rättsliga verkningar skulle kunna förbjuda rörinstallatör att utföra installationsarbete utan att inneha installatörsrättigheter förefaller enligt vad som nyss sagts f. n. inte föreligga.

Legaliteten hos de bestämmelser om installatörsrättigheter som utfärdats med stöd av äldre lagstiftning tycks enligt JO i 1958 års ämbetsberättelse åtminstone i vissa hänseenden kunna ifrågasättas.

Såsom JO uttalat i 1958 års ämbetsberättelse är det angeläget med ett klart legislativt ställningstagande till spørgsmålet om installatörsrättigheternas bestånd.

Va-utredningen är av den mening, att systemet med installatörsrättigheter och med förbud för annan än installatör att utföra installationsarbeten, d. v. s. en auktorisation av rörinstallatörer, bör bestå i lämplig utformning.

Installationsarbetena utföres inom byggnad och avser rörledning och andra installationer, som tillhör annan än huvudmannen, i regel fastighetsägaren. Installationerna ingår inte i den allmänna va-anläggningen. Emellertid är de kopplade till denna. Deras beskaffenhet och skötsel är av betydelse för att anläggningen skall fungera väl. Felaktigheter på installation inom byggnad kan medföra skador inte bara för den brukare, som installationen tillhör utan också för andra brukare och för huvudmannen.

Huvudman för allmän va-anläggning har ansvar gentemot det allmänna samt gentemot sina brukare för att anläggningen utföres i enlighet med gällande bestämmelser, för att den underhålles, för att den på tillfredsställande sätt fyl-

ler sitt ändamål och för att den fyller höga krav på säkerhet.

Installationsbestämmelserna, för vilka ingående har redogjorts i kap. 5 av denna framställning, skall trygga att material och materiel, som kommer till användning vid utförandet av va-installation, är av godtagbar beskaffenhet.

Systemet med installatörsrättigheter innebär, att huvudmannen får en garanti för att kompetent person eller företagare övervakar, att godtagbar material och materiel användes till va-installationer och att installationsarbetena utföres efter konstens regler.

Det är att märka, att installatörernas verksamhet kan sägas ha två huvudformer.

*Den ena* är att medverka vid *nyproduktion* av byggnader, nybyggen, som entreprenör för arbetena med va-installationen. *Den andra* är att ägna befintliga va-installationer *service*, d. v. s. medverka i deras skötsel med reparationer, översyn o. s. v.

De två verksamhetsformerna skiljer sig åt i flera betydelsefulla hänseenden. Arbetsinsatserna är av olika slag och omfattning. De ekonomiska förutsättningarna för dem är olika. Uppgörelse med rörinstallatör i samband med nybygge torde ofta träffas i den form som är vanlig mellan byggherre och entreprenör, d. v. s. genom entreprenadkontrakt. Rörinstallatör som anlitas för service torde, i varje fall när det rör sig om enklare reparation eller översyn, engageras utan att speciella former iakttages.

Nybygge fordrar regelmässigt byggnadslov och besiktningar enligt byggnadslagstiftningen. För detta finns regler i BS. I kontrollen att byggbestämmelser av skilda slag följes medverkar en av den byggande utsedd och av byggnadsnämnden godkänd arbets-

ledare (61 § BS). Denne skall ha vissa i BS föreskrivna kvalifikationer. Han svarar gentemot det allmänna, företrätt av byggnadsnämnden, för att byggbestämmelser och andra bestämmelser iakttages.

Service utövas sedan va-installation färdigställts. Åtgärd, som är att hänföra till service, torde sällan eller aldrig vara av sådant slag, att de särskilda reglerna om byggnadslov blir tillämpliga. Ansvarig arbetsledare enligt BS efterdras då heller inte.

Va-utredningen vill stryka under att systemet med installatörsrättigheter är till för att *huvudmannen* skall ha garanti för att va-installationerna inom verksamhetsområdet för hans allmänna va-anläggning blir riktigt utförda och skötta. Utan sådan garanti kan huvudmannen inte ta det ansvar för anläggningen och dess funktionsduglighet, som enligt lag åligger honom gentemot det allmänna och brukarna.

Meningen med installatörsrättigheterna är således inte att garantera brukarna att rörinstallatör, som de anlitar, fullgör sitt uppdrag utan anmärkning.

Installatörsrättigheterna ger naturligtvis i praktiken en viss garanti även åt brukaren för att en rörinstallatör är kompetent. Men det är brukarnas sak — likaväl som andra konsumenters och beställares — att själva bevaka sina intressen att få beställt arbete utfört av kompetenta och pålitliga personer. Om t. ex. de installationsarbeten, som önskas utförda, är av särskilt invecklad beskaffenhet, måste brukaren se till att han engagerar installatör med kvalifikationer för uppgiften. Beställare av större installationsarbeten kan, liksom andra beställare av byggnadsarbeten och liknande arbeten, ha intresse av att installatören-entreprenören ställer ekonomisk garanti. Utredningen vill erinra

om att det i de allmänt använda formulären för entreprenadkontrakt rörande byggnadsarbeten finns en standardklausul om entreprenörens skyldighet att ställa sådan garanti.

Allmän va-anläggning tillgodoser ett behov, som till stor del är motiverat från den allmänna hälsovårdens synpunkt. Därför och med hänsyn till det behov av kontroll, varom nyss talats, bör den auktorisation, som installatörsrättigheterna innebär, kunna godtagas, trots att auktorisationen är en åtgärd som är ägnad att medföra intrång i näringsfriheten och som av denna anledning bör komma till användning endast när särskilda skäl kan anföras för åtgärden. De skäl, som här föreligger, är enligt utredningens mening allmänna intressen av sådan vikt, att de får anses väga tyngre än betänkligheterna mot auktorisation från näringsfrihetens synpunkt. Såsom kommer att framgå av det följande förordar utredningen emellertid åtskilliga jämkningar i det nuvarande systemet. Jämkningsarna syftar bl. a. till att undvika eller minska intrång i näringsfriheten.

Vad gäller *formerna för regleringen i lag* av systemet med installatörsrättigheter har va-utredningen beslutat förordna, att 12 § i den föreslagna VAL skall ge huvudman för allmän va-anläggning rätt besluta, att vissa arbeten med va-installationer som är förbundna med anläggningen endast får utföras av installatör, som fått installatörsrättigheter. När utredningen har infört begränsningen till *vissa* arbeten, så innebär detta, att utredningen förutsätter, att enklare arbeten, såsom utbyte av packningar till vattenkranar, rensning av vattenlås m. m. *icke* skall fordra installatörsrättigheter. Dessutom förutsättes, att de speciella förhållandena vid industrialiserat byggande med på

förhand fabricerade byggelement skall beaktas, så att inte enkla hopsättningsarbeten på byggplatsen och liknande skall behöva utföras av installatör med installatörsrättigheter.

Vidare bör beaktas möjligheterna att förena eller samordna ställningen som ansvarig arbetsledare enligt 61 § BS och som auktoriserad installatör enligt 12 § VAL vid nyproduktion av byggnader.

Paragrafen skall vidare innehålla bestämmelse, att villkoren för förvärv och innehav av installatörsrättigheter utfärdas centralt av den som Kungl. Maj:t bemyndigar. Det är att märka, att huvudman inte behöver besluta att kräva installatörsrättigheter annat än om han finner detta påkallat med hänsyn till sitt ansvar för anläggningens drivande och underhåll.

Den föreslagna regleringen av installatörsrättigheterna gäller i första hand förhållandet mellan huvudman samt installatörer, men den griper också in på förhållandet mellan huvudman samt brukare. Den innebär nämligen ett åläggande för brukare att, om han inte själv innehar installatörsrättigheter, avhålla sig från att utföra installationsarbeten, i den mån de endast får utföras av auktoriserad installatör, och från att för sådana arbeten anlita annan än den som har rättigheter. Regleringen har offentlighetsrättslig karaktär och innebär således ett offentlighetsrättsligt inslag i rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare.

Förslaget till ny VAL innehåller i 27 § sanktionsbestämmelser, som stadgar böter för den som utfört installationsarbete utan att inneha installatörsrättigheter, när sådana behövs.

I fråga om *området* för installatörsrättigheters giltighet förordar va-utredningen ingen ändring av rådande för-

hållanden. Installatörsrättigheter bör således enligt utredningens mening gälla för allmän va-anläggnings verksamhetsområde. De bör meddelas av huvudmannen.

Va-utredningen anser i och för sig att skäl talar för en ordning med riksrättigheter, d. v. s. att företag med riksomfattande verksamhet skall kunna få av central myndighet meddelade installatörsrättigheter som berättigar dem att utföra installationsarbeten inom verksamhetsområdet för vilken va-anläggning som helst i riket utan annan åtgärd än anmälan till huvudmannen. Samma och liknande skäl talar emellertid för att ansvarig arbetsledare enligt 61 § BS skall kunna godkännas av central instans med giltighet för hela riket och alltså inte, som nu är fallet, endast av den kommunala byggnadsnämnden med giltighet enbart inom dess område.

Frågan om auktorisation av ansvarig arbetsledare på sådant sätt att den skulle gälla landet över har diskuterats i olika sammanhang. Frågan är f. n. aktuell till följd av önskemål från i första hand företrädare för det industrialiserade byggandet. Det kan påräknas, att frågan kommer att övervägas inom en jämförelsevis nära framtid i samband med en översyn av ett antal föreskrifter i BS.

Va-utredningen anser, att frågan om en auktorisation med riksgiltighet av rörinstallatörer har så nära samband med motsvarande fråga för ansvarig arbetsledare enligt BS, att de två frågorna bör tas upp till avgörande samtidigt. Eftersom va-utredningen inte anser det falla inom ramen för dess uppdrag att pröva frågan om riksrättigheter för ansvarig arbetsledare enligt BS, så har utredningen funnit att frågan om installatörsrättigheter med riksgiltighet

bör anstå tills motsvarande fråga om ansvarig arbetsledare tas upp och avgöres.

Önskemålet att företag med riksomfattande verksamhet lättare skall bli godtagna som installatörer inom olika kommuner har emellertid inte lämnats obeaktat av utredningen. Detta önskemål kan enligt utredningens mening tillgodoses om *dels villkoren* för förvärv och innehav av installatörsrättigheter blir i stort sett *desamma* över hela riket, *dels* huvudman i fråga om företag med riksomfattande verksamhet utnyttjar möjligheten att meddela *tillfälliga rättigheter*. Utredningen förordar, att regleringen får en sådan utformning.

För att villkoren skall bli enhetliga landet över fordras, att de bestämmes centralt. Enligt den föreslagna nya VAL skall föreskrifter om installatörsrättigheter utfärdas av den Kungl. Maj:t bemyndigade.

Va-utredningen föreslår, att föreskrifter om villkoren för förvärv och innehav av installatörsrättigheter skall utfärdas av statens planverk. Förslaget är en konsekvens av att detta ämbetsverk enligt förslaget skall utfärda installationsbestämmelser. Planverket bör bereda VAV tillfälle medverka i arbetet med föreskrifterna. VAV:s medverkan bör, efter vad planverket och VAV finner lämpligt, bestå i att avgiva yttrande eller i att upprätta förslag. Det torde vara lämpligt att yttrande inhämtas även från de två riksorganisationerna i rörbranschen, Rörledningsfirmornas riksorganisation och Rörfirmornas landsförbund och från andra organisationer med intressen på va-området.

Va-verken har sedan att tillämpa föreskrifterna om förvärv och innehav av installatörsrättigheter, i den mån de beslutar att sådana rättigheter skall krävas för den som skall utföra installa-

tionsarbeten. Avvikelser från föreskrifterna bör som regel icke godtagas. Föreskrifterna bör emellertid ge utrymme för lokala variationer i sådana hänseenden, där detta är påkallat av särskilda förhållanden.

Installatörsrättigheter skall kunna återkallas av huvudmannen, om innehavaren upphör att fylla villkor, som gäller för förvärv eller innehav av sådana rättigheter. Återkallelse kan således bli aktuell t. ex. om rörinstallatör eller hos honom anställd genom vårdslöshet eller försumlighet i arbetet visar, att rörinstallatören saknar de personliga förutsättningar i form av pålitlighet och ordentlighet, som krävs för att inneha installatörsrättigheter. I den följande framställningen lämnas vissa andra exempel på fall, då återkallelse eller varning kan komma i fråga.

Återkallelse av rättigheter bör givetvis endast förekomma i allvarliga fall. Rör det sig om mindre allvarliga försummelser eller om försummelser, som kan antagas bero på tillfälliga omständigheter och därför ej komma att upprepas, kan huvudmannen i stället ha anledning meddela en *varning*. Varning kan också tänkas komma i fråga t. ex. om installatör brustit allvarligt i något hänseende men självmant vidtagit effektiv åtgärd för att åstadkomma rättelse.

*Talan* mot kommunal huvudmans beslut att avslå ansökan om installatörsrättigheter bör av sökanden kunna anföras hos länsstyrelsen. Klagan över länsstyrelsens beslut bör kunna föras hos Kungl. Maj:t genom besvär, som prövas av regeringsrätten.

Talan mot beslut av annan huvudman än kommun, varigenom ansökan om installatörsrättigheter lämnats utan bifall, torde kunna föras vid allmän domstol, eftersom det bör anses att per-

son med föreskrivna kvalifikationer har en rätt att få installatörsrättigheter (jfr beträffande elinstallatör NJA I 1946 s. 695).

Vissa synpunkter på hur va-utredningen anser, att detaljerna i systemet med installatörsrättigheter enligt utredningens åsikt bör utformas lämnas i det följande.

#### b) Villkor

Va-utredningens förslag innebär, såsom framgår av föregående avsnitt, att statens planverk under medverkan från VAV och rörbranschens organisationer m. fl. skall utfärda föreskrifter om villkoren för förvärv och innehav av installatörsrättigheter. Utredningen avser alltså inte att gå in på den närmare utformningen av sådana föreskrifter. Emellertid vill utredningen anföra vissa synpunkter, som enligt utredningens mening bör övervägas när föreskrifterna utarbetas.

Som villkor för installatörsrättigheter bör alltjämt uppställas vissa krav på sökandens person, på hans tekniska kompetens och på hans ekonomiska vederhäftighet. Viss ledning för utformningen av regler härom bör kunna hämtas från bestämmelserna om ansvarig arbetsledare i 61 § BS. Där sägs, att arbetsledare enligt byggnadsnämndens prövning skall äga erforderlig kunskap, erfarenhet, pålitlighet och ordentlighet. Bestämmelserna i BS om ansvarig arbetsledare kan över huvud taget sägas ha anknytning till bestämmelserna om installatörsrättigheter. Det torde komma att inträffa att installatör, som har hand om va-installation i nybygge, blir ansvarig arbetsledare för denna del av verksamheten på nybygget.

Kraven på *personliga förutsättningar* hos rörinstallatör bör inskränkas till att han skall ha gjort sig känd för på-



litlighet och ordentlighet. Krav på svenskt medborgarskap bör ej ställas.

Den *tekniska kompetensen* bör anses styrkt, om sökande innehar mästarbrev för rörinstallatörsyrket, utfärdat i enlighet med kungörelsen den 11 oktober 1940 (med senare ändringar) angående mästarbrev för hantverksutövere. Givetvis bör kompetens som uppenbarligen är högre än den som erfordras för mästarbrev också godtagas. Därför bör teknisk kompetens, förutom genom mästarbrev, kunna styrkas genom avgångsbetyg från fackavdelning vid teknisk högskola, tekniskt gymnasium eller därmed jämförlig läroanstalt samt genom tillförlitliga intyg om praktisk erfarenhet och om färdigheter och erfarenheter i övrigt, som kan anses väl motsvara eller överstiga vad som fordras för att få mästarbrev.

Det bör enligt va-utredningens mening inte annat än undantagsvis och övergångsvis förekomma, att installatörsrättigheter meddelas person som inte har tillräckliga kvalifikationer för att få mästarbrev. I statens planverks föreskrifter bör närmare angivas vad som erfordras.

De kompetenskrav, som antytts här, torde i stort sett motsvara vad som för närvarande brukar tillämpas. Förhållandena kan ge anledning till ändringar i framtiden. Va-utredningen förutsätter, att de myndigheter och organisationer, som har hand om frågor rörande mästarbrev, i lämplig form håller kontakt och samarbetar med statens planverk och VAV, så att mästarbrev för rörinstallatörer bibehålles vid sin betydelse såsom bevis om kompetens för installatörsrättigheter. Det kan möjligen vara lämpligt att någon bestämd form för fortlöpande samverkan mellan de berörda myndigheterna och organisationerna fastställs.

Samråd bör också äga rum mellan

statens planverk och VAV samt statens institut för industri och hantverk rörande kursverksamheten för aspiranter på mästarbrev för rörinstallatörer. Det är angeläget, att kursverksamheten får den omfattning, som kommer att behövas, och att kurserna blir förlagda till lämpliga platser inom skilda delar av landet.

Med rådande system kan innehavare av installatörsrättigheter låta anställda utföra installationsarbeten, som beställes hos honom. De anställda installatörerna behöver inte fylla några formella kompetenskrav. Saken torde betraktas så att den auktoriserade rörinstallatören låter sina anställda utföra arbetet på installatörens ansvar och att det på honom ställda kravet om pålitlighet och ordentlighet skall uppfyllas bl. a. genom att han använder sig av anställda som är skickade och lämpliga att utföra anförtrodda installationsarbeten.

Det kan finnas anledning att vid avfattningen av centrala föreskrifter överväga, om det i vissa fall bör krävas installatörsrättigheter eller någon form av styrkt kompetens och lämplighet även av anställda hos företag med installatörsrättigheter. I första hand kan detta bli aktuellt för anställda, vilka i egenskap av ledare för visst hos företaget beställt, omfattande installationsarbete eller för viss verksamhet, avseende installatörsarbeten, bör ha ett självständigt ansvar för arbetena i fråga gentemot allmän va-anläggnings huvudman.

De krav som för närvarande ställs på rörinstallatörs *ekonomiska vederhäftighet* är ibland vagt utformade och tveksamma till sin innebörd.

Tvekan kan till en början uppkomma, vad syftet är med det krav på ekonomisk vederhäftighet, som huvudman för allmän va-anläggning skäligen kan ställa vid prövning av ansökan om installatörsrättigheter. Enligt va-utred-

ningens mening innefattar detta syfte att huvudmannen skall kunna räkna med *dels* att sökanden har de resurser i form av kontor, arbetsredskap, rörelsekapital o. s. v., som behövs för att han skall kunna arbeta som rörinstallatör, *dels* att han skall förmå att inom skälig gräns ersätta skador, som han kan komma att tillfoga huvudmannen.

Vad angår kontor och andra resurser i form av lokaler och utrustning är det ovidkommande från synpunkten av ekonomisk vederhäftighet om sökanden har kontoret inom eller utom verksamhetsområdet för den allmänna va-anläggningen, där installatörsrättigheterna skall gälla.

Vad angår rörinstallatörs förmåga att ersätta skador, som han kan vålla, vill utredningen först ännu en gång framhålla, att rörinstallatörs förhållande till uppdragsgivare enligt utredningens mening inte bör regleras genom föreskrifterna om installatörsrättigheter. Detta förhållande bör betraktas som privaträttsligt utan annat offentligrättsligt inslag än den genom 12 § i den föreslagna VAL stadgade skyldigheten för brukare av allmän va-anläggning att anlita rörinstallatör med rättigheter.

Va-utredningen anser, att kraven på rörinstallatörs ekonomiska vederhäftighet i statens planverks föreskrifter bör kunna inskränkas till att avse erforderliga resurser för att bedriva rörelse som va-installatör. Krav torde således inte behöva ställas på särskild bankgaranti eller annan säkerhet för skada, som kan tillfogas huvudmannen.

Krav av liknande slag har slopats i andra sammanhang. Sålunda skulle ansvarig arbetsledare enligt 77 § 1931 års BS och 93 § 1947 års BS utfärda skriftlig förklaring, att han under ansvarsförpliktelse åtog sig uppdraget. Ansvarsförpliktelsen skulle av byggherren överlämnas till byggnadsnämnden. Före-

skriften saknar motsvarighet i gällande BS.

Särskild uppmärksamhet bör ägnas vad som skall krävas av rörinstallatör i frågor om tillgänglighet för *service*. Enligt nu tillämpad ordning förefaller auktorisationen av rörinstallatör (entreprenör) betraktas såsom meddelande av en monopolställning, vilken förutsätter skyldighet för rörinstallatören att stå allmänheten till tjänst och att underkasta sig föreskrifter om att debitera enligt taxa, att hålla kontor inom verksamhetsområdet för den auktoriserande huvudmannens va-anläggning m. m. Synsättet överensstämmer med det som av ålder anlagts i olika fall av kommunal auktorisation.

Va-utredningen anser det angeläget, att auktorisationen i så ringa grad som möjligt får monopolkonsekvenser. Av utredningens inställning följer, att utredningen tar bestämt avstånd från att frågan, huruvida det finns behov av ytterligare rörinstallatörer, beaktas vid prövningen av ansökan om rättigheter. Likaså är enligt utredningens mening för prövningen av sådan ansökan i och för sig ovidkommande, om sökanden har hemvist och kontor inom eller utom verksamhetsområdet.

Om på rörinstallatör skall ställas krav på tillgänglighet för att lämna *service* — vilket enligt va-utredningens mening är tveksamt — kan detta emellertid föranleda ett beaktansvärt intresse från den auktoriserande huvudmannens sida för belägenheten av installatörens kontor. En installatör med kontor i Solna eller Sundbyberg torde visserligen i allmänhet utan svårighet kunna stå till förfogande för *service* inom Stockholms stad liksom en installatör i Mölndal för *service* i Göteborg. Men läget blir ett annat för en rörinstallatör i Sundsvall, om han vill ha rättigheter i någon av de nämnda storstäderna.

Enligt va-utredningens mening bör frågan om hur långt servicekravet i fortsättningen skall upprätthållas övervägas förutsättningslöst, när föreskrifter om förvärv och innehav av installatörsrättigheter utarbetas.

Va-utredningen har i den tidigare framställningen uttalat åsikten, att kraven på särskilda kvalifikationer hos rörinstallatör ställts för huvudmannens skull och för att skydda de allmänna intressen som tillgodoses genom den allmänna va-anläggningen. Brukare-uppdragsgivare bör i princip själv övertyga sig om att installatören fyller de krav i detta och andra hänseenden, som uppdragsgivaren med tanke på uppdragets natur och andra omständigheter vill ställa. Det bör accepteras, att vissa företagare inom va-området kan syssla enbart med nyproduktion av installationer, andra enbart med service eller vissa former av service. Kraven på service gentemot de två kategorierna företagare bör kunna differentieras efter inriktningen av deras verksamhet.

Även när det gäller service-krav bör beaktas, att de allmänna föreskrifterna avser rörinstallatörs skyldighet mot huvudmannen och att de grundar sig på föreliggande allmänna intressen. Brukare-uppdragsgivare bör i princip, genom avtal med rörinstallatör, själv sörja för att hans önskemål om service blir tillgodosedda. Denna princip kan tillämpas utan inskränkningar, när det gäller rutinmässig översyn och skötsel av brukares installationer. Däremot kan det finnas anledning modifiera den såvitt gäller nödsituationer. Det kan vara rimligt både från enskild och allmän synpunkt att brukare som råkar ut för läckage eller liknande är garanterad möjlighet att få assistans. Från huvudmannens synpunkt bör det likaså vara av intresse att det finns garanti för att nödsituationer upphör snarast möjligt.

Om så ej sker, kan skadliga konsekvenser uppkomma för va-anläggningen och dess funktioner störas.

Det kan emellertid ifrågasättas, i vad mån assistans i nödsituationer måste lämnas av rörinstallatör som är egen företagare. Va-verket brukar självt ha anställt ett antal rörinstallatörer. Det kan med visst fog sägas i första hand vara en uppgift för verket självt att ge assistans åt brukare i nödsituationer. Betraktas saken så, blir följden att huvudmännen får hålla tillräckligt antal installatörer anställda för att kunna ge denna form av service i egen regi. En förebild för en dylik ordning torde stå att finna på gasverkens område. Vanligtvis har gasverken en installationsavdelning, som allmänheten kan anlita. Ibland lär även elverken ha sådan installationsavdelning. F. n. torde emellertid va-verkens installatörer inte ha till uppgift och inte ha kvalifikationer för att utföra arbeten på brukarnas va-installationer. Deras uppgift inskränker sig till arbeten med den allmänna va-anläggningens ledningsnät och övriga anordningar.

Om de auktoriserade rörinstallatörerna skall vara skyldiga lämna service i nödsituationer och i andra situationer eller medverka till sådan service, kan formen härför diskuteras. För närvarande är varje installatör i princip skyldig rycka ut och utföra begärt reparationsarbete. I praktiken fungerar denna ordning ofta dåligt. Installatörerna har ibland inte ryckt ut omedelbart utan först efter väntetider, som kan vara så långa, att ändamålet med skyldigheten att lämna service kan sägas bli mer eller mindre förfelat.

Även om det i allvarliga nödsituationer kan påräknas, att installatörerna gör särskilda ansträngningar att lämna begärd service, så kan det sägas vara mindre rationellt både från installatö-

rernas och från allmänhetens synpunkt att serviceskyldigheten är utformad på det nu allmänt förekommande sättet.

En rationellare ordning förefaller vara, att installatörerna gemensamt eller huvudmannen i samverkan med installatörerna inrättar någon form av jourtjänst. Ansatser till en sådan ordning förekommer redan i vissa större samhällen. Där det finnes lämpligt att arrangera service genom jourtjänst, kan rörinstallatörerna bidra antingen genom att ställa sig själva eller sina anställda till förfogande som deltagare i jourtjänsten eller genom att skjuta till resurser av annat slag eller genom att medverka både med deltagande och tillskott. Jourtjänst torde, med variationer i organisationen och i rörinstallatörernas medverkan efter de lokala förhållandena, kunna inrättas för de flesta va-anläggningars verksamhetsområden, således inte bara i större samhällen. Enligt va-utredningens mening bör huvudmännen eftersträva att få till stånd en ordning för jourtjänst eller annan form av service med tanke framför allt på nödsituationer, som lämpar sig för orten och som rörinstallatörerna eller företrädare för dem godtar och är villiga medverka i och som kan innebära att servicen kan tillhandahållas till lägre pris än som är möjligt utan speciella, rationaliserande åtgärder.

I nuvarande instruktioner för rörinstallatörer brukar ingå bestämmelser om skyldighet för rörinstallatör att utföra fullgott arbete till *skäligt pris*, att stå *ansvar* för utfört arbete m. m. Va-utredningen anser icke att dessa bestämmelser i nuvarande form bör upptagas i kommande allmänna föreskrifter om villkoren för förvärv och innehav av installatörsrättigheter eller i därpå grundade lokala regler. Bestämmelserna i fråga avser förhållandet mellan rörinstallatör samt brukare. De innebär ett

intrång i eller i varje fall en reglering av detta förhållande, som med det äldre synsättet på installatörsrättigheterna och dess ändamål kunde vara befogat men som med det av utredningen förordade synsättet ter sig omotiverad. Utredningen anser, att prissättningen i princip bör vara fri och tendenser till oskälig prissättning motverkas genom fri konkurrens mellan olika rörinstallatörer. Nuvarande system, som medger ingripanden från huvudmannen i fråga om priser för installationsarbeten, torde ha medverkat till standardiseringar och inbördes bindningar av rörinstallatörernas prissättning. Det är enligt utredningens mening av intresse att sådana företeelser, i den mån de förekommer, bringas att upphöra och att priserna blir fria. Uppenbart oskälig prissättning från rörinstallatörs sida bör kunna tolkas som utslag av bristande pålitlighet och ordentlighet och leda till återkallelse av rättigheter eller till varning.

Rörinstallatör med installatörsrättigheter bör ha skyldighet *rapportera* iakttagelser under sitt arbete med installationer, vilka är förbundna med den allmänna va-anläggningen, i den mån iakttagelserna är av intresse för huvudmannen såsom ansvarig för anläggningen och dess funktioner. Rapportskyldigheten är ett utslag av att systemet med auktorisation av installatörer syftar till att ge huvudmännen möjlighet att kontrollera att anläggningen brukas med tillbörlig försiktighet.

### c) Giltighet

Installatörsrättigheter skall enligt va-utredningens förslag meddelas *lokalt*, av varje huvudman för den allmänna va-anläggningens verksamhetsområde.

Emellertid är det givet, att rörinstallatör, som fått rättigheter inom ett om-

råde, i allmänhet kan få rättigheter också inom annat område. Villkoren för förvärv och innehav av installatörsrättigheter skall ju regleras centralt genom statens planverks föreskrifter. Villkoren skall i huvudsak vara desamma över hela landet. Utrymme skall dock finnas för vissa lokala variationer.

Om huvudmännen skulle ställa krav att rörinstallatör för att få rättigheter skall ha skyldighet lämna service, kan detta vara en anledning för företagare med verksamhet på många platser att inte vilja ha rättigheter för längre tid på annan plats än sådan, där han utan särskilda åtgärder kan fullgöra sådan skyldighet.

Emellertid bör sådan företagare kunna utföra installationsarbeten t. ex. i samband med ett nybygge på platser, där han eljest icke önskar vara verksam såsom installatör. Möjlighet bör enligt va-utredningens mening stå öppen för företagare att i sådana fall hos huvudmannen ansöka om installatörsrättigheter, vilkas giltighet är till tiden begränsad och vilkas villkor i fråga om serviceskyldighet och annat är avpassade efter det begränsade syftet med rättigheterna. Va-utredningen förordar, att planverket i sina föreskrifter inrymmer regler om sådana *tillfälliga installatörsrättigheter*.

#### **d) Industrialiserad byggnadsproduktion**

Det industrialiserade byggandet innebär bl. a., att byggelement eller hela hus framställs i fabrik. Montering av rör för vattenförsörjning och avlopp samt av andra installationsenheter sker

därvid i fabrik, alltså inte på den byggplats, där huset i sinom tid placeras. På byggplatsen behöver huselementen bara sättas samman och tillkoppling ske till va-verkets ledningar.

Detta tillvägagångssätt vid produktionen av hus kan föranleda vissa modifieringar i tillämpningen av bestämmelserna om installatörsrättigheter. Under förutsättning att den, som på byggplatsen svarar för bygget, gentemot myndigheterna kan dokumentera, att installationsarbetena i byggelementen är utförda på ett godtagbart sätt, bör installatör på byggplatsen inskränka sitt arbete till att väsentligen avse kontroll av dokumentationen och till att utföra de installationsarbeten som efterfordras vid sammansättningen av elementen och vid tillkopplingen av husets ledningssystem till den allmänna va-anläggningen.

Detta torde förutsätta, att det på fabriken förekommer tillverkningskontroll i någon form, som kan accepteras av de lokala myndigheterna.

När de centrala föreskrifterna om installatörsrättigheter utarbetas, bör hänsyn tagas till de särskilda förhållandena vid detta sätt för byggnadsproduktion. Givetvis bör det undvikas att belasta installatörerna med överflödiga uppgifter och byggnadsproduktionen med onödiga kostnader.

Den här anmärkta frågan hör egentligen närmast samman med frågorna om typgodkännande och tillverkningskontroll, vilka behandlats i kap. om Installationsbestämmelser. Utredningen har emellertid funnit anledning erinra om den i detta sammanhang.

## IV. Specialmotivering

### A. Förslaget till ny VAL

Va-utredningens revision av VAL avser främst regleringen av rättsförhållandet mellan huvudman för allmän va-anläggning samt anläggningens brukare. De delar av VAL, som reglerar kommuns skyldighet att svara för att allmän va-anläggning kommer till stånd, huvudmannaskap för sådan anläggning och huvudmans skyldigheter gentemot det allmänna beröres i mindre grad av revisionen.

Emellertid medför revisionen så många och så genomgripande ändringar i gällande VAL, att en helt ny VAL måst utarbetas.

Den föreslagna nya VAL har disponerats ungefär på samma sätt som den gällande. Överskrifterna över lagens olika avsnitt är dock nya. Alla stadganden i den föreslagna VAL, således även de som överförts med helt eller väsentligen bibehållet sakligt innehåll, har överarbetats från formella synpunkter.

Den föreslagna VAL är till omfånget större än den gällande. Antalet paragrafer uppgår i förslaget till 37 mot 26 i gällande VAL. Det ökade omfånget sammanhänger främst med att utredningen föreslår åtta nya paragrafer, upptagna under överskriften Nämnd, med föreskrifter om statens va-nämnd. Även de sex paragrafer, som utgör ett avsnitt under överskriften Avtal innehåller till övervägande del nya stadganden.

Det kan anmärkas, att vissa nu gällande stadganden slopats utan att ersättas av motsvarigheter i förslaget. Detta gäller bl. a. det mesta av vad som föreskrives om avgifter i 14—16 §§ gällande VAL.

Beteckningen på den nya VAL har kompletterats såtillvida som det föreslås, att efter rubriken *Lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar* skall tilläggas (*va-lag*), vilket alltså avses bli den benämning, som i allmänhet skall kunna användas för den föreslagna nya VAL. I förslaget användes i flera fall förkortningen *va-* för vatten- och avlopp i sammansatta ord, t. ex. *va-anläggning*, *va-avtal*, *va-nämnd*.

### Allmänt

Under denna överskrift har i ett avsnitt om sju paragrafer sammanförts vissa stadganden av mera allmän innebörd. Sålunda definieras begreppet allmän va-anläggning, ges regler om förklaring att va-anläggning skall vara allmän, föreskrives när kommun är skyldig sörja för att sådan anläggning kommer till stånd, meddelas bestämmelser om allmän va-anläggnings verksamhetsområde och vissa grundläggande regler om huvudmans skyldighet att tillhandahålla vatten och avlopp samt brukares skyldighet att betala avgift.

### 1 §.

Lagrummet motsvarar 1 § i gällande VAL.

*Första stycket* innehåller en definition av *begreppet allmän va-anläggning*. Den avgränsning av tillämpningsområdet för den föreslagna VAL, som åstadkommes genom definitionen, avses bli i princip densamma som enligt gällande VAL.

Allmän va-anläggning är enligt förslaget anläggning, som kommun driver för att bereda bostäder och annan bebyggelse vattenförsörjning och avlopp. Emellertid skall va-anläggning, som drives av annan än kommun, enligt vad som fortsättningsvis stadgas, kunna förklaras allmän i den ordning som stadgas i förslagets 2 §.

I formellt avseende har definitionen ändrats på vissa punkter, t. ex. då den utsäger att vattenförsörjning och avlopp skall beredas för bostäder och annan bebyggelse i stället för som i gällande VAL bostäder eller annan bebyggelse. Denna ändring avses ha viss saklig innebörd. Den avser att markera något försteg för bostadsbebyggelse framför annan bebyggelse.

Enligt uttalande av departementschefen i prop. 1955:121 med förslag till lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, m. m., s. 70 torde det vara uppenbart, att till vattenförsörjning bör räknas anskaffande och framledande av vatten inte bara för vanliga hushållsändamål utan också för att tillgodose de särskilda näringar, som bedrivs inom bebyggelsen, t. ex. industri, hantverk och boskapsskötsel. Vidare bör begreppet avlopp tolkas i anslutning till stadgandena i 8 kap. VL. Begreppet bör således omfatta bl. a. avledande såväl av kloakvatten — d. v. s. framför allt spillvatten från bostäder — som av industriellt avloppsvatten, d. v. s. spillvatten som härrör från industriell rörelse. Avledande av dagvatten bör likaså ingå i begreppet.

Va-utredningen delar i och för sig

uppfattningen att vattenförsörjning och avlopp genom allmän va-anläggning skall kunna beredas inte bara bostäder och hushåll utan också industrier och företagare av olika slag. Huvudman för allmän va-anläggning bör, liksom el-distributör enligt stadgande i 2 § 4 mom. 1902 års ellag, kunna tillgodose »normalt förbrukningsändamål».

Å andra sidan anser va-utredningen, att det i första hand är bostädernas och hushållens problem med vattenförsörjning och avlopp, som de allmänna va-anläggningarna har till uppgift att lösa. Från allmän hälsovårdssynpunkt är denna uppgift den grundläggande. Huvudman för allmän va-anläggning lär i första hand få utrusta va-anläggningen med sådana anordningar, att de krav tillgodoses, som med stöd av HvS och annan lagstiftning rörande den allmänna hälsovården kan ställas för bostäder och hushåll.

Det vatten, som i allmänhet levereras, skall enligt HvS vara av sådan beskaffenhet att det i fråga om smak, renhet o. s. v. lämpar sig för hushållsändamål. Industrieföretag eller annan brukare, som vill ha vatten av särskild beskaffenhet, får vara beredd att själv vidta åtgärder, som erfordras för att det levererade vattnet skall få den beskaffenhet som önskas. Leverans av vatten till industrieföretag eller annan dylik brukare är, i den mån vattnet skall användas i produktionen och inte för hushållsändamål eller hygieniska ändamål, att bedöma som en vanlig affärstransaktion. Sådana leveranser saknar i allmänhet de sanitära och sociala motiveringar, som utgör den väsentliga grunden för tillkomsten av VAL.

Liknande synpunkter torde kunna anläggas på frågor om avlopp. Den allmänna va-anläggningens uppgift är i första hand att avleda normalt hushålls-

spillvatten samt dagvatten. Den som vill avleda spillvatten av annan beskaffenhet eller till större mängd än som normalt avskiljs från bostadsfastighet måste betinga sig detta särskilt. Han får vara beredd såväl att vidtaga de åtgärder inom fastigheten beträffande förbehandling av avloppsvattnet och reglering av avloppsvattenavledningen som huvudmannen föreskriver som att betala de extra kostnader för huvudmannen, som mottagandet av hans speciella avloppsvatten föranleder, om det alls kan medges.

Som exempel på avloppsvatten från bostadsfastigheter, som kan tänkas föranleda särskilda villkor och avgifter, kan nämnas avloppsvatten vilket innehåller avfall från köksavfallskvarn eller vatten från vattensotning av värmepanna.

I fråga om fabriker och industriella inrättningar finns f. n. en särskild reglering vid sidan av VAL:s beträffande avledande av avloppsvatten genom allmän va-anläggnings avloppsledning. Va-utredningen syftar på de i 4 kap. av den allmänna motiveringen behandlade stadgandena i 8 kap. 36 § VL, enligt vilka huvudmannen för anläggningen kan föreskriva industriföretagaren de villkor, som på grund av avloppsvattnets beskaffenhet skäligen kan anses erforderliga.

Redan i de i allmänhet gällande reglementariska föreskrifterna för avloppsvverk finns vissa stadganden som har karaktär av särskilda villkor för avledande av industriellt avloppsvatten. Som exempel kan nämnas bestämmelser om utblåsningsbrunnar för ånga eller varmvatten, om fettavskiljare för avlopp från restaurangkök, charkuteri, slakt-hus m. m. och om bensinavskiljare.

Va-utredningen anser alltså, att ändamålet med allmänna va-anläggningar redan enligt gällande va-lagstiftning i

första hand skall vara att tillgodse hushållsförbrukares normala behov av vattenförsörjning och avlopp. Täckandet av behov därutöver kommer i andra hand och kan föranleda särskilda villkor gentemot brukare med sådana behov. Så torde lagstiftningen också allmänt tillämpas.

Utredningen har velat utveckla sin åsikt om lagstiftningens innebörd på denna viktiga punkt, eftersom gällande VAL och förarbetena till denna kan ge utrymme för någon tvekan. Utredningen anser, att den föreslagna nya VAL bör ha den angivna innebörden och har velat ge uttryck för detta genom vad som anförts här.

I den allmänna va-anläggningens uppgifter skall alltjämt kunna ingå att avleda dagvatten såväl från brukares fastighet som från gator, vägar och andra allmänna platser inom stadsplan och byggnadsplan.

Såsom framgår av den föreslagna texten skall allmän va-anläggning kunna drivas av kommun eller, efter särskild förklaring, av annan. I praktiken förekommer icke-kommunala, auktoriserade allmänna va-anläggningar i liten utsträckning. Av inalles åtskilligt över 1 000 allmänna va-anläggningar är endast 34 icke-kommunala.

Med kommun förstås borgerlig primärkommun. Va-utredningen erinrar emellertid om att primärkommuns uppgifter kan omhänderhas av kommunalförbund, som i så fall inträder i primärkommunens ställe (lagen den 31 maj 1957 om kommunalförbund 2 §).

Regler om auktorisation av icke-kommunal va-anläggning meddelas i förslaget 2 §. Kommuns skyldighet att sörja för att allmän va-anläggning kommer till stånd behandlas i 3 §.

1 § *andra stycket* innehåller, liksom sin motsvarighet i gällande VAL, bestämmelse av två i va-lagstiftningen



aktuella begrepp, nämligen *huvudman* för allmän va-anläggning samt *verksamhetsområde* för sådan anläggning. Dessutom definieras den nya VAL:s begrepp *brukare*.

Huvudman för allmän va-anläggning är, enligt lagrummet, den som driver anläggningen. Verksamhetsområde är det område, inom vilket vattenförsörjning och avlopp har ordnats eller skall ordnas genom den allmänna va-anläggningen.

Ytterligare bestämmelser om allmän va-anläggnings verksamhetsområde meddelas i förslagets 4 §.

Förslagets bestämmingar av begreppen huvudman och verksamhetsområde är inte avsedda att innebära ändring i förhållande till vad som gäller, fastän de språkligt avviker något från gällande bestämmingar.

Förslaget innehåller ytterligare en bestämning av ett i den föreslagna VAL — men inte i den gällande — använt begrepp nämligen *brukare*. Brukare kallas den som för fastighet får vattenförsörjning och avlopp genom allmän va-anläggning.

Bestämningen har skjutits in mellan bestämmingarna av huvudman och av verksamhetsområde. Med va-utredningens synsätt har rättsförhållandet mellan huvudman samt den som använder sig av allmän va-anläggning för att bereda sig vattenförsörjning och avlopp starka inslag av privaträttsligt avtal. I detta rättsförhållande är huvudmannen ena parten. En bestämning i lagtexten av denna part bör enligt utredningens mening lämpligen följas av en bestämning av andra parten. Så har skett i förslaget genom att där förklarats, att denna part skall kallas brukare.

Genom att införa begreppet brukare redan i den inledande 1 § har utredningen velat markera avvikelse från gällande synsätt. Enligt detta är rättsför-

hållandet mellan huvudman samt ägare av fastigheter som genom allmän va-anläggning förses med vatten och avlopp, väsentligen av offentligrättslig karaktär. Förhållandet gäller i första hand mellan huvudman samt *fastigheterna* inom va-anläggningens verksamhetsområde. Förpliktelser för brukarsidan i rättsförhållandet vilar enligt gällande VAL i princip på fastigheterna och rättigheterna följer dessa. Fastigheternas ägare svarar från dagen för sitt tillträde för att förpliktelserna fullgöres. Konstruktionen av rättsförhållandet har således inte fullföljts därhän att det medför sakrättsliga verkningar.

Va-utredningen anser, att rättsförhållande föreligger direkt mellan huvudman samt brukare. För att utmärka att fastighetsinnehav är kvalifikationsgrund för att bli brukare har bestämningen formulerats så att benämningen brukare avser den som för *fastighet* får vattenförsörjning och avlopp genom allmän va-anläggning.

Fastighet kan både enligt gällande VAL (24 §) och förslaget till ny VAL (33 §) i de sammanhang, som denna lagstiftning reglerar, i vissa fall innefatta byggnad eller industriell inrättning, som tillhör annan än ägare till grunden. Innehavare av tomträtt m. fl. kan således vara brukare.

Däremot är t. ex. den som är nyttjanderättshavare till fastighet i egenskap av hyresgäst i hyreshus och i denna egenskap får vattenförsörjning och avlopp inte brukare. I vanliga fall torde ägaren av hyresfastigheten stå som brukare gentemot huvudmannen för den allmänna va-anläggningen.

## 2 §.

Denna paragraf handlar, liksom 2 § i gällande VAL, om *villkoren för auktorisation* (allmänförklaring) av va-anläggning med annan huvudman än kommun.

Enligt paragrafens *första stycke* kan va-anläggning, som drives eller skall drivas av annan än kommun, på ansökan av denne förklaras allmän av länsstyrelsen, om det finns påtagligt behov av anläggningen från den allmänna hälsovårdens synpunkt eller från annan allmän synpunkt.

Dessa föreskrifter innebär i form och i sak vissa jämkningar i förhållande till gällande VAL. Jämkningarna i sak syftar *dels* till att framhäva att den allmänna hälsovården kommer i första rummet, *dels* till att antyda att förutsättningarna för auktorisation minskats något i jämförelse med gällande rätt.

Enligt gällande VAL fordras för auktorisation att anläggningen med hänsyn till bebyggelsens omfattning, de sanitära förhållandena och omständigheterna i övrigt prövas vara av väsentlig betydelse ur allmän synpunkt.

Klart är att en sådan omständighet som bebyggelsens omfattning skall spela en stor roll även med den föreslagna nya formuleringen. Från den allmänna hälsovårdens synpunkt eller från annan allmän synpunkt kan knappast finnas påtagligt behov av en anläggning, som betjänar ett fåtal fastigheter inom ett glesbebyggt område. Den riktpunkt i fråga om minimiantal betjänade fastigheter som uppställts för auktorisation enligt gällande VAL — 20 å 30 fastigheter — kan fortfarande användas.

När va-utredningen som alternativ ställt den allmänna hälsovårdens synpunkt och annan allmän synpunkt innebär detta, att utredningen visserligen anser hälsovården vara primär men inte ensam avgörande. Fall kan enligt utredningens mening förekomma, då den allmänna hälsovårdens krav i och för sig kan godtagbart tillgodoses på annat sätt än genom en gemensam va-anläggning, men då en sådan anläggning från andra synpunkter, som det all-

männa har anledning beakta, fyller eller skulle fylla ett påtagligt behov, t. ex. i fråga om trevnad, arbetsbesparing, höjning av standarden hos fastighetsbeståndet etc. Det kan antagas, att påtagligt behov av vattenförsörjning och avlopp från den ena eller andra synpunkten efterhand kommer att regelmässigt anses föreligga i fråga om alla tätbebyggda områden, sådana som är avsedda för fritidsbebyggelse inräknade, och att således de fall, då fastigheter inom sådant område ej anses behöva gemensam va-anläggning, kommer att bli mer och mer sällsynta.

Auktorisation kan meddelas för befintlig va-anläggning eller för tilltänkt. Den som driver eller skall driva anläggningen får, liksom enligt gällande VAL, själv ansöka om auktorisation hos länsstyrelsen.

I paragrafens *andra stycke* ställes ytterligare krav för att ansökan om auktorisation skall bifallas. Kommun skall ha tillstyrkt ansökan. Sökanden skall ha ekonomiska och andra förutsättningar att fullgöra uppgiften såsom huvudman för allmän va-anläggning.

Lagrummet utgör en överarbetning av motsvarande lagrum i gällande VAL. Va-utredningen har ansett en mera allmän formulering än den gällande ändamålsenligare. Det har således inte ansetts behövt att i lagtexten särskilt ange att »utfästelse från kommun eller annan» är särskilt ägnad att styrka ekonomisk vederhäftighet.

Klart är att en kommunal garanti har ett sådant bevisvärde. Eftersom huvudman för auktoriserad va-anläggning sköter en uppgift, som i vanliga fall utföres av kommunen, är det naturligt att kommunen — som genom tillstyrkan av auktorisation skall ha accepterat den tilltänkta huvudmannen — lämnar en sådan garanti. Va-utredningen har icke avsett, att dess överarbetning av lag-

rummet skall medföra ändring i sak i fråga om prövningen av tilltänkt huvudmans ekonomiska förutsättningar för uppgiften.

I den av utredningen föreslagna lagtexten uttalas, att sökanden skall ha även andra förutsättningar för sin tilltänkta uppgift som huvudman. Därmed menas bl. a. att han skall ha tillgång till kompetent personal och andra resurser utöver de ekonomiska och att prövningsinstansen — och kommunen vid prövning av frågan om tillstyrkan — skall beakta detta.

Reglerna om auktorisation av allmän va-anläggning i 2 § av den föreslagna VAL innehåller andra förutsättningar än de som enligt 3 § skall gälla för att kommun skall vara skyldig att sörja för att allmän va-anläggning kommer till stånd.

Detta är också naturligt. Lika väl som en kommun skall kunna inrätta kommunal, allmän va-anläggning utan att skyldighet till detta inträtt, skall kommunen och länsstyrelsen kunna acceptera, att en va-anläggning inrättas av annan och förklaras för allmän utan att sådan skyldighet inträtt. Vissa restriktioner i fråga om möjlighet att meddela auktorisation är emellertid påkallade.

Sedan auktorisation meddelats, har huvudman för auktoriserad anläggning i allt väsentligt samma skyldigheter som kommunal huvudman. Sålunda skall han driva och underhålla anläggningen, så länge den behövs (8 § tredje stycket i den föreslagna VAL). Gällande VAL innehåller i 17 och 18 §§ regler, enligt vilka tillsyningsman och syssloman under särskilda omständigheter kan utses för auktoriserad allmän va-anläggning. Motsvarande regler finnes i förslagets 28 och 29 §§.

Gällande VAL innehåller i 2 § tredje stycket en bestämmelse att länsstyrelsen

kan begränsa utsträckningen av auktoriserad anläggnings verksamhetsområde. Motsvarighet till denna bestämmelse finns i förslagets 4 §.

### 3 §.

Genom 3 § i förslaget till ny VAL regleras *kommunens skyldighet* att sörja för att allmän va-anläggning kommer till stånd. Lagrummet motsvarar 3 § i gällande VAL.

Kommunen skall enligt förslaget sörja för att allmän va-anläggning kommer till stånd, så snart det kan ske, om frågan allmänna hälsovårdens synpunkt vattenförsörjning och avlopp behöver ordnas för visst område i ett större sammanhang.

Den föreslagna 3 § avviker till formen från den gällande i flera hänseenden men avses inte innebära väsentlig avvikelse i sak.

Den kommunala skyldigheten att ordna vattenförsörjning och avlopp bör emellertid enligt va-utredningens mening vidgas något.

Enligt gällande VAL inträder kommunens skyldighet där åtgärder är påkallade »till förekommande av sanitär olägenhet». Förslaget talar i stället om att kommunernas skyldighet inträder, när åtgärder behövs »från den allmänna hälsovårdens synpunkt».

I förarbetena till HvS har vissa kommentarer gjorts till begreppen »sanitär olägenhet» och »allmän hälsovård» (prop. 1958 B 46 s. 128—134, 137). Därav framgår, att båda begreppen är elastiska och ger de tillämpade myndigheterna möjlighet att ta hänsyn till den fortskridande utvecklingen, skilda lokala förhållanden o. s. v. Bl. a. uttalade föredragande departementschefen att i begreppet allmän hälsovård »måste anses ingå såväl förebyggande och undanröjande av vad som kan betecknas som sanitär olägenhet för människor

som en fortlöpande höjning av den allmänna hygieniska standarden».

Av förarbetena till gällande VAL (prop. 1955:121 s. 54 och 74) framgår bl. a. att tätbebyggda områden med fritidsbebyggelse satts i en annan ställning än tätbebyggda områden med permanent bebyggelse. Fritidsområdena har ansetts ofta icke kunna bära anordningar för vattenförsörjning och avlopp med annars gängse standard.

Den fortskridande utvecklingen i ekonomiska och andra hänseenden har emellertid medfört, att anspråken på vattenförsörjning och avlopp genomgående ställes högre numera än vid den tid, då gällande VAL infördes. I fråga om fritidsbebyggelse kan detta utläsas av regler, som utfärdats av centrala ämbetsverk.

När VAL och 1958 års HvS infördes, gällde byggnadsstyrelsens meddelande 1953:10. Enligt detta kunde man vid fritidsbebyggelse nöja sig med väsentligt enklare gemensamhetsanordningar, bl. a. för vatten och avlopp, än vid vanlig bostadsbebyggelse.

Detta meddelande har numera ersatts av meddelande 1964:13 från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, Vatten- och avloppsfrågor vid planering för fritidsbebyggelse. Detta innebär en skärpning av de sanitära kraven på fritidsområden. Skärpningarna avser närmast nya områden för fritidsbebyggelse. Beträffande äldre fritidsområden kan det vara påkallat att göra avkall på annars tillämpade krav.

Av den lämnade framställningen torde framgå, att det finns anledning att nu sätta kommunernas skyldighet att ordna vattenförsörjning och avlopp något högre än när gällande VAL genomfördes. Va-utredningens förslag till 3 § VAL avser att ytterligare markera, att skyldigheten skall avpassas efter en av utvecklingen betingad, successiv höj-

ning av den allmänna hygieniska standarden.

Förslaget till ny VAL innehåller liksom gällande VAL föreskrift, att länsstyrelsen skall kunna ålägga kommun att fullgöra skyldighet, som avses i denna paragraf. I förslaget har föreskriften om åläggande emellertid flyttats från 3 § och sammanförts med bestämmelse att beslut om åläggande kan förbindas med vite. Regler härom har intagits i förslagets 31 §.

#### 4 §.

Denna paragraf handlar om allmän va-anläggnings *verksamhetsområde*. Den motsvaras av 5 § och av 2 § tredje stycket i gällande VAL.

Enligt *första stycket* gäller, att huvudmannen bestämmer allmän va-anläggnings verksamhetsområde, där ej annat följer av 3 § eller av vad som sägs i 4 § andra stycket.

Begränsningen av va-anläggnings verksamhetsområde har betydelsefulla rättsverkningar. Skyldighet för huvudmannen att på grund av bestämmelser i VAL tillhandahålla vattenförsörjning och avlopp föreligger under angivna förutsättningar mot ägare av fastighet inom verksamhetsområdet liksom det föreligger skyldighet för ägare av sådan fastighet att under motsvarande förutsättningar anlita den allmänna va-anläggningen.

En annan rättsverkan följer av VL 8 kap. VL, där verksamhetsområde för allmän va-anläggning betecknas »samtälle», gäller till stor del inte inom samtälle.

Huvudmannen bestämmer enligt VAL, både i den gällande och den föreslagna lydelsen, i princip själv verksamhetsområdets gränser. Hans frihet vid dessa avgöranden har emellertid vissa inskränkningar.

En av dessa inskränkningar, som torde föreligga redan enligt gällande VAL, har särskilt utmärkts i förslaget genom hänvisning till 3 §.

Det kan uppkomma fråga hur område enligt 3 § skall anses begränsat. Något svar på den frågan med generell giltighet kan svårligen ges. Tydligt bör emellertid all bebyggelse inom området räknas in, som kan anses höra ihop genom att den omfattas av en sammanhängande stadsplan eller byggnadsplan eller som annars är att betrakta som en enhet, därför att den är lokaliserad till område, där fastigheterna har ett inbördes likartat behov av vattenförsörjning och avlopp.

En direkt avgränsning av område, som avses i 3 §, kommer i fråga, när kommun motsätter sig att ordna vattenförsörjning och avlopp och av länsstyrelsen ålägges att sörja för detta genom allmän va-anläggning. I dessa fall torde länsstyrelsen i sitt beslut ange gränserna för området.

I vanliga fall kommer emellertid allmän va-anläggning till stånd och utvidgas dess verksamhetsområde utan åläggande. När det gäller utvidgning av verksamhetsområde utöver den minimigräns, som föranledes av 3 §, torde den kommunala likställighetsprincipen komma att spela en viss roll, när gräns för verksamhetsområdet skall bestämmas.

I *andra stycket* behandlas några speciella fall, där länsstyrelsen kan ingripa och träffa avgörande om allmän va-anläggnings verksamhetsområde.

Lagrummet innefattar sådana fall, som i gällande VAL behandlas i 5 § första stycket och i 2 § tredje stycket. Det avser således *dels* de speciella fall, då olika huvudmän har delade meningar om till vilken anläggnings verksamhetsområde viss bebyggelse skall hänföras, *dels* fall i allmänhet då icke-kom-

munal huvudman efter auktorisation driver allmän va-anläggning.

Bestämmelserna i den föreslagna VAL överensstämmer i allt väsentligt med de angivna bestämmelserna i gällande VAL. De ändringar, som gjorts, är av formell innebörd.

De bestämmelser, som avser fall då huvudmän har delade meningar, innebär i fråga om kommunal huvudman, att han kan åläggas svara för vattenförsörjning och avlopp utanför den egna kommunens område. I praktiken har sådant åläggande icke varit aktuellt (se *Bil.* till betänkandet). Utnyttjande av allmän va-anläggning över kommungräns torde ske så, att huvudman tillhandahåller grannkommun vatten och avlopp genom att medge anknötning av grannkommunens ledningar till det egna ledningsnätet. Verksamheten inom grannkommunen sköter denna själv. Det är emot vad som allmänt tillämpas, att kommunalt verk arbetar inom annan kommuns område på det sätt, som de här kommenterade stadgandena förutsätter.

Samverkan mellan kommuner kan äga rum på det sätt som nyss antytts. Rätt och skyldighet att ha viss eller vissa anordningar för avlopp gemensamt kan föreligga och göras gällande enligt bestämmelserna därom i 8 kap. 9, 11, 25 och 31 §§ VL. Samverkan kommuner emellan i fråga om vattenförsörjning och avlopp kan också åstadkommas genom kommunalförbund för ändamålet.

Va-utredningen anser det tveksamt, om bestämmelserna rörande kommuners relationer till varandra i förevarande lagrum har eller kommer att få någon praktisk betydelse. Utredningen har emellertid icke velat utarbeta nya bestämmelser. Något påtagligt behov av sådana bestämmelser torde icke föreligga. Frågan om nya bestämmelser i detta hänseende har ett nära samband

med andra spörsmål om mellankommunala relationer, t. ex. det inledningsvis berörda om gemensamt utnyttjande av vattentäkter. Utredningen har förordat att detta spörsmål utredes särskilt. Spörsmålet om revision av de här diskuterade bestämmelserna förefaller lämpligen kunna tas upp i samband därmed.

I andra stycket av förslaget 4 § finns vidare föreskrifter om befogenhet för länsstyrelsen att bestämma verksamhetsområdet för auktoriserad allmän va-anläggning, förutsatt att kommunen begär att så skall ske.

Lika litet som 5 § i gällande VAL ger 4 § i förslaget behörighet för enskild fastighetsägare eller flera sådana att på egen hand begära jämkning i va-anläggnings verksamhetsområde. Enstaka fastighetsägare kan möjligen gentemot kommunal huvudman åberopa likställighetsprincipen och genom kommunalbesvär fullfölja talan mot beslut av huvudman, varigenom hans fastighet ställts utanför allmän va-anläggnings verksamhetsområde. I fråga om allmän va-anläggning med icke-kommunal huvudman föreligger icke denna möjlighet. Fastighetsägare, som är missnöjd med sådan huvudmans beslut att icke låta anläggningens område omfatta hans fastighet, kan vända sig till kommunen med klagomål. Om kommunen finner klagomålen befogade kan den i sin tur vända sig till länsstyrelsen och begära utvidgning av verksamhetsområdet.

Paragrafens tredje stycke innehåller en regel, att uppgift om allmän va-anläggnings verksamhetsområde skall finnas tillgänglig hos länsstyrelsen. Vidare stadgas, att huvudman är skyldig meddela länsstyrelsen vad han bestämt om verksamhetsområdet. Att han skall bestämma verksamhetsområde, sägs i paragrafens första stycke.

Dessa regler är avsedda att innebära

en skärpning i förhållande till vad som nu gäller. Enligt 5 § andra stycket gällande VAL skall uppgift om verksamhetsområdets omfattning insändas till länsstyrelsen i den mån beslut därom träffats av huvudmannen. Något formellt beslut behövs inte. Har sådant inte fattats, är verksamhetsområdet det område, som anläggningen faktiskt omfattar. I sådant fall behövs ingen anmälan till länsstyrelsen. — Av tabell II till *Bil.*, intagen sist i detta betänkande, framgår, att anmälan enligt 5 § andra stycket gällande VAL lämnats sällan och att tolv länsstyrelser icke mottagit någon sådan anmälan.

Förslaget betyder, att verksamhetsområdet skall vara fixerat till sina gränser. I och för sig skall huvudman kunna bestämma att gränserna skall bero av anläggningens utsträckning. Meddelande om detta med besked om anläggningens utsträckning och om de gränser, som fördenskull gäller för området, skall lämnas till länsstyrelsen i lämplig form t. ex. karta eller skiss med erforderliga förklaringar. Det är emellertid önskvärt, att huvudman i den omfattning som kan ske fattar beslut, varigenom verksamhetsområdets gränser bestämmas så att det kommer att omfatta både område, där vattenförsörjning och avlopp har ordnats, och område, där sådant skall ordnas genom va-anläggningen. I fråga om område av det senare slaget är att märka att planeringen måste ha hunnit så långt, att utförandet av behövliga anordningar kommer till stånd inom en ganska nära framtid. I annat fall kan beslutet tänkas medföra, att fastighetsägare inom området på ett obehörigt sätt avskäres från möjlighet att ordna sin avloppsfråga enligt bestämmelserna i 8 kap. VL.

Mot den föreslagna skärpningen av huvudmans skyldighet att i beslut fixera gränserna för allmän va-anläggnings

verksamhetsområde skulle kunna anföras, att sådant fixerande i vissa fall kan föranleda spekulation och obehöriga vinster på markvärdestegring.

En sådan kritik kan ibland ha visst fog. Beslut att i va-anläggnings verksamhetsområde ta in planlagt område bör i allmänhet icke möta hinder från synpunkten att detta skulle avslöja kommunala åtgärder, som kan medföra värdstegring. I fråga om icke planlagda områden kan läget vara ett annat. Det är emellertid att märka, att uppfattningen om vikten av sekretessbeläggning av kommunala och statliga åtgärder, som kan medföra värdstegring, under senare tid ändrats. Större öppenhet än tidigare varit brukligt har praktiserats, t. ex. i frågor om utbyggnad av vattenkraft och byggnadsplanering.

Oavsett detta är sekretess understundom nödvändig i planärenden berörande mark som kommunen avser att förvärva, därför att planutkastet skapar markvärdestegring. (Jfr betänkandena om Offentlighet och sekretess SOU 1966: 60 s. 186 och 1966: 61 s. 204). I sådana fall bör kommunen ej genom att utsträcka verksamhetsområdet skapa sådan markvärdestegring. Utsträckning av verksamhetsområdet torde emellertid regelmässigt icke aktualiseras förrän planläggningen fortskridit så långt att planerna blivit offentliga.

Va-utredningen kan inte ange någon för alla fall tillämplig formel efter vilken huvudman kan gå till väga, när han bestämmer verksamhetsområde. Utredningen får hänvisa huvudmännen till att göra en avvägning och därvid ta hänsyn till olika omständigheter och intressen.

Utredningen vill emellertid stryka under, att den formlösa och oförbindande ordning, som för närvarande kan praktiseras, enligt uppgifter till utred-

ningen visat sig medföra nackdelar inte bara för fastighetsägare utan också för kommuner. Ovissheten om hur gränsen för va-anläggnings verksamhetsområde går och därmed ovissheten huruvida de rättsverkningar inträtt, som följer av att viss fastighet ligger inom området, har i de avsedda fallen föranlett kontroverser mellan huvudmän samt fastighetsägare.

Länsstyrelse kommer att bli beroende av att huvudman fullgör sin skyldighet att meddela länsstyrelsen, vad han bestämt om verksamhetsområdet, för att länsstyrelsen skall kunna fullgöra sin egen skyldighet att tillhandahålla allmänheten uppgift därom. Fördens skull skall länsstyrelsen enligt 31 § i den föreslagna VAL kunna ålägga försumlig huvudman att komma in med uppgift om sin va-anläggnings verksamhetsområde. I beslut härom kan länsstyrelsen sätta ut vite.

#### 5 §.

Föreskrifterna i denna paragraf ersätter vad som i 6 § gällande VAL stadgas om anslutningsrätt och anslutningstväng. Dessa begrepp har emellertid slopats. I deras ställe skall enligt va-utredningens förslag träda *huvudmans skyldighet att låta fastighetsägare bruka va-anläggningen och fastighetsägares skyldighet att bidra till kostnaderna för anläggningen*.

Va-utredningen anser, att den i gällande VAL använda termen »anslutning» inte ger ett rättvisande uttryck för vad som avses med stadgandet.

Anslutning och ansluta kan ha en konkret, fysisk innebörd. I de aktuella fallen borde denna innebörd vara, att den allmänna va-anläggningens rördningar skulle ha kopplats ihop med ledningssystemet inom fastigheten, så att denna verkligen försågs med ren-

vatten och befriades från spillvatten genom den allmänna va-anläggningen.

Men i gällande VAL har anslutning inte denna betydelse. Lagrådet påpekade under förarbetena till lagen (prop. 1955:121 s. 122), att det knappast borde fordras att anslutning faktiskt kommit till stånd. Anslutning i va-lagstiftningens mening borde anses föreligga så snart möjlighet till faktiskt nyttjande beretts fastighetsägaren genom att huvudmannen utfört allt vad på honom ankommer. Fastighetsägaren var alltså inte skyldig att på sin sida skaffa de anordningar, som erfordras för faktisk anslutning. Han var inte underkastad annat tvång i detta hänseende än det som hälsovårdsmyndigheten kunde utöva av sanitära skäl. Lagrådet utgick från att frågan hade övervägande teoretiskt intresse.

Lagrådets tolkning av begreppet anslutning bekräftades i propositionen av föredragande departementschefen (s. 127).

I tillämpningen anses således anslutning föreligga, redan när huvudman dragit fram rörledning till fastighets omedelbara närhet och för sin del ordnat så att tillkoppling kan ske. Om tillkoppling inte kommer till stånd, därför att fastighetsägaren inte vill detta eller av annat skäl, så anses fastigheten likväl ansluten till den allmänna va-anläggningen. Den i sammanhanget väsentliga innebörden av denna anslutning är, att den i princip medför avgiftsskyldighet och andra förpliktelser för fastighetsägaren gentemot huvudmannen.

Lagrrådet utgick från att frågan om anslutningsbegreppet hade övervägande teoretiskt intresse. Enligt va-utredningens uppfattning har frågan emellertid praktiska konsekvenser. Den efter vanligt språkbruk oegentliga betydelse, som

tillagts begreppet anslutning i gällande VAL, har enligt vad som uppgivits för utredningen skapat missförstånd och ovisshet hos fastighetsägare och andra. Krav på anslutning har avvisats med besked, att anslutning redan föreligger etc. (se RÅ 1964 s. 28).

Det sagda gäller alltså den konkreta innebörden av ordet anslutning. Ordet har också en mera abstrakt innebörd, som kan anses aktuell i sammanhanget, nämligen att någon genom anslutning blir upptagen i en gemenskap och delaktig i denna gemenskaps förhåvanden eller tillgångar. Man kan ansluta sig till en förening som medlem eller ansluta sig till ett företag enligt VL. I båda fallen har ordet den nyss angivna innebörden.

Men inte heller denna innebörd av ordet passar in på den anslutning, som det talas om i gällande VAL. Anslutning av fastighet till allmän va-anläggning betyder inte att fastigheten eller dess ägare går in i en gemenskap eller blir delaktig i va-anläggningen eller får något inflytande över denna. Det betyder endast att huvudmannen blir skyldig att låta fastighetsägaren använda sig av va-anläggningen och att fastighetsägaren blir skyldig att bidra till kostnaderna för anläggningen och får rätt att använda sig av den. Om ordet anslutning uppfattas ha den angivna mera abstrakta innebörden blir det således också missvisande i va-sammanhang.

Va-utredningen har ansett det lämpligast att i den föreslagna, nya VAL tala om huvudmans skyldighet att låta fastighetsägare bruka anläggningen samt om fastighetsägares skyldighet att bidra till huvudmannens kostnader för anläggningen. Därmed har huvudmans och fastighetsägares grundläggande skyldigheter enligt va-utredningens me-



ning angivits på ett sätt, som korrekt anger vad de innebär. Det ligger i sakens natur, att vad som är skyldighet för den ena parten innebär en rättighet för den andra.

I gällande VAL har »av praktiska skäl» (prop. 1955: 121 s. 66) frågorna om anslutningsrätt och anslutnings tvång hänförs till administrativ prövning. Vid tvist skall länsstyrelsen avgöra om anslutning skall ske. Länsstyrelsen kan ålägga anslutning vid vite.

Förslagets 5 § rör grundläggande rättigheter och skyldigheter för huvudman samt brukare eller tilltänkt brukare. Som tilltänkt brukare torde ägare av fastighet inom allmän va-anläggnings verksamhetsområde kunna betecknas, innan det är avgjort om han har rätt till vattenförsörjning och avlopp, varpå han gör anspråk, eller skyldighet att bidra till kostnaderna för anläggningen. Med utredningens synsätt hör tvist om sådana rättigheter och skyldigheter hemma under judiciell instans, d. v. s. i va-frågor allmän domstol eller statens va-nämnd. Den föreslagna VAL har således ingen motsvarighet till gällande VAL:s stadganden om prövning av länsstyrelse.

I enlighet med vad här inledningsvis anförts upptar 5 § av va-utredningens förslag till ny VAL i första stycket regler om huvudmans skyldighet att låta fastighetsägare bruka anläggningen. I andra stycket meddelas föreskrifter om fastighetsägares skyldighet att genom avgift bidra till kostnaderna för anläggningen. I tredje stycket bestämmes, när avgiftsskyldigheten inträder.

*Första stycket* av den föreslagna 5 § innehåller bestämmelse, att huvudman är skyldig låta ägare av fastighet inom anläggningens verksamhetsområde bruka anläggningen, om ägaren för fastig-

heten har behov av anordningar för vattenförsörjning och avlopp eller endera och detta behov inte med större fördel kan tillgodoses på annat sätt.

Förutsättningarna för att huvudmannens skyldighet skall föreligga är i sak desamma som för anslutningstvång och anslutningsrätt enligt gällande VAL. Prövningen om anordningar för vattenförsörjning och avlopp behövs eller inte för den aktuella fastigheten och om detta behov inte med större fördel för fastighetsägaren kan tillgodoses på annat sätt, skall alltså grundas på samma omständigheter och på liknande bedömningar som hittillsvarande prövning av ärenden enligt 6 §.

Det nuvarande prövningsförfarandet hos länsstyrelsen har bl. a. den nackdelen, att tvist mellan huvudman samt fastighetsägare, huruvida den gemensamma va-anläggningen skall utnyttjas, ofta har samband med hur avgiften för brukandet bestämmes. Frågan om det är till större del fördel för fastighetsägaren att få vatten och avlopp genom den allmänna va-anläggningen eller på annat sätt kan bero på hur stor avgiften till huvudmannen för va-anläggningen blir.

Frågan om avgiftens storlek kan inte avgöras av länsstyrelsen. Den frågan tillhör domstols prövning. Följden är, att länsstyrelsen vid prövning enligt gällande VAL nödgas avgöra anslutningsfrågan fristående från avgiftsfrågan.

Va-utredningens förslag innebär, att domstol skall vara behörig instans både för prövning av fråga om skyldighet att låta bruka anläggningen och för fråga om hur avgift skall bestämmas. Därmed har enligt utredningens mening åstadkommit en förenkling och förbättring av prövningsförfarandet. Såsom framgår av den tidigare framställningen skall dessutom domstolsprövningen under angivna förutsättningar

kunna ersättas av prövning av statens va-nämnd såsom specialinstans för va-frågor.

I den av va-utredningen föreslagna lagtexten har utsagts att fastighetsägare skall ha behov av vattenförsörjning och avlopp *eller endera* för att huvudmans skyldighet skall inträda. Till detta bör göras kommentaren, att om behov föreligger enbart av vattenförsörjning eller enbart av avlopp skyldigheten att låta bruka anläggningen följer behovet.

Genom den av va-utredningen föreslagna utformningen av reglerna i 4 § om allmän va-anläggnings verksamhetsområde, bör det i allmänhet kunna fastställas, om en fastighet ligger eller icke ligger inom va-anläggnings verksamhetsområde. Skulle tvist råda om hur det förhåller sig därmed, måste den tvisten lösas, innan fråga enligt 5 § avgöres. Ärende om verksamhetsområdets sträckning skall enligt va-utredningens förslag icke kunna prövas av domstol eller statens va-nämnd. Endast länsstyrelsen skall vara behörig. Va-nämndens yttrande kan emellertid inhämtas i denna fråga liksom i andra va-frågor.

*Andra stycket* av den föreslagna 5 § innehåller först så att säga en spegelbild av stadgandet i första stycket om huvudmans skyldighet. Enligt andra stycket skall ägare av fastighet inom allmän va-anläggnings verksamhetsområde vara skyldig att bidra till kostnaderna för anläggningen om de förutsättningar föreligger, som medför skyldighet för huvudman att låta fastighetsägaren bruka anläggningen.

Huvudmannens skyldighet motsvaras i och för sig av en rätt för fastighetsägaren att ta den allmänna va-anläggningen i anspråk som brukare. Men fastighetsägaren kan underlåta att begagna sig av denna rätt, t. ex. därför att han anser att hans egna anordningar för va-för-

sörjning är fullt tillfredsställande eller att den förbättring han skulle få som brukare av den allmänna va-anläggningen ej är värd det pris i form av avgifter som han räknar med att få betala.

Det finns inte anledning, att i VAL ta in föreskrifter, som tvingar fastighetsägare att begagna sig av sin rätt att utnyttja allmän va-anläggning för att få vattenförsörjning och avlopp. Föreskrifter med denna innebörd finns i hälsovårdslagstiftningen och har sin plats där. HvS ger hälsovårdsmyndigheterna möjlighet att ingripa, om fastighetsägares underlåtenhet att begagna sig av rätt till vattenförsörjning och avlopp medför sanitära olägenheter.

Om fastighetsägaren kan konstateras ha behov av vattenförsörjning och avlopp och om detta behov inte kan tillgodoses med större fördel på annat sätt än genom allmän va-anläggning, är det däremot skäligt, att fastighetsägaren får delta med bidrag till kostnaderna för va-anläggningen genom avgifter, vare sig han begagnar sig av sin rätt till vattenförsörjning och avlopp eller inte.

Hur bidragsskyldigheten skall bestämmas får bedömas efter den allmänna regeln i 14 § andra stycket av den föreslagna VAL, där det stadgas att avgiftsskyldigheten skall fördelas mellan brukarna efter skälig och rättvis grund. En ägare av bebyggd fastighet torde, om han underlåter att bruka allmän va-anläggning, trots att han har rätt till detta, i första hand kunna debiteras bidrag till kostnader för anläggningens utförande samt löpande kostnader för avledande av dagvatten från fastigheten och från allmänna platser, när avgift för detta kommer i fråga.

I princip torde huvudmannen därjämte böra tillerkännas rätt att påföra fastighetsägare bruksavgifter för att täcka vad som belöper på hans fastighet av va-anläggningens fasta kostna-

der, d. v. s. sådana kostnader som icke påverkas av vattenförbrukningens och avloppsvattenmängdens kortsiktiga ändringar. Det får ankomma på huvudmännen och på rättstillämpningen att avgöra, i vad mån det möjligen kan vara rättvist och skäligt att medge reduktion av avgiftsskyldigheten i de angivna hänseendena i förhållande till fastighetsägare som begagnar sig av sin rätt att bruka va-anläggningen.

Va-utredningen har haft att särskilt överväga frågan, i vad mån ägare av obebyggd fastighet skall vara skyldig bidra till allmän va-anläggningskostnader. De förutsättningar, som gäller för anslutningstvång enligt 1955 års VAL anses inte träffa obebyggda fastigheter. Det anses inte finnas något aktuellt behov av anordningar för vattenförsörjning och avlopp för sådan fastighet.

Enligt Svenska kommunförbundet har bortfallet av bidrag från ägare av obebyggda fastigheter i åtskilliga fall medfört, att kommun icke kunnat avgiftsvägen bereda sig avsedd täckning för kostnader, som nedlagts på allmän va-anläggning. Kommunerna har därigenom träffats av olägenheter, som de haft anledning räkna med att undgå genom att VAL infördes.

De allmänna bestämmelserna om förutsättningarna för avgiftsskyldighet är i va-utredningens förslag till 5 § VAL desamma som motsvarande regler om anslutningstvång i gällande VAL. Utan en särskild reglering av frågan om obebyggda fastigheter skulle ägaren till dessa alltjämt falla utanför den krets av fastighetsägare, som skall vara avgiftsskyldiga gentemot huvudman för allmän va-anläggning.

Va-utredningen föreslår särskilda regler om avgiftsskyldighet för obebyggda fastigheter. Det kan enligt utredningens

mening vara skäligt, att ägaren till sådan fastighet deltar i kostnaderna för allmän va-anläggning, om fastigheten ligger inom område under stadsplan eller byggnadsplan och enligt planen är avsedd för bebyggande.

Genomförandet av stadsplan eller byggnadsplan förutsätter att anordningar vidtages för att tillgodose gemensamma behov. Ett av de mest påtagliga gemensamma behoven för de fastigheter, som avses för bebyggande, är regelmässigt just särskilda anordningar för vattenförsörjning och avlopp.

Det kan sägas, att behovet inte blir akut förrän fastighet är bebyggd. Men planerandet för en samlad bebyggelse innebär eller bör innebära, att bebyggande och arbete med anordningar för gemensamma behov samordnas.

Det är föreskrivet (i 12 och 13 §§ BS), att stadsplan och byggnadsplan inte skall ges större omfattning än att planen kan förväntas bli genomförd inom nära förestående tid. Det bör därför kunna förutsättas, att bebyggelse enligt planerna som regel kommer till stånd inom överskådlig tid och att anordningar för att tillgodose gemensamma behov kan utföras och komma till användning inom en relativt nära framtid från det planen fastställts. Kommun eller annan, som utför anordningarna, bör då också kunna räkna med att av ägarna till de fastigheter, med tanke på vilkas gemensamma behov anordningarna utföres, få ersättning för nedlagda kostnader i och med att anordningarna är färdiga att tas i bruk och oavsett om fastighet är bebyggd eller lämnats obebyggd, trots att den är avsedd för bebyggande. Förutsättning härför är naturligtvis att det rör sig om anordningar, som fastighetsägaren alls skall kunna åläggas att betala och att det inte finns särskild anledning att undanta honom från att delta i betalningen.

En reglering av förhållandet mellan kommun och fastighetsägare, som väsentligen följer de nyss angivna riktlinjerna gäller enligt 50 och 63 §§ BL ifråga om ersättning för gatumark inom stadsplanlagt område.

Kommun skall enligt BL inom viss tid iordningsställa och till allmänt begagnande upplåta mark som i stadsplan upptagits som gata. Ägare av tomt vid gata är skyldig ersätta staden värdet av gatumark framför tomtens enligt vissa regler och kan vara skyldig bidra till kostnaden för iordningsställandet av gatan. Dessa skyldigheter inträder i mån av gatans upplåtande till allmänt begagnande. Skyldigheterna inträder oavsett om ägaren bebyggt tomt. De har motiverats med att gatans framdragande medför en värdestegring. Tomtägaren har möjlighet att utnyttja gatan på det sätt stadsplanen förutsätter genom att bebygga tomtens som planen likaledes förutsätter. Gör han icke detta, bör han enligt motiven till BL likväl, åtminstone i allmänhet, bli ersättningskyldig.

En utvidgning av skyldigheten för fastighetsägare att bidra till allmän va-anläggning även då fastigheten är obebyggd bör anknyta till den nyss återgivna allmänna regeln om avgiftsskyldighet. Utvidgningen torde lämpligen kunna åstadkommas genom en förklaring i den nya 5 § VAL att ägare av obebyggd fastighet, om fastigheten enligt stadsplan eller byggnadsplan är avsedd för bebyggande, skall anses ha behov av anordningar för vattenförsörjning och avlopp genom den allmänna va-anläggningen, om det inte finns särskilda skäl till annat.

Bedömningen av när undantag från bidragsskyldighet skäligen bör göras blir beroende av omständigheterna. Är tillgången på mark, som är avsedd för enskild bebyggelse, så stor att det kan

bedömas dröja flera år innan all mark tagits i anspråk, bör detta i rimlig utsträckning vara skäl för undantag. Om det underlåtna bebyggandet kan tillskrivas åtgärd eller bristande aktivitet från myndighets eller kommunens sida, t. ex. byggnadsförbud eller långvarigt dröjsmål med att åstadkomma behövliga gemensamma anordningar, kan detta befria från bidragsskyldighet. Om i stället fastighetsägaren underlåtit att bebygga fastigheten utan att faktiskt eller rättsligt hinder förelegat, bör han normalt vara skyldig betala. Vill fastighetsägaren icke själv bebygga fastigheterna och väntar han för att tillgodöra sig markvärdestegring med att försälja dem till annan, är det enligt utredningens mening särskilt befogat att han betalar va-avgift.

Frågan om hur avgift för obebyggd fastighet skall bestämmas torde kunna lösas efter i stort sett samma riktlinjer som motsvarande fråga för bebyggd fastighet, vars ägare icke begagnar sig av sin rätt att bruka den allmänna va-anläggningen. Denna fråga har behandlats tidigare i kommentaren till 5 §. Det kan tilläggas, att svårigheterna att bedöma avgiftens belopp kan vara större i fråga om obebyggd fastighet än i fråga om bebyggd. Vidare kan skälen för reduktion av avgift i förhållande till avgiftsskyldig som utnyttjar va-anläggningen vara större beträffande obebyggd än bebyggd fastighet.

*Tredje stycket* av den föreslagna nya 5 § VAL innehåller regler om när fastighetsägares avgiftsskyldighet inträder. Så sker enligt det föreslagna lagrummet när va-anläggningens ledningsnät har nått fastighetens omedelbara närhet och huvudmannen har gjort vad på honom ankommer för att va-anläggningen skall kunna brukas för fastigheten.

I fråga om avgiftsskyldig fastighetsägare, som vill utnyttja den allmänna

va-anläggningen och vars fastighet är bebyggd, torde huvudmannen i allmänhet anses ha gjort vad på honom ankommer, när servisledning utförts och tillkoppling skett av fastighetens ledningssystem. I fråga om avgiftsskyldiga fastigheter, som inte utnyttjar anläggningen, bör huvudmannen anses ha gjort vad på honom ankommer redan i och med att ledningsnätet dragits till fastighetens omedelbara närhet, så att en tillkoppling lätt kan ske, när det blir aktuellt för fastighetsägaren att utnyttja anläggningen.

Det torde ofta komma att framstå som skäligt att avgifter som skall täcka kapitalkostnaden för va-anläggningen erläggas genom avbetalningar. Särskilt stadgande i lag om detta och om skyldighet för fastighetsägarna att betala ränta på oguldet avgiftsbelopp har ej ansetts erforderligt. Inte heller har det ansetts erforderligt att stadga att avgiftsskyldighet skall fullgöras vid anfordran.

#### 6 §.

Paragrafen innehåller en modifikation av huvudmans skyldigheter enligt 3—5 §§, såtillvida, att han skall kunna *förlägga va-arbeten till lämplig tidpunkt*. Paragrafen motsvaras av 6 § andra stycket i gällande VAL.

I 3 § av den föreslagna VAL stadgas, att kommunen i där avsedda fall skall sörja för att allmän va-anläggning kommer till stånd, *så snart det kan ske*. Enligt 5 § skall huvudman låta fastighetsägare inom anläggningens verksamhetsområde bruka den allmänna va-anläggningen. Den tidpunkt, när brukandet skall kunna börja, anges icke. Det får anses underförstått, att den skall infalla omedelbart eller snarast möjligt efter begäran av fastighetsägare, beroende på om anläggningens ledningsnät nått fastigheten eller inte.

Förevarande paragraf i förslaget och dess motsvarighet i gällande VAL garderar huvudman mot krav på sådan forcering av arbetet, att tekniska och ekonomiska hänsyn skulle sättas åt sidan. Den medger huvudman att förlägga arbeten till tjänlig årstid, utföra dem i lämplig ordningsföljd med andra va-arbeten och att samordna dem med arbeten för andra ändamål i gata, väg eller annan allmän plats. Allmän va-anläggnings ledningar brukar regelmässigt dras i gata och annan allmän plats. Tidpunkten då gata och allmän plats skall upplåtas regleras genom bestämmelser i BL.

#### 7 §.

Genom förevarande lagrum i den föreslagna VAL tillägges huvudman för allmän va-anläggning *rätt att ta ut avgifter för att avleda vatten från allmänna platser*. Stadgandet ersätter 14 § tredje stycket i gällande VAL. Det nya stadgandet innefattar inga ändringar i sak av det gällande. Det har systematiskt ansetts höra samman med bestämmelserna i avsnittet under rubriken Allmänt i den föreslagna VAL. I gällande VAL förekommer det i avsnittet Avgifter. Detta avsnitt har ingen direkt motsvarighet i förslaget till VAL.

#### Anläggningen

Under rubriken Anläggningen har va-utredningen samlat stadganden som rör eller har samband med förhållandet mellan huvudman för va-anläggningen samt annan brukare. I första hand avses huvudmannens förhållande till det allmänna samt skyldigheter eller rättigheter, vilka sammanhänger med att huvudmannen förestår en offentlig anstalt. I andra hand avses också relationer till andra än det allmänna, t. ex. ägare till anordning, som införlivas med

allmän va-anläggning eller som blir onyttig genom allmän va-anläggning.

Avsnittet innehåller bl. a. bestämmelser om hur allmän va-anläggning skall vara utförd samt vad som hör till allmän va-anläggning och vad som faller utanför. I detta avsnitt finns också paragraferna om installationsbestämmelser och om installatörsrättigheter, vilka ägnats var sitt kapitel i den allmänna motiveringen.

Avsnittet omfattar 8—12 §§ i va-utredningens förslag till ny VAL.

### 8 §.

Avsnittet om Anläggningen inleds med 8 §, som innehåller allmänna bestämmelser om allmän va-anläggnings *utförande och beskaffenhet* samt om vissa skyldigheter för huvudman.

I *första stycket* stadgas, att allmän va-anläggning skall utföras så, att den allmänna hälsovårdens intresse tillgodoses. Vidare föreskrives, att den skall vara försedd med de anordningar, som krävs för att den skall fylla sitt ändamål. Skulle för viss bebyggelse behövas anordningar enbart för vattenförsörjning eller enbart för avlopp, skall anläggningen lämpas därefter. Lagrummet ersätter föreskrifter, som i gällande VAL upptagits under 4 § första stycket och 7 § första stycket.

Lagstiftningen om allmänna va-anläggningar avser i första hand att tillgodose den allmänna hälsovårdens intresse. Vad detta intresse innefattar framgår av HvS. Denna författning uppstår bl. a. särskilda kap. Om vattenförsörjning och vattenundersökning m. m. samt Om avledande av flytande orenlighet m. m. Dessa kap. har direkt tillämpning på allmän va-anläggning. HvS ger dessutom hälsovårdsnämnd befogenhet att inskrida på olika sätt för att tillgodose den allmänna hälsovårdens intressen i skilda sammanhang, då detta

blir aktuellt till följd av att sanitära olägenheter uppkommit eller kan befäras.

I fråga om vattenförsörjning talas i 29 § HvS om vatten som »användes till dryck, matlagning eller annan beredning av livsmedel eller till rengöring av kärl eller redskap, som begagnas vid beredning eller förvaring av livsmedel». I fortsättningen talas i HvS om vatten, som användes för »ändamål som i 29 § sägs». Va-utredningen använder i stället termen *hushållsändamål*.

Enligt 30 § HvS skall anläggning för uppföring, rening, förvaring eller överföring av vatten för hushållsändamål vara så anordnad och utförd samt så underhållas och skötas, att vattnet icke röner menlig påverkan av betydelse för dess användning. Enligt 32 § skall vatten, som inom hälsovårdstötort — d. v. s. område för vilket fastställts stadsplan eller byggnadsplan — genom allmän anläggning för vattenförsörjning tillhandahålls för hushållsändamål, underkastas fysikalisk-kemisk och bakteriologisk undersökning. Under vissa omständigheter skall detta gälla även utom hälsovårdstötort. Erforderliga åtgärder för att utföra undersökningen skall vidtagas av anläggnings eller lednings ägare.

Vad angår avlopp gäller enligt 38 § HvS allmänt, att hälsovårdsnämnd skall tillse, att erforderliga och skäligen åtgärder vidtas för att motverka vattenförorening inom kommunen. I 41 § HvS stadgas, att avloppsanläggning skall vara så anordnad och inrättad samt skall så underhållas och skötas, att sanitär olägenhet ej uppstår.

HvS kan ge hälsovårdsnämnd anledning att verka för tillkomsten av allmän va-anläggning. När sådan anläggning kommit till stånd, är det huvudmannens skyldighet att utrusta och driva den så att den allmänna hälso-

vårdens intresse tillgodoses. Det är detta, som avses komma till uttryck i den föreslagna 8 § VAL. Skulle genom huvudmannens förvållande eller genom brukares eller annans åtgärd eller underlåtenhet sanitär olägenhet uppkomma eller kunna befaras, så kan hälsovårdsnämnden ingripa för att ställa till rätta.

Den allmänna hälsovårdens intressen tas till vara inte endast genom HvS utan även genom 8 kap. VL och lagstiftning, som har samband därmed. Såsom framgår av vad som tidigare anförts är huvudman för allmän va-anläggning i vissa hänseenden undantagen från bestämmelserna i detta kap. av VL. Men de allmänna bestämmelserna i 8 kap. 23 § och 8 kap. 32 § VL om skyldighet för den som avleder kloakvatten eller industriellt avloppsvatten att vidtaga åtgärder för att motverka vattenförorening gäller för huvudman. 8 § i den föreslagna VAL är att anse som en erinran även om huvudmans skyldigheter enligt 8 kap. VL.

Som en avslutande punkt i 8 § första stycket av den föreslagna VAL har intagits bestämmelse, att allmän va-anläggning kan ha anordningar endast för vattenförsörjning eller endast för avlopp. Om nämligen viss bebyggelse har behov endast av endera, skall anläggningen lämpas efter detta. Bestämmelsen har motsvarighet i gällande VAL.

*Andra stycket* av förslagets 8 § utgör en erinran om att det föreligger ett samband mellan bebyggelseplanering och åtgärder för vattenförsörjning och avlopp och att följaktligen allmän va-anläggning skall utföras så att bebyggelseplanering icke motverkas. Lagrummet motsvarar 4 § andra stycket i gällande VAL. Det har jämkats till formen men avses icke innebära ändring i sak.

*Tredje stycket* innehåller en allmän föreskrift om skyldighet för huvudman

att driva och underhålla allmän va-anläggning, så länge den behövs. Bestämmelsen ersätter 10 § i gällande VAL.

Gällande stadgande om förpliktelse för huvudman att fortsätta att driva allmän va-anläggning, så länge behovet av den kvarstår, har möjligen främst karaktären av en reglering av huvudmannens förpliktelser gentemot brukarna (Körlof, Vattenförsörjning och avlopp, s. 66; prop. 1955: 121 s. 89).

Stadgandet i förslaget avses i motsats därtill främst anknyta till huvudmans skyldigheter gentemot det allmänna. Det behov, som avses i förslaget, skall alltså föreligga från den allmänna hälsovårdens synpunkt eller från annan allmän synpunkt. Dess art och intensitet kan understiga vad som erfordras för att skyldighet enligt 3 § i förslaget skall inträda för kommun att nyanlägga allmän va-anläggning.

Skyldigheten gentemot det allmänna att fortsätta att driva och underhålla allmän va-anläggning medför också att brukarintressen tillgodoses. Skillnaden i stadgandets innebörd mellan gällande VAL och förslaget blir därför inte så stor.

Möjligen kan dock skillnaden medföra vissa olikheter i tillämpningen. Om antalet brukare av en allmän va-anläggning skulle gå ner mycket kraftigt, så kan det tänkas, att det inte längre skulle finnas behov att uppehålla anläggningen för enstaka kvarvarande från allmän synpunkt. I så fall skall enligt va-utredningens mening anläggningen kunna nedläggas. Hur huvudmannens förhållande därvid skall regleras till de kvarstående brukarna, får bero på vad som gäller enligt va-avtal och annat.

Nedläggning lär inte komma i fråga annat än i undantagsfall. Sådant fall kan tänkas, om industriföretag är huvudman för auktoriserad allmän va-an-

läggning, som förser industribyggelsen med vatten och avlopp, och bringas lägga ned sin industriella verksamhet. Bedömningen av frågan om skyldighet att fortsätta att driva den allmänna va-anläggningen kan då bero på om byggelsen inom området överges och i vilken utsträckning detta i så fall sker.

Va-utredningen har övervägt, att i 8 § dessutom ta med en bestämmelse, att huvudman skall ha rätt att vinna tillträde till fastighet för att undersöka ledningar och andra anordningar för vattenförsörjning och avlopp, vilka ingår i eller står i förbindelse med den allmänna va-anläggningen. Stadgandet skulle motsvarat 11 § andra punkten i gällande VAL.

Emellertid har utredningen funnit, att en föreskrift av sådant eller liknande innehåll måste förutsättas komma att ingå i huvudmännens allmänna bestämmelser och tas upp som villkor i va-avtalen. Utredningen har funnit att så kan ske utan särskilt lagstadgande.

### 9 §.

9 § i den föreslagna, nya VAL innehåller bestämmelser om *vad som ingår i allmän va-anläggning*. Motsvarande bestämmelser i gällande VAL finnes i den- nas 7 §.

Första stycket av 9 § innehåller en huvudregel, enligt vilken i allmän va-anläggning ingår vattenverk och avloppsreningsverk, ledningsnät, reservoarer och pumpverk samt andra anordningar, som användes för att betjäna samtliga eller ett större antal brukare.

Den väsentliga förutsättningen för att viss anordning skall ingå i den allmänna va-anläggningen är således att den användes för *gemensam*, kollektiv betjäning av alla eller ett större antal brukare. Det ligger i sakens natur, att

vad som ingår i anläggningen också äges av anläggningens huvudman.

I andra stycket fullföljs avgränsningen av allmän va-anläggning genom regler om vad som *inte* ingår i den.

Reglerna avser *dels* servisledning *dels* va-installation. Beträffande bådadera stadgas, att de ingår i allmän va-anläggning endast i den mån de äges av huvudmannen och denne icke bestämt annat, d. v. s. att de icke skall ingå.

Med *servisledning* förstås enligt förslaget till ny VAL ledning, som förbinder byggnad eller fastighet med allmän va-anläggnings ledningsnät, d. v. s. med någon däri ingående huvudledning eller grenledning.

Enligt gällande VAL är servisledning en rörledning som betjänar endast *en fastighet* (15 § tredje stycket gällande VAL; prop. 1955:121 s. 84, 101). Om två fastigheter t. ex. tomt vid gata och innanför denna belägen s. k. skafftomt förbindes med va-anläggnings ledningsnät i gatan medelst rörledning, som till en del är gemensam, så kan den gemensamma delen av ledningen icke vara servisledning i gällande VAL:s mening.

Det förekommer att en radhuslänga förbindes med va-anläggningens huvudledning genom en gemensam rörledning, som går genom längan, i stället för med en särskild rörledning till vart och ett av radhusen. Inte heller sådan gemensam rörledning kan vara servisledning enligt gällande VAL och dess förarbeten utom möjligen till den del som den bara betjänar *en* fastighet, d. v. s. den del av rörledningen som går från det näst sista till det allra sista huset i längan.

Gällande VAL:s bestämmelser om servisledning medför också, att vad som är servisledning så länge den betjänar bara en fastighet, tappar denna karaktär, om och när annan fastighet använder sig av en del av ledningen för



att nå förbindelse med den allmänna va-anläggningens ledningsnät. Om skafftomten i det tidigare exemplet bebygges senare än tomten vid gata och från byggnaden på skafftomten drages en ledning, som kopplas till servisledningens från gatutomten, så upphör denna ledning att vara servisledning till den del, som sträcker sig från punkten för tillkopplingen och fram till va-anläggningens ledning i gatan.

Bestämningen i gällande VAL av begreppet servisledning har väckt kritik och vållat besvär i rättstillämpningen. Det ingår enligt direktiven i va-utredningens uppdrag att klarlägga innebörden av begreppet servisledning. Utredningen skall dessutom överväga, om VAL:s regler behöver omarbetas och fullständigas för att en tekniskt och ekonomiskt tillfredsställande ordning beträffande servisledningar skall åvägabringas.

Gällande VAL:s bestämning förefaller inte att stämma överens med den bestämning av begreppet servisledning som på sin tid gavs i 1946 års avlopps-sakkunnigas betänkande (SOU 1951: 26 s. XIV) där det heter: *Servisledning*: Ledning som förbinder fastighet eller byggnad med huvud- eller grenledning, gemensam för flera fastigheter eller ett större bebyggelseområde.

De sakkunnigas bestämning kan sägas inte vara helt klarläggande, beroende på att innebörden av »huvudledning» och »grenledning» kan vara oviss. Uttrycket »gemensam för flera fastigheter», sett isolerat, kan tolkas så att servisledning betjänar *en* fastighet, huvudledning och grenledning flera. Sett vid sidan av den ytterligare bestämningen »eller ett större bebyggelseområde» ger bestämningen av huvudledning och grenledning som motsats till servisledning vid handen, att huvudledningar och grenledningar har en så att säga kol-

lektiv uppgift. De ingår i ett komplex av anordningar, som huvudmannen utför för att tillgodose behovet av vattenförsörjning och avlopp inom den allmänna va-anläggningens verksamhetsområde eller inom en del av området.

Servisledningen kan däremot sägas vara en förbindelselänk som på fastighetsägarens initiativ upprättas mellan hans fastigheter och va-anläggningens ledningsnät och övriga kollektiva anordningar. Om denna förbindelselänk är gemensam för två eller flera fastigheter, bör detta inte inverka på dess karaktär av servisledning.

I praktiken kan det vara svårt att göra åtskillnader mellan huvudmans ledningsnät och fastighetsägares servisledning, om man håller sig till äganderättsförhållandena. Det förekommer, att huvudman äger hela servisledningen. Vanligare torde vara att huvudman äger servisledning från den punkt, där den är kopplad till huvudledning eller grenledning och intill visst avstånd från gränsen för brukares fastighet, medan fastighetsägaren äger återstoden. Avståndet till fastighetsgräns kan variera, i allmänhet mellan 0,3 meter och 2 meter. Oavsett vem som äger servisledningen torde arbetet med att dra den och i allmänhet också underhållsarbetena utföras av huvudmannen för va-anläggningen eller genom hans försorg. Kostnaderna för servisledningen, dess dragande och underhåll torde i allmänhet betalas av fastighetsägaren, i den mån han äger eller skall äga ledningen.

Från tekniska synpunkter lär det mera sällan uppkomma svårigheter att göra åtskillnader mellan allmän va-anläggnings kollektiva ledningsnät samt fastighetsägarnas — eller fastigheternas — servisledningar, oavsett vad som gäller om äganderätt och skyldighet att stå för kostnader.

Va-utredningen har inte velat ställa

förslag, som framtvingar enhetlighet i fråga om äganderätt och skyldighet att betala kostnaderna för servisledning. Ett visst utrymme för variationer kan vara befogat med tanke på lokala förhållanden och traditioner.

Det måste emellertid anses lämpligt att variationerna bringas att minska. Va-utredningen anser det därför önskvärt, att VAV rekommenderar huvudmännen att följa normalbestämmelser i fråga om servisledningarna och att endast avvika från dem, om det finns särskilda skäl till detta. Va-utredningen anser för sin del, att en normalbestämmelse lämpligen skulle kunna innebära, att huvudman skall äga och bekosta servisledning från grenledning eller huvudledning och fram till visst avstånd från fastighets gräns. Därifrån och till dess servisledningen når va-installationen inom fastigheten bör servisledningen ägas och bekostas av fastighetsägaren. Då servisledningen betjänar flera fastigheter, fordras särskilda regler eller överenskommelser om hur äganderätt och skyldighet att svara för kostnader skall fördelas mellan de olika fastighetsägarna.

Eftersom det oavsett äganderättsförhållandena kan vara önskvärt från synpunkten av ordning och reda, att va-anläggningen endast omfattar det kollektiva ledningsnätet och övriga kollektiva anordningar, har va-utredningen velat öppna möjlighet för huvudmannen att genom särskild förklaring bestämma, att servisledning, oavsett vem som äger den och oavsett om den betjänar en eller flera fastigheter, icke skall ingå i den allmänna va-anläggningen.

Med *va-installation* förstås enligt 9 § andra stycket sista punkten i förslaget till VAL ledningar med tillbehör inom byggnad, vilken är förbunden med allmän va-anläggning. Definitionen har en

nära anknytning till den som finns i SKTF:s normalförslag till reglemente för kommunalt vatten- och avloppsverk. I normalreglementet undantas emellertid va-verkets mätapparater och vissa verket tillhöriga ledningar.

I förslaget till VAL har utredningen icke funnit skäl föreslå något sådant undantag, utan ansett att det får ankomma på huvudman att i avtal med brukare reglera rättigheter och skyldigheter beträffande mätare och andra anordningar som tekniskt ingår i installationen men förblir huvudmannens egendom.

Det *tredje stycket* av den föreslagna 9 § slutligen utsäger, att rännsten och vägdike icke ingår i allmän va-anläggning. Bestämmelsen har överförs från 7 § andra stycket gällande VAL. Den föranledes i förslaget liksom i gällande VAL av att allmän va-anläggning brukar ha till uppgift att avleda dagvatten och dräneringsvatten. Detta brukar till en del ske genom rännstenar och vägdiken. Rännstenar (nödiga anordningar för vattnets avrinnande) skall enligt 52 § BL räknas till gata, vägdiken enligt 2 § lagen om allmänna vägar och 2 § lagen om enskilda vägar till väg. Stadgandet i VAL avser att bekräfta regleringen i nämnda lagar.

I överensstämmelse med praxis och för att undvika tveksamhet har i förslaget tillfogats, att ej heller rännstensbrunn och ledning som förbinder sådan brunn med allmän avloppsledning ingår i den allmänna va-anläggningen.

#### 10 §

I 10 § av den föreslagna nya VAL behandlas huvudmans relationer till ägare av anordningar för vattenförsörjning och avlopp, vilka antingen kan användas för huvudmannens allmänna va-an-

läggning eller genom tillkomsten av denna blir onyttiga.

Stadgandena i paragrafen motsvarar 8 och 9 §§ i gällande VAL och överensstämmer i sak med dessa. De föreskriver att ägare av användbara anordningar är skyldig att mot ersättning låta dessa införlivas med anläggningen. Ägare av anordningar, som blir onyttiga, kan under vissa omständigheter få ersättning av huvudmannen.

I form avviker föreskrifterna i 10 § i den föreslagna VAL från de i 8 och 9 §§ gällande VAL bl. a. genom att den föreslagna VAL icke använder begreppet ansluten och därav härledda ord och uttryck.

I 32 § av den föreslagna VAL ges vissa bestämmelser om rättegång i mål enligt 10 §. Dessa bestämmelser har motsvarigheter i 23 § gällande VAL.

#### 11 och 12 §§.

11 § i den föreslagna VAL handlar om *installationsbestämmelser*, 12 § om *installatörsrättigheter*.

Innehållet i paragraferna har ägnats var sitt avsnitt i den allmänna motiveringen. Utredningen hänvisar till dessa.

#### *Avtal*

Det avsnitt av den föreslagna nya VAL, som förts samman under överskriften *Avtal*, behandlar den för lagen centrala frågan om rättsförhållandet mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare. Frågan härom har närmare utretts i 1 kap. i den allmänna motiveringen. Va-utredningen har där förklarat sig vilja lägga särskild tonvikt på de privaträttsliga inslagen i rättsförhållandet. Ett uttryck för detta är, att utredningen föreslår en obligatorisk reglering av rättsförhållandet genom avtal.

De bestämmelser, som förts samman i avsnittet *Avtal*, är inte avsedda att vara uttömmande. De berör bara vissa centrala punkter i rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare.

Regleringen grundar sig i allt väsentligt på den praxis som utvecklats vid åtskilliga va-verk, men vars förenlighet med gällande VAL i vissa hänseenden kan betecknas som något oklar.

Paragraferna i detta avsnitt har endast i liten utsträckning direkt motsvarighet i gällande VAL. Det kan sägas, att avsnittet trätt i stället för de två avsnitt i gällande VAL, som har rubrikerna *Nyttjandet av allmän vatten- och avloppsanläggning* samt *Avgifter*.

#### 13 §.

13 § innehåller den grundläggande nya bestämmelsen, att huvudman för allmän va-anläggning med brukare träffar avtal om villkoren för rätt att bruka anläggningen. Sådant avtal skall kallas *va-avtal*.

I förarbetena till gällande VAL talas om att anslutning till allmän va-anläggning skall kunna ske genom »formlöst avtal» (prop. 1955:121 s. 82). I praktiken förekommer ofta, att det formlösa avtalet ersättes eller bekräftas med en skriftlig handling, vilken betecknas som avtal. Handlingen utfärdas av kommunalt va-verk utan underskrift för dess räkning och tillställes den aktuella brukaren för underskrift och godkännande av denne. Om brukaren t. ex. vid fastighetsöverlåtelse efterträdes av annan, så utfärdas en ny handling för underskrift av efterträdaren.

Systemet med att utfärda som avtal betecknade handlingar för brukares underskrift har förebild från andra s. k.

ledningsverk, främst de kommunala elverken. På elområdet kan dock de privaträttsliga inslagen i förhållandet mellan verk samt abonnent betraktas som hittills mera framträdande och mera beaktade än på va-området.

Betydelsen enligt gällande rätt av att brukare lämnar sitt skriftliga godkännande genom underskrift kan diskuteras. Även om brukaren vägrar att skriva på, torde ett rättsförhållande föreligga, där villkoren regleras enligt innehållet i den av va-verket utfärdade handlingen. Skulle brukaren ha skrivit på, torde han ändå vara bibehållen vid rätt att föra talan mot villkor, som han finner olagliga eller oskäligen. Handlingen torde ha sin väsentliga betydelse som bevis att brukaren har rätt att använda sig av den allmänna va-anläggningen och som källa för upplysning om villkoren för denna rätt. Handlingen som sådan torde icke grunda rättsförhållandet eller inverka på det. Rättsförhållandet får anses ha sin grund i vad va-verkets reglemente föreskriver och i va-verkets beslut om vad reglementet skall medföra av olika villkor för den aktuella brukaren. På detta beslut kan brukaren ha inverkat genom önskemål att visst av flera enligt reglementet tänkbara alternativ skall tillämpas eller att viss fråga, som inte är avgjord i reglementet, skall lösas på särskilt sätt. Men det är huvudmannen, som i sista hand och med stöd av lag och reglemente beslutar vad som skall gälla.

Som belägg för att rättsförhållandet betraktas på detta sätt kan anföras vad som stadgas i 8 kap. 36 § VL för det fall att industriell inrättnings avloppsvatten skall avledas genom avloppsledning, tillhörig »samhälle», d. v. s. huvudman för allmän va-anläggning. Huvudmannen äger föreskriva de villkor, som skall tillämpas. Huvudmannens beslut om villkor skall, såsom en sär-

skild garanti för att beslutet är lagligt och villkoren skäligen, underställas länsstyrelsen för fastställelse. Så skall ske även om den industriella brukaren godkänd de av huvudmannen föreskrivna villkoren och det således kan anses föreligga ett avtal mellan huvudman samt brukare. Brukare, som godkänt villkor men sedermera ändrat sig, torde vara oförhindrad att i fastställelseärendet yrka ändring.

Med det synsätt, som va-utredningen anlagt, skall rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare anses komma till stånd på annat sätt. Huvudmannen skall i princip anses förhandla med brukaren för att få till stånd ett avtal. Huvudmannens ståndpunkt vid förhandlingarna är till väsentlig del given och bunden vid allmänna bestämmelser, som reglerar villkoren i allmänhet, och vid taxa, som användes för att bestämma avgift och villkor som har samband med avgiftsfrågor. Allmänna bestämmelser och taxa behandlas i nästkommande paragraf.

De allmänna bestämmelserna och taxan kan innehålla olika alternativ, mellan vilka parterna i de enskilda uppgörelserna kan välja. De kan behöva kompletteras i skilda hänseenden, särskilt vid uppgörelser i mera komplicerade fall, t. ex. om vattenförsörjning och avlopp åt industriell inrättning. Där de allmänna bestämmelserna och taxan inte griper in och binder huvudmannen, finns det utrymme för att helt grunda rättsförhållandet på överenskommelser i vedertagna, privaträttsliga former, eller kanske rättare göra påbyggnader på rättsförhållandet med sådana överenskommelser.

I princip skall med utredningens synsätt alltså rättsförhållandet utformas som ett avtal, d. v. s. villkoren skall omfattas av båda parter vilja och fixeras som sådana i stället för som ena par-

tens beslut om vad som skall gälla. I den föreslagna VAL har detta synsätt bl. a. och framför allt kommit till uttryck genom reglerna i förevarande avsnitt om avtal. Det har också lett till att 8 kap. 36 § VL ändrats.

Emellertid kan det skära sig mellan huvudman samt brukare, så att brukaren inte vill acceptera vissa villkor. Oenigheten kan tänkas uppkomma om villkor, som huvudmannen är bunden av eller anser sig bunden av enligt de allmänna bestämmelserna eller taxan. I så fall finns det uppenbarligen inga eller i varje fall mycket begränsade möjligheter för parterna att förhandla sig fram till en överenskommelse. Oenighet kan också råda om villkor, till vilket huvudman inte är bunden men som han lagt fram för godkännande. I det senare fallet är möjligheterna till överenskommelse bättre.

Eftersom huvudmannen som regel är skyldig låta brukare använda sig av den allmänna va-anläggningen, kommer vatten att levereras och avloppsvatten att avledas från brukarens fastighet, även om va-avtal icke kommer till stånd. Därför finns ett stadgande i 15 § av den föreslagna VAL att i sådant fall skall gälla vad huvudmannen bestämmer med ledning av allmänna bestämmelser och taxa.

Men en sådan ensidig reglering avses inte bli bestående. I förslaget förutsättes, att parterna eller endera i fall, då de inte kan enas, skall kunna vända sig till prövningsinstans för att få tvistefrågor avgjorda och för att därigenom få rättsförhållandet reglerat.

I fråga om valet av prövningsinstans har va-utredningen inte velat hindra part att vända sig till de instanser, som enligt gällande rätt kan förekomma, nämligen allmän underrätt och länsstyrelse.

Men den prövningsinstans som ut-

redningen i första hand avser är den föreslagna statens va-nämnd. Den skall inrättas speciellt för att fungera som sakkunnigt organ för va-frågor. Den skall inte kunna avgöra va-mål utan att parterna på ömse sidor är eniga om att lämna avgörandet till nämnden. Men om enighet inte uppnås, skall nämnden på begäran av endera parten kunna fungera som medlingsinstans. I sådan egenskap kan nämnden avge medlingsförslag. Det måste antagas att ett sådant förslag till tvistens lösning kommer att påverka tvistens slutliga avgörande även om det inte godtages av båda parterna.

Både huvudman och brukare kan vända sig till va-nämnden. Oftast torde det bli aktuellt för brukaren att dra ärende inför nämnden. Tvistefrågor i samband med överläggningar om va-avtal kan dras inför nämnden såväl om de avser villkor, som huvudmannen anser bindande reglerat i allmänna bestämmelser eller taxa som om villkoret icke anses bindande.

Inrättandet av statens va-nämnd föreslås som en åtgärd, vilken bl. a. syftar till att motverka den övermäktiga ställning, som huvudman har och oundvikligen måste ha gentemot de flesta brukare. Statens va-nämnd skall genom att i efterhand på begäran ingripa medverka till att åstadkomma en lämplig balans i rättsförhållandet och samtidigt tillgodose krav på rättssäkerhet.

Va-utredningen utgår från att brukarna kommer att betrakta det som en förmån att kunna hänskjuta tvister i va-fråga till statens va-nämnd. En motsvarande inställning borde kunna påräknas från huvudmannens sida. I allt fall förefaller det rimligt utgå från att huvudman som regel inte kommer att motsätta sig att va-tvist avgöres av nämnden. Skulle va-utredningens förmodan om parternas inställning till va-nämnden visa sig ej hålla streck i fråga om

endera parten, finns som nyss sagts möjlighet för den andra parten att få målet upptaget av va-nämnden för medling.

Hittillsvarande praxis att fixera de villkor som skall gälla i rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare i skriftlig handling kan, såsom framgår av det anförda, enligt va-utredningens mening, lämpligen bestå. Det är från ordningssynpunkt och andra synpunkter önskvärt att brukare genom sådan handling får information om vad som gäller i förhållandet mellan honom samt huvudmannen. Den föreslagna VAL föreskriver emellertid icke som obligatoriskt att va-avtalet som sådant skall upprättas skriftligen eller i annan särskild form.

I samband med att va-avtal träffas bör enligt utredningens mening brukaren på lämpligt sätt upplysas om att statens va-nämnd finns och om nämndens huvudsakliga funktioner.

Om inte information av detta slag och i detta samband lämnas om statens va-nämnd, finns det risk för att nämnden inte blir känd av brukarna och att dess syfte att medverka till skälig balans i rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare inte nås.

Va-nämndens existens kommer att framgå av va-avtal, som innehåller klausul, att tvist mellan parterna skall hänskjutas till nämnden för prövning. Även i detta fall är det befogat att lämna de angivna informationerna om nämnden — i själva va-avtalet eller i anslutning till detta — så att brukaren får besked om hur han skall gå till väga för att anlita nämnden.

Va-utredningen har övervägt ett lagstadgande om skyldighet för huvudman att erinra brukare om va-nämndens existens och funktioner. Det har emellertid antagits att huvudman kommer att inse lämpligheten av att lämna så-

dan information och att därför särskilt lagstadgande därom är överflödigt.

#### 14 §.

I 14 § i va-utredningens förslag till ny VAL finns *dels* föreskrift att huvudman skall antaga *allmänna bestämmelser* och *taxa*, *dels* vissa anvisningar om vad som skall iakttagas, när dessa handlingar upprättas. Lagrummet kan sägas ersätta stadgandet i 12 § gällande VAL om huvudmans befogenhet att meddela föreskrifter om brukandet av den allmänna va-anläggningen samt stadgandena i 14—16 §§ gällande VAL under rubriken Avgifter.

Innehållet i paragrafen har till stor del redan kommenterats i den allmänna motiveringen. Kommentarer har där lämnats i kap. om Rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare, Taxa och avgifter samt Avloppsvatten från industri.

Paragrafens *första stycke* innehåller det grundläggande stadgandet om skyldighet för huvudmannen att såsom underlag för va-avtal antaga *taxa* för avgifter samt *allmänna bestämmelser* för andra villkor.

Va-utredningen vill framhålla, att det rör sig om en skyldighet och att denna skyldighet gäller både för kommunala och för icke-kommunala, auktoriserade anläggningar. Taxan och de allmänna bestämmelserna avses ge brukarna en garanti, att de blir lika behandlade och att deras villkor blir rättvisa och skäliga.

Nu gällande reglementen och taxor skall enligt utredningens mening inte utan vidare godtagas såsom taxa och allmänna bestämmelser enligt förslaget till VAL. Huvudmännen bör inom en begränsad tid, som utredningen i övergångsbestämmelserna till den föreslagna VAL satt till två år från dagen för ny VAL:s ikraftträdande, ha upprättat

och antagit taxa och allmänna bestämmelser enligt den nya VAL. Dessa bör icke ha formen av reglementen för allmän va-anläggning eller ingå i sådana reglementen. Till taxa och allmänna bestämmelser kan nu gällande bestämmelser eller vissa av dem överföras. Vid en överföring bör övervägas, i vad mån den nya VAL föranleder jämkningar och ändringar.

Från olika synpunkter är det önskvärt, att VAV centralt tar upp arbetet med att utfärda normalförslag för huvudmans taxa och allmänna bestämmelser. Det skulle underlätta huvudmännens arbete och medföra mera ensartade regler, vilket torde innebära fördelar.

Varken taxa eller allmänna bestämmelser skall underställas länsstyrelse eller annan myndighet för fastställelse.

Va-utredningen har icke anledning gå närmare in på vad taxa och allmänna bestämmelser skall innehålla. De skall ge underlag för avtalen om rätt att bruka allmän va-anläggning eller således va-avtalen. De skall alltså fylla ungefär samma ändamål som de bestämmelser, ingående i typkontrakt, vilka sammanställts för vissa andra typer av avtal, t. ex. hyresavtal, avtal om köp på avbetalning, försäkringsavtal och avtal om byggnadsentreprenad. Kontrakt om byggnadsentreprenad grundar sig i betydande utsträckning på normer, som utarbetats inom Svenska teknologföreningen och rubricerats som Allmänna bestämmelser.

Det finns inte något hinder för att i taxa och allmänna bestämmelser och därmed också i de enskilda va-avtalen ta in uppgift om brukares skyldigheter utöver dem, som följer av avtal. Va-utredningen syftar bl. a. på skyldigheter till följd av offentlighetsliga förbud, t. ex. att iakttaga installationsbe-

stämmelser och föreskrifter i HvS. Tvärtom kan detta i fråga om vissa åligganden vara lämpligt. Det är emellertid önskvärt, att punkter, som avses grunda sig på privaträttsligt avtal mellan huvudman samt brukare, utformas på ett sätt och punkter, som har underlag i offentlighetsligt påbud, på ett annat, så att skillnaden framgår. Lämpligen kan påbuden tas in i form av en erinran om deras förekomst.

Här bör avslutningsvis nämnas, att taxa och allmänna bestämmelser sällan torde kunna utformas så, att de blir tillämpliga utan modifikationer för alla förekommande va-avtal. När det gäller större industrier, sjukhus och militära anläggningar träffas va-avtal oftast efter verkliga förhandlingar mellan parterna. Bl. a. när det gäller industrier med avloppsvatten av speciell beskaffenhet torde avtal inte kunna upprättas enligt för flertalet brukare gängse formulär. Det bör anmärkas, att huvudmannen som avtalslutande part i avtal, som avviker från det mer eller mindre standardbetonade, visserligen kan finna det motiverat och nödvändigt att gå utanför vad som står i taxa och allmänna bestämmelser. Men han är likafullt bunden av de principer, som ligger bakom dessa urkunder.

*Andra stycket* av den föreslagna 14 § föreskriver vissa allmänna grunder, efter vilka avgift skall beräknas och fördelas. Dessa grunder skall beaktas när taxa upprättas. Avgift får enligt lagrummet tas ut endast för att täcka nödvändiga kostnader. Avgiftsskyldigheten skall fördelas mellan brukarna efter skälig och rättvis grund.

Innebörden av dessa föreskrifter har närmare diskuterats i den allmänna motiveringens kap. om Taxa och avgifter.

*Tredje stycket* ger anvisning om tre

spörsmål, som huvudman kan ha anledning ägna uppmärksamhet i allmänna bestämmelser.

Det stadgas i lagrummet, att huvudman i allmänna bestämmelser kan ta med bl. a., *för det första* bestämmelser om skyldighet för brukare eller vissa brukare att med hänsyn till vattentillgången eller av annan orsak fortlöpande eller vid särskilda tillfällen begränsa sin vattenförbrukning, *för det andra* förbud för brukare att i avloppsledning släppa ut industriellt avloppsvatten eller annat avloppsvatten av särskild beskaffenhet eller ämnen och föremål, som kan skada ledningen, eller *för det tredje* särskilda villkor för utsläpp av avloppsvatten, ämnen och föremål som sagts nyss. Punkterna två och tre är egentligen graderade alternativ — förbud eller särskilda villkor — för samma eventualitet.

När va-utredningen har valt att, bland alla de spörsmål, som det finns anledning beröra i de allmänna bestämmelserna, i lagtexten ta med just de angivna, så beror det bl. a. på att spörsmålen ligger i gränsområdet mellan valagstiftningen och hälsovårdslagstiftningen och att de har aktualiserats under utredningens gång.

Spörsmålet om utsläpp av avloppsvatten av särskild beskaffenhet eller av skadliga föremål och ämnen har bl. a. varit aktuellt i ärende vid överståthållarämbetet om avfallskvarnar. Beslut i ärendet meddelades den 24 november 1965. Beslutet innebar, att överståthållarämbetet jämlikt 12 § andra stycket gällande VAL utfärdade kungörelse med vissa föreskrifter angående köksavfallskvarnar. Kungörelsen stadgade förbud vid vite av 300 kronor mot att utan särskilt tillstånd koppla köksavfallskvarnar till Stockholms stads allmänna avloppsanläggning.

Stadgandena i 8 kap. 36 § VL kan användas just för att meddela förbud mot eller särskilda villkor för utsläpp av industriellt avloppsvatten i allmän avloppsanläggnings (»samhälles») avloppsledning.

Av uttalanden i JO:s ämbetsberättelse år 1958, där föreskrifter rörande vatten och avlopp behandlas på s. 324—350, framgår, att förbud för brukare att slösa med vatten eller utsläppa skadliga ämnen i avloppsledning enligt JO:s mening är spörsmål, som klart faller in under vad huvudman enligt 12 § gällande VAL kan reglera genom föreskrifter (se JO:s ämbetsberättelse 1958 s. 348).

Systemet med offentlighetsrättsliga föreskrifter för brukandet av allmän va-anläggning skall icke ha motsvarighet i den föreslagna VAL. Föreskrifter beträffande industriellt avloppsvatten, köksavfallskvarnar och slöseri med vatten torde knappast kunna utfärdas med stöd av HvS. Beträffande köksavfallskvarnar diskuterades frågan om föreskrifter i förarbetena till HvS. Diskussionen avslutades med att departementschefen avböjde att i propositionen föreslå föreskrifter rörande tillståndstvang för att koppla in avfallskvarnar på avloppsledning (prop. 1958 B 46 s. 221). Följden torde alltså bli, att de angivna förbuden eller särskilda villkoren inte kan upprätthållas genom straffsanktionerade föreskrifter, om den föreslagna VAL genomförs.

Vad som enligt förslaget kommer att stå till buds i stället för straffsanktionerade föreskrifter är klausuler i brukarnas va-avtal. Det finns alltså anledning för huvudmän, som utfärdat föreskrifter mot slöseri med vatten och mot vissa utsläpp, att ersätta föreskrifterna genom att ta upp motsvarighet till dem i de allmänna bestämmelserna och ge-



nom att ta med klausuler i dessa ämnen i va-avtalen. I fråga om va-avtal med nya brukare kan detta ske i samband med att avtal träffas. I fråga om äldre brukare kan avtal träffas eller eventuellt det förfarande för komplettering eller annan ändring i va-avtal användas, som behandlas i 17 § förslaget till VAL.

I samband med övergången till den föreslagna VAL skall enligt övergångsbestämmelserna en särskild ordning kunna tillämpas. Denna innebär att allmänna bestämmelser och taxa enligt den föreslagna VAL skall vara antagna inom två år från den nya VAL:s ikraftträdande och att va-avtal, grundade på dessa, skall ha kommit till stånd inom tre år från ikraftträdandet. Efter tre-årstidens utgång skall föreskrifter, som är grundade på nu gällande VAL, upphöra att gälla.

Huvudman, som tidigare icke utfärdat föreskrifter i de här behandlade hänseendena, kan ha anledning överväga att ta upp dem i de allmänna bestämmelserna.

Klausuler, som riktas mot slöseri med vatten, kan utformas som en skyldighet för brukare att efterkomma på visst sätt kungjorda besked från huvudmannen. Sådant besked kan meddelas, t. ex. då vattentillgången är ringa. Det kan innebära förbud för viss tid att använda vatten från den allmänna va-anläggningen till särskilda ändamål, t. ex. vattning av trädgård eller tvättning av bilar, eller andra begränsningar i rätten att använda vatten.

Va-utredningen vill tillägga, att överträdelse av avtalsklausuler, som grundats på bestämmelse i de allmänna bestämmelserna, kan föranleda privaträttsliga sanktioner. Som tänkbara sådana kan nämnas avstängning av vattentillförsel, skadestånd och extra avgift. För vissa överträdelser kan det

tänkas vara lämpligt att i va-avtal sätta ut civilrättsliga viten.

Skulle, mot förmodan, övergången till privaträttslig reglering av dessa frågor och andra frågor med anknytning till hälsovårdssynpunkter anses vara mindre effektiv än gällande offentlighetsreglering och i behov av komplettering, bör kompletteringen ske med stöd av hälsovårdslagstiftningen. Redan med gällande bestämmelser i HvS kan överträdelse av avtalsklausul komma att föranleda ingripande från hälsovårdsnämnd, om överträdelsen medfört sanitära olägenheter. Skulle därutöver anses föreligga behov av föreskrifter eller andra offentlighetsreglering påbud, bör dessa utfärdas enligt HvS, icke enligt den föreslagna VAL. Skulle HvS i gällande lydelse ej medge detta, bör det kunna föranleda övervägande om ändring i HvS. Va-utredningen anser, att gränsdragningen mellan VAL och HvS kräver en uppdelning. Denna innebär att VAL reglerar förhållandet mellan huvudman samt brukare genom avtal medan HvS — men icke VAL — ger möjligheter att inskrida mot sanitära olägenheter genom offentlighetsreglering påbud och sanktioner.

Va-utredningen vill här beröra ytterligare en viktig fråga, som det också är angeläget att beakta, när allmänna bestämmelser upprättas eller antages.

Åtskilliga allmänna va-anläggningar tillämpar i fråga om avledningen av avloppsvatten s. k. kombinerat system, d. v. s. spillvatten och dagvatten avledes i gemensam ledning, eller separat-system, d. v. s. det finns ledning för spillvatten men ej för dagvatten. Detta avledes med rännstenar, diken o. s. v.

För allmänna va-anläggningar med kombinerat system eller separat-system kan det bli aktuellt att gå över till det mera utvecklade duplikatsystemet. Detta system innebär att avloppsvattnet

avledes genom två särskilda ledningar, en för spillvatten och en för dagvat-  
ten.

Övergång till duplikatsystem medför väsentliga arbeten och kostnader för huvudmannen. Övergången kan emellertid inte genomföras i sin helhet utan medverkan från brukarna, d. v. s. fastighetsägarna.

I vissa av huvudmännen på senare tid tillämpade bestämmelser stadgas, att fastighetsägare, vars fastighet anslutes till avloppsnätet, när huvudmannen anlagt dagvattenledning i gatan, framdeles skall vara skyldig att låta ansluta sin dagvattenavledning till denna. Sådan fastighet kan exempelvis redan från början förses med särskilda spill- och dagvattenledningar och motsvarande serviser. Dessa kopplas båda till den kombinerade ledningen i gatan, men sedan dagvattenledning anlagts där, omkopplas dagvattenservisen till denna.

För fastighet, vars spill- och dagvattenavledning till kombinerad ledning i gatan utförts utan tanke på en framtida övergång till duplikatsystem — och detta torde vara fallet med större delen av det befintliga fastighetsbeståndet — kan övergången nödvändiggöra mer eller mindre omfattande arbeten. Dagvattentillförseln till spillvattenledningen från stuprännor och gårdsbrunnar etc. måste kopplas över till särskilda dagvattenledningar som med en dagvattenservis förbindes med dagvattenledningen i gatan. De härför erforderliga arbetena kan vara av varierande omfattning, beroende på hur dagvattenavledningen från början varit ordnad samt på terräng- och grundförhållandena m. m. I vissa fall kan allt dagvatten, t. ex. dagvatten från garagedrifter, icke utan oproportionerligt stora kostnader föras till dagvattenledning i gatan, utan man måste tolerera att en

mindre del alljämt tillföres spillvattenledningen.

Det är ett diskuterat men inte klarlagt problem i vad mån krav på brukares medverkan kan ställas med stöd av gällande VAL. På den ena sidan skulle man kunna hävda, att lika väl som en fastighet kan tvångsanslutas till va-ledningar med stöd av VAL, borde tvångsanslutning till dagvattenledning kunna åstadkommas. Fastighetsägaren skulle därvid i första hand kunna åläggas att genom avgifter, såväl engångs- som periodiska avgifter, bidra till huvudmannens kostnader för dagvattenledningarna. Emellertid är ju syftet med övergången till duplikatsystem, att dagvatten icke skall tillföras spillvattenledning. Huvudmannen är alltså icke betjänt enbart med att få bidrag till kostnaderna. Om icke fastighetsägarna också vidtar erforderliga åtgärder inom fastigheterna så att spill- och dagvatten avledes i separata serviser till resp. ledning i gatan, blir hela duplikatsystemet delvis förfelat.

På den andra sidan kan fastighetsägare hävda, att hans fastighet på sin tid blivit förbunden med va-nätet enligt då gällande bestämmelser och att han utfört sina avloppsanordningar därefter. Vill samhället eller dess va-verk nu ändra dessa bestämmelser och ha anordningarna utförda på annat sätt, kan ändringarna ske på huvudmannens bekostnad. Fastighetsägaren själv anser sig däremot icke skyldig att bestrida andra kostnader än sådana som beror av de ursprungliga förutsättningarna för hans brukande. — Även om han frivilligt åtog sig att vidtaga och bekosta erforderliga ändringar, skulle han möjligen jämlikt 9 § gällande VAL kunna begära ersättning för anordningar, som genom omläggningen bleve onyttiga.

Beträffande det rådande rättsläget

kan tilläggas, att hälsovårdsnämnden torde ha möjlighet ingripa och ålägga fastighetsägare att koppla till en nyanlagd avloppsledning för dagvatten. Förutsättning för ett sådant ingripande är, att underlåten tillkoppling skulle medföra sanitär olägenhet. Denna förutsättning torde regelmässigt föreligga i de ofta förekommande fall, där underlåten tillkoppling av dagvatten från fastighet till dagvattenledning i gata innebär, att dagvatten även i fortsättningen avledes till spillvattenledning. Härigenom uppnås icke, vad övergång till duplikatsystem åsyftar, nämligen att befria spillvattenledning från dagvattentillförsel och därmed undvika de sanitära olägenheter som det innebär, att obehandlat avloppsvatten via bräddavlopp tillförs recipienten eller att förorenings- tillförseln till recipienten annars ökas genom att reningseffekten sjunker när belastningen på reningsverket växer, till följd av att spillvattnet utspätts med dagvatten.

Med hälsovårdsnämndens hjälp torde alltså fastighetsägare i vissa fall kunna tvingas att utnyttja nyanlagd dagvattenledning. Frågan i vad mån han är skyldig deltaga i kostnaderna för denna tillkoppling är emellertid inte avgjord därigenom.

Huvudfrågan, nämligen om brukare alls är skyldig medverka vid övergång till duplikatsystem, bör enligt va-utredningens mening kunna lösas genom besked i de allmänna bestämmelserna att sådan skyldighet föreligger. En däremot svarande klausul bör tas in i de särskilda brukarnas va-avtal.

Hur delfrågorna bör behandlas i de allmänna bestämmelserna och i avtalsklausuler, anser utredningen sig böra överlämna till VAV och huvudmannen att avgöra. De översiktliga överväganden, som va-utredningen gjort, kan redovisas på följande sätt.

Va-utredningen anser, att brukare genom va-avtal skall kunna förpliktas att medverka till övergång till duplikatsystem — och f. ö. även till andra åtgärder för att i framtiden förbättra eller intensifiera vattenvården. I enlighet härmed bör brukare vara skyldig att på anmodan av huvudmannen ändra sina avloppsanordningar så att dag- och spillvatten genom separata ledningar tillföres resp. ledning i gatan. Ändringen skall utföras på sätt huvudmannen (och byggnadsnämnden) godkänner.

När omläggningen blir av måttlig omfattning, bör huvudmannen kunna kräva att brukare själv står för kostnaden. Paralleller kan dragas exempelvis med skyldigheten att anordna skyddsrum och att anordna skyddsräcken på tak.

Emellertid kan omläggningen i vissa fall bli mer omfattande och kostsam än vad som i allmänhet påräknas. I sådana fall kan det av billighetsskäl vara rimligt att va-verket, d. v. s. brukarkollektivet, bestrider en skäligen del av kostnaden, i princip vad som överstiger en normalkostnad per m<sup>2</sup> tomtyta, m<sup>2</sup> våningsyta, rumsenhet eller annan lämplig enhet.

Övergång från kombinerat system till duplikatsystem brukar icke ske på en gång utan successivt under lång tid. Huvudmannen har därför icke anledning att yrka omläggning beträffande fastighet, vars bebyggelse på grund av ålder och beskaffenhet ej bedömes komma att stå kvar under längre tid och ej heller beträffande fastighet för vilken kostnaderna för en fullständig omläggning skulle bli oproportionerligt stora. I det senare fallet kan stundom befinnas skäligen att stanna vid en partiell omläggning.

Det torde få ankomma på VAV och huvudmännen samt en blivande rättspraxis att utforma riktlinjer för hur berörda krav på åtgärder och där-

med sammanhängande ersättningsfrågor skall bedömas.

Vad härefter angår fastighetsägares bidrag till huvudmannens kostnader för övergång till duplikatsystem kan följande allmänna synpunkter anläggas.

Givetvis skall huvudreglerna om maximering av avgifterna till vad som erfordras för att täcka nödvändiga kostnader och om fördelning av avgifterna efter rättvisa och skälighet gälla. Huvudmannens krav på bidrag vid genomförandet av duplikatsystem torde emellertid böra modifieras utöver vad som tillämpas gentemot nytillträdande brukare.

Gällande VAL har stadganden om uppdelning av avgiftsskyldigheten i engångsavgift för att helt eller delvis täcka kapitalkostnader och periodisk avgift för att täcka löpande kostnader. Det anses i och för sig möjligt för huvudman att debitera ny engångsavgift av sina brukare, när han haft nya kapitalkostnader, t. ex. för en sådan åtgärd som att införa duplikatsystem. I praktiken användes emellertid inte denna möjlighet. Brukarna skulle reagera mot att betala engångsavgift mer än en gång.

I den av va-utredningen föreslagna VAL finns inga lagstadganden om uppdelning i engångsavgift och periodisk avgift, men det förutsättes, att en sådan uppdelning ändå kommer att tillämpas. Va-utredningen anser det riktigt av huvudmännen att avstå från att ta ut ny engångsavgift. Hinder bör däremot ej föreligga att engångsavgiften höjes för nytillträdande brukare. Va-utredningen finner det emellertid sannolikt att huvudmännen kommer att finna det lämpligast att ta ut huvuddelen av kostnaderna för övergång till duplikatsystem — i den mån de ej bestrides med skattemedel — i form av brukningsavgifter. Härigenom blir kostnaden fördelad på hela brukarkollektivet, vilket

med hänsyn till åtgärdens vattenvårdande ändamål synes rättvist och riktigt. Frågan om ersättning till brukare för anordning, som blir onyttig vid övergång till duplikatsystem, torde sällan bli aktuell. Skulle sådan fråga uppkomma, är den att bedöma enligt reglerna i 10 § andra stycket av den föreslagna VAL. Lagrummet avser i den föreslagna lydelsen situationen, att allmän va-anläggning kommer till stånd eller *utvidgas*.

Viss ytterligare vägledning för bedömning av hithörande frågor kan möjligen vinnas genom jämförelse med vad som praktiseras av elverken vid övergång till annan strömart eller spänning. Jämförelsen bör dock göras med försiktighet, eftersom förhållandena inte är fullt jämförbara och rättspraxis är begränsad och inte entydig.

Det anförda gäller för fall, då huvudmannen i allmänna bestämmelser tagit in klausul om brukares medverkan vid övergång till duplikatsystem och sådan klausul kommit att ingå i va-avtalen. Beträffande utformningen av klausulen i de olika aktuella detaljfrågorna vill utredningen framhålla vikten av att huvudmannen inte antar allmänna bestämmelser, där kraven på brukares medverkan drivs alltför långt.

Vad angår fall, då huvudman efter ett genomförande av den nya VAL underlåter att beröra parternas skyldigheter och rättigheter i händelse av övergång till duplikatsystem i allmänna bestämmelser och va-avtal, torde rättsläget komma att bli av samma slag som f. n. då reglemente eller andra föreskrifter inte innehåller något härom. Det kommer m.a.o. att präglas av oklarhet i fråga om vad som kan krävas av brukaren. Möjligheterna att med hälsovårdsnämndens biträde framtvinga tillkoppling till dagvattenledning kommer att finnas kvar.

## 15 §.

Paragrafen avser den situation, som uppkommer då brukare d. v. s. fastighetsägare som får eller skall få vattenförsörjning och avlopp för sin fastighet genom allmän va-anläggning, *inte vill eller inte kan bli part i va-avtal*.

I den föreslagna paragrafens text beskrives situationen så att huvudman samt brukare icke kan enas om villkor för rätt att bruka allmän va-anläggning eller att avtal icke kommer till stånd till följd av att brukare inte kan anträffas eller av annan liknande anledning.

I denna situation skall huvudmannen med ledning av taxa och allmänna bestämmelser bestämma den avgift och de villkor i övrigt som skall gälla för brukaren. Vad huvudmannen sålunda bestämt gäller såsom va-avtal.

Underrättelse om vad som skall gälla för brukaren skall, om möjligt, tillställas **denne**.

Vissa kommentarer till denna paragraf har redan gjorts i den tidigare framställningen *dels* i den allmänna motiveringen i kap. 1 Rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare *dels* i specialmotiveringen under 13 §.

Här kan följande tilläggas. I händelse parterna inte kan enas, förutsättes, att de eller någon av dem, företrädesvis brukaren, vänder sig till prövningsinstans, i första hand statens va-nämnd, för att få klarlagt vem som har rätten på sin sida.

Brukare, som från början varit missnöjd med vad huvudman bestämt, kan efterhand ändra mening. Detta kan leda till att han genom godkännande blir avtalspart och att avtalet därigenom kommer till stånd. Godkännandet kan ges uttryckligen genom underskrift av handling eller muntligen eller i form av tyst, faktiskt acceptering eller således genom s. k. konkludent handlande. Bru-

kare, som icke kunnat anträffas, kan likaså efterhand ge sig till känna och acceptera sin ställning såsom part i va-avtal.

Även den som godkänt va-avtal kan dra sedermera uppkommen tvist om avtalet inför behörig prövningsinstans. Den som inte godkänt vad huvudmannen bestämt kan tänkas ha större möjligheter att, om hans talan gillas, få beslut om retroaktiv tillämpning.

Huvudman skall i allmänna bestämmelser kunna ha klausul att tvist mellan honom samt brukaren rörande fråga som avses i 20 § av den föreslagna VAL skall hänskjutas till statens va-nämnd för avgörande. En sådan klausul, som inte torde kunna rubriceras som villkor för rätt att bruka allmän va-anläggning, skall för att bli gällande gentemot brukare vara uttryckligen godkänd av denne. Detta framgår av 22 § andra stycket i förslaget, där det förutsättes att sådan klausul tillkommit genom viljeförklaring. Klausulen kan alltså icke bli gällande såsom avtalad med tillämpning av 15 § i förslaget till VAL.

Stadgandet att brukaren skall underrettas om vad som skall gälla är väsentligt från rättssäkerhetssynpunkt. Den föreslagna nya VAL bygger genomgående på att brukare skall veta vad som gäller i fråga om hans förhållande till den allmänna va-anläggningen, så att han i händelse av missnöje kan vända sig till behörig prövningsinstans, främst statens va-nämnd. Det är särskilt viktigt att han får information, när han som i dessa fall inte godkänt vad som skall gälla.

Lagtexten innehåller reservationen att underrättelse skall tillställas brukaren »såvitt möjligt». Reservationen är nödvändig med tanke på att uteblivet godkännande kan bero på att brukaren inte

kan anträffas. Underrättelsen bör i så fall sändas till hans vanliga adress. Den kan också i enlighet med vad som sägs i 33 kap. 8 § rättegångsbalken överlämnas till någon i hans hushåll eller annan i detta lagrum angiven person. Enligt nämnda lagrum i rättegångsbalken skall i så fall meddelande om överlämnandet också sändas till den sökte under hans vanliga adress.

#### 16 §.

16 § i va-utredningens förslag till VAL innehåller en regel för det fall att den som i egenskap av brukare blivit part i va-avtal genom att överlåta sin fastighet eller på annat sätt *upphör att vara brukare*. Stadgandet kan sägas motsvara 25 § andra stycket i gällande VAL.

SKTF:s normalförslag till reglemente för kommunalt va-verk innehåller under punkt 24. en regel om skyldighet för fastighetsägare, vars fastighet övergår till ny ägare, att omedelbart underrätta va-verket samt uppge ägarens namn och adress.

Med va-utredningens uppläggning av rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare skall, då fastighet överlätes, nytt va-avtal ingås mellan huvudmannen samt den nye brukaren.

Initiativ till att det gamla va-avtalet upphör att gälla bör tas av den frånträdande brukaren. Han bör anmäla, att han överlåtit fastigheten, att han därför kommer att upphöra att vara brukare från och med viss dag och att i hans ställe kommer ny brukare. Han bör också anmäla namn och adress på den nye brukaren. Underlåtelse bör ha konsekvensen, att han formellt står kvar som part i va-avtalet och att han därmed har skyldighet att svara för att avgiften erlägges och för annat som åligger honom i denna egenskap.

Det ligger emellertid också i den nye brukarens intresse att anmäla sitt inträde som brukare och att få till stånd va-avtal, där han är part. Även anmälan, från den nye brukaren medför givetvis att den frånträdande brukaren upphör att vara part i va-avtalet och att han icke vidare svarar för åligganden enligt va-avtalet.

Även underrättelse på annat sätt än genom den frånträdande eller tillträdande brukaren bör medföra, att den frånträdande brukarens avtalsförhållande upphör och att huvudman enligt stadgandet i 13 § av förslaget skall träffa va-avtal med den nytillträdande.

Regeln om anmälningsskyldighet i 16 § är en ordningsbestämmelse. Den utgör en erinran, i första hand riktad till den frånträdande brukaren, att gällande va-avtal i samband med överlåtelse av fastighet bör ersättas av ett nytt och att om så icke sker detta kan ha besvärande konsekvenser för hans del.

Regeln gäller för frånträdande brukare vare sig han formellt blivit part i va-avtal eller hans förhållande till huvudmannen regleras av vad denne bestämt enligt 15 §.

Den praktiska innebörden av förslaget är, att frånträdande brukare, som underlåter att underrätta eller låta underrätta huvudmannen, kan riskera att få räkning på avgifter för tid efter frånträdandet. Sådan räkning blir han då gentemot huvudmannen skyldig att betala. I vad mån han kan kräva tillbaka vad han erlägger av den tillträdande brukaren, beror på vad hans avtal med denne innehåller.

Om brukare går i konkurs och konkursboet i hans ställe inträder som brukare, bör underrättelseplikten anses gälla konkursboet. Underlåter konkursboet att anmäla, att det övertagit brukandet, riskerar det att vattentillförseln kan

stängas av, om den i konkurs försatte brukaren försummat att betala avgift till va-verket. Har anmälan skett, kan avstängning icke ske på grund av att konkursgäldenären lämnat avgifter till va-verket obetalda. Huvudmannens fordran med anledning av att konkursgäldenären häftar för obetalda avgifter blir, oavsett om underrättelse skett eller inte, fordringar i konkursen. Fordringar mot konkursboet för tiden efter det boet inträtt som brukare i gäldenärens ställe blir däremot s. k. massafordringar.

Den föreslagna VAL förutsätter i princip, att rättsförhållande genom va-avtal skall etableras i fråga om varje fastighet med den aktuella brukaren och att varje brukare gentemot huvudmannen svarar för åligganden, som belöper på hans tid som brukare. Paragrafen anger ett fall då denna förutsättning inte uppfyllts och då alltså en undantagssituation föreligger.

Andra undantag bör inte förekomma. Huvudman skall enligt va-utredningens mening t. ex. inte äga betinga sig att nytillträdande brukare betalar tidigare brukares obetalda avgifter. Redan med gällande VAL torde sådana krav sakna rättsligt fog (se äldre rättsfall RÅ 1930 s. 95 om elavgifter, NJA I 1938 s. 51 om vattenavgifter).

Det sagda avser rättsförhållandet mellan brukare samt huvudman. I det avtal, som reglerar rättsförhållandet mellan frånträdande och nytillträdande brukare, kan dessa ha överenskommit t. ex. att den nytillträdande skall betala den frånträdandes obetalda va-avgifter. En sådan överenskommelse binder emellertid inte huvudmannen. Har den tillträdande brukaren försummat att i rätt tid fullgöra sitt åtagande att betala den frånträdandes avgifter, kan huvudmannen vända sig mot den frånträdande med krav. Han är däremot förhindrad att söka tvinga fram betalning av den nye

brukaren genom att stänga av vattnet eller på annat sådant sätt.

#### 17 §.

Denna paragraf handlar om hur den huvudman skall gå till väga, som vill genomföra *ändringar i brukarens villkor*.

I fråga om avtal i allmänhet förutsättes ändring i princip ske så att avtalet säges upp till viss dag och att nytt avtal med ändrade villkor träffas att gälla från och med denna dag. Kan nytt avtal inte träffas, därför att ena parten inte accepterar ändring som den andra önskar, kommer rättsförhållandet mellan parterna att upphöra.

Va-avtal kan inte upphöra av sådan anledning. Rättsförhållandet skall bestå. Är parterna oense om villkoren, är det under sådana förhållanden angeläget att dessa kan prövas av opartisk instans, så att villkor kan ändras eller jämkas, om det skulle befinnas oskäligt eller olagligt. Den av va-utredningen föreslagna statens va-nämnd bör ha en viktig uppgift att fylla bl. a. i situationer, då ändring i va-avtal föranleder tvist mellan huvudman samt brukare.

När en företagare har ingått avtal med en mycket stor krets av personer, är det ibland omöjligt eller i varje fall ytterst opraktiskt och oekonomiskt att ändra avtalsvillkor, som berör dem alla eller många av dem, genom överenskommelse med var och en i den ordning, som enligt vad nyss sagts i princip bör iakttagas. Likaså är det opraktiskt och oekonomiskt att föra in ändringar i alla skriftliga avtalshandlingar.

I stället praktiseras — t. ex. av banker i fråga om räntesats på lån och på insatta medel och av försäkringsbolag i fråga om premier m. m. — att företagaren i det ursprungliga avtalet gör en allmän reservation om rätt att ändra vissa avtalsvillkor. När ändring blir aktuell,

genomföres den på så sätt att företagen genom kungörelse i pressen eller på annat sätt meddelar sina kunder och avtalsparter att villkoret i fråga ändras med verkan från viss dag. Kunderna kan reagera mot ändringen genom att säga upp avtalet, om de finner att den rubbar förutsättningarna för deras inträde som avtalspart.

Va-verk tillämpar enligt gällande rätt en ordning liknande den nyss beskrivna för att genomföra ändringar i brukarens villkor. Enligt punkt 23. i normalförslaget till reglemente för kommunalt va-verk är brukare skyldig iakttaga de ändringar och tillägg i reglemente och taxa, som framdeles kan göras av huvudman. Ändringar skall meddelas fastighetsägaren genom tillkännagivande i ortspressen eller på annat lämpligt sätt.

Skillnaden mot förhållandena för enskilda företagare är, att vad huvudman för va-verk påbjuder i form av ändring i reglemente eller taxa blir gällande i ett rättsförhållande, som brukarna inte kan avbryta även om de är missnöjda med ändringen och finner den oskälig eller olaglig.

*Första stycket* av den föreslagna 17 § avser den situation då huvudman beslutat ändring i taxa eller allmänna bestämmelser, d. v. s. att han tagit det första steg som behövs för att genomföra ändringar i va-avtalen.

För att genomföra ändringen gentemot brukarna och för att ändringen skall anses ingå i deras va-avtal såsom nytt eller ändrat villkor, skall huvudmannen enligt det föreslagna lagrummet ge brukarna del av ändringen genom underrättelse skäligen tid innan det nya eller ändrade villkoret börjar tillämpas. I varje fall i va-avtal mellan huvudman samt industriföretagare kan särskild uppsägningstid ha avtalats. När så skett skall uppsägningstiden iakttagas.

Ändring kan gälla avgiften eller andra villkor av skilda slag. Ändringar i avgiften torde bli aktuella att genomföra gentemot kretsen av befintliga brukare endast om de avser brukningsavgiften. Ändring i engångsavgift lär knappast komma i fråga gentemot brukare, som fått sina villkor reglerade.

Huvudman bör icke i denna ordning införa klausul om att tvister mellan honom samt brukare skall hänskjutas till statens va-nämnd för avgörande. Ej heller bör han upphäva eller ändra befintlig sådan klausul i denna ordning. Klausul att mål skall hänskjutas till statens va-nämnd för avgörande blir gällande endast om parterna avgivit uttrycklig viljeförklaring av sådan innebörd. Detta framgår av 22 § i förslaget.

Underrättelse om ändring skall delges »skäligen tid» innan ändrat villkor börjar tillämpas. Vad som skall anses vara skäligen tid kan naturligtvis diskuteras. Bedömningen därav kan påverkas av vad för slags villkor som skall ändras.

Huvudmannen lär ofta ha intresse av att få ändringar snabbt genomförda. Brukarnas intresse kan vara det motsatta. Syftet med lagstadgandet är att främja en skäligen avvägning mellan olika intressen, när sådana förekommer. Det får vidare anses ligga i sakens natur, att ändring bör genomföras så att den inte får retroaktiva verkningar.

I *andra stycket* ges bestämmelser om underrättelsens innehåll. Ändringen skall återges i underrättelsen. Den tidpunkt från och med vilken ändringen skall tillämpas och avses ingå som nytt eller ändrat villkor i va-avtalen skall likaså återges.

I *tredje stycket* stadgas att underrättelse, som kungjorts i tidning med spridning inom orten, skall anses delgiven med brukarna den dag kungörelsen första gången infördes i tidningen.



Det kan antagas att annonsering i pressen blir ett vanligt sätt för underrättelse enligt 17 § av den föreslagna VAL. Stadgandet gör klart, att underrättelse kan ske genom tidning och att denna form av underrättelse bl. a. har fördelen att det datum, då underrättelsen skall anses delgiven, blir lätt att fastslå.

#### 18 §.

I denna paragraf i förslaget till ny VAL behandlas *verkningarna av att avtalets bestämmelser åsidosättes* av part i va-avtal. Paragrafen kan anses till någon del ha motsvarighet i 13 § gällande VAL.

Enligt *första stycket* av den föreslagna paragrafen skall huvudman eller brukare, som överskridit sin rätt eller åsidosatt sin skyldighet på grund av va-avtal återställa vad som rubbats eller fullgöra vad som eftersatts samt ersätta skadan. Däremot kan vad någondera sidan sålunda låtit komma sig till last ej medföra att avtalet häves.

Va-utredningen har valt en formulering av detta lagrum, som nära ansluter till utformningen av ett motsvarande stadgande för parterna i tomträttsavtal, upptaget i 4 kap. 7 § nyttjanderättslagen. Situationen i fråga om parterna i tomträttsavtal och parterna i va-avtal har såtillvida likheter som *dels* upplåtaren vid båda slagen av avtal ofta är kommun *dels* ingetdera avtalet får hävas på grund av kontraktsbrott.

Stadgandet i 4 kap. 7 § nyttjanderättslagen infördes vid 1953 års revision av lagstiftningen om tomträtt. Det föranledde vissa erinringar från lagrådet, vilka emellertid bemöttes av föredragande departementschefen (NJA II 1953 s. 362—367). Lagrådet ansåg, att de angivna verkningarna av kontraktsbrott föreföll uttrycka en i sakens natur ligande regel och att för flertalet fall

säkerligen intet var att invända mot dem. Emellertid kunde ibland naturafullgörelse vara olämplig. Därjämte var skadeståndsregeln så generellt utformad, att den ingav betänkligheter.

Föredragande departementschefen anförde gentemot lagrådet bl. a. att det fanns särskild anledning att bibehålla regeln om skyldighet till naturafullgörelse eftersom all hävningsrätt på grund av kontraktsbrott uteslutits. Av samma anledning var en regel om strikt skadeståndsansvar motiverad. Vad angick naturafullgörelse hade lagrådet givit stadgandet därom en överdrivet sträng tolkning. Departementschefen framhöll vidare betydelsen av att i lagen inskärptes att tomträttsavtalets bestämmelser skulle noggrant iakttagas och att åsidosättande var förenat med allvarliga påföljder, även om det inte medförde hävningsrätt. Det kunde antagas, att upplåtaren av tomträtt, som torde bli kommun eller staten, inte skulle använda befogenheten att kräva återställande, när intresset därav var ringa.

I förhållandet mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare av sådan anläggning har departementschefens synpunkter i tomträttspropositionen enligt va-utredningens mening motsvarande tillämpning. Uppenbarligen bör undantag från skyldigheten att återställa och betala skadestånd gälla bl. a. i fall av force majeure. Frågan om skäliga begränsningar i parternas ansvar bör övervägas vid utformningen av allmänna bestämmelser. Det är angeläget att begränsningarna avser båda parterna i jämförlig grad.

13 § i gällande VAL har i lagens förarbeten (prop. 1955:121 s. 92) förklarats särskilt behövlig, därför att det genom en uttrycklig bestämmelse om skadeståndsskyldighet borde göras klart, att brukare var ersättningskyldig gentemot *annan brukare*. Stadgandet i den

föreslagna VAL gäller, i motsats mot det i 13 § gällande VAL, endast förhållandet mellan huvudman samt brukare. Emellertid avses inte någon ändring till det sämre i annan brukares ställning.

Om brukare tillfogar annan brukare skada torde den skadelidande ofta vara berättigad till skadestånd på grund av allmänna rättsregler. I åtskilliga fall torde det ankomma på den för de två brukarna gemensamme huvudmannen att undanröja orsaken till att brukare lider skada. I dessa fall begränsas eller bortfaller skadan för den skadelidande brukaren. Huvudmannen bör kunna vända sig mot den försumlige brukaren för att få ersättning även för åtgärder av detta slag.

I *andra stycket* av den föreslagna 18 § lagfästes rätt för huvudman att *stänga av vattentillförseln för försumlig brukare*.

Enligt det föreslagna lagrummet skall avstängning kunna användas, om förfallen avgift ej är erlagd eller brukare i annat väsentligt hänseende försummat att iakttaga vad som åligger honom. Försummelsen kan givetvis avse brukandet av anläggningen för avloppsändamål likaväl som för vattenförsörjning. Dessutom skall huvudmannen ha misslyckats med att genom anmaning till brukaren få honom att åstadkomma rättelse. Vidare fordras att avstängningen skall kunna ske utan att sanitär olägenhet uppkommer. Slutligen innehåller lagrummet bestämmelse, att kostnad för avstängning kan påföras brukaren såsom särskild avgift. I kostnad för avstängning ingår huvudmans besvär och utlägg såväl för avstängningen som för tillkoppling efter avstängningsperioden.

I förarbetena till gällande VAL (prop. 1955: 121 s. 102) uttalade sig departementschefen för att avstängning skulle få begagnas såsom påtryckningsmedel

i den mån det lät sig förenas med sanitära krav. Uttalandet gjordes därför att utredningsförslaget till gällande VAL upptog förbud mot avstängning.

I praktiken har det visat sig, att avstängningsmöjligheten kan få en viss, begränsad användning. Sin största betydelse har den mot brukare, som äger enfamiljvilla och som försummar avgiftsbetalning.

Avstängning av vattentillförseln till hyresfastighet kan antas medföra betydande sanitära olägenheter, i varje fall om den blir bestående under ett dygn eller mera. Vissa huvudmän har verkställt avstängning i hyreshus så att de lämnat vatten vissa timmar varje dygn men hållit avstängt resten av dygnet. Denna metod kan väsentligt minska de sanitära olägenheterna.

Avstängning av vattnet till hyreshus träffar andra än den försumlige brukaren, nämligen dennes hyresgäster. För den skada dessa lider genom avstängningen är de berättigade till ersättning av försumlig brukare-hyresvärd.

Avstängning bör givetvis inte komma i fråga mot fastigheter, som är särskilt känsliga från sanitär synpunkt.

Bedömningen av, när sanitär olägenhet skall anses föreligga, kan variera med hänsyn till omständigheterna. Bl. a. kan det ibland finnas skäl att mot varandra väga vilken sanitär olägenhet som kan uppkomma vid avstängning och vilken sanitär olägenhet som kan befaras, om avstängning ej sker. Om brukare eller ett flertal brukare grovt åsidosätter besked om begränsning av vattenförbrukningen, kan detta tänkas medföra, att vatten undandras från sanitär synpunkt väsentliga ändamål. I så fall kan detta ge anledning stoppa den försumlige brukaren genom avstängning och därmed avvärja sanitära olägenheter av hans förbrukning till övermått. Liknande synpunkter kan föran-

leda avstängning av brukare, som genom utsläpp av skadliga ämnen eller föremål i avloppsledning framkallar fara för sanitära olägenheter för andra.

Avstängning skall endast komma i fråga om det rör sig om allvarigare kontraktsbrott och endast om rättelse inte skett efter anmaning. Den bör därför vara en undantagsåtgärd som inte tillgrips annat än då skälen därför är starka.

#### Nämnd

En viktig nyhet i förslaget till ny VAL är den särskilda institution som skall pröva tvister mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare, vad som i förslaget till ny VAL kallas va-mål.

Regler om denna institution, statens va-nämnd, har i förslaget till VAL samlats i ett avsnitt med överskriften Nämnd. Dessa regler saknar motsvarighet i gällande VAL.

En redogörelse för va-utredningens motiv för att inrätta nämnden och för dess tilltänkta sammansättning och verksamhet har lämnats i den allmänna motiveringen i kap. om Prövningsinstanser.

Vissa detaljbestämmelser rörande nämnden och dess verksamhet meddelas i förslag till instruktion för nämnden. Specialmotivering till instruktionen lämnas senare i betänkandet.

Den nya VAL:s avsnitt om statens va-nämnd omfattar 19—26 §§.

#### 19 §.

Den inledande 19 § innehåller allmänna bestämmelser om *nämnden och dess sammansättning*.

I *första stycket* sägs, att det skall finnas en särskild nämnd för att handlägga va-mål och att denna nämnd skall kallas statens va-nämnd.

Vad som är va-mål förklaras i 20 § förslaget till VAL.

*Andra och tredje styckena* bestämmer ledamöternas antal och kvalifikationer samt hur de utses. Beträffande innehållet i dessa lagrum och motiven till dem torde få hänvisas till den allmänna motiveringen.

#### 20 §.

I 20 § av va-utredningens förslag till VAL regleras vad som är *va-mål*. Med denna reglering bestäms alltså statens va-nämnds behörighet.

Parter i va-mål skall enligt inledningen till paragrafen vara, på den ena sidan, huvudman för allmän va-anläggning samt, på den andra, brukare eller tilltänkt brukare. Part i va-mål kan alltså med andra ord den vara, som är part i ett träffat va-avtal, som förhandlar om ett tilltänkt sådant avtal eller av vilken det med åberopande av den föreslagna VAL:s tvångsregler krävs att han skall bli part i va-avtal. — Partställningen i va-mål kan vara — och torde i det övervägande antalet fall bli — brukare (eller tilltänkt brukare) på kärandesidan samt huvudman på svarandesidan.

Brukare definieras i lagförslagets 1 § andra stycket, där det sägs, att den kallas brukare, som för fastighet får vattenförsörjning och avlopp genom allmän va-anläggning.

Tilltänkt brukare är den som ej är part i va-avtal men för vilken det är aktuellt att bli detta. Så kan vara fallet, om fastighetsägare inom verksamhetsområdet för allmän va-anläggning vill bli brukare men icke godtas som sådan av huvudmannen, därför att han enligt huvudmannens mening inte har behov av vattenförsörjning och avlopp genom va-anläggningen eller därför att sådant behov med större fördel kan tillgodoses på annat sätt.

Ett annat fall är den motsatta situa-

tionen, nämligen då fastighetsägare motsätter sig att bli brukare, därför att han anser sitt behov av vatten och avlopp kunna tillgodoses eller redan vara tillgodosett på ett mera fördelaktigt sätt än genom brukande av den allmänna va-anläggningen.

Som tilltänkt brukare kan också räknas ägare av industriell inrättning inom va-anläggnings verksamhetsområde, som förhandlar med huvudman om villkoren för rätt att bruka dennes anläggning och därvid vill få tillgodosedda speciella krav, föranledda av den industriella verksamheten.

Grundläggande för va-mål är således, att det skall avse parterna i ett va-avtal eller ett från huvudman eller fastighetsägare tilltänkt va-avtal. »Fastighetsägare» har som annars den särskilda, vidsträckta betydelsen enligt VAL.

Va-nämndens speciella karaktär av skiljenämnd eller förlikningsorgan med officiell status medför, att dess behörighet i de särskilda målen beror på parternas önskemål. Om detta stadgas i 21 och 22 §§ förslaget till VAL.

I den föreslagna 20 § anges sedan vilka tvistefrågor, som va-mål kan avse. Tre grupper sådana tvistefrågor kan prövas av statens va-nämnd.

Den första gruppen avser rätten att bruka allmän va-anläggning och skyldigheten att genom avgift bidra till kostnaderna för sådan anläggning. Bestämmelsen rör således tvister om tillämpningen av 5 § förslaget till VAL.

Orsaken till tvister av detta slag torde som regel vara, att brukaren eller den tilltänkte brukaren anser den avgift som huvudmannen debiterar eller ämnar debitera alltför hög. När huvudmannen avböjer att låta fastighetsägare bli brukare, torde skälet i allmänhet vara, att han bedömer kostnaderna för detta som alltför höga för att rimligen kunna påföras den tilltänkte brukaren som av-

gifter. Huvudmannen anser därför att det är fördelaktigare om fastighetsägarens behov av vattenförsörjning och avlopp tillgodoses på annat sätt än genom va-anläggningen.

Både fråga om rätt att bruka allmän va-anläggning, fråga om skyldighet att genom avgift delta i kostnaden för anläggningen samt fråga om avgiftens belopp kan behandlas av statens va-nämnd.

Tvister mellan huvudman samt ägare av fastighet som tilltänkt brukare om rätt att bruka eller skyldighet att betala avgift kan uppkomma därför att huvudmannen och den tilltänkte brukaren har skilda uppfattningar om hur gränsen för va-anläggningens verksamhetsområde går. Är det egentliga föremålet för tvisten, huruvida verksamhetsområdet omfattar eller icke omfattar den ifrågasvarande fastigheten, så skall tvisten avgöras i administrativ ordning med tillämpning av 4 § förslaget till VAL. Sådan tvist kan icke tas upp av statens va-nämnd.

Tvist om avgiftsskyldighet enligt 5 § kan bli aktuell i fråga om obebyggd fastighet. Det torde, i varje fall till en början, bli behov av rättsliga avgöranden om vad som skall anses vara »särskilda skäl» för att obebyggd fastighet inom ett för tätbebyggelse planerat område skall undgå avgiftsskyldighet. Liknande behov kan tänkas föreligga i fråga om avgiftsskyldighetens omfattning, när avgift skall betalas för obebyggd fastighet.

Den andra gruppen tvistefrågor, som statens va-nämnd är behörig pröva, avser giltigheten eller rätta innebörden av va-avtal eller däri upptagen bestämmelse.

Avtal kan vara helt eller delvis *ogiltigt*, därför att däri förekommer något som står i strid mot VAL eller annan författning.

Det kan antagas att statens va-nämnd kommer att få ta ställning till åtskilliga tvister om beloppet av debiterade avgifter och att det i mål om detta kommer att göras gällande, att debiteringen inte skett efter en fördelning mellan brukarna enligt skälig och rättvis grund.

Som exempel kan nämnas, att fastighetsägare som genom överenskommelse med huvudman blivit brukare, fastän hans fastighet ligger utanför anläggningens verksamhetsområde, klagat över den avgift som debiterats honom. I och med att han blivit brukare har han, liksom andra brukare anspråk på att bli påförd avgift enligt skälig och rättvis grund.

Talan kan också föras om beloppet av engångsavgift efter sanering och nybebyggelse eller efter ändring i engångsavgiftens belopp och dessutom i åtskilliga andra fall, av vilka utredningen berört några i den allmänna motiveringen i kap. om Taxa och avgifter.

Huvudmannens skyldighet att begränsa den sammanlagda utdebiteringen till nödvändiga kostnader kan likaså tänkas ge upphov till tvister. Brukare kan göra gällande att allmän va-anläggning drives så att avgifterna ger huvudmannen mer än självkostnaden och att det alltså uppkommer överskott och vinst på rörelsen. Vill han på sådan grund yrka nedsatt avgift, hör hans talan hemma under denna grupp av va-mål. Därmed kan den i princip behandlas av statens va-nämnd.

Som ytterligare exempel på va-mål, som rör giltigheten av va-avtal, kan nämnas sådana där brukare gör gällande, att villkor i hans va-avtal med kommunal huvudman medför avsteg från den kommunala likställighetsprincipen i något hänseende.

Mellan parterna i va-avtal liksom mellan parterna i andra rättsförhållanden kan uppkomma tvister av skiftande

slag om hur olika punkter i avtalet skall tolkas. Sådana tvister om innebörden i va-avtal är att betrakta som va-mål och skall alltså kunna behandlas av statens va-nämnd.

Som tredje grupp va-mål presenteras i paragrafen mål om skadestånd och annan påföljd av att huvudman eller brukare överskridit rätt eller åsidosatt skyldighet på grund av va-avtal.

Bestämningen av denna grupp va-mål anknyter genom sin formulering till 18 § i förslaget till VAL. Den är avsedd att täcka fall av tvister i anledning av kontraktsbrott från någondera sidan i ett rättsförhållande mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare.

Statens va-nämnd skall i princip vara behörig att bestämma skadestånd och att ålägga part naturafullgörelse m. m. Statens va-nämnd skall också kunna ta ställning till fråga om avstängning av vattentillförsel.

I sistnämnda fall och i åtskilliga andra fall kan tvist uppkomma till följd av att huvudman vidtagit åtgärd, som innebär påföljd för vad huvudmannen anser vara kontraktsbrott från brukares sida. Som ett praktiskt exempel kan nämnas, att huvudman debiterat brukare kostnader som vållats huvudmannen samt stängt av vattentillförseln till brukare. I en sådan situation kan brukare vilja föra talan mot huvudman om att avstängningen skall upphöra och att brukaren skall förklaras ej vara pliktig betala debiterade kostnader. Sådan talan kan alltså i princip behandlas av statens va-nämnd.

Va-nämnden kan i mål, som hänskjutits dit för avgörande, meddela interimistiskt beslut i brådskande fråga, t. ex. fråga huruvida avstängning av vattentillförseln skall bestå. Om detta ges bestämmelser i 23 § tredje stycket.

Av det anförda framgår att giltigheten av allmänna bestämmelser och taxa

kan bli föremål för va-nämnds prövning. En förutsättning för detta är emellertid att de ingår i ett existerande eller erbjudet va-avtal.

Va-utredningen har övervägt frågan om inte till va-mål borde hänföras klagomål över taxa och allmänna bestämmelser också där de inte eller inte ännu kommit att ingå i va-avtal som träffats med eller erbjudits brukare.

Om huvudmannen enligt 17 § i den föreslagna VAL beslutat ändra taxa eller allmänna bestämmelser i avsikt att senare genomföra ändringen gentemot brukarna, kan det tänkas, att brukarna har invändningar mot ändringarna och vill åstadkomma rättelse redan innan dessa enligt beslutet skall träda i kraft. I sådant fall utgör den kommunala besvärsrätten brukarens ordinarie rättsmedel gentemot kommunal huvudman. I och för sig vore det tänkbart anse dylika mål utgöra va-mål. Men godtogs detta, skulle den för va-mål bestämda ramen brytas. Processföremålet skulle inte på samma sätt som i mål, tillhörande de angivna grupperna va-mål, vara ett rättsförhållande mellan brukare samt huvudman. Brukaren skulle föra talan inte närmast i denna egenkap utan mera som medlem av kommunen.

Med hänsyn härtill har va-utredningen icke bland va-målen tagit upp tvister mellan huvudman samt brukare om giltigheten eller rätta innebörden av taxa och allmänna bestämmelser. Utredningen vill emellertid framhålla, att va-nämndens yttrande kan inhämtas i besvärssärende, som avser taxa eller allmänna bestämmelser.

#### 21 §.

I 21 § av va-utredningens förslag till ny VAL redogöres för de *olika sätt på vilka va-frågor kan föras till statens va-nämnd*.

Enligt *första stycket* kan va-mål, som ej prövas i annan ordning, av part hänskjutas till statens va-nämnd för avgörande eller medling.

Detta sätt för måls förande till statens va-nämnd har satts först bl. a. därför att det för va-utredningen framstår såsom önskvärt att parterna själva skall bli inställda på att i fall av tvist anlita nämnden som skiljeinstans eller medlingsinstans.

Förutsättningarna för att nämnden skall kunna ta upp mål som hänskjutits dit av part behandlas närmare i 22 §. Såsom framgår av lydelsen i 21 § är en grundläggande förutsättning att målet inte är föremål för prövning i annan ordning.

Denna förutsättning medför att mål, som är anhängigt vid domstol eller länsstyrelse, inte kan tas upp och avgöras av va-nämnden annat än om målet överlämnas dit och i samband därmed av domstolen eller länsstyrelsen antingen avskrivs eller förklaras vilande i avbidan på att det slutbehandlats i va-nämnden.

Skulle part under pågående behandling av va-mål i va-nämnden väcka talan i samma sak vid allmän underrätt eller länsstyrelse, så bör va-nämnden avbida underrättens eller länsstyrelsens beslut, innan den fortsätter sin behandling av målet.

Om parterna avtalat, att målet skall prövas av statens va-nämnd, torde domstol jämlikt 10 kap. 17 § 1. rättegångsbalken böra förklara sig obehörig att ta upp målet och avvisa part, som vänder sig dit. Tvisten skall ju upptagas av annan myndighet än domstol. Även 32 § första stycket i förslaget till VAL innehåller en regel av samma innebörd.

Länsstyrelsen lär i motsvarande situation icke vara obehörig ta upp saken. Om länsstyrelsen förklarar målet vilande i avbidan på va-nämndens slut-

liga beslut, så bör va-nämnden vara oförhindrad fortsätta sin handläggning av målet. Skulle länsstyrelsen ta upp saken till prövning, är va-nämnden däremot förhindrad fortsätta. Den har då möjlighet att avvakta laga-kraftvunnet avgörande i det administrativa målet. Sedan sådant avgörande föreligger, kan va-nämnden pröva, om det finns förutsättningar för nämnden att fortsätta handläggningen av va-målet.

Det anförda avser va-mål, som va-nämnden skall pröva för att avgöra. Överlämnar underrätt eller länsstyrelse målet till va-nämnd för medling, bör det inte avskrivas av underrätten eller länsstyrelsen utan förklaras vilande i avbidan på att va-nämnden slutbehandlat saken. Sedan så skett och parterna tagit ställning till eventuellt medlingsförslag, bör underrätten eller länsstyrelsen ta upp målet på nytt. Har parterna antagit medlingsförslaget eller förlikts innan sådant förslag framlagts, torde i allmänhet ingen vidare åtgärd erfordras. Har parterna inte förlikts, lär domstolen eller länsstyrelsen böra fortsätta handläggningen och avgöra målet. Medlingsförslaget torde då komma med i processmaterialet.

Skulle under pågående handläggning för medling i va-nämnden part vända sig till allmän underrätt eller länsstyrelse och anhängiggöra talan i samma sak, har domstolen och länsstyrelsen möjlighet att överlämna målet till statens va-nämnd för medling och förklara målet vilande i avbidan på att va-nämnden slutbehandlat målet. Överlämnas målet icke utan beslutat domstolen eller länsstyrelsen fortsätta handläggningen, är va-nämnden förhindrad fullfölja sin medlande uppgift. Denna bör alltså avbrytas. Ofta torde det framstå som lämpligt att va-nämnden helt avslutar sin befattning med målet, således icke ge-

nom vilandeförklaring endast uppskjuter vidare befattning till dess målet avgjorts i domstolen eller länsstyrelsen.

Statens va-nämnd bör genom förfrågan hos parterna i va-mål göra sig underrättad, huruvida målet är föremål för prövning i annan ordning och uppmana dem att anmäla, om så skulle bli fallet under handläggningens gång. Det kan antagas att i varje fall ena parten i va-mål kommer att finna det förenligt med sitt intresse att självmant underrätta va-nämnden, om målet är eller blir anhängigt i annan instans. Särskilt stadgande om underrättelseskylighet för part eller de olika myndigheterna emellan torde inte erfordras.

I *andra stycket* talas om att *allmän underrätt och länsstyrelsen kan överlämna mål* till statens va-nämnd. Överlämnandet kan avse att målet skulle avgöras av va-nämnden eller att nämnden skall medla.

Överlämnande för avgörande kan endast äga rum, om parterna på ömse sidor förklarat sig villiga till detta. Överlämnande för medling kan ske, om någongdera parten godtager detta.

Va-utredningen har antagit, att det för parter och myndigheter skall komma att framstå såsom önskvärt att va-mål blir handlagda i statens va-nämnd i största möjliga utsträckning. Emellertid måste det påräknas, att det i varje fall under en övergångstid inte kommer att stå klart för alla parter i va-mål att möjligheten att gå till va-nämnden står till buds. Särskilt därför har va-utredningen ansett det önskvärt att underrätter och länsstyrelser upplyser parter, som hänskjutit va-mål till sådan myndighets prövning, om deras möjlighet att få målet överlämnat till statens va-nämnd.

Det skall emellertid bero på parternas vilja, om deras mål skall *avgöras* av statens va-nämnd eller av ordinarie

prövningsinstans. Om således parterna icke visar sig intresserade av upplysningar om möjligheten att få målet överlämnat dit eller av förslag från myndigheten om att låta detta ske, så kan något överlämnade för avgörande icke äga rum. Det räcker för övrigt att *endera* parten sätter sig emot ett sådant överlämnande.

Mål kan överlämnas till statens va-nämnd för *medling*, om underrätt eller länsstyrelse finner att det finns utsikter att medlingen skall kunna bli framgångsrik. Som förutsättning för sådant antagande har i förslaget till VAL anförts, att någondera parten skall ha godtagit överlämnande för medling.

Det har lämnats åt underrätt och länsstyrelse att avgöra, i vad mån de önskar medverka till att va-mål överlämnas till va-nämnden. Önskemålet från va-utredningen är, att de skall vara aktiva. De bör alltså enligt va-utredningens mening i ett tidigt skede undersöka förutsättningarna för att överlämna målet till va-nämnden, för avgörande eller för medling.

*Tredje stycket* är ett specialstadgande, som ger uttryck åt att statens va-nämnd vid sidan av sin befattning med va-mål skall kunna som *sakkunnigt organ* ta befattning med *speciella va-frågor* genom att avge yttranden.

I lagrummet sägs, att domstol — såväl underrätt som överinstanser — och annan myndighet, oavsett parternas ställningstagande, skall kunna inhämta va-nämndens yttrande i va-mål samt rörande fråga om vattenförsörjning och avlopp i annat mål.

Yttrande kan inhämtas även av annan myndighet än domstol och länsstyrelse, förutsatt att myndigheten har att handlägga va-mål eller annat mål vari förekommer fråga rörande vattenförsörjning och avlopp.

## 22 §.

Paragrafen behandlar *statens va-nämnds befattning med va-mål*, som hänskjutits eller överlämnats dit för avgörande eller medling.

*Första stycket* avser det fall då parterna på ömse sidor enats om att överlämna avgörandet i va-mål till statens va-nämnd. I sådant fall skall nämnden, sedan målet hänskjutits eller överlämnats dit, ta upp målet och meddela beslut däri, förutsatt dock att nämnden inte funnit sig lagligen förhindrad att pröva målet.

Parternas enighet att lämna avgörandet till statens va-nämnd kan ha kommit till stånd inför allmän underrätt eller länsstyrelse. Enigheten har då lett till att målet överlämnats till statens va-nämnd för avgörande.

Enighet om att lämna mål till va-nämndens avgörande kan också ha uppkommit vid överläggning mellan parterna. Om part, som därefter hänskjuter målet till va-nämnden visar, att motparten godtagit att målet skall avgöras av nämnden, kan nämnden ta upp målet för avgörande — d. v. s. förbereda och handlägga det samt meddela beslut däri.

Skulle part ha hänskjutit va-mål till va-nämnden för avgörande utan att visa, att motparten godtagit detta, måste va-nämnden inhämta upplysning om andra partens inställning. Detta kan ske i samband med att partens framställning kommuniceras med motparten.

Om va-nämnden finner framställning om prövning av va-mål uppenbart ogrundad eller i sådant skick att den inte är ägnad att ligga till grund för prövning eller annan åtgärd av nämnden, kan nämnden avvisa framställningen. Befogenhet härtill torde enligt va-utredningens mening föreligga utan särskilt stadgande i förslaget till VAL.



Statens va-nämnds ställning som prövningsinstans vid sidan av de ordinarie och med begränsad saklig behörighet gör det angeläget att frågan om nämndens behörighet att pröva dit hänskjutna och överlämnade mål ägnas särskild uppmärksamhet. För att undstryka detta har genom särskild bestämmelse utsagts, att nämnden innan den tar upp mål för avgörande skall ha funnit sig ej lagligen förhindrad att pröva målet. Nämndens övervägande skall bl. a. avse, att målet är ett va-mål och att det inte är föremål för prövning av annan instans.

I *andra stycket* av förslaget 22 § har tagits in en bestämmelse, som utgör en erinran om att enighet om att låta va-mål avgöras av statens va-nämnd kan åstadkommas redan i va-avtal genom klausul att framtida tvist rörande rättsförhållandet mellan parterna skall hänskjutas till va-nämnden för avgörande. En sådan klausul kan sägas vara en skiljeklausul av särskilt slag.

Lagrummet är så avfattat att klausul i va-avtal om va-måls hänskjutande till va-nämnden för att bli gällande skall vara grundad på en uttrycklig viljeförklaring av parterna. Detta betyder, att brukare som fått sina villkor bestämda enligt 15 § och som inte i efterhand uttryckligt eller genom konkludent handlande godkänt sådan klausul och övriga av huvudmannen för honom bestämda villkor, inte bör anses bunden av skiljeklausulen.

Huvudman kan föra in bestämmelse i sina allmänna bestämmelser att tvister, som nämnes i 20 § av den föreslagna VAL, skall prövas och avgöras av statens va-nämnd. Redan förekomsten av klausulen i de allmänna bestämmelserna får anses innefatta en förklaring från huvudmannens sida att han vill ha klausulen med i de enskilda va-av-

talen. — Tilltänkt brukare beröres formellt icke av klausul i huvudmans allmänna bestämmelser. Givetvis kan tilltänkt brukare med vederbörande huvudman avtala, att tvist dem emellan skall avgöras av statens va-nämnd. Och om huvudman intagit klausul om hänskjutande av tvist till statens va-nämnd i sina allmänna bestämmelser synes han icke böra motsätta sig önskemål av denna innebörd från tilltänkt brukare.

*Tredje stycket* avser fall då parterna i va-mål inte enats om att lämna avgörandet i målet till va-nämnd. Det innebär, att målet i så fall om det hänskjutes till nämnden kan tagas upp för medling. Som medlingsinstans kan nämnden kalla parterna till förlikningssammanträde samt meddela beslut med förslag till uppgörelse mellan parterna.

Mål kan tas upp av va-nämnden antingen på grund av att det hänskjutits dit av part eller genom att det överlämnats från allmän underrätt eller länsstyrelse. Har va-målet överlämnats från allmän underrätt eller länsstyrelse, så har underrätten eller länsstyrelsen redan inhämtat vilken ställning parterna tagit till frågan om behandling av målet hos va-nämnden. Överlämnande har med ledning därav skett antingen för avgörande eller för medling.

Hos statens va-nämnd kan parterna tänkas ändra inställning. Ändringen kan innebära att i mål som överlämnats för medling, enighet uppkommit om att parterna önskar va-nämndens avgörande i målet. I så fall torde nämnden böra underrätta den instans, som överlämnat målet. Därefter torde nämnden jämlikt 22 § första stycket kunna ta upp målet och meddela beslut däri.

Skulle av parter, som en gång godtagit att målet avgjordes av va-nämnden, någondera senare ändra mening, har statens va-nämnd att pröva om den

tidigare uppnådda enigheten fixerats på sådant sätt, att parten skall anses bunden. Har båda ändrat mening, torde nämnden finna sig förhindrad ta upp målet till avgörande. Frågan om nämnden i så fall skall medla beror på omständigheterna.

Va-utredningen har i lagtexten angivit vilka handlingsmöjligheter statens va-nämnd såsom medlingsinstans kan använda. Därmed har markerats, att det inte skall vara obligatoriskt för nämnden att fullfölja en medling, om detta skulle te sig meningslöst eller olämpligt. Nämnden skall alltså, om den finner anledning därtill, kunna fatta beslut att avstå från vidare medlingsförsök utan att ha kallat till förliknings-sammanträde och utan att ha ställt medlingsförslag.

### 23 §.

Denna paragraf ger vissa *grundläggande regler om förfarandet* hos statens va-nämnd.

Enligt *första stycket* av förslagets 23 § skall statens va-nämnd i mål, som den tagit upp, bereda parterna tillfälle att muntligen eller skriftligen utföra sin talan. Underlåter part utan giltig anledning att begagna sig av sådan möjlighet, kan nämnden besluta i målet på föreliggande utredning.

Lagrummet avser både mål, som nämnden skall avgöra, och sådant, vari nämnden fungerar som medlingsinstans.

Det skriftliga utförandet av talan torde i mål, som inlets genom framställning till nämnden, komma att ske genom kommunikation av sökandens framställning med andra parten. Nämnden kan sedermera bereda parterna tillfälle att växla ytterligare skrifter.

I mål som överlämnats från allmän underrätt eller länsstyrelse kan parter-

na redan ha utfört sin talan i skrift. Därigenom kan behov av skriftväxling hos nämnden ha minskat eller fallit bort.

Det muntliga utförandet av talan bör ske vid sammanträde för förhandling inför nämnden.

Enligt *andra stycket* bör nämnden vara verksam för att främja att va-mål blir allsidigt utrett. Nämnden skall således inte vara hänvisad enbart till den utredning, som parterna själva förebbringar. Den kan själv ombestyrta kompletterande utredning, om den finner anledning därtill. Särskilt om nämndens avgörande kan antagas få betydelse som prejudikat och alltså inverka på andra rättsförhållanden än parternas i det aktuella målet, kan det uppkomma anledning för sådan verksamhet från nämndens sida. Det torde ligga i sakens natur, att ställningen som medlingsinstans förutsätter självverksamhet och initiativ från nämndens sida, om medlingsuppgiften skall kunna fullgöras med utsikt till framgång.

Graden av självverksamhet kan varieras inom vida gränser. Minimum betecknas av bestämmelsen i första stycket, att mål kan avgöras på föreliggande utredning, om part underlåtit begagna möjlighet att utföra sin talan.

Självverksamhet från nämndens sida kan motiveras med det allmänna intresset att rättsförhållandena mellan huvudman samt brukare i praktiken gestaltas på det sätt, som va-lagstiftningen förutsätter. En rättsinstans, där klagande brukare var nödsakad att sörja för erforderlig utredning, skulle sannolikt ofta få ett ytterst ofullständigt underlag för sina avgöranden och därmed inte kunna tillgodose det angivna allmänna intresset.

Förfarandet vid va-nämnden skall inte ställa samma krav på insatser av

brukare som en domstolsprocess. Det skall dock kunna krävas att han bidrar med muntliga uppgifter och skriftliga handlingar, som han själv disponerar över. Motsvarande krav skall kunna ställas på huvudmannen. Det kan antagas, att huvudmannen i allmänhet har väsentligt bättre tillgång till material som behövs för utredningen än brukaren. Nämnden skall kunna skaffa utredning även från andra än parterna, om den finner det erforderligt.

I andra stycket av 23 § anges vissa åtgärder, som nämnden kan vidta för att befordra måls allsidiga utredning. Där säges, att nämnden kan anmoda part och annan i saken insatt person — varmed avses såväl vittne som sakkun- ning — att inställa sig för att höras i målet. Nämnden får emellertid inte stadga vite eller använda annat tvångs- medel och inte heller ta upp ed eller sanningsförsäkran.

Stadgandet har i viss mån som förebild ett motsvarande stadgande i 15 § lagen den 14 juni 1929 om skiljemän. Det skiljer sig emellertid från detta stadgande bl. a. på så sätt, att det inte innehåller bestämmelse, att förhör under ed eller sanningsförsäkran på begäran av part skall kunna äga rum inför domstol.

Va-nämnden bör enligt va-utredningens mening inte bli en så domstolsliknande institution, att den utrustas med befogenhet att själv hålla förhör under ed och sanningsförsäkran. Det skulle kunna binda dess arbetsformer och verksamhet i alltför hög grad. Den skulle kunna förlora egenskaper, som bör tillkomma den såsom institution av typen statlig nämnd. Bl. a. skulle förfarandet kunna bli mera tidskrävande. Förfarandet hos nämnden bör inte vara detsamma som förfarandet vid domstol. Va-nämndens förfarande bör avpassas efter vad va-målen i allmänhet kräver.

Då utredningen tillika avvisat tanken att i va-mål, som statens va-nämnd handlägger, låta förhör under ed eller sanningsförsäkran äga rum inför domstol, om part begär det, så har detta liknande motivering. Va-nämndens vanliga förfarande bör inte fördröjas och inte förändras genom att viss handläggning tas ifrån nämnden och förlägges till domstol. Det kan anmärkas, att vittnesförhör inför domstol i skiljemål torde förekomma utomordentligt sällan.

I vissa fall skall ersättning kunna utgå till part och annan, vars inställelse inför nämnden funnits påkallad. Bestämmelser därom finns i 11 § förslaget till instruktion för statens va-nämnd.

*Tredje stycket* av 23 § ger statens va-nämnd befogenhet att besluta *interimistiskt* i mål, som hänskjutits till va-nämnden för avgörande.

På begäran av part och efter att ha berett andra parten tillfälle att yttra sig kan statens va-nämnd förordna om vad som skall gälla för tiden intill dess slutligt beslut föreligger i målet. Förordnandet länder genast till efterrättelse men kan återkallas när som helst.

Interimistiskt beslut kan tänkas bli aktuellt t. ex. i fall, då huvudman som påtryckning stängt av vattentillförseln till brukare. Brukaren kan begära prövning av avstängningens rättsenlighet och därvid yrka att avstängningsåtgärden omedelbart och utan att slutligt beslut i målet avvaktas skall upphöra.

#### 24 §.

I 24 § av den föreslagna VAL ges en bestämmelse, som gör det möjligt för statens va-nämnd att tillerkänna part *ersättning av motparten* för kostnad i anledning av förfarande inför nämnden. Ersättning skall emellertid utgå endast om det finns särskilda skäl för detta.

Det vanliga förhållandet skall vara, att huvudman och brukare vänder sig till va-nämnden för att på ett enkelt och tillförlitligt sätt få uppkomna tvisterfrågor ur världen. Nämndens medverkan härtill avses bli lämnad mot en begränsad kostnad i form av stämpelavgift på nämndens beslut. Kostnader, som part lägger ned på målet, skall han som regel bära själv.

Va-utredningen har utgått från att brukaren, vilken får antagas i allmänhet vara den ekonomiskt svagare parten, sällan kommer att behöva lägga ned nämnvärda kostnader på ett va-mål. Aktiviteten från brukarens sida kan antagas i de flesta målen inskränka sig till en framställning med begäran om prövning av visst villkor i va-avtal, taxa eller allmänna bestämmelser eller av åtgärd, som huvudmannen vidtagit. Den närmare utredningen i målet torde vanligen komma att tillhandahållas av huvudmannen.

Emellertid är statens va-nämnd en prövningsinstans som kan ersätta allmän underrätt. Såsom framgår av motiveringen till 23 § i förslaget anser va-utredningen, att förfarandet inför va-nämnden skall vara ett annat än förfarandet inför domstol.

Frågor, som i och för sig är av domstolskaraktär, behandlas i 10 § av förslaget till VAL. De avser ersättning för anordningar, som införlivas med allmän va-anläggning eller som blir onyttiga genom tillkomsten av sådan anläggning. Handlägges mål som avser tillämpning av 10 § vid domstol, gäller enligt 32 § i förslaget till VAL en särskild, för expropriationsmål och liknande mål gängse regel om rättegångskostnaderna. Den regeln är förmånligare för den part, som är brukare, än de vanliga reglerna om kostnaderna i rättegång.

Frågor enligt 10 § kan någon gång

tänkas bli berörda i va-avtal och kan därmed också tänkas bli handlagda inför statens va-nämnd.

Om det blir så, kan det framstå som skäligt att brukaren inte skall komma i ett sämre läge i fråga om kostnader än om målet gått till domstol.

Paragrafen torde kunna vinna tillämpning även i andra fall, t. ex. då part av ena eller andra anledningen på förhand kunnat räkna med att få sina kostnader ersatta av motpart i den händelse målet handlagts vid domstol i stället för hos va-nämnden, då part genom allvarlig försummelse vållat motpart särskild kostnad (18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken) o. s. v.

#### 25 §.

I denna paragraf meddelas vissa bestämmelser rörande *statens va-nämnds beslut, varigenom mål avgöres*.

Paragrafens *första stycke* gäller *tidpunkt för besluts giltighet*.

Där föreskrives att beslut, varigenom va-mål avgöres, gäller från den dag, då beslutet meddelas, eller från senare dag, som nämnden fastställer. Om nämnden finner synnerlig anledning därtill kan den förordna att beslutet i visst hänseende skall avse förfluten tid, d. v. s. gälla retroaktivt.

En kommentar till dessa bestämmelser har lämnats i den allmänna motiveringen under kap. Prövningsinstanser. Här skall endast tilläggas, att nämnden enligt va-utredningens mening, skall kunna bestämma inte bara viss dag, då beslutet skall börja tillämpas, utan också — om det finns anledning därtill — viss dag, från och med vilken beslutet skall upphöra att tillämpas. Möjligheten till detta står enligt va-utredningens mening öppen för nämnden utan särskilt lagstadgande.

*Andra stycket* i paragrafen ger en specialbestämmelse om va-nämndens

beslut i vissa mål, nämligen sådana där yrkande framställts om ändring i avgift och annat villkor i va-avtal. Enligt lagrummet bör i sådana fall nämndens beslut, om det kan ske utan olägenhet, utformas så att det lämnas åt parterna att genom ändring i avtalet och åt huvudmannen att genom ändring i taxa eller allmänna bestämmelser åstadkomma rättelse.

Innehörden av lagrummet är, att va-nämnden bör undvika att meddela beslut, som ingriper i parternas avtalsfrihet. Sådant ingripande sker om nämnden sätter ett av nämnden avfattat villkor i stället för det, som enligt nämndens mening skall ändras.

Vad som rekommenderas i bestämmelsen är, att nämnden skall »kassera» det villkor, som underkänts, och genom sin motivering anvisa parterna hur »kasserat» villkor bör ändras för att bli godtagbart.

#### 26 §.

Den 26 och avslutande § i den föreslagna VAL:s avsnitt Nämnd innehåller bestämmelser om *rättskraften* hos beslut av va-nämnden och om *kostnaderna* för nämndens verksamhet. Den ger vidare Kungl. Maj:t befogenhet att utfärda närmare bestämmelser om nämndens verksamhet.

#### Ansvar

#### 27 §.

12 § gällande VAL innehåller bestämmelser om befogenhet för huvudman för allmän va-anläggning att utfärda föreskrifter om brukandet av anläggningen. Föreskrifterna skall underställas länsstyrelsens prövning.

Enligt 21 § gällande VAL kan länsstyrelsen i beslut om fastställande av föreskrifter stadga vite. Innehörden av ett sådant stadgande är, att brukare,

som överträder vad som åligger honom i rättsförhållandet med huvudman, kan drabbas av en form av straffrättsligt ansvar, d. v. s. av en offentligrättslig sanktion.

I den föreslagna nya VAL har det privaträttsliga inslaget i rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare betonats starkare än i den gällande. Ett uttryck för detta är, att den föreslagna VAL inte innehåller någon ansvarsbestämmelse, som riktar sig mot brukare. De nyss återgivna reglerna i gällande VAL har således ingen motsvarighet i förslaget.

Under rubriken Ansvar innehåller däremot förslaget i 27 § en straffsanktion till bestämmelserna i den föreslagna 12 § om installatörsrättigheter.

Enligt bestämmelsen i fråga skall den som i strid mot huvudmans beslut enligt 12 § utför installationsarbete utan att inneha installatörsrättigheter dömas till böter.

Vad som enligt förslaget skall gälla om installatörsrättigheter kan på olika sätt beröra brukare, även om sanktionsbestämmelsen inte är riktad mot dem. Brukare kan själv utföra installatörsarbete, som fordrar rättigheter, och på den grund ådra sig ansvar. Han kan för att utföra installationsarbeten anlita någon som saknar rättigheter. I så fall kan den anlitate straffas enligt 27 §. Däremot lär det knappast bli fråga om straff för medverkan från brukarens sida. Han kan emellertid genom att anlita installatör utan rättigheter ha brutit mot va-avtalet. Därav kan tänkas följa civilrättsliga konsekvenser för honom.

I hyresfastighet kan hyresgäst tänkas utföra installationsarbete i strid mot bestämmelserna om installatörsrättigheter eller anlita obehörig installatör. Sådant förfarande kan, förutom bötesstraff för hyresgästen eller installatören,

tänkas medföra att fastighetsägaren i egenskap av brukare blir ansvarig gentemot huvudmannen för att installationsarbete inom fastigheten utförts av obehörig person. Fastighetsägaren kan ha anledning gardera sig gentemot sådana förfaranden av hyresgäst genom klausul i hyreskontrakt.

#### *Särskilda bestämmelser*

Det avsnitt av den föreslagna VAL, som har överskriften Särskilda bestämmelser, omfattar 28—34 §§. Det innehåller bl. a. särskilda bestämmelser om auktoriserade allmänna va-anläggningar samt om länsstyrelses och domstols befattning med ärenden enligt VAL. Alla bestämmelserna har motsvarighet i gällande VAL.

#### 28 och 29 §§.

Dessa två paragrafer innehåller särskilda bestämmelser för auktoriserade allmänna va-anläggningar. De motsvarar 17 och 18 §§ i gällande VAL och överensstämmer till innehållet i allt väsentligt med dessa. Båda paragraferna har överarbetats i formellt avseende.

28 § föreskriver rätt för *kommun*, inom vilken auktoriserad allmän va-anläggning har verksamhetsområde, att utse *tillsynsman* för anläggningen. I 17 § gällande VAL betecknas funktionären i fråga tillsyningsman.

I 29 § tillägges länsstyrelsen rätt att utse *syssloman* för auktoriserad anläggning. Syssloman kan bara utses, om huvudmannen varit försumlig. Syssloman inträder i huvudmannens ställe. Han har rätt till arvode av huvudmannen.

#### 30 §.

Lagrummet innehåller bestämmelser, som avser *länsstyrelses befattning med ärenden enligt VAL*. Det motsvarar och överensstämmer i sak med 19 och 20 §§ gällande VAL.

Paragrafens *första stycke* avgör, vilken *länsstyrelse* som är behörig att ta upp ärende enligt VAL. Behörigheten tillkommer länsstyrelsen i det län, där anläggningen har eller skall ha sitt verksamhetsområde eller huvuddelen därav. — Länsstyrelses relationer till statens va-nämnd har behandlats i den allmänna motiveringen, kap. Prövningsinstanser och i specialmotiveringen till 21 §.

I *andra stycket* tillägges länsstyrelsen rätt att anlita sakkunnig i va-ärende och regleras den sakkunniges rätt till arvode. Med den föreslagna VAL torde ärenden, som föranleder behov av sakkunnig, bli sällsyntare än med gällande VAL.

#### 31 §.

I 31 § meddelas ytterligare bestämmelser, som har avseende på *länsstyrelsen* och dess befattning med va-ärenden. Paragrafen motsvaras i gällande VAL av 21 och 22 §§.

Paragrafens *första stycke* ger länsstyrelsen befogenhet ålägga kommun vid vite att enligt 3 § sörja för att allmän va-anläggning kommer till stand. Motsvarighet till detta finns i 21 § gällande VAL. Enligt förslaget till ny VAL kan länsstyrelsen också vid vite ålägga huvudman att enligt 4 § tredje stycket meddela länsstyrelsen vad han bestämt om anläggningens verksamhetsområde.

Två former av vitesålägganden enligt 21 § i gällande VAL har fallit bort, nämligen *dels* det som avser att ge sanktion åt föreskrifter enligt 12 § *dels* det som kan användas för att tvinga fram anslutning enligt 6 § gällande VAL.

*Andra stycket* i 3 § innehåller sedvanlig bestämmelse att talan mot länsstyrelses beslut enligt VAL föres hos Kungl. Maj:t genom besvär.

Enligt regeringsrättslagen 2 § 8:o) skall mål om beslut av länsstyrelsen på

grund av gällande VAL höra till regeringsrättens upptagande och avgörande.

Förvaltningsdomstolskommittén har i sitt betänkande Förvaltningsrättsskipning (SOU 1966: 70) förordat en fördelning av målen enligt VAL mellan Kungl. Maj:t i statsrådet samt administrativ domstol. Fördelningen torde, tillämpad på förslaget till ny VAL, innebära, att till administrativ domstol, d. v. s. med gällande ordning regeringsrätten, skall föras beslut av länsstyrelsen enligt 29 § (förordnande och entledigande av syssloman, arvode till syssloman) och beslut enligt 30 § andra stycket (arvode till sakkunnig), medan talan i administrativ ordning mot andra beslut skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Va-utredningen delar förvaltningsdomstolskommitténs uppfattning och föreslår en uppdelning av målen efter den angivna principen. Härför kräves ändring i regeringsrättslagen.

### 32 §.

Paragrafen innehåller en *forumregel* för tvister mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare, när sådant mål tas upp av domstol, samt en särskild regel om *rättegångskostnaderna* i vissa sådana mål. Paragrafen motsvarar 23 § i gällande VAL.

*Första stycket* innehåller forumregeln. Enligt denna skall tvist prövas av allmänna underrätten i den ort, där anläggningen har sitt verksamhetsområde eller huvuddelen därav.

Lagrummet skiljer sig i vissa hänseenden från sin motsvarighet i 23 § gällande VAL. I nämnda paragraf föreskrives, att allmän underrätt skall vara behörig att pröva tvist mellan huvudman för allmän va-anläggning samt brukare, där annat ej är föreskrivet.

I förslaget förutsättes allmän underrätt vara behörig, om saken rör tvist i anledning av rättsförhållande, som av-

ser brukandet av allmän va-anläggning. Emellertid har förslaget om inrättande av statens va-nämnd föranlett en inskränkning i allmän underrätts behörighet. Underrätt skall nämligen enligt lagrummet vara behörig, om saken icke hänskjutits eller överlämnats till statens va-nämnd för avgörande.

Paragrafens *andra stycke* innehåller beträffande mål om tillämpning av 10 § i den föreslagna VAL bestämmelser enligt vilka huvudmans skyldighet att svara för rättegångskostnader skall bedömas på samma sätt som den expropriandens motsvarande skyldighet i expropriationsmål.

Den ersättningskyldiga parten i mål om expropriation och andra former av tvångsinlösen har fått sin skyldighet att svara för den ersättningsberättigade partens rättegångskostnader inskränkt genom lagändringar under senare år. Ändringarna innebär i korthet, att expropriat och motsvarande part, som fullföljer talan till högre rätt, får räkna med att själv bära sina egna kostnader i den högre rätten, om han förlorar målet där.

Ändringar med den angivna innebörden har genomförts i VL år 1961 och i lagen om expropriation år 1966. Huvudmans skyldighet att svara för rättegångskostnader i mål enligt 10 § VAL torde böra regleras på motsvarande sätt.

Regeln i 23 § andra stycket gällande VAL utesluter inte ett längre gående ansvar. Därför har den ersatts.

### 33 §.

Genom denna paragraf har från gällande VAL till den föreslagna förts över gällande VAL:s bestämmelse om vad som i VAL kan förstås med *fastighet* och *ägare* av fastighet.

Paragrafen motsvarar till innehållet

24 § och 25 § första stycket gällande VAL.

25 § andra stycket gällande VAL innehåller en bestämmelse om ansvaret för avgiftsbetalning, när fastighet fått ny ägare. Bestämmelsen blir överflödigt, om det av va-utredningen föreslagna systemet med va-avtal genomföres. Den har därför ingen motsvarighet i den föreslagna VAL.

#### 34 §.

I denna paragraf föreskrives, att *municipalsamhälle är likställt med kommun*, om BL:s bestämmelser för stad äger tillämpning i municipalsamhället. Paragrafen överensstämmer till innehållet med 26 § gällande VAL.

Frågan om municipalsamhälle skulle ta befattning med va-frågor diskuterades, när gällande VAL genomfördes. Det förklarades då, att de skäl som åberopades mot sådan befattning kunde anföras till stöd för åsikten att municipalinstitutet som sådant skulle avskaffas. Spörsmålet därom kunde inte lösas i samband med VAL:s genomförande. Municipalsamhälle tillades möjlighet att fylla kommuns funktioner enligt VAL. Municipalsamhälle kan således vara huvudman för allmän va-anläggning.

Municipalinstitutet har inte avskaffats. Det torde inte finnas anledning att vid revisionen av VAL nu ta annan ståndpunkt till municipalsamhällets befattning med va-frågor än vid genomförandet av gällande VAL.

#### *Övergångsbestämmelser*

Va-utredningen föreslår, att den föreslagna nya VAL träder i kraft *den 1 januari 1970*.

Den nya VAL bör enligt va-utredningens mening i så stor utsträckning som möjligt genast vid ikraftträdandet vinna tillämpning på de redan existerande allmänna va-anläggningarna.

Vissa modifikationer behövs emellertid med hänsyn till att förslaget förutsätter att åtskilliga bestämmelser skall utfärdas med stöd av lagen. Huvudmän och myndigheter behöver rådrum för att fullgöra sin uppgift. Brukare och andra, som bestämmelserna berör, kan behöva en övergångstid för att anpassa sig till nya bestämmelser.

Övergångsbestämmelserna omfattar i förslaget 35—37 §§.

#### 35 §.

Denna paragraf innehåller det grundläggande stadgandet att den nya VAL träder i kraft och att den gällande upphävs från och med den 1 januari 1970.

#### 36 §.

Paragrafens 1 mom. föreskriver, att den nya VAL i princip skall lända till efterrättelse för va-anläggning, som är eller förklarats allmän enligt den f. n. gällande VAL. Föreskrifterna i det följande, som innehåller vissa begränsningar i denna princip, skall dock iakttagas.

2 mom. innebär att en *övergångsbestämmelse till gällande VAL* överföres till den föreslagna VAL.

Bestämmelsen avser kostnad, som lagts ned på allmän va-anläggning före den 1 juli 1955, då gällande VAL trädde i kraft. Beträffande huvudmans rätt att ta ut sådan kostnad av brukare genom avgift gäller begränsningar enligt övergångsbestämmelsen i fråga till gällande VAL och övergångsbestämmelse till lag den 3 juni 1955 om ändring i BL. Den senare lagen föranleddes av gällande VAL:s tillkomst.

Va-utredningen räknar inte med att huvudman kommer att aktualisera fråga om att ta ut avgift för kostnad, som avses med 1955 års övergångsbestämmelse. Det torde emellertid vara riktigast att inte upphäva bestämmelsen.



3 mom. avser övergångstid för *taxa och allmänna bestämmelser* enligt den föreslagna nya VAL och för va-avtal, som grundas på dessa handlingar.

Va-utredningen anser det oundgängligen nödvändigt, att nu tillämpade föreskrifter enligt 12 § gällande VAL, reglementen, taxor och liknande bestämmelser ersättes av bestämmelser, som är grundade på den föreslagna VAL och som stämmer överens med principerna där för rättsförhållandet mellan huvudman samt brukare. Bestämmelser som tillämpas nu kan enligt utredningens mening endast i begränsad omfattning och då ofta med formella och sakliga ändringar användas i taxa och allmänna bestämmelser enligt förslaget till VAL.

Huvudman bör alltså inom viss tid ha upprättat och antagit taxa och allmänna bestämmelser grundade på den föreslagna VAL. Övergångstiden bör ge utrymme för VAV att upprätta normalförslag och för huvudmännen att med ledning av normalförslag utarbeta taxa och allmänna bestämmelser.

Tiden för att upprätta taxa och allmänna bestämmelser föreslås bli två år. Taxa och allmänna bestämmelser skall således föreligga senast den 1 januari 1972.

Sedan taxa och allmänna bestämmelser antagits för äldre allmän va-anläggning, bör va-avtal träffas med brukarna på det sätt, den föreslagna VAL förutsätter. För att hinna detta behöver huvudmännen ytterligare tid. Hela övergångstiden för antagandet av taxa och allmänna bestämmelser jämte träffandet av va-avtal föreslås bli tre år. Tiden går alltså ut den 1 januari 1973.

Så länge övergången till taxa och allmänna bestämmelser samt träffandet av va-avtal inte ägt rum, måste äldre bestämmelser följas. Momentet innehåller en avslutande föreskrift, där detta ut säges. Föreskriften medger också att

äldre bestämmelser under övergångstiden ändras och att ändringarna verkställs enligt den äldre ordningen. Sådan ändring skall emellertid i fråga om annat än taxa få göras endast om ändringen är oundgängligen nödvändig.

4 mom. gäller *bestämmelser om installationer*. Åtskilliga sådana bestämmelser, inbegripet provningsbestämmelser för typgodkännanden, har utarbetats av VAV och tillämpas av huvudmännen för allmän va-anläggning. Andra bestämmelser har utfärdats av huvudmännen.

Statens planverk har redan börjat det arbete, som efterhand skall leda till att installationsbestämmelser kan utfärdas i den ordning, som sägs i 11 § förslaget till VAL. De bestämmelser, som utarbetats av VAV och huvudmän, torde i betydande utsträckning kunna användas i planverkets arbete.

Det är angeläget, att planverkets arbete utföres så snart som möjligt, så att den nya ordningen med i princip enhetliga bestämmelser för hela landet blir genomförd utan onödigt dröjsmål.

Med tanke på detta har va-utredningen föreslagit att bestämmelse, som huvudman med stöd av äldre författning utfärdat, skall tillämpas till dess planverket förordnar annat, dock längst till den 1 januari 1972. Innebörden är, att planverket skall kunna successivt utfärda installationsbestämmelser och i samband därmed upphäva motsvarande äldre bestämmelser. Det lär kunna förväntas, att planverket redan i samband med den föreslagna VAL:s ikraftträdande kan utfärda huvuddelen av de installationsbestämmelser, som behövs. Det bör under sådana förhållanden vara möjligt att avveckla det gällande systemet med lokala installationsbestämmelser inom den föreslagna tiden av två år.

Det stöd i författning, som åberopas för äldre bestämmelser om va-installationer, kan härröra från andra författ-

ningar än gällande VAL. Därför talas i momentet om »äldre författning».

Avvecklingen av gällande bestämmelser och utfärdandet av nya bör inte medföra, att äldre godkännanden av installationer upphör att gälla, annat än om det finns särskilda skäl till detta och behörig instans förordnat, att nytt godkännande enligt nya bestämmelser erfordras.

Skäl till förordnande, att nytt godkännande erfordras, kan vara t. ex. att vägande säkerhetssynpunkter föranlett skärpning av bestämmelserna och att skärpningen av hänsyn till säkerheten ansetts böra omfatta även befintliga installationer.

I 5 mom. slutligen ges övergångsbestämmelser i fråga om *installatörsrättigheter*.

Innebörden av lagrummet är att övergången till den nya ordningen med centralt utfärdade bestämmelser skall ske enligt ungefär samma mönster som i fråga om installationsbestämmelserna.

Vad huvudman med stöd av äldre författning förordnat om villkoren för förvärv och innehav av tillstånd att utföra installationsarbeten skall alltså tillämpas till dess myndighet, som bemyndigats bestämma om detta centralt, förordnat annat.

Bestämmelserna om installatörsrättigheter lämpar sig inte att utfärda successivt utan bör komma på en gång. Arbetet med att utfärda dessa bestämmelser torde utan svårighet kunna hinnas med inom en övergångstid av två år. Som slutdag för övergångstiden har därför satts den 1 januari 1972.

Installatörsrättigheter, som meddelats före dagen för nya VAL:s ikraftträdande, bör inte påverkas av nyordningen annat än om behörig instans förordnar annat. Bestämmelse om detta har medtagits.

Förordnande att meddelade installatörsrättigheter skall upphöra att gälla

kan inte ges utan särskilda skäl. Som sådant torde kunna anses t. ex. avsevärd skärpning av villkor, föranledd av säkerhetshänsyn.

### 37 §.

Denna avslutande paragraf har två mom. Båda innehåller övergångsbestämmelser rörande *förfarandet* i mål om vattenförsörjning och avlopp.

1 mom. avser mål och ärenden, i vilka talan väckts före nya lagens ikraftträdande. Beträffande sådan talan och den sak, talan rör, skall äldre lag tillämpas tills saken slutligen avgjorts.

Stadgandet torde väsentligen få betydelse i fråga om beslut rörande tvångsanslutning enligt 6 § gällande VAL. Sådana beslut fattas av länsstyrelsen och överklagas hos Kungl. Maj:t i regeringsrätten.

Motsvarande stadganden i 5 § av den föreslagna VAL skiljer sig från gällande VAL:s både till det sakliga innehållet och vad gäller handläggningen av tvister. I den föreslagna VAL talas inte om tvångsanslutning utan om skyldighet för huvudman att låta bruka va-anläggning och om skyldighet för brukare att genom avgift bidraga till kostnaderna för anläggningen. Tvister handläggs inte i administrativ ordning utan av domstol eller av statens va-nämnd.

Även i mål, på vilka äldre lag skall tillämpas enligt denna övergångsbestämmelse, kan statens va-nämnds yttrande inhämtas.

Vissa äldre mål skall såtillvida vara undantagna från vad som föreskrives i förevarande mom. att de skall kunna överlämnas till statens va-nämnd. Om detta stadgas i följande mom.

Enligt 2 mom. skall statens va-nämnd kunna ta upp vissa mål, på vilka äldre lag är tillämplig. Det rör sig om mål, som motsvarar va-mål enligt 20 § 2) och 3). Undantagna är mål enligt 20 § 1) d. v. s. mål, vari tvisten rör rätt att bru-

ka allmän va-anläggning och skyldighet att genom avgift bidra till kostnaderna för sådan anläggning. Mål av detta slag motsvaras i gällande VAL av mål om tvångsanslutning. Det har ansetts att skillnaden mellan mål enligt gällande VAL och deras motsvarighet enligt den föreslagna VAL i fråga om mål av denna typ är så stor att äldre lag bör gälla utan begränsning, när den är tillämplig enligt 1 mom.

I fråga om mål, som hör till de särskilt angivna grupperna, kan statens va-nämnd bli behörig både genom att mål överlämnas av länsstyrelse eller allmän underrätt eller genom att mål hänskjutes till nämnden av part.

Statens va-nämnds behörighet omfattar både äldre mål, som avses i 1 mom. och andra mål, vid vilkas prövning äldre lag skall tillämpas. Mål av den senare typen kan förekomma på grund av övergångsbestämmelserna i 36 §. Innebörden av denna är att äldre lag skall tillämpas beträffande de rättsförhållanden, som berörs men att ny lag skall tillämpas i fråga om den ordning, i vilken uppkommande tvister skall behandlas.

Förevarande mom. medför i fråga om mål av den senast angivna typen att de blir likställda med va-mål enligt 20 § av den föreslagna VAL, vilket är förutsättning för att de skall kunna tas upp av statens va-nämnd.

### **B. Förslaget till ändring i 8 kap. VL**

Ändringen, som avser 8 kap. 36 § VL, har utförligt kommenterats i den allmänna motiveringens kap. om Avloppsvatten från industri.

Va-utredningen vill här endast göra ett tillägg. Det gäller debiteringen av avgifter för vattenförsörjning och avlopp åt industriella inrättningar, som avses i den ändrade paragrafen.

Huvudmän, som förhandlar med industriell inrättning, om villkoren för att

låta industriföretagen bruka allmän va-anläggning, skall enligt uppgift vid förhandlingar enligt gällande 8 kap. 36 § VL ibland ha utgått från att företagens avgift skall uppgå till ett belopp, motsvarande vad det skulle kostat för företagaren att själv lösa sin va-fråga.

Enligt va-utredningens mening bör huvudman efter den nya va-lagstiftningens ikraftträdande inte använda denna utgångspunkt vid förhandling med industriföretagare, som är tilltänkt brukare.

Avgiften skall bestämmas enligt regeln i 14 § av förslaget till VAL. Enligt denna skall avgiften täcka nödvändiga kostnader. Avgiftsskyldigheten skall vidare fördelas mellan brukarna efter skälig och rättvis grund.

Förslagets regel bör enligt utredningens mening innebära, att industriföretagares avgift skall bestämmas efter ett grundpris, som i princip skall vara detsamma som för annan brukare eller, om de faktorer, som avgör grundpriset, inte är direkt jämförliga, så nära som möjligt motsvarar grundpriset.

Frågan om mängdrabatt skall förekomma eller icke står f. n. under debatt. Va-utredningen har icke anledning ta ställning till denna fråga i vidare mån än att om mängdrabatt skall förekomma så skall den tillämpas för alla brukare, som konsumerar sådana vattenmängder, att rabatt lämnas.

Till grundpriset bör läggas avgift som motsvarar högst hela självkostnaden för särskilda anordningar och åtgärder, som huvudmannen får bekosta för att tillgodose speciella krav från industriföretagarens sida.

Skulle industriföretaget inte vara kommunmedlem, kan till grundpriset dessutom läggas avgiftsbelopp, som skäligen kan anses motsvara vad kommunmedlem genom att betala skatt till kommunen erlägger till den allmänna va-anläggningen.

### C. Förslaget till ändring i *regeringsrättslagen*

Detta förslag har kommenterats i specialmotiveringen till 31 § andra stycket förslaget till ny VAL. Va-utredningen hänvisar till vad som sagts där.

### D. Förslaget till ändring i *byggnadsstadgan*

Ändringarna i BS, som avser stadgans 44 § 7 mom. och 64 § 2 mom., sammanhänger med den föreslagna va-lagstiftningens reglering av bestämmelserna om va-installationer. Ändringarna har utförligt motiverats i den allmänna motiveringen, kap. om Installationsbestämmelser. Va-utredningen hänvisar dit.

### E. Förslaget till *instruktion för statens va-nämnd*

Instruktionens innehåll kan sägas utgöra en komplettering till föreskrifterna om statens va-nämnd i förslaget till VAL. I lagförslaget återfinnes dessa föreskrifter under överskriften Nämnd i 19 — 26 §§.

Förslaget om en statens va-nämnd har kommenterats och motiverats på flera ställen i betänkandet, framför allt i den allmänna motiveringen i kap. Prövningsinstanser och i specialmotiveringen till de nyss nämnda paragraferna. Det återstår, att kommentera och motivera några av bestämmelserna i instruktionen.

#### 1 §.

Paragrafen innehåller, jämte en hänvisning till den föreslagna VAL, bestämmelse att Kungl. Maj:t förordnar ordförande, ersättare för honom, ledamöter och suppleanter i nämnden för viss tid, högst tre år.

Vidare föreskrives, att nämnden antager *sekreterare* och att den vid behov

kan anlita *experter*. Beträffande experterna kan anföras följande.

Enligt 23 § andra stycket i den föreslagna VAL skall statens va-nämnd vara verksam för att främja att va-mål blir allsidigt utrett. Nämnden skall inte vara hänvisad enbart till det material, som parterna tillhandahåller. Den skall själv kunna införskaffa utredning, genom part eller på annat sätt.

I allmänhet bör den expertis, som finns i nämnden, vara tillfyllest. Undantagsvis kan nämnden behöva biträde av särskilda experter.

Expert får inte säte och stämma i nämnden utan skall biträda denna. Biträdet torde böra lämnas genom skriftligt utlåtande över fråga, som föreläggs experten.

Kungl. Maj:t bestämmer enligt 13 § om ersättning åt experten.

#### 2 och 3 §§.

Statens va-nämnd skall ha sitt säte i Stockholm. I varje fall t. v. bör nämnden i fråga om lokal, biträde med skrivhjälp och liknande kunna anknytas till ett ämbetsverk. Som sådant föreslås statens planverk.

Sammanträden med nämnden skall som regel hållas i Stockholm. Va-mål torde endast undantagsvis vara sådana att det för utredningens skull blir nödvändigt hålla dem på den plats, där va-anläggningen finns.

Men ibland kan det vara lämpligt företa syn eller annan handläggning på platsen. En personlig kontakt med parterna på platsen torde ibland kunna framstå som önskvärd. Framför allt torde så kunna bli fallet, då nämnden skall fungera som medlingsinstans.

Nämnden skall därför kunna sammanträda på annan ort än i Stockholm.

Ofta torde det inte vara nödvändigt att handläggning på plats utom Stockholm äger rum genom sammanträde med hela nämnden. Förhandling kan

enligt 5 § hållas av ordföranden ensam. Sekreteraren torde i vissa fall kunna anlitas för syn och andra uppgifter på platsen.

Ansvaret för arbetets bedrivande och formerna därför, inbegripet i vad mån det skall ske på annan plats än där nämnden får sitt säte, skall vila på ordföranden. Det skall ankomma på honom att kalla till sammanträde med nämnden och därvid ange också var sammanträde skall hållas.

#### 4 §.

Paragrafen ger va-nämnden befogenhet att hos andra myndigheter påkalla upplysningar och biträde, som nämnden kan behöva för sin verksamhet.

Nämnden kan vända sig till myndighet med begäran om yttrande av eget initiativ eller efter begäran därom av part i va-mål.

Att inhämta upplysning, begära yttrande eller påkalla annat biträde från annan myndighet är i regel förberedande åtgärd, som statens va-nämnds ordförande kan vidta ensam.

#### 5 och 6 §§.

Ordföranden i statens va-nämnd avses få vidsträckta befogenheter. Han bör i princip ha möjlighet att vidtaga alla förberedande åtgärder i va-målen, så att dessa är färdiga för slutligt beslut, när de förelägges nämnden på sammanträde in pleno.

Till de åtgärder, som ordföranden skall kunna vidtaga ensam, hör att meddela interimistiskt beslut och att hålla förhandling med parterna, om detta skulle behövas för att förbereda mål eller för att meddela interimistiskt beslut. Va-utredningen har ansett, att ordförandens befogenhet att hålla förhandling skall omfatta varje förhandling som kan finnas erforderlig, utom förhandling, som hålles för att ligga till grund för slutligt ställningstagande och som

alltså kan sägas motsvara huvudförhandling i mål, som behandlas av domstol.

Givetvis skall ordföranden ha biträde av sekreteraren i sin verksamhet med att förbereda målen. Åtskilliga åtgärder kan utföras av sekreteraren ensam efter anvisningar av ordföranden eller nämnden.

Förhandlingen med parterna är ingen förutsättning för att va-mål skall kunna prövas av statens va-nämnd. Det övervägande antalet mål lär kunna avgöras på skriftligt material. Sådana mål bör vid sammanträde med fulltalig nämnd föredras för avgörande av sekreteraren.

Interimistiska beslut har ordföranden fått befogenhet att meddela ensam, därför att dessa beslut är av särskilt brådskande karaktär. Sådana ordförandebeslut skall anmälas på nästa sammanträde med fulltalig nämnd.

Ordföranden kan i olika sammanhang finna anledning hänskjuta frågor, som han i och för sig är befogad avgöra ensam, till nämnden in pleno. Särskilt kan så komma att ske, om frågan är av stor vikt eller om den är av principiell betydelse. Interimistiskt beslut får emellertid inte fördröjas på ett sätt, som kan innebära men för part. Om det kan sägas vara fara i dröjsmål, skall således hänskjutande icke äga rum. Genom anmälningsskyldigheten är sörjt för att fulltalig nämnd får kännedom om de interimistiska avgörandena.

#### 7 och 8 §§.

Dessa paragrafer innehåller bestämmelser om diarium, protokoll och expeditioner.

#### 9 och 10 §§.

Av dessa paragrafer innehåller 9 § regler om *jäv* och 10 § *omröstningsregler*.

I fråga om *jäv* skall vad rättegångs-

balken stadgar äga motsvarande tillämpning.

Statens va-nämnd skall tillämpa omröstningsregler, som avviker från rättegångsbalkens. Nämnden föreslås inte kunna fatta beslut, om inte majoritet — d. v. s. minst fyra röster — kan nås för viss mening. Kan denna majoritet inte vinnas, skall nämnden avge förklaring, att beslut inte kan meddelas. Beträffande de överväganden som lett till detta förslag hänvisas till den allmänna motiveringen, kap. Prövningsinstanser.

#### 11 §.

Statens va-nämnd skall vara verksam för att ordna allsidig utredning av va-mål. Men den skall inte ha möjlighet att använda tvångsmedel för att få tillfälle att höra part eller annan.

Ofta torde person, som nämnden önskar höra, i och för sig vara villig ställa sig till förfogande. En förutsättning för att han verkligen kommer torde då ofta vara, att han får ersättning för inställelsen. I varje fall gäller detta, om han inte själv har intresse av målets utgång och om inställelsen skulle medföra mera avsevärda kostnader.

För att va-nämndens skyldighet att vara verksam skall kunna fullgöras behöver nämnden därför kunna betala part och annan *reskostnader och traktamente*. Paragrafen innehåller stadganden om detta.

Vad va-nämnden betalar för resekostnader och traktamente kan ha karaktären av utlägg, som part normalt skulle vidkänts själv. Om utgången i målet och omständigheterna i övrigt blir sådana, att andra parten skall vidkännas kostnader för båda sidor, kan det finnas skäl räkna in vad va-nämnden betalat i dessa kostnader.

Fördenskull stadgas, att va-nämnden i beslut, varigenom den skiljer sig från mål, vari ersättning för resekostnad och

traktamente utgått av allmänna medel, skall bestämma, huruvida vad som utbetalats skall stanna på statsverket eller återgäldas av part.

#### 12 §.

En institution med riksomfattande verksamhet måste ha möjlighet att sammanträda och att arbeta på annat sätt också på annan ort än den, där den har sitt säte.

I 2 § stadgades om rätt för nämnden att sammanträda på annan ort. 12 § utgör ett komplement till denna paragraf genom att däri lämnas generell medgivande för nämndens ledamöter — vari inbegripes ordföranden och suppleanter — sekreterare och experter att företaga resor inom landet, när detta behövs för verksamheten.

#### 13 §.

Utgifter i nämndens löpande arbete, inbegripet ersättning för resor, kan nämnden själv besluta om.

Däremot föreslås, att Kungl. Maj:t skall bestämma ersättning åt nämndens ledamöter, sekreterare och särskilda experter. Föreskrift om detta har upptagits i 13 §.

#### 14 §.

Det har förefallit vara av intresse från olika synpunkter, att statens va-nämnds verksamhet årligen redovisas i en sammanfattande redogörelse.

Instruktionen för nämnden innehåller därför i den avslutande 14 § bestämmelse, att nämnden varje år före den 1 mars skall avge berättelse över sin verksamhet under föregående kalenderår. Berättelsen skall avges till kommunikationsdepartementet. Nämnden torde böra sortera under detta departement, bl. a. på grund av sin och va-frågornas anknytning till statens planverk.

## Särskilda yttranden

### 1. Särskilt yttrande av herr Petrelius

#### Installationsbestämmelserna

En av va-utredningens huvuduppgifter har varit att skapa enhetliga regler för huvudmännens samt brukarnas rättigheter och skyldigheter, så att olägenheterna av de nuvarande oklara bestämmelserna bringas ur världen. Va-utredningen föreslår, att rättsförhållandet mellan huvudman för allmän va-anläggning samt dess brukare, d. v. s. ägarna av till anläggningen anslutna fastigheter, skall etableras genom ett i huvudsak privaträttsligt avtal, va-avtal, mellan parterna. Va-avtal förutsättes grunda sig på två huvuddelar, nämligen allmänna bestämmelser och va-taxa. Båda dessa utformas av huvudmannen.

Huvudman har enligt nu gällande regler rätt att förbinda brukare att iakttaga av huvudmannen utfärdade installationsföreskrifter, av utredningen kallade installationsbestämmelser. Utredningen föreslår att dessa hittills i princip lokala bestämmelser i fortsättningen skall ersättas av enhetliga och för hela riket bindande installationsbestämmelser. Enligt utredningens förslag skall dessa utfärdas av statens planverk såsom byggnadsbestämmelser, d. v. s. med stöd av byggnadslagstiftningen och på samma sätt och med samma verkan som andra bestämmelser i denna lagstiftning eller utfärdade med stöd av densamma. En konsekvens av installations-

bestämmelsernas egenskap av byggnadsbestämmelser blir *för det första* att tillämpningen och kontrollen över efterlevnaden av dem skall ankomma på byggnadsnämnden på det lokala planet och centralt på planverket. *För det andra* blir installationsbestämmelserna gällande för all sådan bebyggelse, för vilken det erfordras byggnadslov, medan motsvarande föreskrifter för närvarande i praktiken endast gäller i den mån huvudman för allmän va-anläggning satt dylika föreskrifters iakttagande som villkor för anslutning till och brukande av anläggningen.

#### *Två kommunala organ med ansvar och kontrollbefogenheter*

Samtidigt som utredningen föreslår, att tillämpningen och kontrollen över efterlevnaden av installationsbestämmelserna skall ankomma på byggnadsnämnden, understryker utredningen med all rätt att va-verken i fortsättningen liksom hittills måste ha ansvar för va-uppgiften i dess helhet, d. v. s. från vattentäkten till brukningsstället och från brukningsstället till recipienten. Detta ansvar för helheten underströks av föredragande departementschefen i propositionen om VAL (prop. 1955: 121 s. 91). För att kunna ta detta ansvar måste va-verken följaktligen äga utöva kontroll icke endast över nyttjande och skötsel av installationerna utan även och i

första hand över hur de anordnas och utföres. Detta har va-utredningen jämväl beaktat och i olika sammanhang givit uttryck åt. I kap. 5 s. 133 anför utredningen:

»Emellertid måste hänsyn tas till huvudmannens ansvar för va-anläggningarnas funktion och därav följande intresse att installationsenheterna är så beskaffade och utförda, att anläggningens funktion icke äventyras. Detta intresse, som i varje fall till en del kan gå utöver eller vid sidan av de rent byggnadstekniska intressena, måste tillgodoses i installationsbestämmelserna även när dessa utfärdas av planmyndigheten.»

I samma kap. s. 135 skriver utredningen vidare:

»VAL bör ändras, så att därav framgår, att installationsbestämmelser utfärdas i den ordning, som gäller för byggnadsbestämmelser. Vid bestämmelsernas utformning och tillämpning bör huvudmännen medverka genom sin organisation, VAV.»

Beträffande den tänkta arbetsfördelningen mellan byggnadsnämnd och va-verk uttalar utredningen på s. 140:

»Byggnadsnämnderna och va-verken såsom lokala instanser skall enligt förslaget svara för övervakningen över efterlevnaden av installationsbestämmelserna.

Fördelningen av uppgifterna mellan de två lokala instanserna har tidigare i denna framställning preliminärt angivits så, att byggnadsnämnderna i princip skulle kunna svara för installationsenheternas beskaffenhet och installationernas utförande i samband med att byggnad uppföres eller ändras medan va-verken borde öva tillsyn över att installationerna sedermera brukas med nödig försiktighet. Samarbeta mellan byggnadsnämnd samt va-verk måste emellertid förekomma både vid nybyggnad och därefter. Byggnadsnämnden skall i detta som i andra liknande sammanhang ha uppgiften att vara samordnande organ.»

På s. 140 anföres vidare:

»Det är och blir med det nya systemet i fråga om installationsbestämmelser nödvändigt att va-expertis kopplas in på frågan om va-installation i nybyggnad kan godkännas. Det ter sig vidare nödvändigt att va-verket följer installationsarbetena i ny-

byggnader och övertygar sig om att de utföres på sådant sätt, att ledningssystemet kommer att fungera så att både va-verkets och brukarnas intressen blir tillgodosedda.»

Detta understryker utredningen ytterligare på s. 141:

»Eftersom den föreslagna VAL inte ändrar på huvudmannens ansvar, kommer medverkan från va-verkens sida i fråga om kontroll av va-installationer och godtagande av installationer vid nybyggnad att förbli väsentliga.»

Att byggnadsnämnd och huvudman för allmän va-anläggning var för sig och i princip oberoende av varandra skall ha ansvar för va-installationerna framhåller utredningen på s. 142:

»Va-utredningen anser, att byggnadsnämnderna bör ha och utöva de uppgifter som enligt BS ankommer på detta organ i samband med nybyggnad även såvitt gäller va-installationer. Samtidigt bör enligt va-utredningens mening garantier skapas för att byggnadsnämnden icke godkänner installation, som huvudmannen för allmän va-anläggning ej finner godtagbar.»

Utredningen föreslår att dessa garantier skall skapas genom ett tillägg till 64 § 2 mom. BS. Vid slutbesiktning av nybyggnad skall enligt utredningens förslag, s. 142:

»... företes bevis från huvudmannen, att ledningar för vatten och avlopp med tillbehör, som installerats inom byggnaden, undersökts på sätt huvudmannen för va-anläggningen bestämt och befunnits överensstämma med gällande bestämmelser.

Innebörden av stadgandet är, att huvudmannen kan bestämma att undersökningen skall ske genom va-verkets försorg och utföras av dess tjänstemän.»

### *Risk för dualism, dubbelarbete och kompetensvister*

Utredningens ståndpunkt att såväl byggnadsnämnden som va-verket skall var för sig ha ansvar för och därmed befoget och skyldighet att kontrollera va-installationer, måste befaras leda



till olämpliga och besvärande konsekvenser.

Va-utredningen förutsätter givetvis ett mer eller mindre intimt samarbete mellan byggnadsnämnd och va-verk och diskuterar såväl olika möjligheter att fördela arbetsuppgifterna dem emellan som formerna för det förutsatta samarbetet (s. 133—134 liksom också 140—142). Utredningen framhåller att fördelningen av uppgifter mellan byggnadsnämnd och va-verk skall kunna variera och att olika former för samarbetet är möjliga. Utredningen anför avslutningsvis härom (s. 143):

»Statens planverk torde i samråd med VAV böra utfärda anvisningar om byggnadsnämndernas uppgifter ifråga om tillämpningen av installationsbestämmelserna samt om samverkan med huvudman för allmän va-anläggning och de olika former i vilka denna kan ke. VAV bör på motsvarande sätt och i samråd med planverket ge huvudmännen för allmänna va-anläggningar anvisningar om deras uppgifter och om samverkan med byggnadsnämnderna.»

Erfarenheterna torde tyvärr ge vid handen att även om förhoppningarna om ett förtroendefullt samarbete i enkla och smidiga former mellan olika organ i flertalet fall går i uppfyllelse, så är dock olägenheterna i det mindre antalet fall, då så icke sker, stora och uppenbara. Redan själva principen med två parallella ansvarslinjer synes i sig kunna ge anledning till dualism, dubbelarbete och kompetensvister, som knappast står i överensstämmelse med statsmakternas strävanden att förenkla byggreglerna.

### *Personalfrågan*

Skall byggnadsnämnderna kunna ta något ansvar och utöva någon saklig kontroll över va-installationer och deras utförande, måste de givetvis förfoga över personal med utbildning och erfarenhet för uppgiften. Endast i två

fall, i Göteborg och Södertälje, förfogar byggnadsnämnden över dylik personal. Det är enligt uppgift i båda fallen fråga om befattningshavare som överflyttats från va-verket (motsvarande) till byggnadsnämnden i samband med kommunalt beslut att till den sistnämnda överföra uppgiften med installationskontrollen.

Ett mycket vägande skäl mot att installationskontrollen, helt eller delvis, skall åvila byggnadsnämnd är att denna kontroll och för densamma erforderlig personal, installationsinspektörer e. d., hos byggnadsnämnd i väsentlig utsträckning skulle »sväva i lufttomt rum» och sakna tillräcklig kontakt med den praktiska verkligheten. Installationsinspektören hos en byggnadsnämnd kommer att vara en i sitt arbete tämligen isolerad tjänsteman, som inte kan påräkna att inom byggnadsnämnden ha stöd av någon i installationsfrågor kompetent och erfaren överordnad. Rekrytering och praktisk fortbildning av installationsinspektörer hos byggnadsnämnd kan förväntas ge anledning till svårigheter, när man efter ett första skede inte längre kan överflytta utbildad inspektionspersonal från va-verk till byggnadsnämnd.

Inom byggnadsnämnderna torde befordringsmöjligheterna för installationsinspektörer bli mycket begränsade, medan de hos va-verken genomsnittligt sett måste vara betydligt större med hänsyn till verkens behov att besätta även högre tjänster med teknisk personal med utbildning och erfarenhet inom hela vattenförsörjnings- och avloppsområdet.

Bortsett från vad som under detta avsnitt anförts, framstår det som föga rationellt att ge två olika organ legalt ansvar för va-installationer. Det kan leda till att de med åberopande av sin därav härflytande befogenhet och skyl-

dighet att utöva kontroll och företa besiktningar båda begär teknisk personal för dessa uppgifter.

Att tillgodose en sådan i princip berättigad begäran, måste i flertalet fall ovillkorligen leda till överorganisation, dubbelarbete och merkostnader. — Den tänkbara lösningen att tjänsteman med uppgifter beträffande installationskontroll skulle ha sin anställning och tjänstgöring fördelad mellan va-verk och byggnadsnämnd har utredningen på goda grunder avvisat (s. 141—142).

### *Tillämpningssvårigheter*

Eftersom hittills samma organ, va-verket och dess huvudman, haft att utfärda och tillämpa såväl installationsföreskrifter som övriga bestämmelser (reglementen, instruktioner, föreskrifter för brukandet osv.) har några gränsdragningsproblem mellan de olika regelsamlingarna aldrig uppstått. När emellertid i fortsättningen installationsbestämmelserna skall fastställas centralt, medan allmänna bestämmelser i va-avtal och föreskrifter om brukandet skall ankomma på huvudmannen för va-verket, kommer behov av en skarp gränslinje dem emellan att föreligga, eftersom huvudmannen ensam äger att utforma och tillämpa de senare, medan han icke äger avvika från de förra.

Även centralt fastställda installationsbestämmelser kan emellertid aldrig bli så fullständiga och entydiga, att det vid deras tillämpning i praktiken inte kan uppstå tolknings- och tillämpningssvårigheter och behov av tilläggsregler, vilka svårigheter och behov måste lösas eller tillgodoses lokalt. Dessa hittills i huvudsak obefintliga men genom tillkomsten av centrala installationsbestämmelser ofrånkomliga svårigheter bör icke ytterligare förvärras genom att tolkning och tillämpning skall ankom-

ma på två i princip självständiga instanser, byggnadsnämnd och va-verk.

Det vore orealistiskt att påstå annat än att i vissa fall tolkning och tillämpning av installationsbestämmelserna kan ge upphov till delade meningar mellan byggherren och den kontrollerande myndigheten. Om kontroll- och tillämpningsfunktionerna skall ankomma på två olika, av varandra i princip oberoende organ, ligger det nära till hands att byggherren eller hans företrädare i tolkningstvister söker stöd hos det organ som möjligen kan förmodas dela hans uppfattning eller att han i varje fall prövar om sådant stöd kan utverkas hos något av dem. Kommer därvid de båda organen till olika uppfattning, synes en uppenbar grogrund föreligga för bedömnings- och kompetenskonflikter. Inte minst när det gäller lokala dispenser för att pröva eller tillämpa nya eller ändrade konstruktioner, utföranden och installationsenheter bör riskerna för dylika tvister observeras.

### *Byggnadsnämnd och va-verk har delvis skilda intressen att bevaka*

En följdriktig konsekvens av att installationsbestämmelserna utfärdas som byggnadsbestämmelser är, att byggnadsnämnden blir skyldig kontrollera, att installationsbestämmelserna iakttas vid nybyggnad och därmed vid sådan ändring, om- och tillbyggnad som enligt BS är att jämställa med nybyggnad. Byggnadsnämndens befattning med va-installationer och installationskontroll kommer alltså regelmässigt att inskränka sig till nybyggnadstillfället och sådana om- och tillbyggnader som kräver byggnadslov. Att märka är att, såsom utredningen jämväl framhållit (s. 143), även större ändringar av va-installation eller helt ny installation i befintlig byggnad icke fordrar byggnadslov, vil-

ket framgår av 75 § BS och ett betydande antal därtill hörande rättsfall (se Bexelius m. fl.: Byggnadslagstiftningen, 3:e upplagan s. 486—91).

Medan alltså byggnadsnämndens intresse av va-installationen i en byggnad i hög grad har engångskaraktär, råder däremot mellan va-verket och dess brukare ett bestående leverans- och avtalsförhållande, som gör att va-verket i en betydligt större utsträckning än byggnadsnämnden har anledning att intressera sig för och befatta sig med installationen i en byggnad. Icke minst gäller detta ändringar av installationer och inkopplingar av tillbehör, för vilka bestämmelser icke rimligen borde fotas på BS, då tillbehören icke utgör del av byggnad och således ej heller räknas som fast egendom, såsom exempelvis till installationen kopplade men icke inbyggda disk- och tvättmaskiner m. m.

Utredningen framhåller visserligen — såsom framgår av tidigare citat från s. 133 — att va-verkens intressen kan gå utöver eller vid sidan av de byggnadstekniska intressena. Men detta finner utredningen böra föranleda, att även dessa vidgade intressen skall, där så är påkallat, regleras i installationsbestämmelser, utfärdade av planverket såsom byggnadsbestämmelser. För ändamålet föreslås, att 44 § 7 mom. BS utvidgas att omfatta icke endast »ledningar för gas, elektrisk ström, vatten och avlopp» utan också »tillbehör till sådana ledningar» (s. 136), alltså även tillbehör till gas- och elledningar. I konsekvens härmed borde följaktligen även befogenheterna att utfärda bestämmelser beträffande gas- och elapparater utövas av planverket.

Samtidigt som planverket ges befogenhet att utfärda installationsbestämmelser även för tillbehör, förutsätter utredningen emellertid, att planverket

icke skall utnyttja denna befogenhet (s. 136—137) på gas- och elområdet. På va-området vill utredningen däremot att planverket i varje fall skall fastställa dylika bestämmelser såsom installationsbestämmelser och därmed som byggnadsbestämmelser.

Utredningen föreslår alltså att byggnadsbestämmelserna — varav installationsbestämmelserna enligt utredningen skall utgöra en integrerande del — skall omfatta även sådant som icke alls ingår i eller tillhör byggnad. Behovet av bestämmelser för lösa tillbehör är icke till någon del byggnadstekniskt betingat. Det hänför sig uteslutande till behovet att reglera driften och brukandet av va-anläggningen och installationerna så, att hygieniska risker eller andra olägenheter icke uppkommer för huvudmannen eller brukarna. *Att tillgodose detta behov inom byggnadslagstiftningens ram, synes varken konsekvent eller ändamålsenligt. Detta gäller i lika hög grad va-området som gas- och elområdena.*

Ytterligare ett påpekande må göras. Va-utredningen har varit inne på tanken att införa utvidgad anmälningsskyldighet (skyldighet närmast jämförlig med skyldighet att söka byggnadslov) för större ändring och utvidgning av va-installation (s. 143). Utredningen har emellertid avstått härifrån med hänsyn till ovan åberopad bestämmelse i 75 § andra stycket BS och, underförstått, till att en sådan utvidgning skulle stå i strid med strävandena till förenkling och liberalisering av byggnadslagstiftningen.

Samtidigt har utredningen i stället ansett det möjligt att så att säga bakvägen införa en sådan, låt vara begränsad, anmälningsskyldighet till byggnadsnämnden via va-verken, installatörerna, va-avtalen eller installationsbestämmelserna (s. 143).

*Vissa andra konsekvenser av utredningens förslag*

Genom att enligt utredningens förslag installationsbestämmelserna utfärdas som byggnadsbestämmelser, blir de automatiskt gällande ej endast för installationer som anslutes till kommunala och andra allmänna va-anläggningar utan även på alla andra byggnader som regleras av BS. Härmed följer också i princip skyldighet för byggnadsnämnd att tillse att bestämmelserna iakttages beträffande installationer i sådan byggnad. Va-utredningen uttalar härom (s. 143), att VAL icke är tillämplig på va-installation som ej är förbunden med allmän va-anläggning. »Däremot torde BS och vad där stadgas om ledningar och tillbehör gälla även för sådan byggnad.»

Eftersom va-utredningen föreslår ändringar icke endast i VAL utan även i BS, synes det emellertid vara en brist, att utredningen icke i vidare mån berört konsekvenserna av de föreslagna ändringarna i BS för installationer i annan bebyggelse än sådan på vilken VAL är tillämplig.

En fråga som utredningen således förbigått är huruvida behov av installationsbestämmelser föreligger för annan bebyggelse, t. ex. småhus med egna va-anordningar, vilka i princip regleras av VL och HvS och än mera huruvida behov föreligger av att installationsbestämmelsernas efterlevnad i dylika fall kontrolleras av byggnadsnämnden. Det kan starkt ifrågasättas om det inte i dylika fall räcker med den kontroll som redan åvilar hälsovårdsnämnden. Utan att ett påtagligt behov föreligger synes det opåkallat att utsträcka regleringen till hittills i detta avseende oreglerad bebyggelse. Om så är påkallat beträffande viss sådan bebyggelse, t. ex. turisthotell utanför planområde, torde detta

kunna ske med stöd av HvS och de mera allmänt hållna bestämmelserna i BS, utan att installationsbestämmelserna därför behöver bli gällande för all bebyggelse.

Huvudman för allmän va-anläggning skall med stöd av VAL kunna påfordra, att installationsarbeten inom anläggningens verksamhetsområde endast får utföras av den som fått installatörsrättigheter av huvudmannen. Systemet med sådan auktorisation har utredningen på goda grunder funnit vara så betydelsefullt för att huvudmannen skall kunna ta sitt ansvar för va-anläggningens funktion som helhet (s. 153 och 154), att invändningar ur näringsfrihets- och andra synpunkter fått vika.

Medan huvudman för allmän va-anläggning sålunda skall förfoga över det viktiga instrument för att säkerställa ett tillfredsställande utförande av installationerna inom sitt verksamhetsområde, som systemet med installationsrättigheter innebär, får inte byggnadsnämnden motsvarande möjlighet, när det gäller installation utanför allmän anläggnings verksamhetsområde liksom ej heller inom verksamhetsområdet för sådan anläggning, vars huvudman av något skäl underlåter att begagna sig av befogenheten att kräva installatörsrättigheter. Detta är ytterligare en inkonsekvent följd av utredningens förslag att va-installationer skall kontrolleras såväl av huvudmannen som byggnadsnämnden, med stöd såväl av VAL som BS.

**Alternativ**

I det föregående berörda svårigheter och mindre tillfredsställande konsekvenser, vartill utredningens förslag måste leda, har nästan helt sin grund däri, att utredningen föreslår att instal-

lationsbestämmelserna skall utfärdas som byggnadsbestämmelser.

Full enighet får anses råda därom, att installationsbestämmelserna bör vara enhetliga för hela riket och bindande för de lokala myndigheterna i så måtto, att de inte utan särskilda skäl får skärpas eller vid tolkning och tillämpning jämkas så att ett enhetligt och rationellt utförande av installationer försvåras. Men att detta primära mål endast och ovillkorligen måste uppnås genom att installationsbestämmelserna fastställas som byggnadsbestämmelser, är en uppfattning som jag inte kan dela med hänsyn till de uppenbara risker för dualism, dubbelarbete, överorganisation, merkostnader och kompetens tvister, som fastställande av installationsbestämmelser såsom byggnadsbestämmelser kan förutses innebära.

Va-utredningen åberopar, att Näringslivets byggnadsutredning år 1964 framfört krav att planmyndigheten skall utfärda installationsbestämmelser (s. 128). Men det är väl föga sannolikt att denna utredning hade påyrkat att installationsbestämmelserna skulle utfärdas med stöd av BS om utredningen beaktat de ogynnsamma konsekvenser av installationsbestämmelserna som byggnadsbestämmelser för vilka redogjorts i det föregående.

Byggbestämelseutredningen angav själv (s. 10 i dess stencilerade utredning, mars 1964) att byggnadsstyrelsens, numera planverkets, avsedda befattning med installationsbestämmelserna endast avsåg att säkerställa

»att installationsföreskrifterna blir enhetliga och bindande för de kommunala verken, och

att föreskrifterna beträffande installationerna avvägs med hänsyn till sina konsekvenser för byggnaden som helhet.»

Utredningen framhöll vidare att generellt giltiga installationsbestämmelser

inte behövde innebära att inte »kontrollen över installationsföreskrifternas efterlevnad liksom nu i allmänhet handhas av resp. lokala verk.»

Centralt fastställda, enhetliga och bindande installationsbestämmelser är angelägna. Det är också angeläget att de utformas med vederbörlig hänsyn till de intressen och synpunkter av olika slag som bör få göra sig gällande: va- och vvs-tekniska, ekonomiska, hygieniska, byggnadstekniska, fabrikationstekniska, standardiseringsmässiga och sammanhängande med bostadsstandard och »trevnad och bekvämlighet» etc. Men installationsbestämmelser som tillgodoser dessa krav kan förvisso tillkomma i annan ordning än som byggnadsbestämmelser med härför erforderliga ändringar i BS och med därav härflytande olägenheter och komplikationer.

Att allt som ingår eller kan anbringas i en byggnad skall regleras genom bestämmelser utfärdade med stöd av BS synes vara en »enhetstanke» som många av dess förespråkare och däribland va-utredningen vill driva utöver den gräns där fördelarna av en koncentration till byggnadslagstiftningen och byggnadsnämnderna ej längre överstiger därvid uppkommande nackdelar.

Det må erinras att i sitt betänkande om förenklad byggnadslagstiftning (SOU 1957: 21) 1951 års byggnadsutredning anförde att tanken att skapa en sådan ordning att frågor angående planläggning och byggande i varje särskild instans handlägges av blott en myndighet icke är genomförbar (s. 148).

Utredningen framhöll också att byggnadsnämnd icke rimligen kunde befatta sig med frågor om anslutning av byggnad till ledningar för vatten och avlopp, elström, gas och telefon utan att det var den byggandes sak att direkt hos de berörda ledningsverken förskaffa sig kännedom om anslutningsmöjligheterna

och villkoren härför samt att träffa erforderliga avtal (s. 165).

Byggnadsutredningen uttalade visserligen att bestämmelser om byggnaders *yttre och inre utförande* såvitt möjligt borde överföras till byggnadslagstiftningen (s. 125). Men det kan starkt ifrågasättas om vare sig byggnadsutredningen eller statsmakterna avsett att gå så långt som va-utredningen, när den föreslår sådan ändring av 44 § 7 mom. BS att *även tillbehör* till ledningar för gas, elektrisk ström, vatten och avlopp skall ur säkerhetssynpunkt (med avseende på brandfara, risk för olycksfall eller sanitär olägenhet) formellt kunna regleras genom byggnadsbestämmelser. Och att därvid byggnadsbestämmelser skulle reglera sådana lösa tillbehör, inventarier och apparater, som icke utgör del av byggnad, synes mig innebära en helt omotiverad utvidgning av byggnadslagstiftningen och en onödigt ändring av vedertagen terminologi, gränsdragning och praxis på berörda områden.

#### *Användbara förebilder*

Det finns ett flertal exempel på att bestämmelser avseende i byggnad ingående element eller anordningar tillkommer och utfärdas i annan ordning än genom byggnadsstyrelsen-planverket.

Två av dessa avser de statliga bestämmelserna för byggnadsverk av betong och motsvarande under omarbetning varande stålbyggnadsbestämmelser. Båda dessa regelsamlingar utarbetades och reviderades tidigare av arbetsgrupper med benämningen »betongdelegerade» och »de tekniska ämbetsverkens järndelegerade av år 1939». Dessa delegerade var jämlikt Kungl. Maj:ts uppdrag sammansatta av delegater utsedda av de tekniska ämbetsverken. Av arbetsgrupperna utarbetade bestämmelser antogs — efter remissförfarande — av de

berörda ämbetsverken och trycktes därefter i serien Statens Offentliga Utredningar. Betongdelegerade ersattes senare av statens betongkommitté, i vilken ingår ej blott representanter för de aktuella tekniska ämbetsverken utan även för berörda tekniska organisationer och de tekniska högskolorna. Kungl. Maj:t utser ordförande för tre år i taget. De av betongkommittén utarbetade bestämmelserna har fastställts av de berörda statliga ämbetsverken att gälla för byggnadsarbeten som utföres under deras tillsyn. De har publicerats, icke i SOU utan i en av betongkommittén utgiven publikationsserie.

Ett annat exempel är samarbetsnämnden för eldstadsfrågor, SE. I denna ingår representanter för planverket, kommerskollegium, arbetarskyddsstyrelsen och statens brandinspektion samt dessutom representanter för vissa organisationer m. fl. Sedan SE enats om ett förslag till bestämmelser, provningsförfarande e. d., fastställs eller godkänns detta av de fyra berörda myndigheterna. Förfarandet är således praktiskt taget identiskt med det som tillämpas beträffande betong- och järnbestämmelserna.

Ett fjärde exempel är SEMKO:s nämnd om 15 ledamöter, vilken leder SEMKO:s tekniska verksamhet. SEMKO upprättar förslag till provningsbestämmelser som, sedan de underkastats kritik genom remissförfarande, överlämnas till kommerskollegium för fastställelse.

#### *Förslag*

Förslaget till VAL 11 § andra stycket bör ändras så, att däri stadgas — i likhet med vad som föreslås i 12 § andra stycket beträffande villkor och förvärv av installatörsrättigheter — att installationsbestämmelser utfärdas av den som Kungl. Maj:t bemyndigar.

Utarbetande, revision och tillämp-

ning av bestämmelserna kan med stöd av dylikt bemyndigande uppdragas åt en *va-installationsnämnd*, vars förslag efter remissbehandling överlämnas till planverket för fastställelse eller eventuellt fastställas av nämnden själv efter bemyndigande av Kungl. Maj:t.

Va-installationsnämnden bör lämpligen bestå av representanter för planverket, medicinalstyrelsen och/eller folkhälsoinstitutet, eventuellt naturvårdsverket (vattenvårdsbyrån), arbetarskyddsstyrelsen och möjligen också konsumentinstitutet, berörda institutioner vid de tekniska högskolorna, förslagsvis tre eller fyra representanter för kommunerna och deras va-verk samt VAV och vidare representanter för VVS-tekniska föreningen och rörelningsfirmornas riksorganisationer samt eventuellt ytterligare några representanter för byggnads- och VVS-industrin. Nämnden bleve i likhet med SEMKO:s nämnd ganska stor, men kunde arbeta med utskott för olika delar av sitt verksamhetsområde såsom sker inom samarbetsnämnden för eldstadsfrågor, SE. — Va-installationsnämnden kan ha lämplig anknytning till planverkets tekniska råd.

En av fördelarna med att låta installationsbestämmelserna handhas av en sådan nämnd skulle vara, att övriga av frågan intresserade parter finge en med planverket och varandra jämbördig ställning. Vidare skulle nämnden kunna med fullt fog ägna sig även åt bestämmelser för sådant, som icke rimligen kan regleras av BS, nämligen för sådana anordningar som icke utgör del av byggnad och således ej heller räknas som fast egendom såsom exempelvis till installationen anknutna men icke inbyggda disk- och tvättmaskiner m. m. Installationsbestämmelserna skulle utfärdas enbart med stöd av VAL och i

första hand endast gälla installationer anknutna till allmän va-anläggning. I den mån bestämmelserna befinnes böra tillämpas även på andra installationer, torde detta kunna ske med stöd av gällande bestämmelser i 44 § 7 mom. BS och i HvS.

#### *Kontrollen över efterlevnaden av installationsbestämmelserna*

Denna kontroll bör lokalt naturligen ankomma på va-verken med hänsyn till att installationsbestämmelserna utfärdas med stöd enbart av VAL och i första hand avses att gälla installationer inom allmän va-anläggnings verksamhetsområde. Med hänsyn till varierande praxis inom kommunerna bör det emellertid liksom hittills stå kommunal huvudman fritt att bestämma om och hur kontrolluppgifterna skall fördelas på de två organ som förutom va-verket (eller vatten- och avloppsverken, där de är åtskilda) kan komma ifråga, nämligen hälsovårds- och byggnadsnämnderna. Alldeles övervägande skäl talar emellertid för att kontrolluppgiften anförtros va-verket, som har det obetingat största intresset och därjämte ett kontinuerligt sådant, av att installationerna utföres, vidmakthålles och brukas på ett ändamålsenligt sätt och att vid alla ändringar av en installation gällande bestämmelser iakttages. Va-verket står därjämte ej endast i ett fortlöpande avtalsförhållande till en ansluten fastighetsägare utan torde även i allmänhet, i motsats till byggnadsnämnden, förfoga över för uppgiften lämplig personal. Slutligen bör framhållas att även om kontrolluppgiften beträffande va-installationerna anförtros byggnadsnämnden, den byggande ändock alltid i första hand måste kontakta va-verket för erhållande av uppgifter om möjliga ser-

visanslutningar, servisdimensioner, mätarstorlek, tryckförhållanden m. m.

I den mån installationsbestämmelserna befinnes helt eller delvis böra tillämpas på annan bebyggelse än sådan som är ansluten till allmän va-anläggning, får det ankomma på byggnadsnämnd och hälsovårdsnämnd att med stöd av BS och HvS utöva erforderlig kontroll med anlitande av behövlig expertis, i flertalet fall lämpligen kommunens va-verk.

Att byggnadsnämnd liksom hittills skall äga tillämpa och kontrollera efterlevnaden av alla bestämmelser av byggnadsteknisk art, som berör va-installationer, är självfallet och påpekas endast för fullständighetens skull.

#### *Typgodkännande*

Typprovning och typgodkännande bör kunna handhas av VAV:s provningsnämnd efter i huvudsak samma riktlinjer och i samma former som hittills. Provningsbestämmelser — i den mån sådana inte redan finns intagna i svensk standard eller andra bestämmelser — bör efter förslag av provningsnämnden och vederbörlig remissbehandling fastställas av va-installationsnämnden. Provningsnämndens sammansättning och finansieringen av dess verksamhet bör omprövas. Provningsnämndens beslut skall kunna överklagas till va-installationsnämnden.

En angelägen uppgift är att utvidga eller komplettera provningsverksamheten att även avse stickprovsmässig efterkontroll av att saluförd vara eller apparat överensstämmer med typgranskat exemplar. Under provningsnämnden eller genom ett särskilt organ under va-installationsnämnden bör organiseras kontroll av prefabricerade installationer och installationsenheter, som icke

alls eller icke lämpligen kan i tillräcklig omfattning kontrolleras på byggnadsplatsen.

#### **Slutord**

Va-utredningens förslag att installationsbestämmelser för vatten och avlopp skall utfärdas som byggnadsbestämmelser och att såväl va-verk som byggnadsnämnd skall ha ansvar för och befogenhet att kontrollera deras efterlevnad, innebär ett flertal allvarliga olägenheter i form av risker för dualism, dubbelarbete, överorganisation, merkostnader och kompetenstvister. Det kan vidare medföra att det oundvikliga gränsdragningsproblemet mellan de centrala installationsbestämmelserna å ena sidan och huvudmannens allmänna bestämmelser i va-avtal och med stöd därav utfärdade föreskrifter om anläggningens brukande m. m. å den andra sidan onödigtvis kompliceras av att installationsbestämmelserna lokalt skall tolkas och tillämpas av både byggnadsnämnd och va-verk. Förslaget innebär dessutom en i sak anmärkningsvärd utvidgning av byggnadsbestämmelserna att i princip omfatta ej endast ledningar utan även tillbehör till ledningar för gas, elektrisk ström, vatten och avlopp, tillbehör som i många fall icke utgör del av byggnad.

De olägenheter och inkonsekvenser, som förslaget kan befaras medföra, kan knappast motiveras av den ändock realiserbara tanken att reglera allt, som ingår eller kan anbringas i en byggnad, genom byggnadsbestämmelser att utfärdas och tillämpas av statens planverk och byggnadsnämnderna.

Det angelägna är enhetliga och bindande installationsbestämmelser, icke en ur begränsade, formella synpunkter önskad men sakligt omotiverad överfö-



ring, helt eller delvis, av installations- ärenden och installationskontroll från va-verk till byggnadsnämnd, en överföring som i stor utsträckning måste innebära dubbelföring och merarbete. Sådana enhetliga och bindande installationsbestämmelser bör, enbart med stöd av VAL, kunna utarbetas och revideras av en lämpligt sammansatt va-installationsnämnd och fastställas av denna eller av planverket. De blir genom att utfärdas enbart med stöd av VAL icke generellt giltiga för installationer, som ej är anslutna till allmän va-anläggning, men de kan med stöd av förefintliga bestämmelser i BS eller HvS i den mån så är påkallat göras gällande även beträffande sådana installationer.

## 2. Särskilt yttrande av herr Westman

Enligt va-utredningen skall rättsförhållandet mellan huvudman och brukare gestaltas enligt i huvudsak privaträttsliga riktlinjer. Endast där det befunnits nödvändigt för att tillgodose vissa väsentliga allmänna intressen har offentligrättslig reglering bibehållits t. ex. ifråga om installationers beskaffenhet och installatörers behörighet. Härigenom har rättsförhållandet mellan huvudman och brukare kommit att regleras nära nog helt överensstämmande med vad som gäller i fråga om kommunala el-, gas- och värmeverk samt deras avnämare.

I va-utredningen lämnas en enligt min mening korrekt redogörelse för avgiftsättningen inom kommunala verk av sistnämnd typ. Sålunda konstateras att måttliga överskott från dessa förekommer i trots av självkostnadsprincipen, att värdet av anläggningstillgångarna hos verken anses utgöra kapital, som verken i förhållande till stadskassan har att förränta, samt att någon ränteåter-

bäring från stadskassan avseende de överskott som reinvesterats i verkens anläggningar ej brukar ske utan att tvärtom dessa investeringar liksom andra anses böra berättiga stadskassan till ränta.

Va-utredningen finner att dessa principer ej bör tillämpas på va-verken. Om reinvestering sker av överskott, skall sålunda va-verken vara berättigade till dessa medel utan ränta och dessutom erhålla ränta av medlen under den tid stadskassan utnyttjat dem.

Ett helt annat redovisningssystem än det som tillämpas för andra kommunala affärsverk skulle sålunda gälla för va-verken, trots att man i övrigt sökt gestalta de rättsliga formerna så likartade som möjligt. Grunden härtill skulle vara att va-verken till skillnad från de andra verken har möjlighet att tvångsvis etablera rättsförhållande till sina avnämare.

Jag kan icke finna att detta utgör tillräckligt skäl för att ge självkostnadsprincipen ifråga om va-verk ett helt annat innehåll än då det gäller elverk m. m. Om självkostnaden anses tillräckligt beaktad genom det system som nu tillämpas ifråga om sistnämnda verk skulle den också bli det ifråga om förstnämnda verk, därest principen likformigt tillämpades. Ty rätten att tvångsvis anskaffa brukare till va-verk torde så sällan aktualiseras att den kan negligeras i sammanhanget. Det är i vart fall icke tänkbart, att kommunerna såsom huvudmän för va-verk skulle vilja utnyttja tvånget för att förskaffa sig vinst. Intresset för fastighetsägare av va-försörjning torde vidare icke vara mindre än intresset av elförsörjning. I realiteten är fastighetsägarnas möjligheter till alternativ behovstäckning ofta mera inskränkta ifråga om energileveranser än då det gäller deras möjlighet att få va-frågan löst.

Möjligheten att tvångsvis inlemma fastighetsägare i va-kollektivet är alltså icke en tillräcklig grund för att upprätthålla den föreslagna skiljaktiga ekonomiska principen för va-verkens vidkommande. Härtill kommer att för va-verkens och elverkens vidkommande samma motiv kan anföras för att alla investeringar — även de som motsvaras av överskott — skall göras räntebärande till stadskassan. Kostnader för central administration och markupplåtelser m. m. belastar i lika mån stadskassan i vad avser båda verktyperna.

Avgörande synes emellertid vara att ett sådant särskiljande av vissa investeringar till va-verken, som va-utredningen föreslagit, i praktiken torde visa sig ogörligt. I utredningen påvisas att i vissa fall den omstridda räntegottgörelsen för överskotten är tillåten, nämligen när det är bevisligt att stadskassan haft utgifter som inte på annat sätt kompenenserats eller när avgifterna icke är så stora att va-verkens samtliga utgifter

därigenom täckes utan skattemedel måste tillskjutas. Ibland skall alltså reinvesterade överskott kunna föranleda räntor till stadskassan, ibland icke. Det lär icke vara möjligt att i verkligheten upprätthålla ett så variabelt system.

Slutligen må påpekas, att även om den av va-utredningen företrädda uppfattningen skulle äga fog, det likväl måste hävdas att för de intressen som här är ifråga, nämligen skattebetalar-kollektivets å ena sidan och va-avnämaren-kollektivets å den andra, det knappast kan vara av betydelse att den föreslagna principen upprätthålles. Den avgiftsminskning som genom förslaget kan åstadkommas för den enskilde medlemmen av va-kollektivet torde nämligen bli ringa. Härtill kommer att de personkategorier som ytterst skall bära skattekollektivets och va-kollektivets utgifter i stort sett sammanfaller. Skattebetalarna är ju nämligen regelmässigt i behov av vatten och avlopp.

BILAGA

Uppgifter från överståthållarämbetet och länsstyrelserna

I skrivelser till överståthållarämbetet och länsstyrelserna den 29 juni 1965 och den 23 augusti 1967 har va-utredningen anhållit om besked i tre olika hänseenden beträffande dessa myndigheters befattning med va-ärenden.

I. För det första anhölls om uppgifter hur många ärenden enligt VAL samt 8 kap. 36 § VL, som var och en av myndigheterna avgjort under tiden

1/7 1955—30/6 1965. De ärenden som avsågs var:

- 1) åläggande enligt 3 § VAL,
- 2) åläggande enligt 5 § första stycket VAL,
- 3) åläggande enligt 6 § VAL,
- 4) prövning enligt 12 § VAL,
- 5) förordnande av syssloman enligt 18 § och
- 6) prövning enligt 8 kap. 36 § VL.

Tabell I A Ärenden enligt VAL och 8:36 VL fördelade efter art och KB

KB	3 § VAL			6 § VAL			12 § VAL			8:36 VL			Summa
	Bif.	Ej bif.	=	Bif.	Ej bif.	=	Bif.	Ej bif.	=	Bif.	Ej bif.	=	
A	—	2	2	—	—	—	—	1	1	6	—	6	9
B	—	3	3	4	4	8	—	—	—	2	—	2	13
C	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	3
D	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	2
E	—	—	—	1	2	3	—	—	—	1	—	1	4
F	4	—	4	2	1	3	—	1	1	—	1	1	9
G	—	—	—	—	1	1	4	—	4	—	—	—	5
H	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1
I	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2	—	2	3
K	—	1	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2
L	—	—	—	3	—	3	—	—	—	2	—	2	5
M	1	1	2	2	—	2	12	—	12	7	—	7	23
N	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	3
O	—	—	—	—	1	1	1	—	1	—	1	1	3
P	1	—	1	2	2	4	1	4	5	—	—	—	10
R	—	—	—	—	—	—	13	—	13	—	—	—	13
T	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1
U	—	3	3	1	1	2	—	—	—	—	—	—	5
W	—	—	—	1	2	3	—	—	—	—	—	—	3
X	3	4	7	4	2	6	—	3	3	—	—	—	16
Y	2	9	11	—	2	2	6	—	6	2	—	2	21
Z	—	—	—	1	—	1	2	1	3	—	—	—	4
AC	2	—	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—	3
BD	—	5	5	5	2	7	—	2	2	—	—	—	14
S:a	13	28	41	31	20	51	40	19	59	22	2	24	175

Tabell I B Ärenden enligt VAL och 8:36 VL  
fördelade efter år och KB

KB	1955 1/7— 31/12	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965 1/1— 30/6	S:a
A	—	—	—	—	1	4	1	1	1	—	1	9
B	1	—	1	—	—	2	1	3	3	1	1	13
C	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	3
D	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2
E	—	—	2	—	1	—	—	—	1	—	—	4
F	—	2	1	—	2	1	—	2	1	—	—	9
G	—	2	1	1	—	1	—	—	—	—	—	5
H	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
I	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	3
K	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	2
L	—	—	—	—	—	4	1	—	—	—	—	5
M	—	—	1	—	—	4	6	5	1	3	3	23
N	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	3
O	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	3
P	—	1	—	—	1	5	—	—	1	2	—	10
R	—	—	—	1	—	—	—	—	3	6	3	13
T	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
U	—	1	—	—	1	1	—	2	—	—	—	5
W	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	3
X	—	—	—	—	2	5	3	1	2	2	1	16
Y	—	—	1	—	3	3	6	2	2	4	—	21
Z	—	—	—	1	—	2	—	—	—	1	—	4
AC	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	3
BD	—	1	1	1	—	2	2	1	1	2	3	14
S:a	1	7	9	6	13	39	28	19	19	22	12	175

Anmärkningar till Tabellerna I A och I B:

a) Det har icke förekommit något ärende enligt 5 § 1 st. VAL (åläggande att intaga viss bebyggelse i verksamhetsområdet).

b) Under 6 § »Ej bif.» har redovisats ett av E handlagt ärende, vari yrkats syssloman enligt 18 § VAL.

c) Vissa KB (G, W, X) har upptagit ej avgjorda ärenden, återkallade ärenden m. m. Dessa har ej medtagits i tabellen.

d) S har icke redovisat något ärende enligt VAL eller 8:36 VL men däremot ett antal va-ärenden enligt HvS. Dessa har ej medtagits.

e) I vissa fall kan ifrågasättas om ärendena handlagts enligt VAL eller annan lagstiftning (HvS). I tabellen har länsstyrelsens redovisning följts ( i något fall med någon modifikation).

f) Under 6 § »Ej bif.» har redovisats tre fall (0 ett, BD två), där yrkande om anslutning av fastighet till va ogillats i fråga om v men bifallits i fråga om a.

Detaljanteckningar rörande 6 §

g) 1) I ärenden enligt 6 § har, såvitt framgår av inkommet material, frågan om anslutningsavgift spelat dominerande

roll i ett fall (I). Anslutningsavgift skulle enligt gällande, äldre taxa utgå med 4% av fastighets taxeringsvärde. Fastighetsägaren vägrade anslutning med denna avgift. KB meddelade åläggande enligt 6 § om anslutning, men förordnade, att skyldigheten skulle inträda först sedan taxa enligt 16 § VAL utformats.

2) I övrigt framskymtar meningsskiljaktigheter om villkoren för anslutning som bakgrund i ärende enligt 6 § bl. a. i fall från M avseende 23 fastighetsägare. Åläggande med vite meddelades utan att villkoren berördes. Vidare i det under f) ovan nämnda fallet från O, där anslutning i fråga om a bestreds under förutsättning av viss anslutningsavgift.

3) I ett fall har KB (W) avslagit fastighetsägares begäran om anslutning enligt 6 § med hänvisning till att fastigheten ej låg inom verksamhetsområdet och skäl för fastighetens intagande däri ej förelåg.

4) I andra fall (två fall, avseende samma fastighet, handlagda av X) har blott konstaterats att fastigheten låg utanför verksamhetsområdet och att detta

hindrade bifall till yrkande om anslutning. I dessa fall har också konstaterats, att va-verket i och för sig är villigt ansluta, men att parterna ej kan enas om villkoren. KB:s beslut innebär avslag samt hänvisning till talan enligt VL om anslutning och vid domstol om villkoren.

- 5) Hänvisning till domstol i fråga om ersättning för befintliga anordningar har meddelats bl. a. i ett fall från D.
- 6) I regel har anslutningsfrågan emellertid behandlats fristående från fråga om villkoren. Beslutet synes vid bi-

fall i regel ha innefattat åläggande vid visst vite (ofta 500 kr) att ansluta (avser åläggande för fastighetsägare).

h) Materialet ger vid handen, att det föreligger differenser i sättet att behandla frågorna. Vissa KB meddelar gentemot kommuner åläggande att utreda fråga om anslutning e.d. I andra fall föranleder fastighetsägares ansökan om anslutning ej åtgärd, därför att åtgärder från kommunens sida redan är vidtagna e.d. Möjligen kan antagas att vissa KB arbetar med ålägganden och vite medan andra. (t. ex. X och Y) griper in på annat sätt för att ordna upp förhållandena.

II. För det andra begärdes besked rörande va-verks rapportering av sitt verksamhetsområde jämlikt 5 § andra stycket VAL under samma tid som i de första fallen eller således 1/7 1955—30/6 1965.

III. För det tredje hemställdes om uppgifter rörande ärenden om förklaring av va-anläggning som allmän.

De uppgifter som kom in från överståthållarämbetet och länsstyrelserna bearbetades och sammanställdes i tabellform.

För de uppgifter, som lämnades i det första av de angivna hänseendena utarbetades två tabeller, I A och I B. Den första tabellen ger en fördelning av

ärendena efter deras art och efter den myndighet, som tagit befattning med ärendena.

Uppgifter i det andra hänseendet eller således om rapportering av va-anläggningarnas verksamhetsområde sammanställdes i tabell II.

Till tabell I A och II fogades vid bearbetningen av materialet vissa kommentarer i form av anteckningar och anmärkningar.

Uppgifterna om allmämförklaringar sammanfördes i tabell III.

Tabellerna A och B jämte kommentarer har intagits ovan, tabellerna II och III nedan.

Tabell II Va-verks uppgifter om verksamhetsområde enligt 5§ andra stycket VAL

KB	1955 1/7— 31/12	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965 1/1— 30/6	S:a
B	—	—	2	1	2	—	—	1	—	—	1	7
E	—	2	2	1	—	—	—	—	1	—	—	6
F	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
I	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
K	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	3
L	1	—	2	—	4	9	1	3	—	2	—	22
M	1	14	5	1	4	3	4	3	4	1	2	42
O	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
R	—	—	23	2	2	3	1	—	2	2	—	35
T	—	—	1	—	1	—	4	—	1	—	1	8
X	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	3
Y	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	4
Z	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3
S:a	2	18	35	7	19	17	10	9	10	5	4	136

Tabell III Beslut enligt 2§ VAL att förklara

va-anläggning allmän

KB	1955 1/7— 31/12	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967 1/1— 30/8	S:a
B	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
C	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
D	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2
E	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	3
I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
K	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
L	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2
M	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
N	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
P	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
R	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
U	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	3
W	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	2
X	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	2	5
Y	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Z	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	—	7
S:a	1	1	—	—	2	1	2	2	1	2	11	7	4	34

## Anmärkningar till Tabell II

a) Till KB i A, C, D, G, H, N, P, S, U, W, AC och BD (12 KB av 25) har *ingen* uppgift enligt VAL 5 § andra stycket lämnats.

b) Av de lämnade uppgifterna är med säkerhet *två från samma* va-verk i åtminstone fyra fall (varav ett från vardera K, L, M och T). De fyra uppgifterna från Y avser *alla samma* va-verk.

c) F har i sitt ärende avvisat begäran om fastställelse av verksamhetsområde men mottagit handling med sådan begäran som anmälan.

O däremot har i sitt ärende förklarat sig ej ha erinran mot uppgivet verksamhetsrådets omfattning m. m.

d) Fem anläggningar, som lämnat uppgift, är auktoriserade enligt 2 § VAL (ett i B, ett i E, två i L, ett i M).

## Anmärkningar till Tabell III

a) KB i A, F, G, H, O, S, T, AC och BD län har ej meddelat något beslut om allmänförklaring.

b) KB i X län har en ansökan om allmänförklaring under handläggning.

c) Såvitt kan utläsas av det inkomna materialet är de allmänförklarade va-anläggningarna av ringa eller begränsad storleksordning. Ett undantag torde emellertid finnas i Linköping, där Aktiebolaget Linköpings stads tekniska verk förklarats för allmän va-anläggning enligt 2 § VAL.

d) Av de 34 allmänförklarade anläggningarna har, såvitt kan utläsas av materialet, 22 anordningar både för vattenförsörjning och avlopp, åtta anordningar endast för vattenförsörjning och fyra endast för avlopp.



## NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1967

1. Nordiskt institut för samhällsplanering.
2. Nordiskt samarbete inom forskningens och den högre undervisningens område.
3. Mellanriksväg Kiruna—Nordnorge.
4. Internordisk verkställighet med anledning av beslut rörande vårdnad om barn m. m.
5. Nordisk Institut for videreuddannelse i havekunst og landskabsplanlægging.
6. Dansk, norsk og svensk presses indhold af nordisk stof.
7. Jagt- og viltvårdskonference.
8. Nordiska bestämmelser för skeppsapotek.
9. Nordisk skolmatematik.
10. Matematik och ingenjörer.
11. New School Mathematics in the Nordic Countries.
12. Pohjoismainen koulumatematikka Mietinnön suomenkielinen lyhennelmä.



# STATENS

## OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967

### Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

#### Justitiedepartementet

Allmänna arvsfonden. [2]  
Utsökningsrätt VI. [3]  
Ny domkretsindelning för underrätterna. [4]  
Partiell författningsreform. [26]  
Förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval. [27]  
Tryckfrihet och upphovsrätt. [28]  
Firmaskydd. [35]  
Förslag till lag om skyldighet att föra räkenskaper, m. m. [49]  
Förundersökning. [59]  
Vatten och avlopp. [65]

#### Utrikesdepartementet

Svenska Institutet. [56]

#### Försvarsdepartementet

Tjänsteställning inom krigsmakten. [15]

#### Socialdepartementet

Barnstugor. Barnavårdsmannaskap. Barnolycksfall. [8]  
Medicinalstyrelsens narkomanvårdskommitté. 1. Narkotikaproblemet. Del I. [25] 2. Narkotikaproblemet. Del II. [41]  
1964 års nykterhetsvårdsundersökning. 1. Nykterhetsvårdens läge. Del I. [36] 2. Nykterhetsvårdens läge. Del II. Bilagor. [37]  
Samhällets barntillsyn, barnstugor och familjedaghem. [39]  
Läkares grundutbildning och vidareutbildning. [51]  
Barnbidrag och familjetillägg. [52]  
Handikapputredningen. 1. Kommunerna och den sociala omvårdnaden. [53] 2. Bättre hjälpmedel för handikappade. [60]  
Adoption av utländska barn. [57]  
Semesterspridning. [61]  
Förmåner och avgifter i slutet sjukvård m. m. [63]

#### Kommunikationsdepartementet

Länsförvaltningsutredningen. 1. Den statliga länsförvaltningen. I. [20] 2. Den statliga länsförvaltningen. II. Bilagor. [21]  
Skatteförvaltningen. [22]  
Länsindelingsutredningen. [23]  
Transportkostnaderna i Gotlandstrafiken. [29]  
Kanalfrikutredningen. 1. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet. [32] 2. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet. Bilagor. [33]

Kommunalrättskommittén. IX. Kommunala befo-genheter inom turistväsendet. [50] X. Enhetlig kommuntyp. Städernas auktionsmonopol m. m. [58]  
Fasta förbindelser över Öresund. [54]

#### Finansdepartementet

Statlig publicering. [5]  
Finansiella långtidsperspektiv. [6]  
Statskontorets programbudgetutredning. 1. Programbudgetering. Del I. [11] 2. Programbudgetering. Del II — Studier och försök. [12] 3. Program-budgetering. Del III — En sammanfattning. [13]  
Lag om Skatterätt. [24]  
Kompensation i vissa fall för bensinskatt som ut-går vid användande av motorsåg och snöskoter. [34]  
Samordnad banklagstiftning. [64]

#### Eklestiasitikdepartementet

Rikskonserter. [9]  
Organisationskommittén för anordnande av högre utbildning i Linköping: Subkommittén för tek-nisk högskola i Linköping. 1. Linköpings hög-skola. Del I. [10] 2. Linköpings högskola. Del II. [55]  
Skolans arbetstider. [14]  
1958 års utredning kyrka—stat: VII. Folkbokfö-ringen. [16] VIII. De teologiska fakulteterna. [17]  
IX. Kyrklig organisation och förvaltning. [45] X. Kyrklig egendom. Skattefrågor. Prästerskapets privilegier. [46]  
1962 års ungdomsutredning. Statens stöd till ung-domsverksamhet V. [19]  
Filmsen inflytande på sin publik. [31]  
Lärarytelse för folkhögskolan. [47]  
Yrkesutbildningen. III. [48]

#### Jordbruksdepartementet

Den framtida jordbrukspolitik. [7]  
Skoglig yrkesutbildning. II. [38]  
1964 års naturresursutredning. 1. Utsädesbetningens effekter. [42] 2. Miljövärdhetsforskning. Del I. Forskningsområdet. [43] 3. Miljövärdhetsforskning. Del II. Organisation och resurser. [44]

#### Inrikesdepartementet

Kommunal bostadsförmedling. [1]  
Invandringen. [18]  
Höga eller låga hus? [30]  
Företagareföreningarnas framtida organisation och verksamhet. [40]  
Stödformer för arbetslösa äldre arbetstagare. [62]

